T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA) ANABİLİMDALI

KENTSEL KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ VE REKREASYONLA İLİŞKİSİ: ANKARA HAMAMÖNÜ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Ceyda KURTAR

Ankara 2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA) ANABİLİMDALI

KENTSEL KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ VE REKREASYONLA İLİŞKİSİ: ANKARA HAMAMÖNÜ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Ceyda KURTAR

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Mehmet SOMUNCU

Ankara-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA) ANABİLİMDALI

KENTSEL KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ VE REKREASYONLA İLİŞKİSİ: ANKARA HAMAMÖNÜ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Mehmet SOMUNCU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
……..	**…….**
……..	…….
…….	……..

Tez Sınavı Tarihi : ……..

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (……./……./20….)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

…….....

İmzası

……

İÇİNDEKİLER

HARİTALAR LİSTESİ ..... **viii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **ix**
TABLO LİSTESİ ..... **xii**
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ..... **xiii**
ÖNSÖZ ..... **xv**
GİRİŞ **1**
A. Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları 5
B. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 6
C. Araştırmanın Yöntemi 9
I. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE **13**
1.1 Kültür 13
1.2 Kültürel Miras 16
1.2.1 Somut Kültürel Miras 19
1.2.2 Somut Olmayan Kültürel Miras 21
1.3 Kültürel Miras Yönetimi 22
1.3.1 Kültürel Mirasın Yönetimi Konusunda Yapılan Uluslar arası Çalışmalar 27
1.4 Rekreasyon 35
1.5 Sokak Sağlıklaştırma 37
1.6 Restorasyon 39
II. BÖLÜM: ANKARA KENTİ'NİN TARİHİ **42**
2.1. 14. ve 15. Yüzyılda Ankara 44
2.2. 16. ve 17. Yüzyılda Ankara 46
2.3. 18. ve 19. Yüzyılda Ankara 49
2.4. Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara Kenti 53
2.4.1 Ankara'da Kentsel Planlama Dönemleri 56
2.4.1.1 1923-1950 Dönemi 56
2.4.1.2 1950-1970 Dönemi 62
2.4.1.3 1970-1994 Dönemi 66
2.4.1.4 1994-2010 Dönemi 68
III. BÖLÜM: ANKARA ESKİ KENT DOKUSUNU KORUMA ÇALIŞMALARI **71**
3.1. Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kültür Varlıklarının Korunma Süreci ... 71

3.2. Ankara'nın Tarihsel Çevresinde Yapılan Kentsel Koruma Amaçlı Projeler .. 76
3.2.1 Ulus Tarihi Kent Merkezini İyileştirme, Sağlıklaştırma, Koruma ve Yenileme Projesi 76
3.2.1.1 Hacı Bayram Çevre Düzenleme Projesi 81
3.2.2 Ankara Kalesi Koruma Geliştirme Projesi 83
3.2.3 Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Planı 86
3.2.3.1 Ankara Eski Kent Dokusunu Koruma Amaçlı İmar Planı 89
IV. BÖLÜM: HAMAMÖNÜ'NDE KENTSEL KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ 94
4.1. Ankara'nın Kentsel Gelişiminde Hamamönü'nün Yeri 94
4.1.1 Hamamönü Semtinde Bulunan Tarihi Yapılar 99
4.1.1.1 Anıtsal Yapılar 99
4.1.1.2. Sivil Mimari Yapılar 107
4.2 Hamamönü'nde Kentsel Kültürel Mirası Koruma Çalışmaları 114
4.2.1 Hamamönü'ndeki Sokak Sağlıklaştırma Konusundaki Çalışmalar 114
4.2.1.1 İnci ve Dutlu Sokaklar Sokak Sağlıklaştırma Projesi 118
4.2.1.2 Sarıkadı Sokak Sokak Sağlıklaştırma Projesi 121
4.2.1.3 Sanat Sokağı Projesi 123
4.2.2 Hamamönü'nde Yapılan Restorasyon Çalışmaları 124
4.2.2.1 Hamamönü'nün Restorasyondan Önceki Durumu 124
4.2.2.2 Hamamönü'nün Bugünkü Durumu 130
4.2.3 Hamamönü'nde Kamulaştırma Çalışmaları 143
4.2.4 Hamamönü'nde Yapılan Kültürel Mirası Koruma Çalışmalarının Yaşayanlara Etkisi 148
4.2.5 Hamamönü'nde Yapılan Kültürel Mirası Koruma Çalışmalarının İşyerlerine Etkisi 158
4.2.6 Hamamönü'nde Kültürel Mirası Koruma Çalışmalarının Kamuoyuna Yansımaları 169
4.2.6.1 Avrupalı Seçkin Destinasyonlar (EDEN) 169
4.2.6.2 Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması (ÇEKÜL-Tarihi Kentler Birliği) 171
V. BÖLÜM: KENTSEL KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ VE REKREASYONLA İLİŞKİSİ 174
5.1 Hamamönü'ndeki Rekreasyon Değerleri 177
5.2 Hamamönü'ndeki Rekreasyon Etkinlikleri 179
5.3 Hamamönü'nün Rekreasyonel Özellikleri Hakkında Ziyaretçilerin Görüşleri 189
SONUÇ VE ÖNERİLER 197

ÖZET **205**
ABSTRACT **206**
KAYNAKÇA **207**

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1 : Ankara Hamamönü Semti ve Çevresi……. 97

Harita 2 : Hamamönü'nde Tescilli Anıtsal Yapılar…….106

Harita 3 : Hamamönü'nde Tescilli Sivil Mimarlık Örnekleri……..112

Harita 4 : Hamamönü'nde Binaların Kat Sayıları……126

Harita 5 : Hamamönü'nde Restorasyondan Önce Yapısal Durum……..127

Harita 6 : Hamamönü'nde Restorasyondan Önce Arazi Kullanımı…….129

Harita 7 : Hamamönü'nde Bina Onarım Tekniği…….133

Harita 8 : Hamamönü'nde Binaların Fonksiyonel Durumu…….142

Harita 9 : Hamamönün'ndeki Binaların Mülkiyet Durumu……145

Harita 10: Hamamönü'nde Bulunan İşyeri Türleri……162

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Miras Kavramının Gelişmesinde Etkili Olan Uluslar arası Toplantıların Kronolojik Evrimi……28

Şekil 2 : Kültürel Miras Yönetiminin Gelişimi……30

Şekil 3 : Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi……..36

Şekil 4 : Ankara Şehri'nin Yerleşme Yapısı……....43

Şekil 5 : Ankara Krokisi – Dernschwam…….47

Şekil 6 : Von Vinke'nin 1839 Tarihli Ankara Haritası……....50

Şekil 7 : 16-18 Yüzyıllar Arasında Ankara'da Ticaret Merkezi……..51

Şekil 8 : Ankara Kentsel Arazi Kullanımı-1942……...57

Şekil 9 : 1924-1925 Lörcher Planı……59

Şekil 10: Jansen Ankara İmar Planı……...60

Şekil 11: Ankara Eski Doku-Yeni Doku İlişkisi……61

Şekil 12: Ankara'nın Kentsel Arazi Kullanımı-1968…….63

Şekil 13: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İmar Planı……...78

Şekil 14: Hacıbayram Çevresi Düzenleme Projesi……82

Şekil 15: Ankara Kalesi Koruma Proje Planı…….85

Şekil 16: Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alan Sınırı……88

Şekil 17: Ankara Eski Kent Dokusunu Canlandırma Bölgeleri……...118

Şekil 18: Hamamönü'nde Oturanların İkamet Etme Tarihleri…….149

Şekil 19: Hamamönü'nde Oturanların İkamet Etme Nedenleri……...150

Şekil 20: Hamamönü'nde Oturanların Mülkiyet Durumları……150

Şekil 21: Yenileme Çalışmalarından Önce Hamamönü'nden Memnun Olma Durumu……151

Şekil 22: Hamamönü'nde Oturanların Mülkiyet Durumları……152

Şekil 23: Hamamönü'nde Oturmaktan Memnun Olma Nedenleri……153

Şekil 24: Hamamönü'nden Taşınırsanın Bu Alanı Özler misiniz?.....153

Şekil 25: Hamamönü'nün En Çok Hangi Özelliğini Özlersiniz?.....154

Şekil 26: Hamamönü'nden Taşındıklarında Tercih Ettikleri İlçe…….154

Şekil 27: Yenileme Çalışmalarının İkamet Edenlere Etkisi……..155

Şekil 28: Yenileme Çalışmalarının Olumlu Etkisi……156

Şekil 29: Yenileme Çalışmalarının Olumsuz Etkisi……..156

Şekil 30: Hamamönü'nde İşyerlerinin Açılma Tarihleri……160

Şekil 31: Hamamönü'nde İşyerlerinin Mülkiyet Durumu…….160

Şekil 32: Hamamönü'nde Bulunan İşyeri Çeşitleri……161

Şekil 33: Hamamönü'nde Bulunan İşyerlerindeki Çalışan Sayısı…….163

Şekil 34: Hamamönü'nde İşyerlerinin Açık Olma Durumu……..163

Şekil 35: İşyerlerinin Hizmet Ettiği Gruplar…….164

Şekil 36: Ziyaretçilerin En Fazla Geldiği Dönem…….164

Şekil 37: Ziyaretçilerin En Fazla Geldiği Günler……..165

Şekil 38: İşyerlerinin En Fazla Gelir Elde Ettiği Dönem……..166

Şekil 39: Hamamönü'nde Bulunmaktan Memnun musunuz?.....166

Şekil 40: Yenileme Çalışmalarının İşyerlerine Etkisi……167

Şekil 41: Hamamönü'nün Korunmasına Yönelik Bilgilendirme Durumu……168

Şekil 42: Ziyaretçilerin Hamamönü'ne Kaçıncı Gelişleri……..191

Şekil 43: Ziyaretçilerin Hamamönü'nü Ziyaret Etme Amacı……192

Şekil 44: Ziyaretçilerin Hamamönü'nün Kültürel Değeri Olduğunu Bilme Durumu……192

Şekil 45: Ziyaretçilere Göre Hamamönü'nü Tanımlayan Özellik……..193

Şekil 46: Ziyaretçilerin Hamamönü'nü Öğrenme Kaynağı……193

Şekil 47: Hamamönü'ne Ziyaretin Memnuniyet Durumu…….194

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Lörcher Planı Kararları…….. 58

Tablo 2: Hamamönü'nündeki Konut ve İşyeri Sayıları……140

Tablo 3: Ankete Katılan Hamamönü Sakinlerinin Demografik Göstergeleri..149

Tablo 4: Hamamönü'nde Bulunan İşyeri Sayısı……..159

Tablo 5: Hamamönü'ndeki Rekreasyon Hizmetleri…….179

Tablo 6: Anket Uygulanan Ziyaretçilerin Demografik Göstergeleri…….....190

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1: 1881-1917 Ankara Yangınında Yanan Kesimler…… 52

Foto 2: 1920'li Yıllarda Hamamönü Evleri……. 95

Foto 3: 1920'li Yıllarda Hamamönü Meydanı…… 96

Foto 4: Karacabey Camii…….101

Foto 5: Hacı Musa Camii Eski Durumu……..102

Foto 6: Hacı Musa Camii Yeni Durumu…….102

Foto 7: Sarıkadı Camii……103

Foto 8: Taceddin-i Veli Camii……104

Foto 9: Mehmet Akif Ersoy Evi…….105

Foto 10: Beynamlızade Konağı Eski Durumu……107

Foto 11: Beynamlızade Konağı Yeni Durumu……...107

Foto 12: İlk TBMM'nin Milletvekili Listesinde Hacı Mustafa Beynamlı…….108

Foto 13: Kamil Paşa Konağı Eski Durumu……110

Foto 14: Kamil Paşa Konağı Yeni Durumu……....110

Foto 15: Dutlu Sokak Eski Durumu……...120

Foto 16: Dutlu Sokak Yeni Durumu……..120

Foto 17: Sarıkadı Sokak Eski Durumu……...122

Foto 18: Sarıkadı Sokak Yeni Durumu……..122

Foto 19: Hamamönü'nde Yıkılan ve Yeniden Yapılan Yapılar…….131

Foto 20: Hamamönü'nde 2004-2011 Yılları Arasında
Meydana Gelen Değişimler……139

Foto 21: Ulucanlar Cezaevi……172

Foto 22: Sanat Sokağı……172

Foto 23: Hamamönü'ndeki Yeme-İçme Faaliyetleri-1……180

Foto 24: Hamamönü'ndeki Yeme-İçme Faaliyetleri-2……181

Foto 25: Geleneksel Müzik……..182

Foto 26: Hamamönü Söyleşileri……...182

Foto 27: Dans Gösterileri……183

Foto 28: Hıdrellez Etkinlikleri……..183

Foto 29: Sanat Sokağı……...184

Foto 30: Hamamönü'ndeki Açık Hava Sineması……185

Foto 31: Ramazan Etkinlikleri……..186

Foto 32: Ramazan Eğlenceleri……..186

Foto 33: Farklı Ülkelerden Gelen Gazeteciler ve Öğrenciler……...187

Foto 34: Farlı Ülkelerden Gelen Diplomatik Misyon……..187

Foto 35: Hamamönü'nü Tanımak ve Öğrenmek İçin Yapılan Geziler……188

Foto 36: UNESCO ve Kültür Turizm Zirvesi Çalışma Toplantısı……...189

Foto 37: Hamamönü'nde Görüntü Kirliliği……196

ÖNSÖZ

Kültürel miras kentler ve bireyler için bir kimlik kazanma yolunda en önemli süreçlerden biridir. Bu nedenle kültür ve kültürel miras, insan yaşamında gerçek anlamda bir mekâna sahiptir. Buna bağlı olarak "Kentsel Kültürel Miras Yönetimi ve Rekreasyonla İlişkisi: Ankara Hamamönü Örneği" adlı tez çalışmasında Ankara kenti için miras alanı olan Hamamönü'nün yeniden canlandırılmasıyla birlikte Ankara kenti yeni bir anlama kavuşmuştur. Bu nedenle miras üzerine kurulan kentler bu mirası korumalı ve sürdürülebilirliğini sağlamalıdır.

Yüksek lisans tez konumun seçiminde bana yol gösteren ve tez danışmanlığımı üstlenen, çalışmalarım sırasında yardımını esirgemeyen ve çalışmalarımı titizlikle inceleyen hocam, Prof.Dr. Mehmet SOMUNCU'ya katkılarından dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Bu çalışmayı yapmamda bana yardımlarını esirgemeyen Rüya Bayar'a ve sevgili arkadaşlarım Leyla Zeynep Yurdakul'a ve Suat Tuysuz'a teşekkür ederim. Özellikle alan çalışmasında bana yardımcı olan Gökhan Okay, Büşra Kübra Göçer, Derya Keskin ve Hüseyin Karagöl'e teşekkür ederim.

Ceyda KURTAR

Ankara-2012

GİRİŞ

Kültürel miras; mimari yapılar, anıtlar, inanış, sembol, gelenek gibi birçok öğeyi içinde barındıran ve en genel anlamıyla bir ülkeyi, bölgeyi ya da yerleşim yerinin özelliklerini tanımlayan somut (arkeolojik, sanatsal, mimari yapılar) ve somut olmayan (inanışlar, adetler, gelenek ve görenekler vb.) değerler olarak tanımlanmaktadır. Kültürel mirasın kapsamındaki bu genişlik nedeniyle, farklı bilim dallarında birbirinden farklı tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlamalardan birkaçı şöyledir:

Kültür ya da kültürel miras; belirli bir toplumun üyeleri tarafından paylaşılan ve birbirine aktarılan bilgi, tavır ve davranış kalıplarının hepsinin toplamı olarak tanımlanmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2006:79-80). Bu tanımlamaya benzer biçimde Tekeli (2009:26) kültürü, "*bireylerin toplum içinde yaşarken oluşturdukları bilgileri, inançları, değerleri, ideolojileri ve tutumları*" olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlamalardan farklı olarak kültürel mirasın kimlik ile ilişkilendirildiği yaklaşımlara da rastlanmaktadır. Bu yaklaşımların ortak noktası, kültürel mirasın, insanın zaman ve mekânla birlikte ortaya koyduğu bir yapı olduğudur. Bu anlamda, geçmişten gelen ve aitlik hissi veren her şey kültürel mirası oluşturur. Bu nedenle de kültürel miras aynı zamanda bireyi tamamlayan bir durumdur (Tweed ve Shutherland, 2007).

Dolayısıyla, kültür ve onun bugüne ya da gelecek kuşaklara aktarımının ifadesi olan kültürel mirasın burada birkaçına yer verilen birbirinden farklı tanımlarının vazgeçilmez kavramları "*materyal ve sembolik, aidiyetlik ve varoluş, makro ve mikro, yerel ve kurumsal, üretim ve yerel refah*" olarak sıralanabilir (Monclus ve Guardia, 2006:22).

Kültürel mirasın en temel özelliği, geçmişte yaşayan insanların yaşamlarında yaptıkları birçok şeyi kapsayan kültürün bıraktığı izlerden oluşmasıdır. Bu izler, yaşanılan yere özgü değerin belirlenmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bunun en tartışma götürmez gerekçesi, her insan topluluğunun tarih sahnesinde kendini kültür olarak göstermesidir ve burada, kültür olarak açığa çıkanın niteliği ise toplumdan topluma farklılaşmaktadır. Kültürün toplumları birbirinden ayırt eden bir şey olması, onun özgünlüğüyle ilgilidir. Bu nedenle, kültürün kendini gösterdiği her şeyin ona özgü yani tek ve eşsiz olması gerekir (Rumina ve Kishwar, 2010).

Kültürün kendini gösterdiği bu özgün, tek ve eşsiz şeylere, daha önce de belirtildiği gibi, kültürel miras adı verilmektedir. Günümüz modern kent dokusu içerisinde, kültürel miras ve onun biçimlendirdiği alanlar, öncelikle, bir kentin kimliğini oluşturması açısından önemlidir. Burada, kent kavramıyla işaret edilen, eğitim, iş olanakları, sağlık ve birçok kurumu içerisinde barındıran büyük, işlevsel bir yapıdır. Bununla birlikte, kentin insan yaşamını biçimlendiren ve sürdüren söz konusu işlevselliği, nedensiz ve tarihsiz bir oluşum değildir. Her şeyin tarihsel bir geçmişi olduğu gibi, kentlerin oluşumunda da geçmişin izleri göz ardı edilemez. Bu nedenle, günümüz modern kent dokusunun oluşumunda özsel niteliği ve işlevi yadsınamaz olan geçmiş yaşantılar, mekânlar, mimari yapılar, gelenek ve görenekler, din ve daha birçok şey, geçmişin mirası olarak anılmakta ve anlaşılmaya çalışılmaktadır (Birol, 2007).

Kültürel miras alanlarının tek başlarına bir değeri olmasının yanı sıra, toplum ve bireyle ilintisi de göz ardı edilemez. Bu bağlamda, en dikkat çekici konu, geçmişte insanların sahip oldukları kültürü, sahip oldukları her şeye aktararak kimliklerini ve yaşadıkları mekânı oluşturmalarına karşılık, günümüz modern kent

dokusunda, yaşanılan mekânlar ve mimari yapılar arasındaki bu temel ilişki yitirilmiştir. Bugün kent yaşamında tarihsel mekânlara yönelme ve insanların bu mekânları rekreasyonel alanlar olarak görme eğilimi, yitirilmiş kent kimliğinin yeniden anımsanabilmesi ve de ait olunan kültürün yeniden canlandırılarak etkin bir biçimde yaşanabilmesi içindir. Bu nedenle, kent kimliğinin ve modern kent dokusunda yitirilmiş olan mekân-insan ilişkisinin yeniden anımsanmasında, tarihi mekânların temel alınması ve de sürdürülebilirliği önem taşımaktadır. Çünkü bir kentin tarihi mekânları olarak kendini gösteren kültürel miras, toplum refahının en değerli parçasıdır. Sonuç olarak, mirasın korunmasının ilke edinilmesiyle bir kent için yalnızca sağlıklı bir yaşam olanağı sağlanmaz; aynı zamanda, o kentin kültürel kimliğinin tanınmasına da yardımcı olur (Tweed ve Shutherland, 2007).

Bunların yanı sıra, kent yaşamında miras alanlarının insanla ilişkisinin ne olduğu, nasıl kurulduğu bir diğer önemli sorundur. Kentlerin büyük ve kalabalık dokusu içerisinde, kültürel miras alanları ve insan arasındaki ilişki, turizm-rekreasyon faaliyetleriyle gerçekleşir. Geçmişin anlaşılabilmesi, duyumsanması ve de yeniden yaşanabilmesi için bu ilişkinin gerçekleşmesi zorunludur. Ayrıca bu ilişkinin sürdürülebilmesi için bu alanların korunmasına ve planlanmasına da ihtiyaç vardır. Ancak kentsel kültürel miras ve turizm-rekreasyon ilişkisinin sürdürülmesi oldukça güçtür. Bu güçlük, kültürel miras yönetiminin var olan kültürel mirası koruma ilkesine dayanmasına karşın, turizmin, bu mirası tüketmeye yönelmesidir (Mckercher vd., 2005). Buna rağmen, birbirine karşıt olan bu iki kavram arasında bir ilişki de bulunmaktadır ve bu ilişki, olumlu-olumsuz ikililiğini bünyesinde barındırmaktadır. Bu uyumsuzluk, mirasın geçmişe, turizmin ise modern bilince ve yaşama biçimine ait olmasından kaynaklanmaktadır (Nuryanti, 1996). Miras alanları

ve turizm arasındaki ilişkinin dinamik olması ve çelişkili değerleri kapsamasına bağlı olarak, günümüz ve gelecekteki kuşaklar için sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir (ICOMOS, 1999).

Bu konudaki farklı yaklaşımlardan biri de, yönetim olgusunun insan boyutuyla incelenmesi ve bu yolla, insan ve kültürel miras ilişkisine dikkat çekilmesidir. Böylece, yönetim kavramının, kültürel miras alanı içinde ya da dışında yaşayan insanları da içermesi temel alınarak, insanların farklı bakış açıları, tutum ve davranışlarının da bu konudaki önemine değinilmiştir. Tekeli (2009), kültürel mirasa bakış açısının önemini vurgulayarak, bu alanların yenilenme politikası adı altında birer kültür kirliliğine dönüşmeme gereğini özenle vurgulamıştır.

Sonuç olarak, bu tezde, kültürel miras alanlarını yeniden kente kazandırma ya da kent kimliğini ortaya çıkarma projeleri, faaliyet ya da çalışmalar, olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte değerlendirilmelidir. Bu tezin amacı da bu türden bir değerlendirmeyi hedeflemektedir.

A. Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları

Araştırma alanını oluşturan, Hamamönü semti, İç Anadolu bölgesinin Ankara kenti sınırları içerisinde bulunmaktadır. Ankara'nın eski kent dokusu içerisinde kalan Hamamönü, Altındağ ilçesinde Hacettepe mahallesinde yer almaktadır. Bu alan Ankara Kalesi'nin güneyinde kalan Talatpaşa Bulvarı, Hacettepe Hastane Kampüsü ve Cebeci semti ile çevrilidir. Araştırma alanı 2. Derece kentsel sit alanı içerisinde bulunmaktadır. Altındağ Belediyesi (2010) 'ne göre, Hamamönü, tamamı 207 hektar olan kentsel sit alanının 77 hektarını oluşturmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne ne göre ise 54.4 ha. alanı oluşturmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, (tarihsiz). Araştırma alan sınırımız ise 7.162 ha alanı kapsamaktadır.

Hamamönü adını 1440 yılında yaptırılan Karacabey Hamamı'ndan almıştır. Karacabey Hamamı Osmanlı Döneminde komutan Karacabey tarafından yaptırılan cami, hamam, çeşmeden oluşan külliyenin bir parçasıdır.

Araştırma alanı olan Hamamönü, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi yapılarını barındıran bir alan olması nedeniyle, Ankara kenti için önemlidir. Bu alan, içinde taşıdığı bu tarihi potansiyelin yanı sıra, kent yaşamında rekreasyonel faaliyete olanak sağlaması ve aynı zamanda kentin turistik değerini arttırması nedeniyle araştırma alanı olarak seçilmiştir.

B. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Hamamönü uzun yıllar Ankara kentinin çöküntüleşmiş bir alanı olan, yalnızca orada yaşayan halk tarafından kullanılan bir mekândı. 2004 yılında Altındağ Belediyesi tarafından başlatılan sokak sağlıklaştırma çalışmalarıyla birlikte bu alan yeniden kente kazandırılmıştır. Bu sağlıklaştırma çalışmaları, yalnızca oradaki yapıları değil; aynı zamanda, bu alanda yaşayan halkı, işyerlerini ve hatta Ankara kenti ve çevresinde yaşayan insanları da etkilemiştir.

Bu araştırmanın amacı, kentsel kültürel miras yönetimi ve rekreasyon arasındaki ilişkiyi Ankara kenti için önemli bir miras alanı olan Hamamönü örneğinde incelemektir. Araştırma alanı olarak Hamamönü'nün seçilme nedeni, bu alanın Ankara kentinin kültürel miras alanı olması ve bu alandaki sağlıklaştırma çalışmalarıyla birlikte söz konusu miras alanının kent halkı için rekreasyonel bir alana dönüşmesidir.

Bu amaca bağlı olarak, araştırmayı yönlendiren ve yanıtı aranan sorular şöyledir:

a) Ankara kentinde Hamamönü nasıl bir özelliğe sahiptir ?

b)Ankara eski kent dokusunun korunması için hangi planlama çalışmaları yapılmıştır?

c) Ankara kentinin kültürel miras alanı olan Hamamönü'nde yapılan koruma çalışmaları nelerdir?

d) Alanın bugünkü işlevinin belirlenmesi yoluyla, geçmişteki işleviyle arasındaki farklılar nelerdir?

e) Alanda yapılan koruma çalışmalarına bağlı olarak yaşanan sorunlar nelerdir?

f) Alanda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin, burada yaşayan farklı gruplar (Hamamönü'nde yaşayanlar, işyeri sahipleri, ziyaretçiler, karar vericiler) tarafından nasıl algılanmaktadır?

g) Hamamönü'nün rekreasyonel özellikleri nelerdir?

h) Alanda kültürel miras yönetimi ve rekreasyon arasındaki ilişki nedir?

Araştırma alanı, Ankara kentinde eski kent dokusunda bulunan bir kültürel miras alanıdır. Bu kapsamda Hamamönü kent kimliği açısından önemli alanlardan birisidir. Bu kimliğin kent için sürdürülebilir olması kültürel miras alanının iyi yönetimi ile ilişkilidir. Bu tez çalışmasının amacına bağlı olarak Hamamönü'nün, Ankara kenti için önemli bir miras alanı olarak ele alınmasının nedeni birkaç maddede şöyle özetlenebilir:

1) Öncelikle bu alan, bir kültürel miras alanı olmasına rağmen, Ankara kenti ve çevresi tarafından tanınmayan ve tarihsel dokusu korunmayan, yalnızca orada yaşayan halkın kullanımına bırakılmış bir alandır. Bu nedenle, Hamamönü kültürel miras yönetimi için önemli bir örnek niteliği taşımaktadır.

2) İkinci olarak, burada yapılan sağlıklaştırma çalışmalarıyla birlikte, Hamamönü bir rekreasyon alanı haline gelmiştir. Bu da kültürel miras ve rekreasyon arasındaki ilişkinin somut bir biçimde görülebilmesi için oldukça önemlidir. Bu konuda, 2004 yılında başlayan sağlıklaştırma çalışmaları kayda değerdir. Bu çalışmalar, önceden kentin parçası sayılmayan, yalnızca orada yaşayanlar tarafından bilinen ve kullanılan Hamamönü'nün Ankara kentinin geneli için yeniden tanınması açısından oldukça yararlı olmuştur. Böylece, bu alandaki tarihi yapılar asıl değerlerine yeniden kavuşmuş ve bunun sonucu olarak da, Hamamönü, Ankara kenti için bir rekreasyon alanı haline getirilerek, kente yeniden kazandırılmıştır.

3) Tüm bu olumlu gerekçelerle birlikte, göz ardı edilemeyecek bazı olumsuz gerekçeler de bulunmaktadır ve Hamamönü'nün araştırma alanı olarak seçilmesindeki nedenlerden biri de bu olumsuzluklardır. Bu konuda en çarpıcı örnek, Hamamönü'nde yapılan sokak sağlıklaştırma çalışmalarının burada yaşayan halka ve tarihi yapılara etkisidir. Tezde ayrıntılı olarak anlatılacak ve de belgelenecek olan bu etki, tarihsel yapıların restorasyonunda aslına uygunluk, yerel halkın burada yapılanlardan hoşnutluğu, sokak sağlıklaştırma faaliyetlerinin en önemli sonucu olan alandaki rekreasyon etkinliklerinin buradaki gündelik yaşama etkisi ve belki de en önemlisi, bu alandaki kültürel mirasın söz konusu çalışmalar ya da faaliyetlerde gerçekten öz değerleriyle korunup korunmadığı gibi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir.

Araştırmanın, Ankara Hamamönü özelinde kültürel miras alanlarının yönetimi ve rekreasyon ile ilişkisinin kurulması bağlamında, bu alanda gerçekleşen değişimin olumlu ve olumsuz yönleriyle tartışılması açısından beşeri coğrafya çalışmaları için önemli olacağı düşünülmektedir.

C. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacı ve kapsamı çerçevesinde Ankara Hamamönü semtinde yürütülen konuya ilişkin temel veriler araştırmanın materyalini oluşturmaktadır. Bu bağlamda;

- Kültür ve Turizm Bakanlığından alınan Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması, Korunması ve Sağlıklaştırılması Projesine ait 1/1000 ölçekli (9 adet); 1/2000 ölçekli (7 adet); 1/5000 ölçekli (3 adet) haritalar;
- Altındağ Belediyesinden alınan 1990 yılına ait hâlihazır harita;
- Altındağ Kadastro Müdürlüğü'nden alınan alana ait tüm parsellere ilişkin mülkiyet durumları;
- Altındağ Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü'nden bina onarımlarına ilişkin ve Hacettepe Mahallesi Muhtarı'ndan sağlıklaştırma öncesi ve sonrasına ait işyeri ve konut sayılarına ait bilgi;
- Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nden Hamamönü'nün eski durumunu gösteren fotoğraflar;
- Hacettepe Mahallesi Muhtarı'ndan çalışma alanında bulunan restorasyon öncesi ve sonrasına ilişkin işyeri-konut sayısı;
- Google Earth'ten alanın değişimini gösteren 2004-2011 yılları arasındaki uydu fotoğrafları;
- Hane anketi (Ek 1)
- İşyeri anketi (Ek 2)
- Ziyaretçi anketi (Ek 3)
- Paydaşlarla görüşme formu (Ek 4)
- Arazide çekilen fotoğraflar ile

- Yerli ve yabancı literatürden yararlanılmıştır.

Ayrıca; araştırma ile ilgili analizlerin yapılması ve haritaların hazırlanmasında Arc GIS 9.3; SPSS 18 ve excel programı kullanılmıştır.

Bu çalışmada nicel ve nitel araştırma teknikleri birlikte kullanılmıştır. Bu iki yöntem arasındaki ilişki, nicel olarak açıklanması zor olan verilerin (örneğin; Hamamönü'nde yapılan çalışmaların orada yaşayan halk için olumlu ve olumsuz sonuçları nelerdir? Hamamönü'nde yer alan tarihi yapıların restorasyonu ne derece niteliklidir? Buradaki rekreasyonel faaliyetler nasıl değerlendirilebilir? vb.) nitel olarak elde edilen verilerle açıklanarak kurulmuştur.

Nicel Araştırma

Araştırma alanında 2004-2011 yılları arasında meydana gelen değişimi genel olarak ortaya koymak için Google Earth ile elde edilen uydu fotoğraflarından yararlanılmıştır. Alanın önceki ve bugünkü durumunu daha iyi anlayabilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığından, Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nden, Altındağ Kadastro Müdürlüğü'nden ve Altındağ Fen İşleri Müdürlüğü'nden alınan veriler Arc GIS 9.3 programı kullanılarak haritalandırılmıştır.

Araştırma alanında niceliksel veri toplama tekniğinin bir başka boyutu olan anket yönteminden yararlanılmıştır. Anket çalışması toplamda 103 kişiye yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanmıştır. Bu görüşmeler, üç ayrı grup üzerinden yürütülmüştür. Bu gruplara farklı anket formları uygulanmıştır. Bunlar "**Hane Anketi**" (Ek 1), "**İşyeri Anketi**" (Ek 2)," **Ziyaretçi Anketi**" (Ek 3)'dir.

Bu bağlamda 20 hane, 29 işyeri, 54 ziyaretçi anketi yüzyüze görüşme tekniği ile alanda uygulanmıştır. Anket uygulamalarının 20'si Hamamönü'nde yaşayan

hanelere ve her hanede de haneyi temsil edecek bir kişi ile gerçekleştirilmiştir. Anket uygulamalarının 29'u Hamamönü'ndeki işyerlerinde işyeri sahibi veya işyeri sahibinin olmadığı durumlarda işyeri çalışanları ile gerçekleştirilmiştir. 54 anket ise, Hamamönü'ne rekreasyon veya farklı amaçlarla gelen ziyaretçilere uygulanmıştır.

Anket uygulaması tamamlandıktan sonra elde edilen verilerin frekans analizi SPSS 18 programı yardımıyla yapılmıştır.

Nitel Araştırma

Nitel araştırmada, konunun temelini oluşturan kültür ve kültürel miras yönetimi ile ilgili yerli ve yabancı literatür incelenmiştir. Bununla birlikte, araştırma alanına ilişkin bilgiler toplanmıştır. Elde edilen bilgilerle birlikte, araştırma alanında gözlem ve paydaşlar ile görüşmeler de yapılmıştır.

Gözlem

Araştırma alanının bugünkü kullanımı ve işlevinin değişimine ilişkin yerinde gözlem yapılmıştır. Ayrıca araştırma alanının bugünkü işlevi (konut, işyeri, rekreasyon) konusunda yerinde gözlem yapılmıştır. Alana birçok kez gidilerek yapılan sokak sağlıklaştırma çalışmalarının durumu fotoğraf çekimleri ile belgelenmiştir.

Derinlemesine Görüşmeler

Derinlemesine görüşmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Altındağ Belediyesi yetkilileri, Hamamönü'nde yaşayanlar ve işyeri sahipleri ile toplam 12 görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler yarı yapılandırılmış, görüşme tekniğine bağlı olarak yapılmıştır. Görüşmeler ortalama olarak 20-40 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeler sırasında ses kaydı yapılmamış, not tutulmuştur.

Bu amaç doğrultusunda, araştırma konusu, beş bölümde ele alınacaktır. İlk olarak konu ile ilgili genel bir giriş yaparak araştırmanın amacı, kapsamı, yöntemi ortaya konulacaktır. Buna bağlı olarak birinci bölümde, araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan kültür, kültürel miras, kültürel miras yönetimi, rekreasyon, sokak sağlıklaştırma ve rekreasyon konusuyla ilgili literatüre yer verilecektir. İkinci bölümde, araştırmanın alanının Ankara kentinde olması nedeniyle, Ankara kentinin tarihsel gelişimi anlatılacak ve bu gelişimin, günümüzle ilişkisi kurulacaktır. Üçüncü bölümde, araştırma konusuyla ilgili olması nedeniyle, Ankara eski kent dokusunu koruma amaçlı yapılan plan ve projelere yer verilecektir. Dördüncü bölümde, araştırma alanı olan Hamamönü'nün, kentsel kültürel miras yönetimi için hangi çalışmaların yapıldığı, bunun etkileri ve sonuçları anlatılacaktır. Ankara kentinin gelişimindeki yeri ve bu alanda son zamanlarda yapılan çalışmalar belirtilecektir. Son olarak beşinci bölümde, Hamamönü'ndeki rekreasyonel faaliyetler ve ziyaretçiler üzerindeki etkisi ele alınarak kentsel kültürel miras yönetimi ve rekreasyon arasında ilişki kurulmaya çalışılacaktır.

I. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümün amacı, kültür, kültürel miras, kültürel miras yönetimi, rekreasyon, sokak sağlıklaştırma ve restorasyon kavramlarının tanımlaması yapılarak genel bir çerçeve çizilmesidir. Bu bölüm araştırmanın temelini oluşturacaktır ve 6 ana başlık altında incelenecektir. İlk olarak kültür kavramının açıklaması yapıldıktan sonra ikinci bölüm de kültürel miras kavramı tanımlanmaya çalışılacaktır. Bu alanların yönetimi ve bu yönetimin uluslar arası düzeyde tartışması bu bölümün üçüncü başlığı olacaktır. Rekreasyon, sokak sağlıklaştırma, restorasyon ise son üç başlığı oluşturacaktır.

1.1 Kültür

Kültürel miras kavramının kökenini oluşturan "kültür", çok geniş bir anlama sahiptir. Bunun nedeni, insanın ortaya çıkmasıyla birlikte yaptığı, düşündüğü, ifade ettiği, yani tüm yaşamını kapsayan, "*kendine özgü*" bütün eylemleri kapsamasındandır. Kültür kavramının kökeni "*Latince'deki ikamet etmek, yetiştirmek, korumak gibi anlamları olan colere kök sözcüğünden gelen "cultura" olduğu bilinmektedir. XV. yüzyılın başlarında ingilizceye culture olarak geçen kültür kavramı çiftçilik, doğal büyümenin gözetilmesi gibi anlamlarda kullanılmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren kelimenin anlamı insan gelişiminde içine alacak biçimde genişlemiştir. Ancak asıl gelişme anlamına yüklenen soyut kavramlardan sonra gerçekleşmiştir. Böylece kültür, insanın yetiştirilmesi, işlenmesi, eğitilmesi anlamında ilk kez Romalı filozoflar Cicero ve Horatius olduğu belirtilmektedir*" (Oğuz, 2011). Her bilim dalının kendine ait bir kültür tanımlaması bulunmaktadır. "*Örneğin toplumbilimcilerin bazıları tarafından belirli bir toplumun üyeleri tarafından paylaşılan ve birbirine aktarılan bilgi, tavır ve davranış kalıplarının*

hepsini toplamı, bazılarının tarafından da çevrenin insan tarafından meydana getirilen kısmı olarak alınmıştır". Bir coğrafyacı olan Harris kültürü bir nüfus ya da toplumun öğrenilmiş düşünce ve davranış özellikleri olarak tanımlamaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2006:79).

Kültür beşeri coğrafyada, çeşitli bakış açılarına sahip olmuştur. Amerikan kültürel coğrafya geleneğinde Carl Orwin Sauer ile birlikte, kültür, nadiren açık kavramsal yansımalarının bir hedefi olarak tanımlanmıştır. Bu bakış, materyal kültürün deneysel tetkiki üzerine yoğunlaşmıştır. Bir diğer bakış açısı Duncan tarafından kritik edilen kültür'ün super-organik yapısıdır (Gregory vd., 2009). Bu anlayışa göre kültür, tüm insanlığın üzerindedir ve onun hareketi bireyler tarafından azaltılamaz (Duncan, 1980).

Antropolojik anlamdaki kültür yaratıcılığı, resmetmeyi, bunları deneyimlerine aktarmayı ifade etmektedir. Buna bağlı olarak Tekeli (2009:26) kültür teriminin aslında antropolojik bir kökenden geldiğini belirterek kültürü şöyle ifade etmektedir;

> "[…..] Kültür, bireylerin toplum içinde yaşayarak oluşturduğu bir şey. İnsanlar sembolleştirme kapasitesine sahip oldukları için bir dil oluşturabiliyorlar. Bu dil aracılığıyla da doğa ve toplum içinde yaşarken geliştirdikleri bilgileri, inançları, değerleri, ideolojileri ve tutumları birbirlerine naklediyorlar, dolayısıyla zaman içinde biriktirerek geliştirebiliyorlar. İşte bu yolla oluşan kültür, etkili olduğu alanlarda yaşayanların iş yapma biçimlerini ve yaşam kalıplarını belirliyor. Bu özellikleri olan kültürler bir insan tarafından taşınmasına rağmen ondan bağımsız bir niteliğe sahip. Bu nedenle de bireyden ayrılmış biçimde kültürün maddi ve maddi olmayan anonimleşmiş ürünlerinden söz edilebiliyor"

Kültür, insanın var olmasıyla birlikte meydana gelen dünyayı algılama biçimi, onu değiştirmesi, dönüştürmesi, kendi yaşamına mal etmesi, elde ettiği anlamı yaşantısına karşılık gelen her şeye aktarmasıdır. Kültür, varlığımızın yapısını (ilişkilerini) belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliğidir (Güvenç, 1994:94).

Sosyal antropolog olan Edward Tylor, kültürü en eski ve klasik tanımlarından biri olan toplumun bir hafızası olarak insan tarafından kazanılmış ve bu bilgi, inanışlar, sanat, ahlak, yasa, gelenek ve diğer yetenek ve alışkanlıklar gibi kompleks bir yapı şeklinde tanımlamıştır (Rumina ve Kishwar, 2010:1-5). Kültürün özelliklerinden bazılarını maddeler halinde sıralamak gerekirse;

- Her insan grubu bir kültürdür. Bu toplumdan topluma farklılaşır. Kültür farklı kökene sahiptir, bu da onun tek, eşsiz olmasını sağlar.
- Kültür bize övünme duygusu verir.
- Kültür kazanılan bir şeydir –bazı insanlar doğmadan kazanır, ancak bazı insanlarda doğduktan sonra.
- Kültür toplumsallaşmanın ilerlemesiyle öğrenilir.
- Kültür toplumsal mirastır. Bu sosyal miras diğer bir toplumun hafızasına aktarılan ve iletişim kurulur. Birey bir toplum içine doğduğu zaman onların sahip olduğu toplumsal semboller, yapılar vb. bir diğerine geçer.
- Kültür memnuniyet vericidir, çünkü bireysel ihtiyacını giderir. Örneğin; sevgi ve güvenlik ihtiyacı aile ve evlilik kurumları tarafından sağlanır
- Kültür süper-organiktir ve toplumun üzerindedir. İnsanlar ve toplumlar gelir ve gider ancak kültür hayatta kalma mücadelesine devam eder (Rumina ve Kishwar, 2010).

Bu tanımlamalara bağlı olarak kültür, insanın yaşamını biçimlendiren, ona özgünlük katan, geniş kapsamlı bir yapıdır.

1.2 Kültürel Miras

Miras en genel anlamıyla geçmişten gelen ve insan yaşamını biçimlendiren somut (anıtlar, sanatsal yapılar, mimariler vb.) ve somut olmayan (inanışlar, ritüeller, gelenekler vb.) varlıklardır. Diğer bir ifadeyle miras; tarihsel, sanatsal, etnolojik ve dil açısından korunmak için üstün değerde mekân, varlık ve olayları kapsar (Doğaner, 2003:1). Miras, kalıt kelimesine karşılık gelir ve bir şeylerin bir kuşaktan bir diğer kuşağa aktarımını ifade eder. Miras, geçmişin tarihsel değerini taşıma rolünü üstlenmesinden dolayı toplumların kültürel geleneklerinin bir parçası olarak görülür (Nuryanti, 1996:249).

Geçmişle ilgili olan mirasın ortaya çıkışı çok uzun yıllara dayanmaktadır. Kültürel mirasın oluşum başlangıcını, ekonomik yapıda ve sosyal örgütlenmede ortaya çıkan ve büyük bir nüfus artışına neden olan gelişmelerin yaşandığı, toplayıcılıktan yerleşik düzene geçişle başlayan ve adına Neolitik Devrim denilen dönem oluşturmaktadır (Özgünel, 2007:47). Bu süreç üç ana oluşumda gelişir. Bunlar, ilkel, barbar ve uygar topluma dönüşüm süreçleridir. Neolotik devrimle birlikte kentsel devrimin, yani yaşam alanlarıyla birlikte yerleşim birimleri oluşması, kültürel miras olarak nitelendirdiğimiz maddi kültür varlıklarının yaşama uygun bir biçimde üretiminin başlangıcını oluşturur. Bu, günlük yaşamın gereksinimlerini karşılayan olmazsa olmaz araç ve gereçler, ekonomik ve düşünsel-dinsel dürtülere karşı bir savunma ve yaşam mekanizması olarak üretildiler. Bu üretim bizlere yaşamları ile ilgili bilgileri belgeleyecek maddi kanıtlar bırakmışlardır. Bu varlıklar insanlığın ortak *kültürel mirası'*dır (Özgünel, 2007:48).

Miras, genel olarak kişisel miras ya da kalıtların üst düzeyde bireyselleşmiş bir kavrayışını taşıması ve böyle bir kavrayıştan türemiş olmasına rağmen beşeri

coğrafya için miras, kolektif bir kavramdır. Mirasın kolektif bir kavram olmasının temelinde kalıtları paylaşan bir grubun varlığının bulunması yatar. Bu bağlamda beşeri coğrafyada miras, genel olarak iki anlama sahiptir ve bu anlamlar birbirinden ayrılamaz (Gregory vd., 2009:327-328). Bunlar;

1. Anlamlı, sanatsal, tarihsel olgunun yapıları biçimlendirdiği kültürel alanlar ya da daha spesifik bir biçimde ele alınırsa turistik alanlar mirasın bu ilk anlamına sahiptir. Bu alanları ulus-devlet düşüncesiyle korunan ve sürdürülen alanlar olarak tanımlamaktadır. Kültürel alanlar olmakla birlikte tarihsel önemleri de vardır. Miras endüstrisinin bir parçasıdır. Bir müze ya da arkeolojik alan buna örnek olarak verilebilir (Gregory vd., 2009:327-328).
2. Mirasın ikinci anlamını paylaşılan kültürel değerler, anılar yani kültürel belleğe işaret eder. Bunlar zamanın taşıdığı izler ve onun bıraktığı kalıtlardır ve çeşitli kültürel etkinliklerle (şarkılar, parodiler vb.) dışa vurulurlar (Gregory vd., 2009:327-328).

Kültürel mirasın bir diğer tanımı ise, şehir planlamacısı olan Steinberg tarafından yapılmaktadır (1996:463). Steinberg kentsel mirasI, "*birçok şehir plancısı tarafından genellikle anıt, kilise, birçok dinsel yapı çeşidi, saraylar, kaleler, tarihi şehir duvarları ve kaleleri ve diğer kurumsal bina türleri (eğitim, bilim, bakanlık ve diğer sosyal amaçlarla kullanılan binalar) dir. Ayrıca kentsel mirasın somut olmayan öğeleri olan inanışlar, gelenek-görenekler vb. kültürel miras olarak kabul edilir*" şeklinde tanımlamaktadır.

Vecco (2010:321), kültürel mirasın kökeninin Fransızcada atalardan kalan miras anlamında olan "*patrimoine"* geçmiş yaşantı ve gelenekleri miras olarak almaktır. Bu kavramın 20. yüzyılın son on yılında gittikçe anlam olarak genişlediğini

ve anlam değişmesi yaşadığını ve sonuçta kelimenin kullanımı yaygınlaşarak, sıklıkla biri diğerinin yerine kullanılarak anıt, miras, kültürel özellik olduğunu söylemektedir. Ancak bütün bu terimler aynı anlamı karşılamamaktadır. Çünkü farklı oluşumları ve değerleri içerisinde barındırmaktadır. Vecco'nun anlatmak istediği anlamsal değişmeler literatürde de yer verilmiş ve UNESCO mirası, "bizim geçmişten gelen mirasımız, bugünkü yaşamımız ve gelecek kuşaklara bırakacağımızdır" şeklinde tanımlamıştır (Ünver, 2006).

Kültürel miras tanımlanmasında "kimlik" konusu önemli bir rol oynamaktadır. Kimlik insanın varlığını kanıtlayan, kim olduğunu, ne olduğunu ortaya koyan bir ilişkidir. İnsanın zaman ve mekânla birlikte ortaya koyduğu yapıdır. Geçmişten gelen ve aitlik hissi veren her şey kültürel mirastır ve insan bunları bilerek kendisini bir yere ait olduğu duygusuna sahip olacaktır. Bu nedenle kültürel miras aynı zamanda bireyi tamamlayan bir durumdur. Burada ortaya çıkacak bütün ilişkiler bireysel kimlik ve yer arasında olacaktır. Buna bağlı olarak kültürel miras "*toplumun ve halkın refahının önemli bir parçasıdır. [….] Bu nedenle mirasın korunması sadece yapıların çevresinin sağlıklı olmasına katkı sağlamaz aynı zamanda çok önemli bir şekilde toplumların ve kültürel kimliklerinin o yerin karakterinin tanımlanmasına yardımcı olur*" (Tweed ve Sutherland, 2007:62).

Kültürel mirasın şehir ve kasabalar için oldukça önemlidir ancak; mirasın güncel tanımlamaları dar, mimari ve geleneksel bakış açısına bağlı kalmaktadır. Birçok ülkede de bu değerler, somut miras üzerine yasal tanımlamalar oluşturularak korunurlar. Ancak tek yapıların ve anıtların korunması mevcut yasalar ile doğrudan olduğu için bazen problem yaratabilir. Birçok önemli sorun, şehir ya da kasabaların içindeki alanların koruma alanı olarak değerlendirilmemesinde ortaya çıkar. Ama

aslında kent karakterinin asıl parçasını oluştururlar. Bu kent parçaları tek bir kültürel çeşitliliğin, tarihi doğanın, cadde örneklerinin veya diğer kentsel morfolojileri ve kültürel özelliklerin örneklerini oluştururlar (Tweed ve Shutherland, 2007).

Sonuç olarak kültür ve onun bugüne ya da gelecek kuşaklara aktarımının ifadesi olan kültürel mirasın yüzlerce tanımından çıkarılan ifadeler olan, "*materyal ve sembolik, aidiyetlik ve varoluş, makro ve mikro, yerel ve kurumsal, üretim ve yerel refahı*" kapsamaktadır (Monclus ve Guardia, 2006:22).

1.2.1 Somut Kültürel Miras

Kültürel miras kavramı somut ve somut olmayan kültürel miras olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan ilki olan somut kültürel miras; yapıları, tarihi mekânları ve anıtları içine alan ve gelecek nesle aktarılmak üzere korunması gereken eserlerdir. Arkeolojik, mimari, bilimsel-teknolojik eserler somut kültürel miras olarak değerlendirilmektedir (Can, 2009).

UNESCO (1972) Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde somut kültürel mirası üç kısıma ayırmıştır.

Anıtlar: Tarih, sanat ve bilim açısından istisnai evrensel mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikteki eleman ve yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı Toplulukları: Mimarileri, uyumları ve arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat ve bilim açısından istisnai değere sahip ayrı ya da birleşik yapı toplulukları.

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan eseri eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlardır.

Anıtlar, yapılar ve sitlerin tanımlanması dışında somut miras üzerinde birleşilen diğer bir tipoloji ise bilimsel ve kültürel mirasa karşılık olarak sanatsal ve tarihi miras olarak tanımlanmıştır. Önceden fiziksel öğeler olan eski eserler (kutsal yerlerden başlayıp modern dini binalara kadar olan öğeleri kapsar), kale ve modern kasabalar karışık halde bulunmaktayken, bilimsel miras, bitki, kuşlar, hayvanlar, kayalar ve doğal habitatları ve kültürel mirasta yerel ve güzel sanatları, gelenek-görenekleri ve konuşulan dili içermektedir (Nuryanti, 1996:252).

Doğal kültürel miras da somut kültürel mirasın parçasıdır. Bunlar genellikle turizm sektörü için cazibe merkezi olarak görülüp değerlendirilen alanlardır. Uzun yıllar öncesinden var olan ve tabi güzelliği için insanlar için cazibe merkezi olan bu alanlar insanların doğayla baş başa kalmalarını, eğlenmelerini ve iyi vakit geçirmelerini temin eden mekânlardır. Kültürel niteliği olan doğa manzaraları, doğa-insan emeğinin ortak çalışması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunlar toplumların gelişimini ve yerleşim yerlerini zamanlar ötesine taşıyarak o toplumun fiziksel olarak ayakta kalmış ve doğal çevresi sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerini resimleyen günümüze o toplum hakkında bilgi veren alanlar olmuşlardır (Can, 2009).

Somut kültürel miras, yapılan tanımlara bakıldığında doğal ve kültürel varlıkları kapsamaktadır. "*Bu kültürel varlıklar değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtları kapsamaktadır. Aynı zamanda estetik ve bilimsel açıdan değer taşıyan jeolojik oluşum, bitki örtüsü, su öğesi, yabanıl yaşam bölgeleri, tarihi bahçeler doğal varlık kapsamına girmektedir*" (Ahunbay, 2011:22).

1.2.2 Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut olmayan kültürel miras uzun yıllar bir kuşaktan diğerine aktarılan sözsel, işitsel öğeler, ritüeller vb. kapsamaktadır. 17 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesinde bu kavram "*Toplulukların, grupların ve kimi durumda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir*" şeklinde tanımlanmıştır (UNESCO,2003).

Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenek ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler; doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar; el sanatları geleneği alanlarında ortaya çıkar (UNESCO, 2003). UNESCO somut olmayan kültürü spesifik olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre;

- Sözsel ifadeler
- Sanat performansları (geleneksel müzikler, danslar, tiyatrolar vb.)
- Toplumsal uygulamalar, ritüeller, festivaller
- Evrene ve doğaya ait uygulamalar ve bilgiler
- Geleneksel sanatçılık (Ruggles ve Silverman, 2009).

Somut olmayan kültürel miras elle tutulamayan, gözle görülmeyen ancak bir toplumu var eden değerlerdir. Bunlar gelenekler, din, inanışlar, müzik, şarkılar, danslar, gösteriler, tekerlemeler, hikâyeler ve şiirler gibi unsurlardır (Can, 2009). Miras, cansız objelerin aksine insanlarda vücut bulmuşlardır. Bu nedenle somut olmayan miras somut mirasın temellendiği yerdir. Çünkü insanlar tüm bu değerlerini yapıtlara yansıtarak maddi varlıklar yaratmışlardır (Ruggles ve Silverman, 2009).

1.3 Kültürel Miras Yönetimi

Kültürel miras yönetimi konusunda farklı tanımlar oluşturulmuştur. Bu tanımlardan bazıları kapsamlı bazıları ise ilgilenilen odağa (tarihsel sit yönetimi, sit yönetimi vb.) göre yapılmaktadır.

Kültürel miras yönetimi, kültürel kaynakları etkileyen aktiviteler için bir şemsiye terimdir. Korumayı, kullanmayı, özenli araştırmayı, kararı tarih öncesi ve tarihi kalıtları korumak için değil, spesifik anlamda gelişmenin yolunu ve anlamını içerir ve bununla birlikte yasaları, eylemleri, kaybolmamış kanıtları korumayı ya da geçmişi kaydederek korumayı içerir (Ünver, 2006:7-8).

Bu tanımlamadan farklı olarak kültürel miras yönetimi ziyaretçi ve tarihi alan arasındaki ilişki olarak da tanımlanabilir. "*Miras yönetimi tarihi dokulardaki ilgi ve ziyaretçilerin katılımı ve deneyimleriyle güçlenen tarihi alanlardaki ziyaretçi yönetimidir*" (Orbaşlı, 2000:162).

Bir diğer tanım arkeolojik temellidir. "*Kültürel miras yönetimini arkeolojik miras yönetimi olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre, "arkeolojik miras yönetimi, kültürel kimliğin sunulmasında ideolojik bir temele sahiptir. Arkeolojik miras yönetiminin eğitim işleviyle ilişkisinde turizm için ekonomik bir temele sahip ve veri tabanlarının sağlanması açısında da akademik bir işleve sahiptir*" (Ünver, 2006:8).

Kültürel mirasın korunması ve yönetimi, miras kaynaklarını içeren değerlerin doğru anlaşılmasına bağlı olarak toplumsal, eğitimsel ve teknik anlamda gelişmedir. Bu miras kaynaklarının öneminin anlaşılması bu kaynaklarını koruma ilkelerine göre kullanmayı içerir. Bu değerler, geçmişin, bugünün ve gelecek kuşaklar için estetik, tarihi, bilimsel, toplumsal ve manevi değerlerdir. O nedenle bu değerlerin yönetiminde 3 aşama bulunmaktadır (Lockwood vd.,2006:450) :

1.Aşama: *Kanıtların Toplanması ve Analizi-Miras Değerlerinin Tanımlanması*

- Sit/yer/peyzaj ve bileşenlerinin tanımlanması
- Bir yerdeki grup ya da insanların ilgisini/bilgisini sınıflamak
- Bir yer ile ilgili yeterli ve anlaşılabilir ölçüde (tarihsel, belgesel, sözel, fiziksel) bilgi toplamak ve kaydetmek
- Öneminin anlaşılması için miras değerinin açıklanmasını sağlamak

2.Aşama: *Politikaların Geliştirilmesi*

- Miras değerleri ve tanımlanmasından meydana gelen zorlukların tanımlanması
- Yerin geleceğini etkileyecek diğer faktörler hakkında bilgi toplamak (yöneticinin ihtiyaçları ve kaynaklar, dış faktörler, fiziksel durum, sınırlılıklar)
- Politikaların Geliştirilmesi

3.Aşama: *Politikaların Uygulanması ve Yönetimin izlenmesi*

- Politikaların uygulamaya konulması için yönetim planının hazırlanması
- Yönetilen alan ile yönetim planının uygun olması
- Denetleme ve izleme

Bu süreci kısaca özetlemek gerekirse, öncelikle miras değerine sahip olan bir alanın değeri hakkında geçmiş ve bugüne ait veriler toplanmalı, bu bilgiler güncellenmelidir. Bu alanın sahip olduğu değer yeterince anlaşıldıktan sonra bugün ve gelecekte karşılaşılacak durumlar için politikalar geliştirilmeli ve bu politikaların yönetilmesi izlenmelidir. Buradaki aşamaların içerdiği kapsama bakılacak olursa miras alanların korunması ve yönetilmesi sadece o alanın iyileştirilmesinden ibaret değildir. Daha kompleks bir biçimde düşünülmeli ve hareket edilmelidir.

Yönetim yaklaşımının bu kompleks yapısı ve gereklilikleri tespit, envanter çıkarmak, mirası seçme, yorumlama, ziyaretçi yönetimi, toplum eğitimi, yönetim ve organizasyon yapısı, yasa, finans yönetimi ve son olarak izleme ve değerlendirmeden oluşmaktadır. Bu kavramları kısaca açıklamak gerekirse (Ünver 2006:29);

Tespit, Envanter ve Seçim: Bu miras yönetiminin ilk aşamasıdır ve oldukça önemlidir. Mirasın tanımlanması ve envanterin toplanması miras yönetimi için oldukça önemlidir. Bu, mirasın korunmasında veri sağlar. Bu temel hareket müdahale sırasında, öncesinde ya da sonrasında kaynağın sistematik bir şekilde kaydedilmesini garantiler. Eğer hazır olarak bir belge yoksa alana müdahale edildiğinde neyin kaybolduğunu ya da değiştirildiği bilinemez. Kayıt ve belgeleme koruma işlemi boyunca devem eden bir işlemdir. İyi bir tespit ve envanterin sağlanmasından sonra, yönetimi meydana getirmek için miras seçimi yapılmalıdır. Buradaki problem, "*hangisini seçmeliyim?*" sorusudur. Bu tek tek sitlerin önemini belirlendiği veya zamanla karşı karşıya kalındığında ve bütçe sınırlı olduğunda kaynak yönetiminde karşılaşılan sorunlardan biridir (Ünver, 2006:30).

Değerlendirme: Yorumlamanın gelişmesi ve kullanılması eğitimsel bir amaç için önemlidir. Alandaki önemli değerlerin ortaya konulması için metot oluşturmadır. Bu, tarihi anlama sahip olanları göstermek, orijinal kullanımı düşünerek onarım yapma, kullanılan materyalin uygunluğu, yerel halk için bir rehber olarak düşünülebilir (Lockwood vd., 2006:470).

Ziyaretçi Yönetimi: Ziyaretçi yönetimi tarih öncesi ve tarihi alanlarda oldukça önemlidir. Dünya Kültürel Mirasın Yönetim Rehberi'ne göre iyi bir ziyaretçi yönetimi, miras alanlarındaki reklam ve promosyona bağlı tüketimi azaltır: mirasın çekiciliği medya tarafından duyurulur ve yaygınlaştırılır. Birçok örnekte miras

yöneticileri arasında politika uyuşmazlığı bulunmaktadır. Onlar ziyaretçi sayısını sınırlamak istemektedirler ve bu nedenle sit alanlarında bozulma olmamaktadır, ama turistler bu alanlardaki çekicilik nedeniyle burayı ekonomik ve ticari amaçla kullanmak istemektedirler (Ünver, 2006:31).

Orbaşlı (2000)'ya göre ziyaretçi yönetimi, oryantasyon, danışma ve tercüme; kent kullanımının planlanması ve yönetimi, trafik yönetimi ve yayalaştırma; aktiviteler; hizmetler ve özel grupları (engelli, yaşlı, çocuk vb.) kapsamaktadır. Miras alanlarındaki ziyaretçi yönetiminin diğer bir boyutu da kentin dizaynı, planlanması, yönetiminde karşılaşılan sorunların çözülmesidir.

Toplumun Eğitimi ve Farkındalığı: Toplumun eğitimi ve farkındalığının sağlanması yönetimin temel prensiplerinden birisidir. Çocukların, yerel halkın, personelin eğitimi miras yönetiminin etkili olması için zorunlu bir amaçtır. Eğer korumada toplumun farkındalığı başarılı bir şekilde gerçekleştirilemezse etkili bir yönetim ve koruma politikası sürdürülemez (Ünver, 2006).

Yönetim ve Organizasyon Yapısı: Yönetimin, yerel yönetimin ve toplulukların, yerel ajans, kişiler ve gönüllüler, son olarak kültürel miras yöneticileri sistematik olarak karar verebilirler. Yönetim ve organizasyon yapıları iyi karar veremedikleri zaman, yönetim prosedüründe ikilik meydana gelir. Buna bağlı olarak yönetim ve yönetim takımının rolü miras kaynaklarının korunması ve yerel hizmetlerin sit alanına zarar vermeyecek şekilde sağlanmasıdır.

Kültürel Miras Yöneticileri: Kültürel miras yöneticileri gelişmenin etkili ve başarılı olabilmesi için önemlidir. Bu yöneticiler profesyonel ya da amatör, grup, bireysel ve gönüllü, yerel veya özel olabilir. Bu yönetici takımına en iyi örneklerden biri İngiliz Mirası verilebilir. Bu grup, mimar, mimari planlamacı, arkeolog, mimari

ve bahçe tarihçisi, arkeoloji bilim adamı ve müze müdürü, inşaat mühendisi, sanatçılar ve çok çeşitli zanaatkarlardan oluşmaktadır (Ünver, 2006:35). İyi bir yönetim için bu örnekteki gibi disiplinler arası çalışmalar, gruplar gereklidir.

Yasalar: Yönetim ve organizasyon kadar kültürel miras yönetiminde yasal yapıda güçlü olmalıdır. Birçok ülkede yönetim planlanmasında yasalar, düzenlemeler, kanunlar yapılmıştır. Ancak, Bu düzenlemelerin çoğunluğu koruyucu planlamalar değildir. Yönetimin gelişmesine hizmet için bu düzenlemelerin geliştirilmesi gerekmektedir (Ünver, 2006:36).

Finansman Yönetimi: Finansman yönetim planlamasında önemlidir, çünkü miras alanlarında meydana gelen birçok hasar finansal kaynakların yanlış kullanılmasından meydana gelmektedir. Üzerinde anlaşmaya varılmış koruma politikaları kavramının ve yürüten firmanın kontrolünün eksikliği nedeniyle çok fazla zaman ve para boşa gitmekte ve bunun sonucunda kültürel yapılar zarar görmektedir.

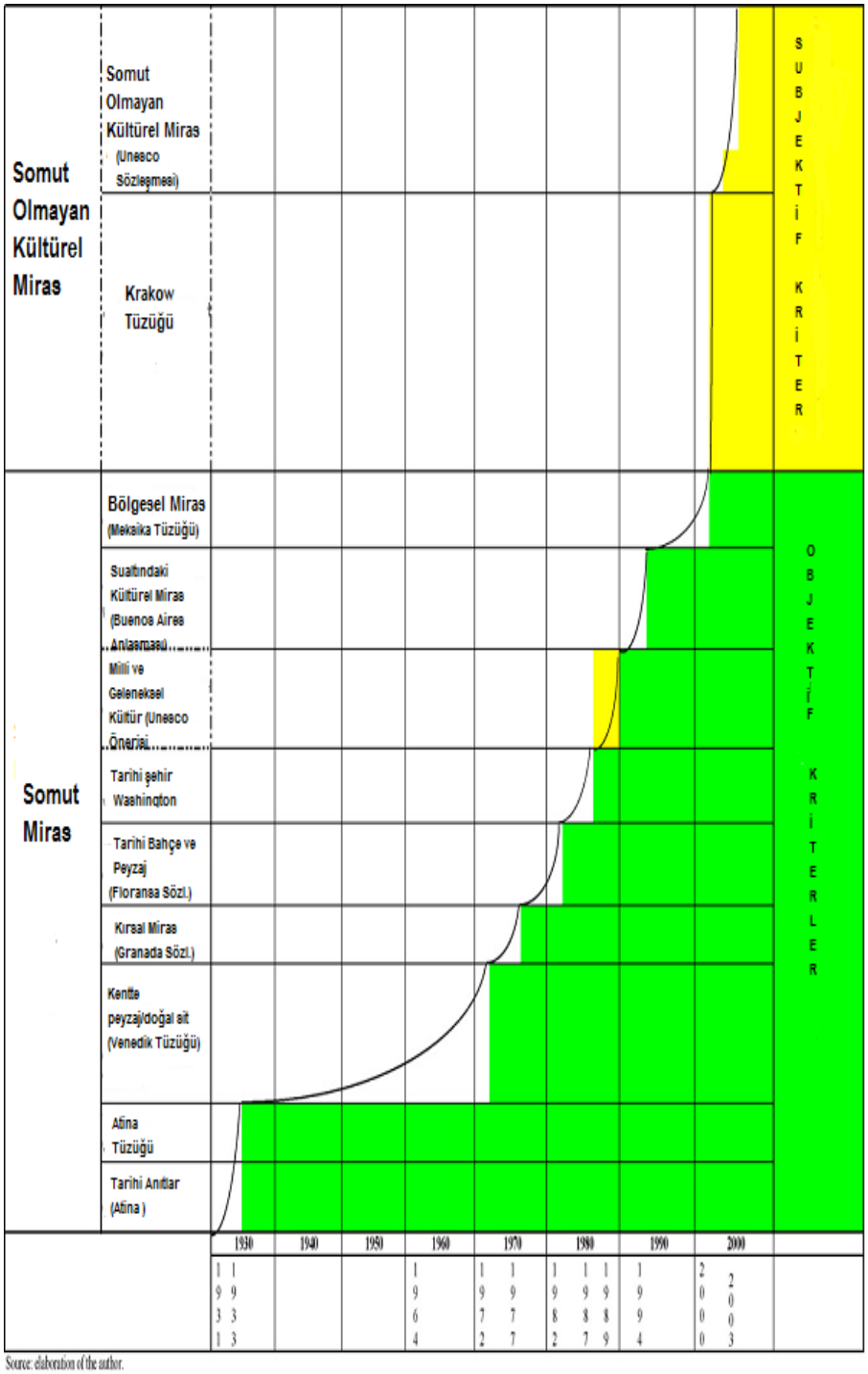
İzleme ve Değerlendirme: Miras yönetiminin son ve en önemli noktası izleme ve değerlendirmedir. İzleme miras alanın fiziksel, sosyal, yasal ve organizasyon yapısını içerir. Aynı zamanda, kontrol, gözlem, projenin, stratejilerin ve hatta vizyonun bile güncellenmesini içerir. Bu kısım proje sürecinde ve sonrasında bir kontrol mekanizması olarak işlev görür. Bu nedenle kültürel miras yönetiminin başarılı olma kriterinin sağlanacağı kısımdır (Ünver, 2006:37).

Burada verilen miras alanlarının yönetim aşamalarından her biri kendi içinde önem taşımaktadır. Bu nedenle miras alanlarının etkili bir şekilde korunması her bir aşama tamamlanarak bir sonraki aşamaya geçilmesi ile olmaktadır.

1.3.1 Kültürel Mirasın Yönetimi Konusunda Yapılan Uluslar arası Çalışmalar

Kültürel miras değerlerinin korunması ve bu korumanın sürdürülebilir bir değer taşıması adına dünyanın birçok farklı yerinde sözleşmeler (Atina sözleşmesi (1931), Venedik tüzüğü (1964), Hague Anlaşması (1954), UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi (1972) vb.) imzalanmıştır. Yapılan bilimsel bildiriler ve sözleşmeler, küresel anlamda büyük önem taşıyan kültürel mirasın bir adım daha gelişebilmesi ve yeni bir boyut kazandırılması için, her zaman gerekli olmuştur.

Kültürel mirasın korunması ve yönetimi için yapılan toplantılarda ve alınan kararlarda dönemsel olarak farklılık görülmektedir. Bu farklılık somut ve somut olmayan mirasın ele alınışındaki farklılıktan ortaya çıkmaktadır. 1930-2000 yılları arasında somut mirasın ne olduğu, nasıl ele alınması gerektiği, yönetiminin ve yasalarının neler olacağı konusu üzerine tartışılarak objektif kriterler belirlenmiştir. 2000 yılı ile birlikte, özellikle Krakow ve UNESCO bildirisiyle somut olmayan miras üzerinde düşünülmeye başlanmış ve somut mirasa göre yönetim biçiminin farklı olacağından dolayı daha subjektif kriterler belirlenmiştir (Şekil1).

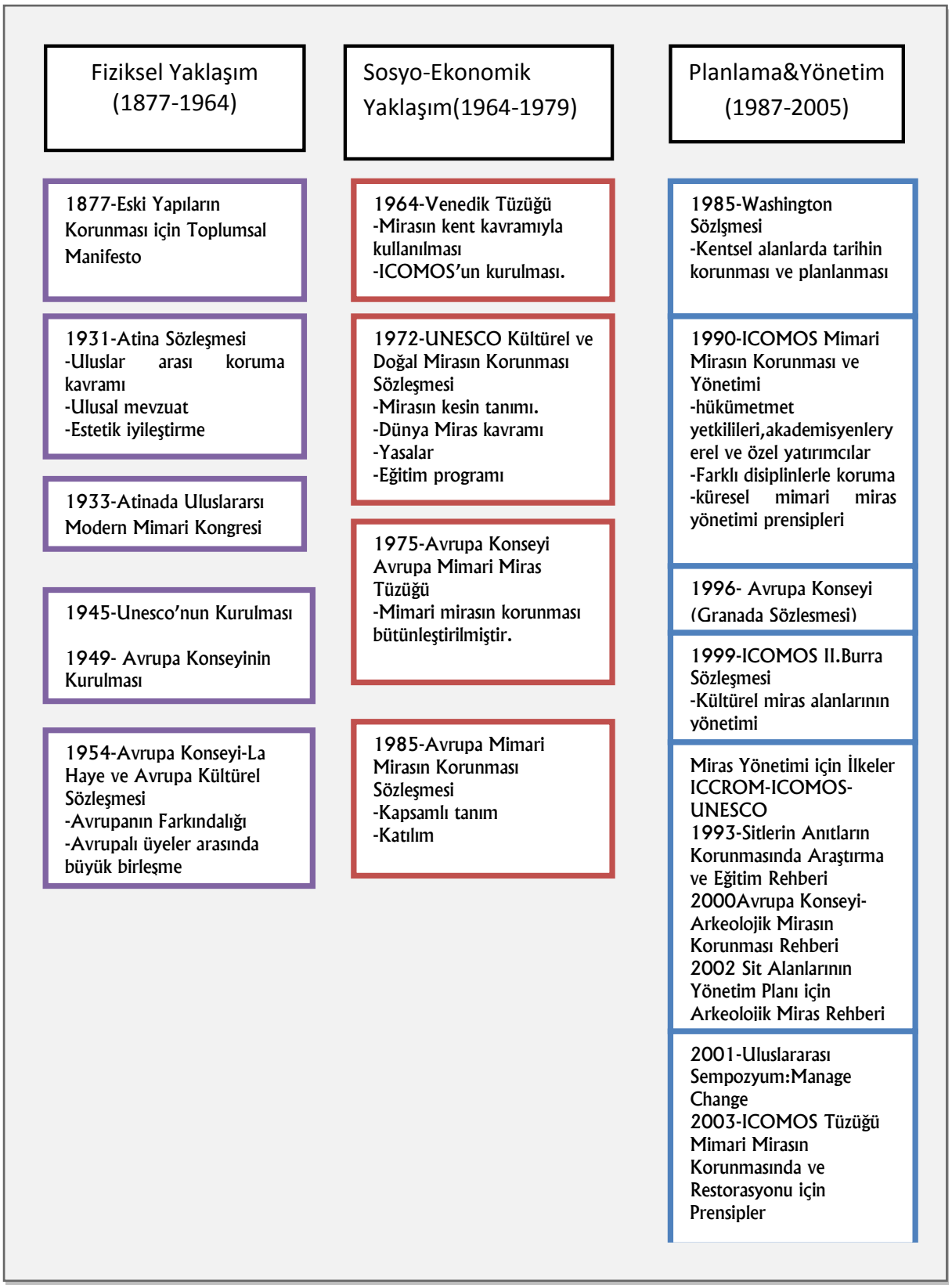

Source: elaboration of the author.

Şekil 1: Miras Kavramının Gelişmesinde Etkili Olan Uluslar arası Toplantıların Kronolojik Evrimi (Kaynak: Vecco,2010:323)

Kültürel mirasın korunması ve yönetiminde ilk olarak fiziksel bir yaklaşım benimsenmiştir (Şekil 2). Avrupa'da 19. Yüzyıl sonunda önemli anıtlara fon oluşturan kentsel dokuların korunması ile başlayan tarihi çevre koruma uygulamaları uluslar arası alanda ilk kez 1931 yılında Uluslararası Müzeler Örgütü (ICOM) tarafından düzenlenen **Atina Konferansı***'nda* tarihi anıtların estetik değerlerinin arttırılması maddesinde dile getirilmiştir (Ahunbay, 2011:116). Bu konferansın amacı; farklı ülkelere ait sanatsal, tarihsel ve bilimsel anıtların yasal ölçeklerle korunması gerektiğini dile getirmektir. Bu amaca uygun olarak tarihi anıtların korunmasına ilişkin genel prensip ve doktrinleri oluşturularak "*Carta del Restauro*" (Restorasyon Tüzüğü) adı verilmiştir (ICOMOS,1931; Jakilehto, 2005).

Avrupa'da kentsel ve kırsal koruma çalışmaları 1945 yılında meydana gelen II. Dünya Savaşında yıkılan, çoğu kez çağdaş yapılaşma ve endüstrileşmeyle yapısı bozulmuş tarihi kentlerin uğradığı kayıplarla kamuoyu bilinçlenmiştir. Kentsel ve kırsal tarihi çevrenin korunmasının düşünsel boyutu 1960'lı yılların ortalarına rastlamaktadır (Ahunbay, 2011:119). 1949 yılında Avrupa konseyi'nin kurulmasıyla bu farkındalık gelişmiştir. 1954 yılında Avrupa konseyi üyeleri La Haye -Avrupa Kültür Sözleşmesi imzalamışlardır (Ünver, 2006). Bu sözleşmenin temel amacı, Avrupa'da üye ülkeler arasında mirasın korunmasını ve koruma farkındalığını arttırılmasının başarılmasıdır (Şekil 2).

Şekil 2: Kültürel Miras Yönetiminin Gelişimi (Kaynak: Ünver, 2006)

Anıtların korunması ve onarılmasında, onların bir sanat eseri olduğu kadar aynı zamanda tarihi belge olarak korunması amacıyla 1964 yılında **Venedik Tüzüğü** oluşturulmuştur. Bu tüzüğün uluslar arası önemi, ilk defa tarihi anıt kavramını kentsel ve kırsal yerleşmeleri kapsayacak şekilde tanımının yapılmış olmasındandır. Bu tüzükte bir anıtın çevresiyle birlikte korunması gerektiğine dikkati çekmesi önemli bir adımdır. Buna bağlı olarak, "*Anıtın korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla, çevresinin de bakımını içine alması gereklidir. Eğer geleneksel ortam varsa olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerinin değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye, ya da değiştirmeye izin verilmemelidir"* (ICOMOS, 1964).

Tüzüğün bir diğer önemi ise, tarihi anıtların korunması ve bu korumanın sürdürülebilir olmasına dikkat çekmesidir. Tarihi anıtların korunmasının temel noktası ortak bir sorumlulukla hareket edilmesidir. Bu sorumluluk, "*Yeni nesilin geçmişin mesajını taşıyan tarihi anıtlara görgü tanıklığını yaparak bu günlerini sürdürmeleridir. İnsanlar ortak insani değerlerle ve ortak bir miras olarak eski anıtlar konusunda daha bilinçli olmaktadırlar. Ortak sorumlulukla mirasın korunması gelecek kuşakların bu mirası tanımasını sağlayacaktır. Bu, onların sahip olduğu özgünlüklerini el birliğiyle korumamıza bağlıdır*" (Vecco, 2010:322).

Bu tüzük, Türkiye'de koruma uygulamalarını yönlendiren bilimsel kuruluş "*Gayrimenkul Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından kabul edilmiş ancak o dönemde Türkiye'de tek yapı ölçeğinde koruma benimsendiğinden dolayı, bir mahallenin, sokağın korunması mevcut yasayla mümkün olmamıştır. O nedenle ülkemizde kırsal ve kentsel tarihi çevrelerin korunması gecikmiştir*" (Ahunbay, 2011).

Bir diğer önemli sözleşme UNESCO tarafından 1972 yılında Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) dir. Bu sözleşme diğer sözleşmelerdeki teknik unsurun yanı sıra kültürel ve doğal mirası birlikte ele alarak bu değerlerin önemi ve korunması gerektiği üzerinde durulmuştur. Sözleşmenin temel vurgusu, "*bu sözleşmeye taraf olan ülkeler doğal ve kültürel mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesi sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu kabul eder. Bunun için kaynaklarını sonuna kadar kullanarak ve uygun olduğunda özellikle mali, sanatsal, bilimsel ve teknik alanlarda her türlü uluslar arası yardım ve işbirliği sağlayarak elinden geleni yapacaktır*" (UNESCO,1972).

Kültürel miras'ın yönetiminde diğer bir uluslar arası belge **Avrupa Mimari Miras Tüzüğü** (European Charter of Architectural Heritage)'dür. Avrupa Konseyi'nin 1975 yılını Avrupa Mimari yılı olarak kabul etmesi sayesinde her Avrupa ülkesinde, tarihi anıtlar, tarihi bina grupları ve hem kent içinde hem de kırsal alanda yer alan ilgi çekici ören yerleri ile temsil edilen taşınmaz kültürel, sosyal ve ekonomik değerler konusunda bilinçlendirmek adına büyük çaba sarf edilmiştir.

Bu tüzüğün ortaya koyduğu en önemli nokta tüzüğün ilk maddesi olan, "*Avrupa'nın mimari mirası sadece büyük anıtlardan oluşmamaktadır. Tarihi kentlerimizde bulunan küçük bina grupları ve doğal yolla oluşmuş veya insan yapımı köylerde mimari miras kapsamındadır. Bu maddeden yola çıkarak özetlemek gerekirse, Mimari miras geçmişin somutlaşmış bir ifadesidir*" (Avrupa Konseyi, 1975). Bu nedenle yeri doldurulamaz bir sosyal, ekonomik, manevi ve kültürel bir sermayedir. İnsan yaşamının dengeli ve sağlıklı sürmesi için bu değerlerin korunması

gereklidir. Aynı zamanda tüzüğün yedinci maddesinde yer alan sakinlerin çöküntüleşmiş tarihi alandan çıkarılmaya zorlanmaması ve tüm şehir ve bölge planlama ilkelerinde bu unsur ön planda yer almalıdır" ifadesi tarihi alanların yaşatılarak korunması gerektiği düşüncesi öne çıkmıştır. Tüzükte yer alan maddeler mirasın korunmasında daha felsefi bir yaklaşımı ortaya koymuştur. Mirasın korunmasında insan, eğitim, bütünleşik yönetim kavramlarına önem verilmiştir (Avrupa Konseyi, 1975).

1979 yılında daha paylaşımcı bir yönetim yaklaşım ile ICOMOS Burra Tüzüğü'nü oluşturdu. Bu tüzüğün en önemli vurgusu, "katılım" kavramını dile getirerek, alanların korunması, planlanması ve yönetimi insanların katılmasıyla gerçekleşeceğini vurgulamasıdır (Ünver, 2006:17).

1980 yıllarından itibaren kültürel miras yönetimi ve arkeoloji arasındaki ilişki azalmıştır. Bu dönemde otoritelerin rolü yerel ajanslara, kurum ve kuruluşlara doğru yayılmıştır. Bu yıllarda en önemli gelişme Avrupa'daki mimari mirasın korunması için yapılan **Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi** (1985)'dir. Bu sözleşme Avrupa'daki kültürel mirasın temel prensiplerini sistematik bir duruma getirerek Avrupa'nın kültürel mirasının çeşitliliğinin ve zenginliğinin ifadesi olan mimari miras'ın "anıtlar, yapı grupları ve sitler" olarak üç başlık altında toplamıştır (Council of Europe, 1985).

1980'li yılların sonunda meydana gelen diğer önemli gelişme ICOMOS'un 1987 yılında yayınladığı **Washington Tüzüğü** (Charter fort he Conservation of Historic Towns and Urban Areas-1987)'dür Bu tüzüğün odak noktası; şehirleri kasabaları, tarihi merkez ya da meydanları içeren büyük ya da küçük tarihi kentsel alanlar doğal ya da insan yapımı çevreleriyle birlikte ele alınmalıdır (Jakilehto,

2005:32). Bu tüzükte tarihi kentlerin ve alanların korunmasına ilişkin ilkeler, yöntemler ve hedefler tanımlanmıştır (ICOMOS, 1987).

1970'li yılların ortalarında başlayan kültürel mirasın korunması ifadeleri çoğunlukla genel ilkeleri ve yöntemleri ele almıştır. Bu değerlerin tanımları, kendi içlerinde nasıl tanımlanacağı, hedefleri, korunmaları hangi kurallara göre olacağı, tek yapı ölçeğinde mi yoksa çevreleriyle birlikte korunup korunmayacağına ilişkin sorulara yanıt aranmıştır. Özellikle 2000'li yıllara doğru kimlik, kültürel çeşitlilik, kültürel farklılıklar vb. konulara doğru bir geçiş dönemi başlamıştır. Aynı orijinal kavram altında yeni tanımlamalar gelişmiştir.

ICOMOS 1990 yılında Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetim Tüzüğü (Charter for he Protection and Management of the Archeological Heritage)'nü oluşturdu. Bu tüzük, evrensel geçerliliği olan temel ilkeleri ve yol gösterici kuralları içermektedir. Bu tüzükle arkeolojik mirasın yönetiminin değişik yönlerine ilişkin ilkeler ortaya konulmaktadır. Bunlar arasında kamu yöneticilerinin ve yasa koyucularının sorumlulukları, envanterleme süreçlerinin gerektirdiği mesleki yetenekler, belgeleme, kazı, araştırma, sürekli bakım, koruma, yeniden yapım, bilgi verme, sunuş, halkın erişimi ve kültür mirasının kullanılması ile arkeolojik mirasın korunmasında görev alacak meslek adamlarının nitelikleri yer almaktadır (Şekil 2).

Bu yılda arkeolojik mirasın yönetimi hızlı bir şekilde gelişti. UNESCO tarafında Uluslar arası Arkeolojik Miras Yönetimi Komitesi (International Committee on Archeological Heritage Management-ICHM) kurulmuştur. 1992 yılında ICOMOS tarafından miras yönetiminin temel prensiplerini içeren Dünya Kültürel Miras Alanlarının Yönetim Kılavuzu yayınlandı. 1979 yılında yayınlanan Burra Tüzüğü revize edilerek 1999 yılında tekrar yayınlandı. Bu tüzüğün önemi,

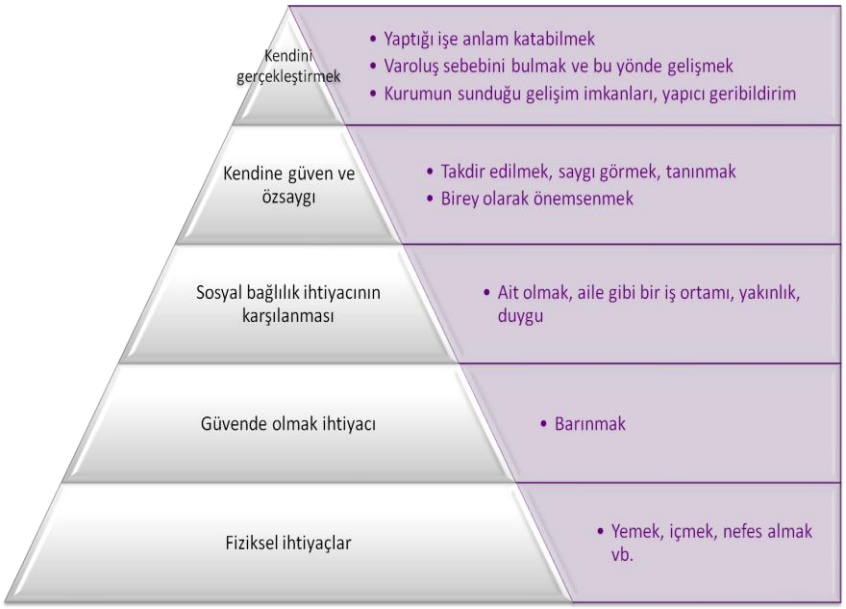
kültürel miras alanlarının hem korunması hem de yönetilmesini içermektedir (Ünver, 2006:18).

Kültürel miras yönetiminin gelişimini özetlemek gerekirse, ilk başlarda fiziksel bir yaklaşım benimsenmişken, 1970'li yıllarda işlevsel ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmuştur. Ancak asıl yönetim 1990'lı yıllarda ortaya çıkan ve gelişmeye devam eden fiziksel, işlevsel ve organizasyon yapısıyla planlama ve yönetim anlayışına kavuşmuştur.

1.4 Rekreasyon

Kültürel mirasın bireyle ilişkisinin somut hali rekreasyon ile ortaya çıkmaktadır. Birey kendini yeniden bulma, tanıma, yenilenme, dinlenme sürecine ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacı karşılamak için yapılan faaliyetler çalışma zamanı dışında diğer bir ifadeyle "boş zaman" (leisure) da gerçekleştirir. Rekreasyon, "*insanların varoluş (uyuma-yeme-içme vb) ve geçim (çalışma, işe gidiş-geliş vb.) için gerekli olanın dışındaki tüm zamanlar olarak tanımlanan boş zamanda yaptıkları faaliyetleri ifade eden bir kavramdır*" (Özgüç,2003:3). Bu zaman diliminde insan kendisini tamamlar. Maslow bu ihtiyaç durumunu 2 temel gruba ayırmış ve 5 düzey belirlemiştir (Şekil 3). İlk dört düzey temel ihtiyaçları (fiziksel, güvenlik, sevgi, saygı), en üst yani beşinci düzey ise kendini gerçekleştirme (anlam, yaratıcılık, samimiyet) olarak belirlemiştir (Tweed ve Shutherland, 2007:62-69).

Kendini gerçekleştirme aşamasına ulaşabilmesi için bireyin kendini ait hissettiği, kendini tanıma olanağı bulduğu zamana ve mekânlara ihtiyacı vardır. Ancak bu şekilde fiziksel ihtiyaçlarını gerçekleştirmenin ötesinde kendinin ve yaşamının anlamına erişme imkânı bulur. Buna bağlı olarak rekreasyon, kendini yeniden yaratma eyleminin kaynağıdır.

Şekil 3: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Kaynak: Erdemir,2011)

Rekreasyon neolotik ve paleolitik toplumlardan itibaren başlayan uzun bir geçmişe sahiptir. Arkeologların yaptıkları kazılarda buldukları müzik aletleri, çizdikleri resimler vb. bu dönemde de rekreasyon faaliyetlerinin olduğunu göstermektedir. Rekreasyon günümüze kadar birçok anlam değiştirmiştir. Eski zamanlarda yapılan aletler, müzikler, oynanan oyunlar yaşamlarının bir parçası olarak meydan geliyordu (Mclean ve Heard, 2012:35-85). Günümüz dünyasında endüstri ve teknolojik yaşama bağlı olarak bu faaliyetleri farklılaştırarak bunları yaşamımızın içerisinde değil, zorunlu zamanlar dışında bulunan zaman ve mekânlarda gerçekleştiriyoruz. Bu mekânlar bir ev ortamı olabildiği gibi ortak olan alanlarda(müzeler, tiyatro, sinema vb.), doğa alanlarında ya da geçmişe ait yapıların bulunduğu alanları kapsayabilir.

Uluslararası turizm teriminde miras, ülkelerin kimliği için önemli olan kültürel ve doğal kaynakların korunması ve aktarılmasıdır. Miras kavramı bu geniş anlamı altında turizmde ekoturizm, macera turizmi, tarihi ve kültürel öneme sahip

ziyaretçi alanlarının bir parçasını oluşturmaktadır. Miras alanları geçmişin kazanıldığı, rahatlatıcı ve güzel alanlardır. Bu alanlar hastalık, açlık, umutsuzluk, korku, çirkinliğin olmadığı, hafızaların temizlendiği yerlerdir (Weeks, 2004:428-431). Hafızaların temizlendiği ve oluştuğu alanlar olan kültürel miras alanları insanların yeniden tazelenmesine, yaşamında varolan eksikliğin tamamlanmasında yardımcı olur.

1.5 Sokak Sağlıklaştırma

"*Sokak Sağlıklaştırma Projesi"*, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda, "*kentsel sit alanları ve koruma alanlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile sokaktaki diğer yapıların özgün sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerle birlikte korunması ve belgelenmesine yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü proje ve bunların uygulamalarıdır*" şeklinde tanımlanmaktadır (Resmi Gazete,1983).

Sokak sağlıklaştırma projeleri çoğunlukla Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, kimi zaman da yerel yönetimlerin denetimiyle yapılmaktadır. Bakanlığın yatırım programı kapsamında gerçekleştirilen projelerde, denetim sorumluluğu bakanlığın konuyla ilgili birimlerine ait olup, ihale süreci ve parasal yönetimle ilgili çalışmalar projenin yer aldığı bölgenin ilgili idari veya yerel yönetimce (valilik il özel idareleri, kaymakamlık, belediyeler) gerçekleştirilmektedir (Bilgiç, 2009:58). Yerel yönetimlerin (il veya ilçe belediyeleri) kendi bütçeleriyle gerçekleştirdikleri projelerde ise proje hizmetine ayrılan bütçenin miktarı göz önünde bulundurularak müellife proje kısıtlaması getirilmekte, yürürlülükte olan sokak sağlıklaştırma teknik şartnamesine uygunluk konusunda ısrar edilmemekte ve maliyet düşürmek amacıyla

çoğu zaman sadece yapı cephelerini kapsayan proje çalışması talep edilmektedir. Ancak hangi kurum tarafından hazırlandığı fark etmeksizin, projelerin onarım uygulamasından önce ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun onayını alması gerekmektedir (Bilgiç, 2009:59). Projelerin çerçevesini çizen "*Korunması Gerekli Sokakları Sağlıklaştırma Projesi Teknik Şartnamesi*"ndeki ilkelerden aşağıdaki bazı durumlar istenmektedir (Kültür Turizm Bakanlığı, 2011a):

- Korunması Gerekli Sokak Sağlıklaştırma Projeleri 2863 ve 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Yönetmelikleri ve Yüksek Kurul İlke kararları ile Koruma Kurulu kararları ve ilgili tüm mevzuata uygun olarak hazırlanır.
- Çevre ve yörenin doğal, kültürel, mimari, tarihi, ekonomik, estetik, görsel değerlerini ve özgün kimliğini koruyarak ön plana çıkaran bir projelendirme anlayışıyla hareket edilir.
- Projeler yasal, yönetsel, ekonomik ve teknik yönlerden uygulanabilir ve uygulama sürecinde yer alan eylemlerin tasarım ve programlanmasını içerir.
- Kullanıcı profili belirlenerek, kullanıcılara göre tasarım yapılır, ayrıca engelli, çocuk, yaşlı, vb. dezavantajlı kullanıcıların gereksinimlerine yönelik düzenlemeler yer alır.
- Yapılacak tasarımlarda ekolojik dengenin korunması ve sürdürülmesi hedeflenir.
- Koruma amaçlı imar planı ve uygulama imar planı hükümlerine aykırı olarak yeni yapı veya yapılaşma koşulu oluşturmaz.
- Şartnamede belirlenen restorasyon projelerinin hazırlanmasında, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Yüksek Kurul İlke Kararları ve

1964'te kabul edilen "Anıtlar ve Sitlerin Korunması ve Onarımına İlişkin Uluslar arası Tüzük" (Venedik Tüzüğü) hükümlerine uyulacaktır.

Belirlenen amaç ve ilkeler doğrultusunda bugüne kadar birçok sokak sağlıklaştırma çalışması (2003 yılından itibaren, Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması, Korunması ve Sağlıklaştırılması Projesi, Kilis Sokak Sağlıklaştırma Projesi, Aksaray; Güzelyurt Sokak Sağlıklaştırma Projesi vb.) tamamlanmıştır ve halen sürmekte olan çalışmalar (Amasya Sokak Sağlıklaştırma Projesi, Bilecik Osmaneli Sokak Sağlıklaştırma Projesi, Sakarya, Taraklı Sokak Sağlıklaştırma Projesi vb.) bulunmaktadır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2012).

1.6 Restorasyon

"*Restorasyon'un kelime anlamı modern'dir. Bir yapıyı restore etmek demek, onu korumak, onarmak veya yeniden yapmak değil, belirli bir zamanda hiç var olmadığı şekliyle tam bitmiş bir yapı haline getirmek demektir diyen ve restorasyonun öncü kişilerinden olan Viollet le Duc bu tanımlamayla Ortaçağ'daki tasarımlarında öngörülen, ancak tarih boyunca yapılan onarım ve değişikliklerle gerçekte hiçbir zaman ulaşamadıkları bir duruma getirmeyi amaçlayan bir işlem olarak görmektedir*" (Ahunbay, 2011:9).

Sözlük anlamına bakıldığında restorasyon, eski görevini geri verme, onarım, iyileştirme anlamlarına sahiptir.

Ahunbay'a göre restorasyon, kazılar sonucu ortaya çıkan ya da hala ayakta duran antik yapıların gelecek kuşaklara taşınmasını sağlamak amacıyla, özgün yapıları korumak ilkesiyle yapılan onarım çalışmaları olarak tanımlanmaktadır. Geçmişte onarımın amacı yapıyı ayakta tutmak, yıkılan kısımları yeniden yaparak biçimsel bütünlüğü korumak, değişen isteklere göre yeni eklerle işlerliği sağlamak

iken, günümüzde anıtlar ve tarihi çevre belirli bir dönemin kentsel ve mimari düzenini nitelendirmektedir (Erim, 2007:3).

Yapılan tanımlamalarda restorasyon kolay gözükse bile, geçmişin anlamını yitirmemesi açısından bakıldığında zor bir çalışmadır. O nedenle bu çalışmaya başlamadan önce bazı araştırmaların yapılması gerekmektedir. Restorasyon çalışmalarına başlamadan önce anıt fotoğraf, video vb. tekniklerle belgelenir. Ayrıca;

a.tarihçesi

b.estetik özellikleri ve değeri,

c.teknik özellikleri (yapım teknikleri, malzeme ve taşıyıcı sistemi)

d.yasal statü incelenir. Bu çalışmalar özellikle restorasyon yönteminin belirlenmesinde ve sorunların çözümünde önemlidir (Ahunbay, 2011:60).

Restorasyon projesi anıta ait ayrıntılı bir rölöveye dayanılarak hazırlanır. **Rölöve**, bir binanın mevcut durumunun ölçekli çizimlerle (plan, kesit ve görünüşler) anlatımıdır. Dolayısıyla bu bir proje değildir, o nedenle gelecekteki duruma ilişkin öneriler içermez. Rölöveler tamamlandıktan sonra çizimler üzerinde çalışılarak değişik yapım evrelerinin kronoljik sıralanışı belirlenerek, tarihi doku analizi paftaları hazırlanır. Bunu izleyerek restitüsyon çizimleri için araştırmalara geçilir. Yapıdaki bozulmalar saptanır; plan, kesit ve görünüşler üzerine işlenen hasarların genel değerlendirmesi sonucu müdahale türleri ve yerleri konusunda düşünülmeye başlanır (Ahunbay, 2011:70). **Restitüsyon;** sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarındaki, ya da belirli bir tarihteki durumların, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerinden, yapıya, yerleşmeye ait çizim, fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle ya da maketle anlatımına denir. Restitüsyon

tarihi bir yapının özgün tasarımı hakkında fikir vermek amacıyla yapılabilir. Tarihi yapının bozulma nedenleri araştırıldıktan ve teşhis edildikten sonra bozulmanın durdurulması ve eğer varsa strüktüel aksaklıkların giderilmesi için gerekli müdahalelerin belirlenmesi gerekir (Ahunbay, 2011:85). Korumaya değer bir yapı üzerinde çalışıldığından;

- Onarımın özgün dokuya en az müdahale ile gerçekleştirilmesi, yapım tekniklerinin ve eskisine benzer/uyumlu olmasına dikkat edilmelidir.
- Yapının iç düzenlemesinin değiştirilmemesine ve mekânların bütünlüğünün zedelenmemesi,
- Restorasyon projesi yalnız strüktür'ün sağlamlaştırılması değil aynı zamanda tarihi yapının yeniden kullanılmasıyla ilgili önerileri de içerdiğinden eserin kütlesel ve mekânsal özelliğini bozacak ekler, değişimler getirmemesi,

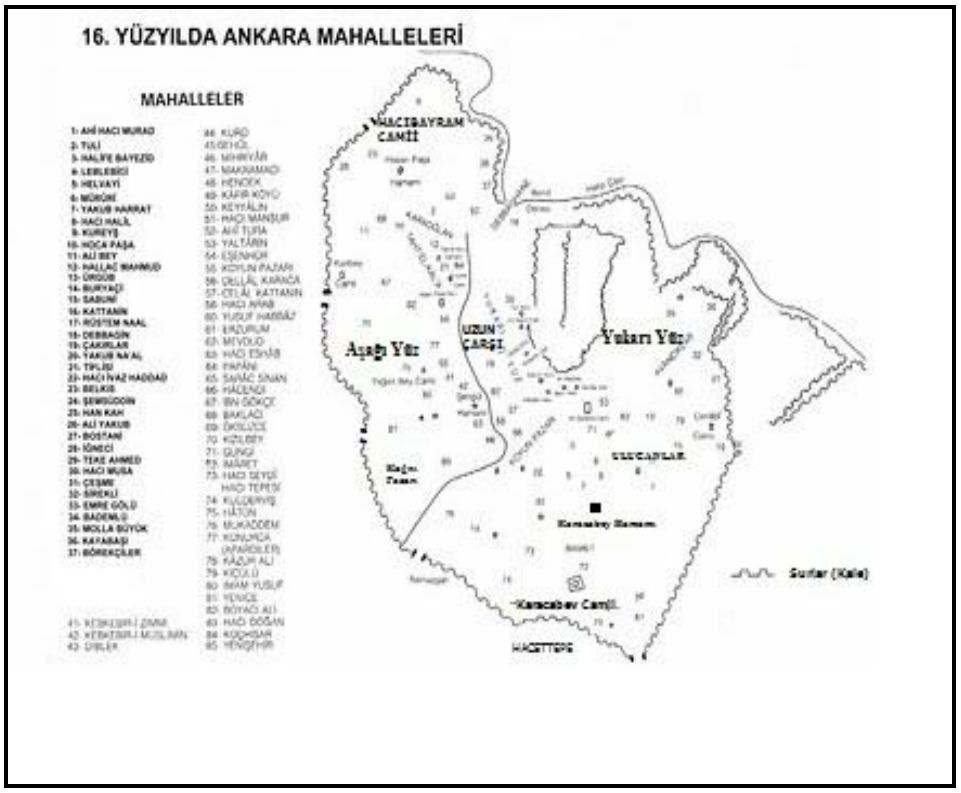
Yeni işlev verilen binalar da çağdaş kullanımla ilgili servis mekânlarının (ısıtma, havalandırma, asansör vb.) bina içine yerleştirilmesi, yapının depreme dayanıklılığının sağlanması ve sakatların binaya girebilmesi için engellerin kaldırılması, dikkat edilecek konulardır (Ahunbay, 2011:70-87).

Restorasyon tekniklerinden bir diğeri ise **Rekonstrüksiyon** (yeniden yapma)'dur. Rekonstrüksiyon, tümüyle yıkılmış, yok olmuş ya da çok harap durumda olan bir anıtın veya sitin elde bulunan belgelere dayanılarak yeniden yapılması ancak özel durumlarda kabul edilen bir uygulamadır. Rekonstrüksiyonun gerçekleşebilmesi için yeniden yapımı olanaklı kılacak teknik verilerin fotoğraf, rölöve ve benzeri grafik belgelerin var olması gerekir (Ahunbay, 2011:99).

II. BÖLÜM: ANKARA KENTİ'NİN TARİHİ

Bu bölümün amacı, Ankara Kenti'nin tarihsel gelişim sürecini ortaya koymaktır. Özellikle çalışma konusunun kültürel miras ile ilgili olmasından dolayı Ankara kentindeki mirasın oluşum sürecini ortaya koymak gerekmektedir. Bu bölümde ele alınacak tarihsel süreç 14.yy'dan başlayıp Cumhuriyet döneminde yapılan kent planlamasına kadar meydana gelen gelişim olacaktır. Özellikle 14.yy'dan başlayarak bu sürecin incelemesinin nedeni; çalışma alanı olan Hamamönü'ndeki eserlerin Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait olmasındandır.

"*Ankara, İç Anadolu'nun kuzeybatısında Sakarya Nehri'nin kollarından Ankara Çayı'nın geçtiği ova üzerindedir*" (Ergenç, 1995:15). "*Milattan önce 8.yüzyılda Frigya Kralı Kordios tarafından kurulduğu bilinen Ankara, tarih boyunca birçok kez el değiştirmiş ve türlü yönetimlerin malı olmuştur. Bunlar arasında Galatlar, Romalılar, Araplar, Bizanslılar vardır*" (Keleş, 1971:1). Ankara kenti bugünkü durumuyla düşünüldüğünde geniş bir alana sahip değildi. Yönetimi temsil eden kale kentin merkezini oluşturuyordu. Kalenin dışında kent iki kısımdan meydana geliyordu (Ergenç, 1995:16). Şekil 4'te de görüldüğü gibi bu dönemde Ankara kalesinin güney ve doğu tarafındaki yerleşimleri içine alan bölge (Uzunyol, Mukaddem, Bedesten, Hoca Hindu, Samanpazarı, Buryacılar, Hacettepesi, Hamamönü, Kayabaşı ve Atpazarı yerleşimleri bu bölgenin ana semtleridir) yukarı yüz, kalenin Hisaraltı, Bent deresi, Tahtakale, Hacıbayram, Belkıs taşı, Kızılbey, Odunpazarı, Hacı Doğan, Sultan Meydanı, Yeğenbey, Hatuniye, Öksüzce, Namazgah Tepe ve Kağnı Pazarı içine alan bölge (bugünkü Anafartalar caddesinin altında kalan ve Hacı Bayram Camii'nden Karacabey külliyesine kadar uzanan kısım) aşağı yüz olarak adlandırılmaktaydı (Erdoğan, 2007:64-65).

Şekil 4: Ankara Şehri'nin Yerleşme Yapısı (Kaynak: Tunçer, 2001)

Bu adlandırma Cumhuriyet Dönemine kadar gelmiştir. Ankara kenti birçok uygarlığa ev sahipliği yapmasından sonra Osmanlıların eline 14. yüzyılda geçmiştir. 14. ve 15. yüzyıllarda kent merkezden çevreye doğru genişleme göstermiştir. Bu dönemlerde yeni yerleşim alanı olan Hacettepe, Kızıl Derviş, Molla Büyük, Karacabey tarafından inşa ettirilen-Hamamönü ve çevresinde bulunan-cami, türbe ve çifte hamamdan oluşan külliye gibi yerleşmelerle kent güneye doğru yayılmıştır. 16. ve 17. yüzyıllarda kentin gelişimi devam etmiştir.

Ankara kale ve şehir olmak üzere iki kısıma ayrılmıştır. 17. yüzyılda ortaya çıkan Celali isyanları sonucunda kale dışında kalan Karaoğlan, Samanpazarı ve Karacabey Hamamı çevresindeki bütün çarşı ve konut alanları yakılmıştır. Ankara ekonomisinde önemli olan sof ticaretinin 19. yüzyılda gerilemeye başlamasıyla birlikte kent gerileme dönemine girmiştir. Bu durumu 1873-1875 yılları arasında,

sadece Ankara çevresinde 18.000 kişinin ölümüne yol açan kıtlık felaketi ve 1881-1917 tarihinde meydana gelen büyük yangınlar izlemiştir (Tunçer, 2001:64-66). Ancak demiryolunun 1892 yılında İzmit'ten Ankara'ya gelmesiyle birlikte önemli bir adım atılmıştır. Bu olumsuz durum gerilemesine rağmen yoksullaşma sonucu harap kerpiç evlerle dolu bir kent olmaktan kurtulamamıştır (Önen Mimarlık, 2000:6).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte kent kale merkezli olmaktan çıkmış ve çevresine doğru büyümeye başlamıştır. Yer seçiminde yönetime bağlı olarak yukarı yüz ve aşağı yüz olarak konumlanan kent bu anlayışı 1930'lu yıllara kadar koruduktan sonra planlamaya doğru geçiş başlamıştır. Planlama döneminde kale merkeziyetini kaybetmiş büyüme devam etmiş ve odak noktası olmuştur.

2.1. 14. ve 15. Yüzyılda Ankara

Ankara, Osmanlıların eline 1363 yılında geçmiştir. Selçuklu dönemi şehir yerleşimi genellikle hisar merkezli olmuş ve zamanla hisarın dışına çıkılarak yerleşim genişlemiştir. Özellikle kalenin kuzeyinde akan "Hatip Çayı" kıyısına; kalenin batısında İncesu Deresi ve Ankara çayı istikametine, güneyde Hacı tepesi, doğuda ise Kayabaşına doğru şehir genişlemeye başlamıştır. Osmanlı hâkimiyetinin ilk yıllarında şehrin güneyde Hacı tepesi (Hacettepe), Develik ve Kazlık(Sıhhiye); güneybatıda Namazgâh tepe (Türkocağı) ve Sultan Meydanı (Hergelen Meydanı); batıda Kızılbey Külliyesi ve Belkıs sütunu; kuzeybatıda bendderesi; doğuda ise Kayabaşı yönüne gelişme göstermiştir. Ankara'nın kervan yolları üzerinde bulunması 14. ve 15. yüzyıllarda Osmanlılar kentte mescit, cami, hamam, türbe, külliye, mezarlık, çeşme, han, bedesten ve benzeri yapılar inşa etmişlerdir (Erdoğan, 2007:57). Bu yapılardan 1427 yılında Anadolu Beylerbeyi ve Varna Savaşı şehidi, Sultan Çelebi Mehmed'in damadı Abdullah oğlu Karacabey, Hacı tepesi (Hacettepe)

yakınına bir külliye (cami, imaret, çifte hamam ve suyolları) yaptırarak şehrin bu yöne doğru gelişmesini sağlaması örnek verilebilir. Bu gelişme sadece şehrin büyümesine bağlı kalmayarak Fatih Sultan Mehmet zamanından itibaren Ankara bir ticaret şehri olmuştur. Özellikle bentderesi civarında kurulan atölyeler ve yapılan hayri vakıf yapılarıyla şehir tam bir esnaf ve ticaret merkezi olur (Erdoğan, 2007:58-59).

14. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Beyliği'nin güçlenerek, Anadolu'da siyasal birliği sağlama çabası içine girmesiyle Ankara bir sınır kenti olarak önem kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin gelişme döneminde en parlak dönemini yaşayan Ankara önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Kentteki 30 yakın handan çoğunun ve Bedesten'in 15., 16. ve 17. yüzyıllarda yapılmış olması bu hareketliliğin göstergesidir. Bölgeler arası ticaret güvenliğinin sağlanması ve buna koşut olarak gelişmesi sonucunda Ankara kentinin nüfusu iki kattan fazla artmış ve kent kalenin çevresinde güney ve batı yönlerinde bir gelişme göstermiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz).

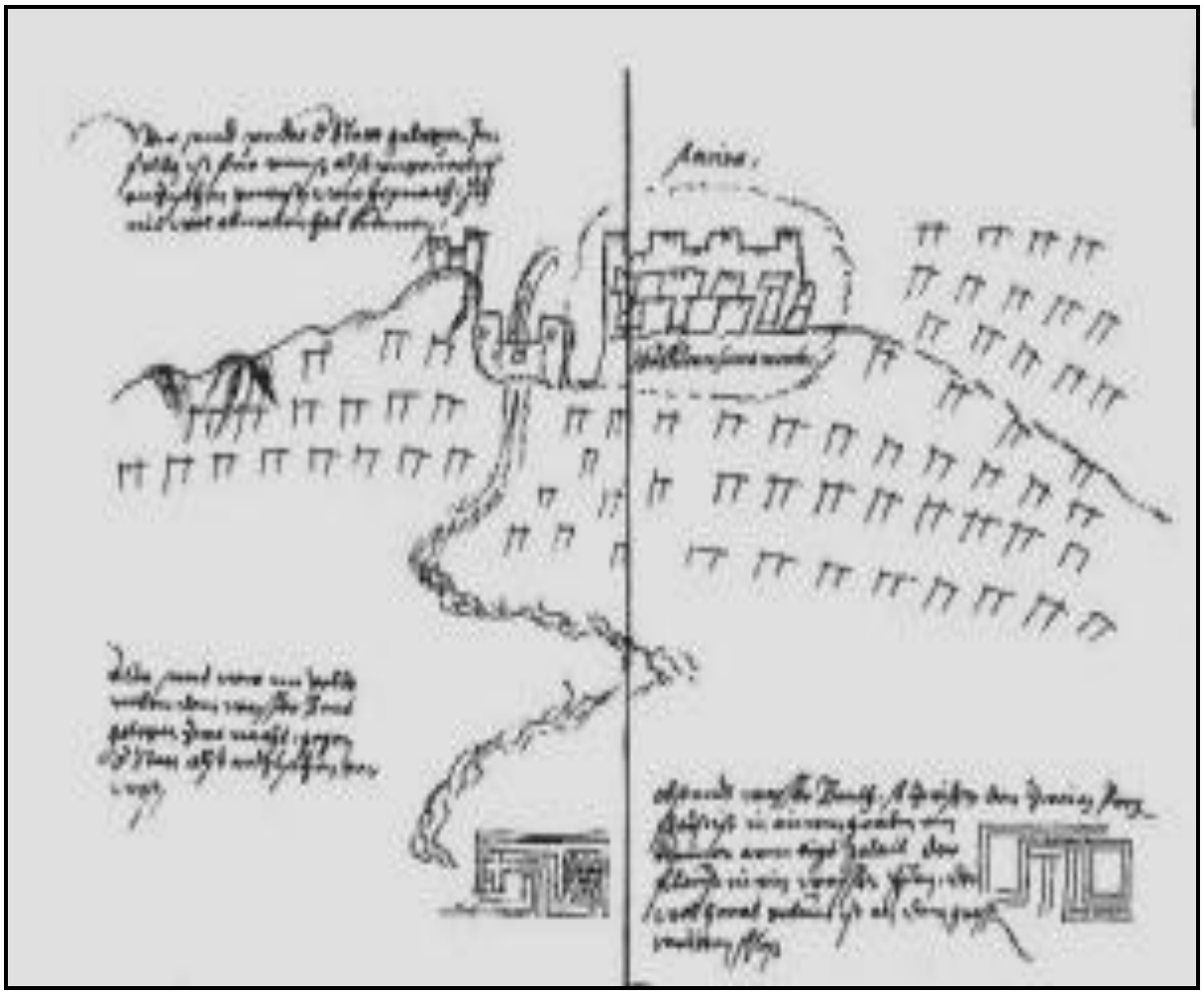
Aktüre'ye göre (2000:21); 14.yüzyılın sonu ile 15. Yüzyılın sonuna kadar geçen yaklaşık yüzyıllık dönemde Ankara kentinin mekansal yapısında tek bilinen olgu kalenin dışındaki yamaçta ve onu izleyen düzlük alanda çok sayıda camiinin ve mescidin yapılmış olmasındandır. Bunların içinde yeri ve isimleri saptanmış olanlardan Ahi Elvan Camisi, Eyüp mescidi, Hacettepe camisi, Karacabey camisi gibi toplam 25 cami ve mescidin her birinin bir mahallenin çekirdeğini oluşturduğunu düşünürsek, Kale'nin içindeki mahalleler ile birlikte 15.yüzyılda Ankara'da yaklaşık 30 kadar mahalle bulunmaktadır. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseliş dönemi olan 15. ve 16. Yüzyıllarda kent nüfusunun iki

kattan fazla artarak, kentin kalenin çevresindeki düzlükte güney ve batı yönlerinde önemli bir genişleme gösterdiğini kanıtlamaktadır.

2.2. 16. ve 17. Yüzyılda Ankara

16. yüzyıl Ankara'sı hisardan bugünkü istasyona doğru gittikçe alçalan eğimli bir alan üzerinde yayılmıştır. Hisar dışındaki kent kesimi iki bölüme ayrılmıştır. "Kale çevresi Yukarıyüz, bugünkü Anafartalar caddesi altında kalan ve Hacıbayram Camii'nden Karacabey Külliyesi'ne kadar uzanan bölümde Aşağıyüz diye adlandırılmıştır. Yukarı yüz'ün merkezi Atpazarı'dır. Atpazarı'nın çevresinde Bedesten, yanında Mahmut Paşa Hanı, Uzun çarşı ve buna açılan esnaf çarşıları ve hanlar yer almıştır. Aşağıyüz'ün merkezi Tahte'l-kal'a (kaledibi)'dir. Burada Hasan Paşa Hanı ve çevresindeki çarşılar ile Haseki Camii iki önemli öğedir. Aşağıyüz ile Yukarıyüz'ün ticaret kesimlerini de Uzun çarşı birbirine bağlar" (Ergenç, 2000:50).

16. yüzyıl ortasında Ankara kentinin fiziksel görünümünü veren tek belge 1555 yılında Dernschwam tarafından çizilen kent krokisidir (Şekil 5). Referanslar bize Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseliş döneminin sonu olan 16. yüzyılda Ankara kentinin, kalenin bulunduğu tepeyi çevreleyen düzlükte yerleşmiş, etrafında sur bulunmayan açık bir kent olduğunu gösteriyor (Aktüre, 2000:21). Referanslarda eskiz biçiminde yer alan şehir planında herhangi bir dış sur görülmez, çünkü dış sur Vildanzade Ahmet Efendi'nin kadılığı sırasında (1606-7) bitirilmiştir. (Aydın vd., 2005:150).

Şekil 5: Ankara Krokisi-Dernschwam **(**Kaynak: AEV,2011)

16. yüzyıl Osmanlı-Türk şehirlerine baktığımızda merkezin etrafında yer alan konut alanları mahalleler halinde örgütlendiği bilinmektedir. Ankara'da kentin ticaret kesimi ile iç içe olan ya da onları dış duvara doğru yayılarak çeviren mahalleler bir dini yapının, külliyenin etrafında oluşmuşlar ya da meslek gruplarından bazılarının veya aynı dini inanç ve gelenek etrafında toplananların bir arada oturmaları sonucu ortaya çıkmıştır.16. yüzyılda Ankara'da Kale dışında 81 mahalle vardır. 69 mahalle Müslüman, 3 mahalle Hıristiyan, 1 mahalle Yahudilerin ve 8 mahalle karma nüfuslu olarak belirlenmiştir (Aydın vd., 2005:162). Kale içi mahalleleri 9 mahalleye ayrılmıştı ve kent toplam nüfusunun %30'na yakın bir bölümünü barındıran en

kalabalık semtlerden biriydi. Burada oturanların devlete hizmet ve yardımlarından dolayı kimi vergi yükümlülükleri dışında bırakılmaları ve kalenin eski yerleşme bölgesi olmasından dolayı güvenilir bir durum yaratması burada oturmayı çekici kılıyordu (Tunçer, 2001:33). Kale dışındaki mahallelere bakıldığında mahallenin büyük bir bölümünde aşağı yukarı aynı oranda nüfus bulunmaktadır. Kaleden sonra şehrin en kalabalık yeri sof ticaretinin yapıldığı şehrin doğusunda bulunan ve kaleye doğru gittikçe yükselen eğimli bir alanı içine alan Avancıklar mahallesidir. Bu mahalle XVI. yüzyılın sonlarında Molla Büyük, Çeşme, Direkli Mescit ve Kayabaşı diye dört mahalleye bölündü. Diğer kalabalık mahallelerden biri Hacı Bayram ve İmaret mahallesidir. Bu mahallelerin yoğun bir nüfus barındırmasının sebebi önemli vakıflar tarafından desteklenmesi ve burada oturanların hizmetlerinden dolayı bazı muafiyetlerinin olmasındandır (Ergenç,1995:56).

Ankara şehri XVI. yüzyıl boyunca üç önemli özelliğe sahip olmuştur. Bunlardan ilki, çevresindeki tarım alanları ve buralarda oluşan kır yerleşmeleri ile ilişkisidir. İkinci olarak Ankara kenti sof üretimiyle birlikte daha geniş bir alana yayılmıştı. Bu yayılma Ankara sancak sınırları dışına çıktığı için bu çevrelerden gelen insan sayısını ve bu ilişki için oluşturulmuş yönetim mekanizmalarını da kalabalıklaştırmıştır (Taş, 2004:124).

Üçüncü özelliği sof üretimi ve ticaretiyle ilgilidir. Bu durum Avrupa'dan çeşitli tacirlerin gelmesini kolaylaştırmıştır. 16. yüzyılda Ankara'nın önemli bir mekân haline gelmesinde bu üç özellik etkili olmuştur (Taş, 2004:124). Ancak Ankara bu özelliğini XVII. yüzyıla doğru kaybetmiştir. XVII. yüzyılda devletin günden güne zayıflaması, yıllarca süren savaşlar, yeniçerilerin başkaldırması, merkezi otoritenin büyük oranda zayıflaması nedeniyle Anadolu'da eşkıyalığın

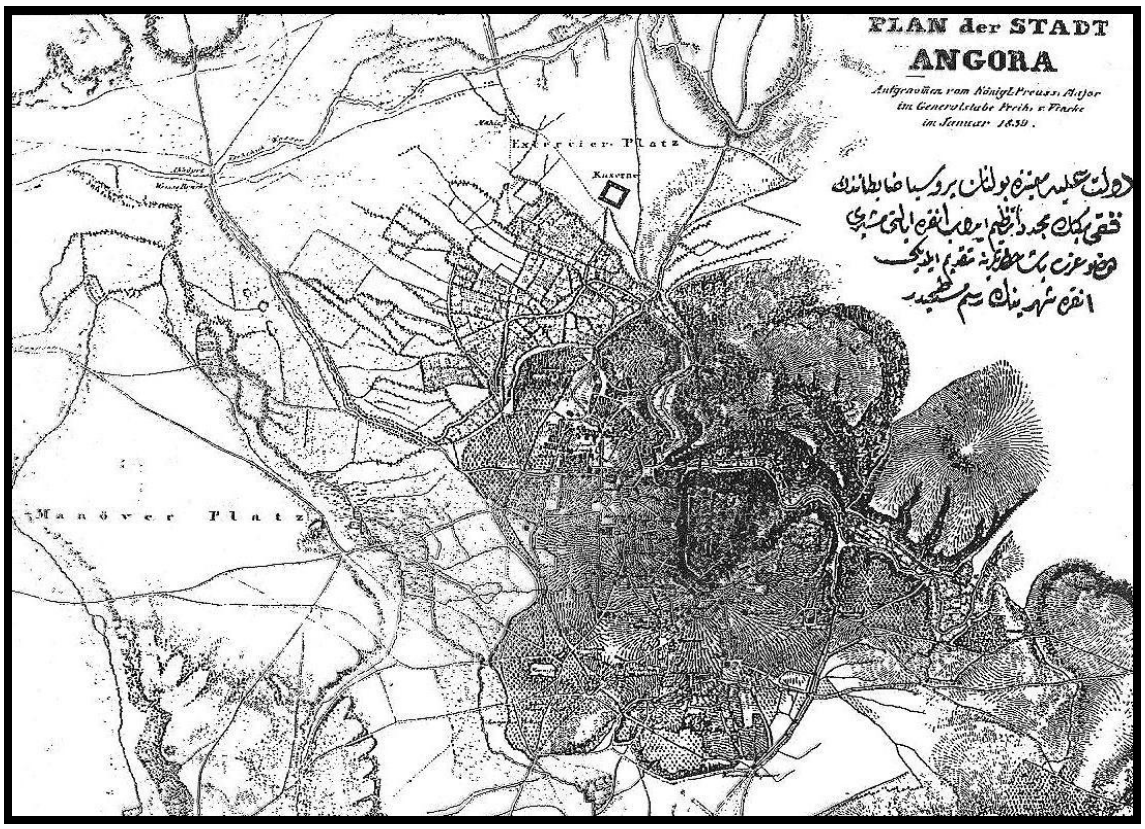
artmasının başlıca nedenleri olmuştur. Gerek siyasi gerekse sosyal karışıklıkların artmasının en önemli nedeni yaşanılan ekonomik bunalım olmuştur. Tüm bu olumsuz gelişmeler nedeniyle XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı egemenliğindeki Ankara'nın ticarete dayalı yükselişini yavaşlatan ve durduran faktör Celali İsyanları ortaya olmuştur. Ankara'nın kale dışında kalan Karaoğlan- Saman pazarı ve Karacabey Hamamı çevresindeki bütün çarşı ve mahalleler yakılmıştır (Önen mimarlık, 2000:6).

Bu saldırılar Ankara'da üçüncü kale surlarının yapılmasına neden olmuştur. Celali saldırılarına bağlı olarak yapılan bu üçüncü sur şehri bütünüyle kaplıyor, doğuda Avancıklar'dan başlayıp Cenabi Ahmed Paşa Camii'ni içeride bırakıp Karacabey imaretini geçip Hacet Tepesi'ne buradan Namazgâh'a uzanıyordu. Namazgâh'tan Araba pazarını çevirerek Tahte'l-kal'a'nın altından Hacıbayram'a oradan Debbağhane'ye ulaşıyordu. Bu suru Ankara halkı kendi imkânlarıyla yaptırmışlardır çünkü Ankara çok önemli bir ticaret alanı olmasından dolayı burayı koruma ihtiyacından bu surun yapımı gerekli olmuştur (Taş, 2004:126).

2.3. 18. ve 19. Yüzyılda Ankara

18. ve 19. yüzyılın Ankara'sı her yönden gerileme dönemine girmiş bir kenttir. Kentin ekonomisinin büyük bir kısmını oluşturan sof ticaretinin özellikle İngiliz ticaret anlaşmasından sonra uluslar arası rekabete dayanamaması nedeniyle çökmesi sonucu Ankara'nın diğer ülkelerle ve civar illerle geliştirdiği ilişkilerin bitmesine neden olmuştur. Osmanlı şehirlerinin önemli özelliği durumuna gelen hanlar Ankara kentinde yukarı yüz olarak adlandırılan yerde bulunmaktaydı. Bu hanlara bağlı At Pazarı, Saman Pazarı ve Koyun Pazarı gibi açık Pazar yerleri bulunmaktaydı (Şekil 7). Ancak, Ankara kentinin girdiği bu çöküş dönemiyle burada bulunan hanlar ve bedestenler kapanmasına yol açmakla beraber, At Pazarı meydanı,

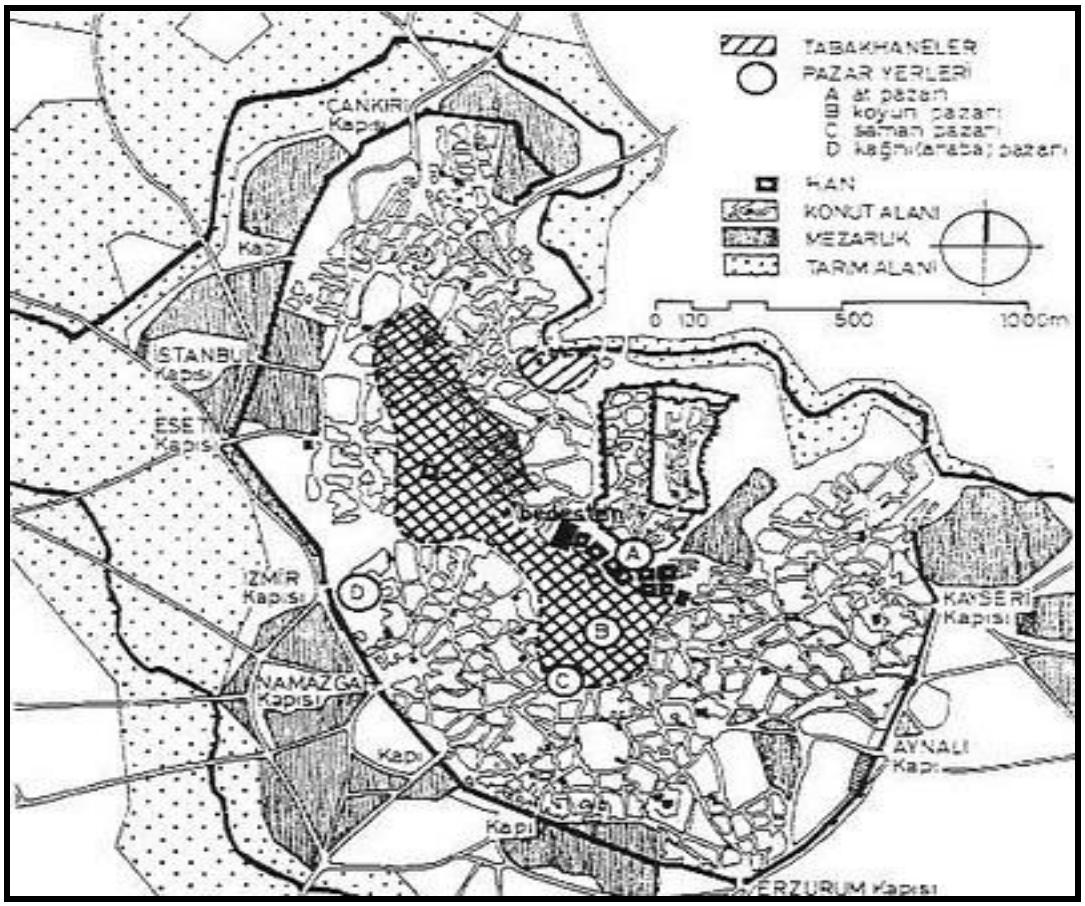
Koyun Pazarı caddesi, Sefa Sokağı, Pirinç sokağı, Posta caddesi, Saraçlar sokağı, Çıkrıkçılar yokuşu, Anafartalar caddesi ve Ulucanlar kentin en eski ve yoğun ticari merkezlerinden olma özelliğini sürdürmektedir (Önen Mimarlık, 2000:7).

Şekil 6: Von Vinke'nin 1839 Tarihli Ankara Haritası (Kaynak: Ankara tarihi,2011)

Tiftik ve sof üretimindeki gerilemesiyle birlikte 19. Yüzyıl içinde Ankara nüfusunda bir azalma meydana gelmiştir. Gayrimüslim grupların iç göçleri ve Müslüman grupların dış göçleriyle İstanbul ve Kayseri gibi merkezlerden veya Kırım ve Balkanlar gibi yörelerden gönderilenlerle kent nüfusu beslenmiş olsa bile bu nüfus hareketi ekonomik çöküntüyü yenememiştir. Kent içinde meydana gelen bu nüfus hareketliliği kent mekânlarını da etkilemiştir. İçinde yaşadığı konut birimini kendi kişiliğiyle özdeşleştirmiş olan bireyin kendi gereksinimlerine göre düzenlemiş olduğu çevresi 19. Yüzyılın sonlarına doğru yeni gelişmelerle birlikte değişime

uğramıştır (Denel, 2000:129-133).

Şekil 7: 16.-18. Yüzyıllar Arasında Ankara'da Ticaret Merkezi (Kaynak:Tunçer, 2011a)

19.yüzyıl Ankara konut dokusunda geçmiş yüzyılın güçlü ekonomisinin izleri ortadan kalkmış, dar ve düzensiz sokaklar, fakir bakımsız ve dayanıksız evler genel karakteri oluşturmuştur. Özellikle 1881 ve 1917 yıllarında meydana gelen iki büyük yangında Kale içi, kale çevresi ve Samanpazarı'nın yanmasıyla kentsel örgütlenmede ve yeni yerleşmelerde yenileştirilmelere gidilmiştir.

1881 yılında çıkan büyük yangında Mahmut Paşa Bedesteni'nin tamamen harap olduğu ve ticari hayatının son bulduğu, daha sonra bakımsızlıktan duvarlarının çöktüğü ve bir daha onarılmadığı bilinmektedir (Foto 1). Şehir merkezinin ve ticaret eylemlerinin odak noktası işlevini gören Mahmut Paşa Bedesteni, merkezin değişen yapısı içinde 19. yüzyıl sonunda işlevini tümüyle kaybetmiştir. 1917 yılında ortaya

çıkan yangında ise Kale park/Hisar park (daha önce İsmet Paşa Parkı) haline getirilmiş kesim ve sur içinde bulunan mahalleler yanmıştır (Foto 1). Bugünkü Işıklar Caddesi'nden başlayarak batıda Anafartalar Caddesi (Balık Pazarı Caddesi), güney batıda Denizciler Caddesi (Bahriyeliler Caddesi) ve İstiklal Mahallesi (Eski Yahudi Mahallesi)'ne kadar olan kısım yanmıştır. Böylece Bedesten dahil Uzun çarşı ve çevresindeki esnaf çarşılarının bir bölümü ile Kapan Han, Tuz Han gibi şehrin geleneksel ticaret merkezinin bir kısmı da yok olmuştur (Tunçer, 2001:65-66).

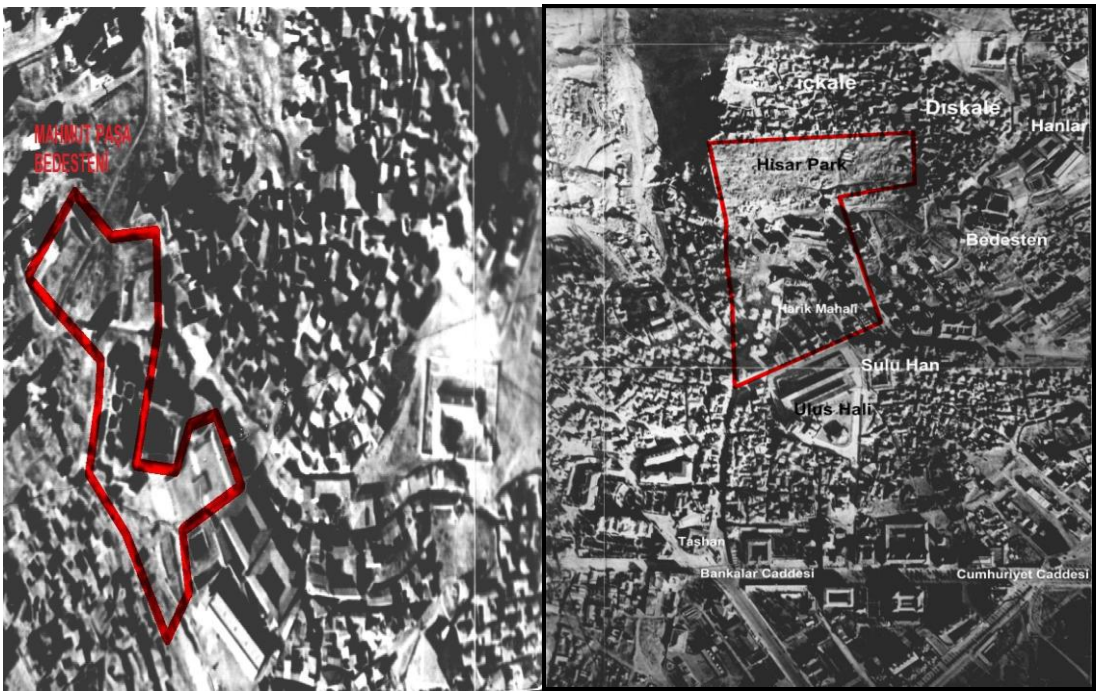

Foto 1: 1881 (solda)-1917 (sağda) Ankara Yangınında Yanan Kesimler (Kaynak: Tunçer, 2001)

Bu durum var olan sivil mimarinin yitirilmesine yol açmıştır. Bu yeni düzenlemeyle yolların düzleştirilmesi, genişletilmesi, düzenli dörtgen arsalar, bina yükseklikleri, çıkmaların yasaklanması yeni bir kentsel görüntü yaratmıştır. Ancak yaşanan değişmelere karşın konutların yoğunluğunda değişme gözlenmemiştir. Bu yüzyılda diğer önemli bir gelişme kentin dışarıdan göç almasıdır. Bu göçler Rumeli'den, Kafkasya'dan, Romanya'dan kente gelmiştir. Göçlerle gelen nüfus artışı demiryolunun Ankara'ya bağlanmasıyla daha da artmıştır. Bu artış kentin genel

görünümünde etkili olmuştur. Kente gelen göçmenler Ankara'nın Kale-içi ve Kale-altı mahallelerinde ev planlarında bozulmalar meydana gelmiştir. Önceden var olan zemin katlardaki tiftik yıkama ve depolama için gerekli alanlar işlevsiz kalmıştır. Ancak geleneksel özellikler içe dönük, avlulu, dış sofalı planlarıyla zemin katta dışa kapalı konutlar varlıklarını sürdürmüşlerdir (Önen Mimarlık, 2000:7-8).

2.4. Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara Kenti

Cumhuriyet Dönemi Ankara kenti için bir planlama dönemine karşılık gelmektedir. Cumhuriyet döneminde kent artık sadece kale ve çevresi olmanın dışına çıkmış ve geniş bir alana yayılmıştır. Cumhuriyet 1923 yılında ilan edildiğinde, Ankara kenti kale eteklerinden başlayıp batıda bugünkü Atatürk Bulvarı, güneyde ise tren yoluna dek uzanarak yaklaşık 140 hektarlık bir yerleşme alanını kapsıyordu. Kent 978 m yükseklikteki kale ve ona bitişik 5 hektar kadar bir alana yayılmış olan Hisar Mahallesi'nde odaklanarak tepenin batı ve güneyindeki yumuşak eğimler üzerine yayılmıştı. Kalenin güneyine inen sırtın üzerinde Atpazarı, Koyunpazarı, Samanpazarı gibi hayvan ve tarımsal ürün pazarlarının yanı sıra yerleşmenin eski mahalleleri yer alıyordu. Batıda ise Kızılbey, Hatuniye, Hacı Doğan gibi mahalleler vardı (Şenyapılı, 2004:15-16).

Bu eski yapı Cumhuriyetle birlikte planlama sürecine girmiştir. Bu dönemdeki ilk girişimler Yukarıyüz'ü Aşağıyüz'e bağlayan doğu-batı istikametindeki yolların birleştirilmesi ve işlek bir caddeye çevrilmesidir. Karaoğlan çarşısının yukarı ucundan bugünkü Çocuk Esirgeme Kurumu Binasına[1] kadar uzanan Balık pazarı ve onu izleyen Samanpazarı'na doğru açılan cadde, bugünkü Anafartalar caddesidir. Bu caddenin iki tarafı modernite döneminin Avrupa şehirlerinde yapıldığı

[1] Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 31.12.2011 tarihinde 633 sayılı KHK kararıyla kapatılarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur (Shcek,2011).

gibi yeni yapılarla donatılmıştır. Bu ilk tasarımların dışında planlı bir uygulama safhası 1927'lerden itibaren başlamıştır. Bu dönemde yapılan çalışmalar daha çok eski kent dokusunu modernize etmekle ilgilidir. Burada önemli olan nokta; Ankara'nın geçmişte surlarla çevrili yapısını doğuya, güneye ve batıya doğru açacak bir şehir planı girişimidir. Bu girişim sonucunda Sıhhiye, Kızılay, Maltepe semtlerinin tümünü kapsayan Yenişehir ortaya çıkmıştır (Yalçınkaya vd., 2009:132). Bu yeni şehir, eski Ankara ile maddi bütünleşmesini kısa bir sürede sağlamış ve başkentin bir "**mahallesi**" durumuna gelmiştir. Bugün Yenişehir olarak anılan semt, Ankara'nın sadece bir mahallesidir. Böylece yeni Ankara eski Ankara'nın bir devamı olarak değil fakat ondan tamamen farklı bir "**Yenişehir**" olarak düşünülmüş ve planlanmıştır (Keleş, 1971:2).

Cumhuriyet'in ilanından sonra, 1925 yılından sonra, kentte göze çarpan önemli bir değişiklik konut dokusunda meydana gelmiştir. Genel görünüm itibariyle kent dört konut dokusunu içeriyordu. Bunlardan ilki, altyapısı ve çarşısı olan eski kentte arazi fiyatlarının yüksek olmasından dolayı bu alanda çok katlı apartmanlar yapılmıştır. Eski kentte meydana gelen bu apartmanlaşma dönemin ticaret sermayesinin bir dönüşümünün sonucudur (Şenyapılı, 2004:51). Çünkü bu dönemde Ankara'da özel sanayi geliri, serbest meslek geliri ve rant gelirlerinin ekonomik yapının boyut ve çeşitliliğine koşut olarak çok sınırlıdır. İkinci tür konutlar daha çok kentin güney kesiminde bulunan Kavaklıdere-Çankaya tarafında villa şeklinde gelişiyordu. Bu villalar çevresinde yoğunlaşabilecekleri ortak kullanım alanları olmadığı için birbirinden bağımsız, dağınık ve içedönük şekilde sıralanmışlardır. Bu yerleşim eski kentteki apartman dokusunun eski dokuyu yıkarak onun içinde karışık bir yenileme oluşturması tezatlığını taşımıyordu. Bu alanda yeni bir şehir gelişmesine

karşılık işlevsel bir fonksiyonu yoktur. Çünkü ortak kullanım ve ticaret halen eski kentte bulunmaktadır. O nedenle buradaki villalarda yaşayanlar sosyal ve ekonomik yaşamlarını bu konutların yakın çevresinde değil eski kentin yenilenen ve yeni gelişen kesimlerinde sürdürüyordu (Şenyapılı, 2004:52).

Üçüncü tür yerleşme ise, devletin memurların konut sorununa yönelik geliştirdiği çözümlerdir. Yeni gelişen kentin iki yapısı da (eski kentteki apartmanlaşma ve güneyde bulunan villalar) memurlar açısından uygun değildi. Bu soruna çözüm için üç farklı girişim ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki kentin bu iki yerleşim alanına konut yapıp satma ve kiralama yolunu denemiştir. Burada yapılan bir-iki katlı konutlar yeni yaşamın benimseyen bir konut dokusunu oluşturmuş ve 1930'lu yıllarda konut gelişmesine öncülük yapan kooperatiflerce; Bahçelievler, Güvenevler ve Kavaklıdere'de yinelenmiştir. İkinci girişim Vakıflar Baş Müdürlüğü tarafından Gençlik Parkı'nın kuzeyinde gerçekleştirilmiştir. Bu konutlar memurlar için düşünülmüş olsa bile oldukça lüks görünümlü konutlardan oluşuyordu. Üçüncü girişim yine Vakıflar Başmüdürlüğü tarafından Hamamönü Gündoğdu Mahallesi'nde yaptırılan iki katlı aile konutları olarak oluşturulmuştur (Şenyapılı, 2004:53).

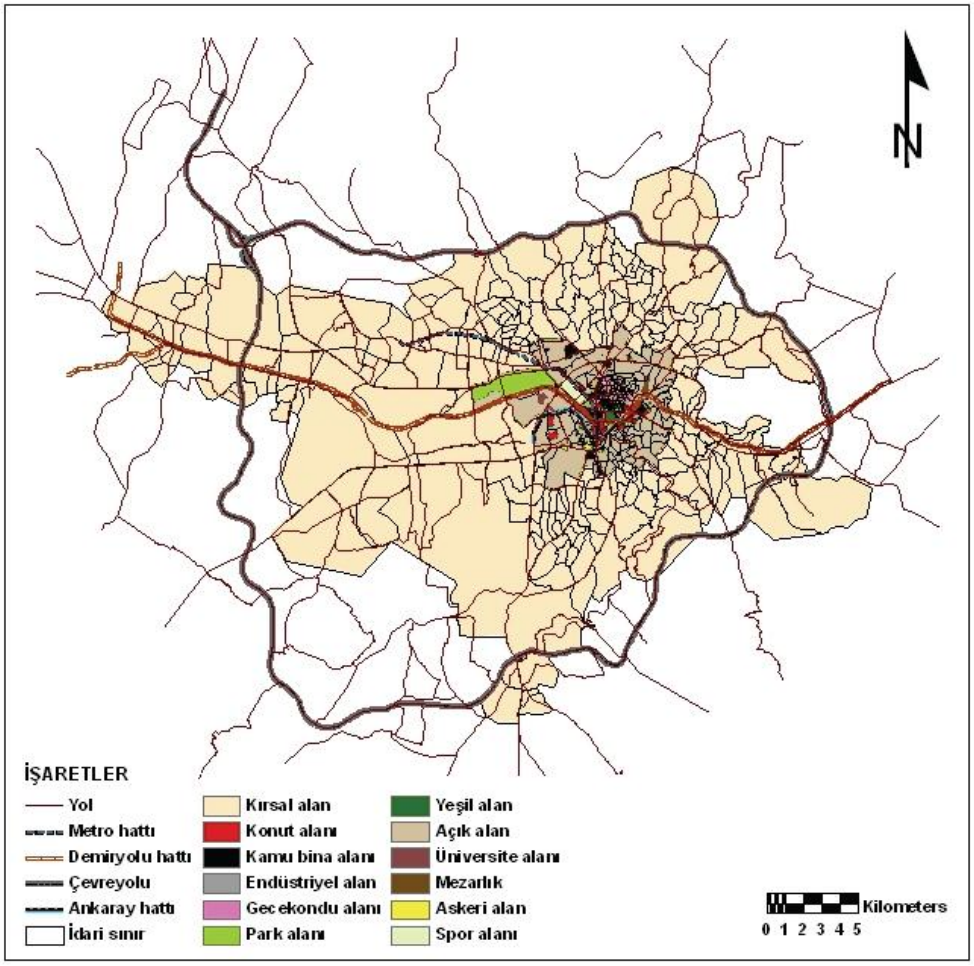
Dördüncü konut dokusu Eski kentte bulunmaktaydı. Bu eski doku bu yıllarda gelişmemiş ve sınırlı olan altyapıdan da yoksun kalmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra geçen beş-altı yıl boyunca kentin bu kesiminde yaşayan insanların ekonomideki yerlerinin değer ve payı da değişmemesi nedeniyle bu alanın konut dokusunda ve yaşantısında değişiklik olmamıştır. (Şenyapılı, 2004:53-57)

2.4.1 Ankara'da Kentsel Planlama Dönemleri

2.4.1.1 1923-1950 Dönemi

Cumhuriyet'in ilanıyla başkent olan Ankara, eski kentten bağımsız yeni bir kent kurma düşüncesi taşımaktadır. Ankara'nın çağdaş kent temellerini atacak olan girişim 1924 yılında yapılan kamulaştırmadır (Keleş ve Duru, 2008). Bu nedenle Yenişehir ve Bakanlıkların kurulması amacıyla 400 ha'lık alan kamulaştırılmış, Çankaya Köşkü ve Atatürk Bulvarı, ilintili olarak kamu kurumları tarihi merkez yerine güneye yönelmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'ya verilen önem rakamlara da yansımış durumdaydı. Yatırımların yeni başkente yönelmeye kısa sürede buranın çekim odağı olmasını sağlamış, bunun sonucunda da Ankara Cumhuriyet'in ilk döneminde nüfusu en hızlı artan kent olarak kayıtlara geçmiştir. 1919'da 20 bin, 1927'de 74 bin olan nüfus 1945'te 226 bin'e ulaşmıştır. (Keleş ve Duru, 2008) Osmanlıdan miras alınan Ankara kentinde iki farklı merkez bulunmaktaydı. Asıl merkez Ulus ve çevresindeyken ikinci merkez Yenişehir'de gelişmeye başlamıştır. Ancak bu iki merkezin gelişmesi bir plan dahilinde değildir.

Aydın'a (2011:143) göre; 1942 yılında Ankara kenti 1716 ha. alana sahiptir. Kentin 1942 yılı için toplam alanının %32'lik kısmı (556 ha) eski yapılar ve gecekonduları da içerecek şekilde yerleşim (konut, inşaat, onlarla iç içe olan iş-ticaret) alanlarından oluşmaktadır. Bunun 400 ha. düzenli (imarlı) yerleşim alanından oluşurken, 156 ha'lık kısmı kale içi ve çevresindeki eski yapılar ile gecekondu alanlarıdır. Bu yıllarda kentsel gelişimin büyük bir kısmı orijinal kent merkezinin (Kale ve çevresi) yakınlarında meydana gelmiştir ve Ankara'nın yakın çevresinde göreceli olarak çok az bir kentsel gelişim vardır (Şekil 8).

Şekil 8: Ankara Kentsel Arazi Kullanımı-1942 (Kaynak: Aydın, 2011:147)

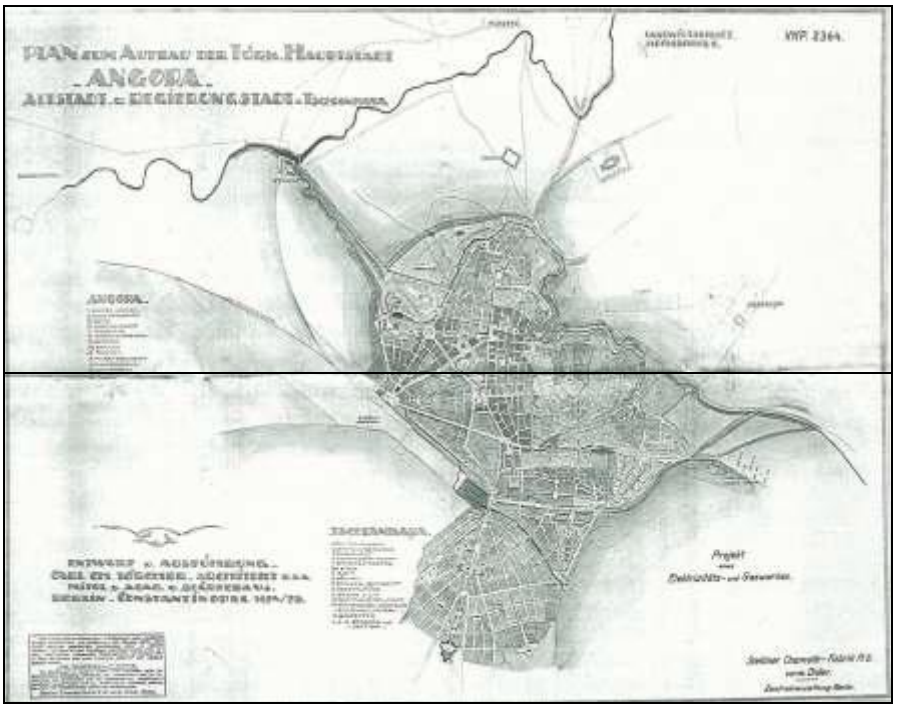
Bu dönemde (1923-1931) kentsel gelişmeyi bir plan dahilinde sağlayan, Carl Christoph Lörcher tarafından hazırlanan "Lörcher Planı"dır. Ankara 13 Ekim 1923 yılında başkent ilan edildiğinde kentin ilk planı olan Lörcher Planı, Ankara'nın modern bir başkent olarak planlanması için temel alınacak kararlara zemin oluşturulmuştur.

Tablo 1: Lörcher Planı Kararlar

Yollar	Bölgeler	Meydanlar
Anafartalar-Samanpazarı	Kaleönü Mahallesi	Millet Meydanı
Kazım Karabekir Cad.-Hamamönü	İstasyon Caddesi İş Bölgesi	Hükümet Meydanı
Çankırı Cad.-Dışkapı	Soğukkuyu	İtfaiye (Tiyatro)Meydanı
Denizciler Caddesi	Hamamönü	Gazi Meydanı
Egemenlik Caddesi	Şehir Parkı ve Sergi Bahçesi, Spor Alanları	Yıldız Meydanı
Erzurum Caddesi	Asri Mezarlık	İstasyon Meydanı
Bankalar Caddesi	Pazar Yerleri	Hacıbayram Meydanı
İstasyon Caddesi		

Kaynak: Polat, 2009:15

Lörcher Planı'nda alınan kararlara göre, İstasyon çevresini merkez yaparak Ulus merkezini bu yeni yapıya uyarlama ve bu merkezden yayılan işlevlerle bütünleştirmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte kentin büyük bölümünde yenileme önermiştir. Lörcher, eski dokuda Kaleönü mahallesinin yollarını çizip açmış, kimi yolları genişletmiş, konut için baskı yaratan alanlara yeni yollar eklemiştir. İstasyon caddesi ve İstasyon-Cebeci arasında kalan Talat Paşa Bulvarı'da bu plan ile belirlenmiştir. Cebeci Bölgesi'ndeki Hamamönü vakıf konutlarının bulunduğu yapı adaları da Lörcher Planı'yla biçimlenmiştir. Samanpazarı'nı bugünkü Kazım Karabekir Caddesi'ni oluşturacak biçimde ilerletip Hamamönüne bağlamış ve yine Samanpazarı'nı doğumevi yönünden bugünkü Dikimevi-Dörtyol'a bağlayan yolu ilk kez çizmiştir (Cengizkan, 2004:63).

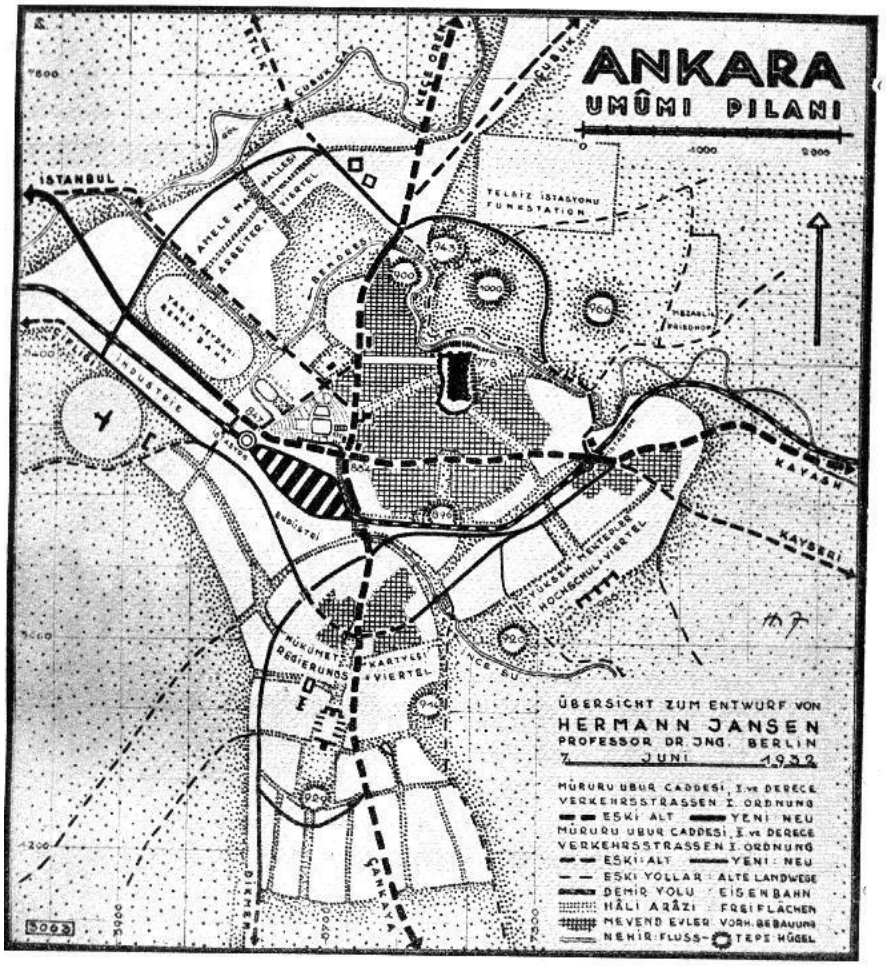

Şekil 9: 1924-25 Lörcher Planı (Kaynak: Polat, 2009:151)

Lörcher planı kararlarının uygulanmasındaki en büyük problem kentin nasıl büyüyeceğine ilişkin bir siyasanın bulunmamasıdır. Bu nedenle kentin büyümesine cevap vermekte zorlanacağından dolayı yeni bir plan gereksinimi doğmuştur (Günay, 2005:67-69).

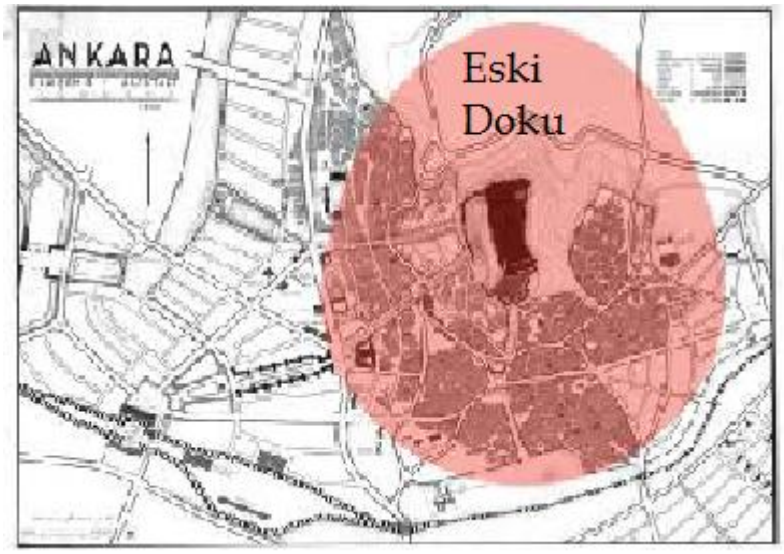
Lörcher Planı'nın etkileri sürerken 1927 yılında ilk modern kent planı Herman Jansen tarafından yapılmıştır. 1928 yılında yarışmayı kazanan Jansen, planı oluştururken şehrin merkezini Ankara Kalesi olarak belirlemiştir. Çünkü bu plandaki temel ilke kent estetiğidir ve bu yüzden işlevsel bir merkez yerine görsel bir merkez seçmiştir. Bu nedenle de kentin mekânlara ayrılmasında en az bilgiyi ticaret alanları için vermiştir. Yarışma projesinde Bulvar ve İstasyon Caddesi arasındaki büyük bir alan ticarete ayrılmış ancak 1932 yılında bu durum değişerek bu ticaret bölgesinin yerini Gençlik Parkı almıştır. Ulaşım konusunda elde bulunan özellikler kullanılmıştır (Polat,2009:159-160).

Herman Jansen, geleneksel dokunun korunması için duyarlılık göstermiştir ve korumayı savunan Eski Şehir Talimatnamesi daha sonraki planlarda "Protokol Sahası" olarak belirlenen alanda uygulanmıştır. Bu planda kentin merkezi olan Ankara kalesi Jansen'in kentsel estetiğini yansıttığı için korunmuştur. Bu yüzden yeni kent kalenin çevresinde oluşmuştur. Ancak kalenin estetik için korunması ileride hiçbir planlamaya dahil olmamasına ve bir dokunulmazlık kazanarak, koruma geliştirme çalışmaları bir yana imarı engelleyici, çürümeye bırakılmış bir doku olmasına yol açmıştır (Tunçer, 2001:75).

Şekil 10: Jansen Ankara İmar Planı (Kaynak: Tunçer, 2011b)

O nedenle bu mekânın düzenlenmesi çok sonralara kalmıştır. Bunun dışında Ulus'da Kale'nin batısında Hacıbayram çevresi ve Kale dışında yangında yıkılmış eski kentsel doku tümüyle yenilenmektedir (Günay, 2005:75). Bu yenileme çalışmalarında buradaki mahalleler için hazırlamış olduğu onarım planlarında yollar boyunca bitişik nizam bloklar önermiştir. Bu öneri kentlerin sıkışık dokusunu rahatlatmak için geliştirilmiştir (Polat, 2009:161-162). Bunun sonucunda eski dokuların çeperlerinde oluşturulan caddeler boyunca yüksek ve sürekli bir yapılaşma olmuş, iç kesimler ise çöküntü alanına dönüşmüştür. Bununla birlikte eski şehrin çevresinde gecekondulaşma hareketleri artarak sürmüş ve bu kesim düşük gelir gruplarına terk edilmiştir (Şenyapılı, 2004).

Şekil 11: Ankara Eski Doku-Yeni Doku İlişkisi (Kaynak: Polat, 2009:155)

Jansen Planı'nda rastlanan bu olumsuz özellikler planın uygulanmasındaki güçlüklerden kaynaklanır. Kentsel gelişmenin ilerleyeceği yön kestirilememiş, gelişmeleri geriden izlemek durumunda kalınmış, rant elde etmek amacıyla plana sık sık müdahale edilmiştir. Lörcher Planı ile Türkiye'ye giren Jansen Planı ile Ankara

kentine uygulanan Bahçe kent[2] modeli Ankara'nın artan nüfusunu karşılayamamıştır. Uygulamada çekilen sıkıntılar, kısa sürede gecekondulaşmaya, arsa vurgunculuğuna ve kiraların artmasıyla birlikte kent yaşamının pahalaşmasına yol açmıştır (Keleş ve Duru, 2008:31).

Ankara kent planlamasında ilk planlamanın temellerinin atan Lörcher ve Jansen Planları kenti kuzey-güney yönünde geliştirerek kentin çanağın içinde sıkışmasına neden olmuştur. Bu durum kentin gelişmesini önleyecek durumları ortaya çıkarmıştır. Ankara kalesi kentin merkezi olma özelliğini korunmasının yanında kale dışında kalan eski doku yeni yapılarla örtülmüştür. Ankara kalesi belli bir plan dahiline oturtulmadığından güçlü bir merkez olma özelliğini kazanamamıştır. Bu etkiler 1950'li yıllara kadar varlığını sürdürmüş ve bu yıldan sonra yık-yap sürecinin başlayacağı bir döneme girilmiştir.

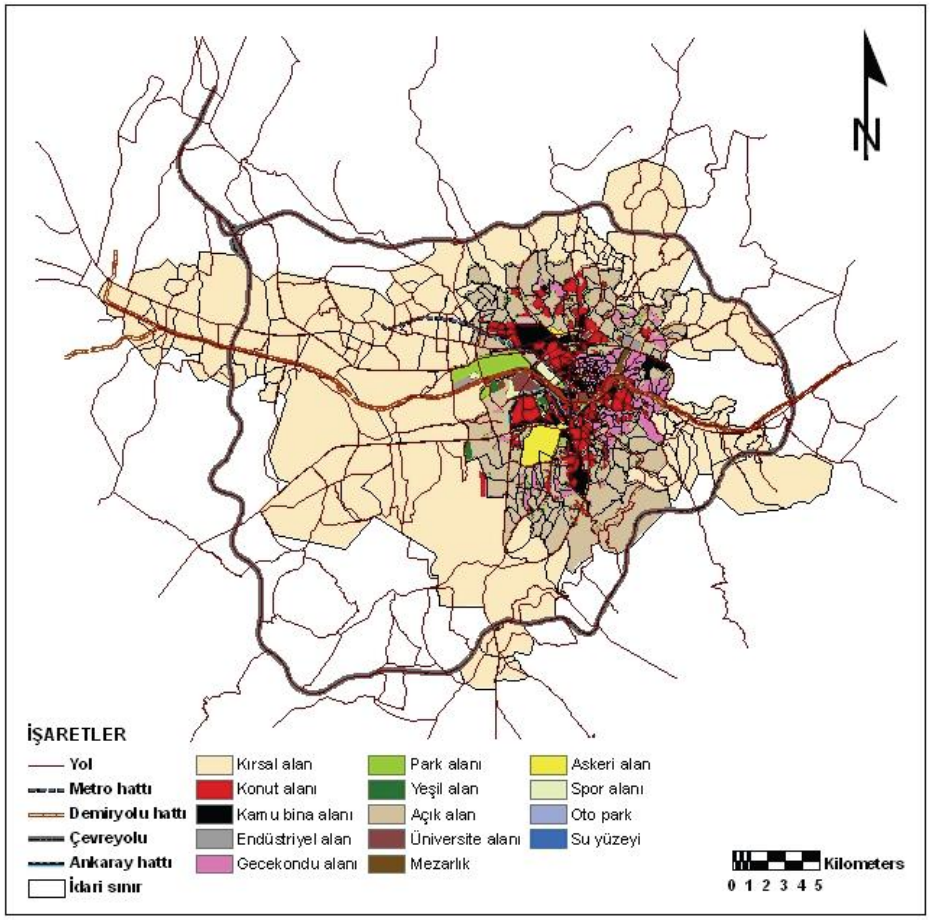
2.4.1.2 1950-1970 Dönemi

1950 döneminde kentin görünümü, hızlı nüfus artışı, plan kararlarının tam olarak uygulanamaması, kent gelişiminin kontrol edilememesi, konut sorunu gibi olumsuz bir durumdaydı. Bunun yanında 1950'li yılların temel sorunu, tarımda artan makineleşmenin olumsuz sonucu olarak kentin yoğun bir iç göçe sahne olmasıydı. Ankara bu durumla karşı karşıya kalarak hızlı bir şekilde gecekondulaşmaya maruz kalmıştır. Bu nedenle Jansen Planı'nın öngördüğü en fazla üç kat durumu geri plana itilerek bütün konutlara birer kat çıkma olanağı verilen girişimle birlikte kat sayısının artması değişmeyecek şekilde yerleşmiştir. (Keleş ve Duru, 2008: 36).

Yaşanan göç ile birlikte 1968 yılında konut arazisinde belirgin bir artış görülmüş ve alanın miktarı 2990 ha. çıkmıştır. Bu dönemde 1824 ha'lık alana sahip

[2] "Jansen'in Ankara'ya uyguladığı *Bahçe kent modeli* konutların ister blok ister tek katlı olsun ön veya arka bahçeleri olacaktır. Bu sistemin en açık örnekleri geniş bahçe içerisinde büyük villalar, küçük parseller üzerindeki tek ya da dizi biçimindeki işçi evleridir" (Polat, 2009:158).

gecekondu bölgesi mevcuttur ve kentin doğu ve kuzey-doğu kesimleri gecekondulaşmanın en yüksek olduğu alanlardır. 1942 yılında 156 ha olan gecekondu alanlarının 1968 yılında 1824 ha çıkması Ankara'da yoğun bir göç-barınma sonucudur. Bu duruma bağlı olarak Ankara bir yandan Altındağ gibi neredeyse kent merkezinde yer alan kesimlerde, öte yandan kendin doğu ve güneyinde yer alan Topraklık, İncesu, Mamak ve Çankaya gibi semtlerde merkeze uzak gecekondu alanları gelişmiştir. Böylece Ankara'nın hem kent merkezinde hem de çevresinde gecekondulaşma gözlenmiştir (Aydın, 2011:143-144).

Şekil 12: Ankara'nın Kentsel Arazi Kullanımı-1968 (Kaynak: Aydın,2011:148)

Bu dönemde Jansen planının yetersiz gelmesiyle birlikte Ankara'nın ikinci büyük planı olan Uybadin-Yücel Planı 1957 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu planda

Ankara'nın 2006 yılı nüfusu 750.000 olarak tahmin edilmiş ve Kızılay yeni merkez olarak planlanmıştır. (Tunçer, 2000:6) Ankara'nın çekirdek yapısını oluşturan plan kuzeyde Yenimahalle, Etlik, Keçiören ve Aydınlıkevler; güneyde ise Bahçelievler, Balgat-Dikmen, Çankaya, Gaziosmanpaşa, Seyran Bağları ve Abidinpaşa semtlerinin düzenlemelerini temel olarak almıştır. Kuzeyde Jansen Planı'nda korunan Kazıkiçi Bostanları bu plan olarak yapılaştırılmakta, güneyde ise Kavaklıdere Yenişehir'in uzantısı olarak gelişmektedir (Günay, 2005:80-81).

Plan uygulamaya konulduktan sonra aşırı nüfus artışının meydana gelmesi ve uygulamadaki yetersizlikler nedeniyle bölge kat nizam planı uygulanmaya konulmuştur. 1965 yılında çıkarılan kat mülkiyeti kanunu ile aynı parselde birden fazla sahipliğe izin verilmiştir ve apartmanlaşmanın önü açılmıştır (Keleş ve Duru, 2008:37). Bu durum tarihi çevreye uygun olmayan yükseklikliere (yer yer 6-8 kat) yol açmıştır. Yapıların 6-8 kat yüksekliğe kadar çıkabilmeleri nedeniyle eski doku sıkışık bir görünüm kazanmış, çevre kalitesi düşmüş, kullanım amacı değişikliğe uğrayarak bir çöküntü alanına dönüşmüştür. Bu alanda imar uygulamaları koruma ya da ıslah amaçlı olmayıp daha çok yıkıp yapmaya yönelik olmuştur. Bu yenilemelerden bazıları şunlardır (Tunçer, 2000:6-8);

- Hacıbayram Cami çevresindeki yapıların yıkılarak, açık alan oluşturulması,
- Çok sayıda konutun kamulaştırılarak yıkılmasını gerektiren Ulucanlar Caddesi'nin açılması,
- Kurtuluş ve Kırgız gibi, pek çok nitelikli eski Ankara evi ile anıtsal yapıların oluşturduğu iki mahalleyi yok ederek Hacettepe hastane kompleksi oluşturuldu (Tunçer, 2000:8).

Sonuç olarak, Lörcher-Jansen-Yücel-Uybadin Planları Ankara'nın kentsel gelişimine katkıda bulunurken eski kent dokusununda plansız kalmasına yol açmıştır. Jansen planında kentsel estetiğin merkezi olan Ankara kalesi ve çevresi dokunulmadan kalmış daha çok yeni şehir'in geliştirilmesine yönelinmiştir. Kalenin doğu ve güneydoğusunda yer alan tarihi konut alanları Jansen Planı ile belirlenen bir ilke ile "protokol sahası" olarak belirlenmiş ve kat nizamı getirilmemiştir. Eski Ankara dokusu çok katlı blokların yapıldığı ana caddelerin arasında çöküntü bölgesi niteliği kazanmıştır. Yapılan imar uygulamaları da yıkıp yenilemeye yönelik olmuştur (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2006:39).

Ankara kenti içinde bulunduğu dar kalıplı bir plan durumunda gelişmesinin sağlanamayacağı için 1960'lı yıllarda yeni bir plan hazırlanması öngörülmüştür. Bu plan 1969 yılında kurulan Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosu'nun çalışmaları ile kadastroculuğa dayalı fiziksel planlama anlayışından şehir planlamasına geçişi sağlamıştır. Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosu'nun 1970-1975 yılları arasında yürüttüğü kapsamlı Ankara araştırmaları sonucunda 20 yıl perspektifli bir Nazım Plan şeması oluşturmuş ve bu şema 1982 yılında Ankara 1990 Nazım Planı olarak yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamlı planlamanın amacı, kentin bölgesi içindeki yerini tanımlayan, sosyal ve ekonomik yapısını anlamaya çalışan araştırma ve analize dayanan bir nazım plan üretmektir. (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz:45) Ankara Nazım Plan Bürosu'nun 1973 raporunda öngörülen genel hedefler şunlardır (Altaban, 1998:59):

- Ekonomik bir fiziki yapı elde etmek, ilk yatırım ve işleyiş maliyetini en aza indirmek,
- Ekonomik yapıda hizmet üretim dengesinin sağlanması,

- İkili kent yapısının mümkün olduğunca giderilmesi, tüm kamu hizmetlerinin kent içinde dağılımının eşit dağıtılması,
- İnsanca yaşanabilecek bir fiziki çevre oluşturulması,
- Kent-doğa ilişkisinin zenginleştirilmesi, kıra erişimin kolaylaşması, doğal-kültürel alanların korunması, yeşil ve açık alanların fazlalaştırılmasıdır.

Bu hedeflerin uygulanabilmesi için, planda Ankara nüfusu 3.6 milyon olarak hedeflenmiş ve buna göre de kentin yeni gelişim alanları belirlenmiştir. 1977 yılına kadar Batı koridoru üzerinde Batıkent, Sincan, yeni yerleşmeler gibi toplu konut alanları planlanarak uygulamaya başlanmıştır.

Eski Ankara üzerindeki baskıları azaltmak ve Ulus Tarihi Kent Merkezi'ni koruyarak çevreye uyumlu bir şekilde gelişmesini sağlamak amacıyla, merkezi iş alanlarının Çankırı caddesi batısında yer alan Kazıkiçi Bostanları olarak adlandırılan kesime doğru gelişmesi ana plan kararı olarak verilmiştir. Ancak 1957 Uybadin Yücel Planı ile bölge kat rejim planlarının yürürlükte olması nedeniyle korumaya ilişkin herhangi bir gelişme 1980 yılına kadar gündeme gelmemiştir (Tunçer, 2000:8-9).

2.4.1.3 1970-1994 Dönemi

1970'li yıllara gelindiğinde Ankara kenti büyük bir hızla göç almaya devam etmiştir. Kentleşme hızı ülke ortalamasının 3 katı civarında seyrediyor ve orta büyüklükte bir kentten metropoliten ölçeğe geçmenin sancılarını yaşıyordu. Bu dönemde kentin yerleşik alanı 22.500 ha ulaşmıştır. Ankara kenti 1970 yılında, 1.230.000'ni aşan kent nüfusu, kentin %70'ine yakınının gecekondularda yaşadığı ve kentin topografik çanağına sıkışmış bir kenti oluşturuyordu (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz).

1980 sonrasında kent topografik çanak içinde yoğunlaşmış, yağ lekesi şeklinde büyüyen kent makroformu kentsel hava kirliliğinin sebebi haline gelmiştir. Ankara Planlama çalışmalarında 1983 sonrası dönemde 3030 sayılı "*Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun*" ile Büyükşehir Belediyesi'ne Nazım İmar Planı yapma görevi verilmiştir. Bu kanun yeni bir düzenleme getirerek, metropoliten ölçekteki kent sorunlarıyla uğraşmak üzere "Ankara Büyükşehir Belediyesi" ile Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak, Yenimahalle İlçe Belediyeleri kurulmuştur. Daha sonra Sincan, Etimesgut ve Gölbaşı İlçe Belediyeleri eklenmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz:45).

Ankara için yeni bir plan elde edilme süreci 1985-1986 yılları arasındaki dönemde İmar Daire Başkanlığı tarafından değil, EGO Genel Müdürlüğü tarafından üstlenilmiştir. Ankara Kentsel Ulaşım Projesi'ne temel teşkil etmek amacıyla 1986 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde oluşturulan bir çalışma grubuna, 2015 yılı hedef alınarak Ankara Kent makroformu değişim süreçlerine ilişkin 1/100.000 ölçekte "Yapısal Plan" hazırlanmıştır. Bu çalışma grubu tarafından yapılan çözümlemeler, kestirimler ve uygulanan yeni modelle 2015 Yapısal Plan elde edilmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz:45-46).

Çalışmanın temel amacı, Ankara Ulaşım Projesi'ne gerekli verileri oluşturmak için nüfus, işgücü, vb niceliklerin mekânsal dağılımı hakkında bilgi vermektir. Bu çalışmada *"kamu kuruluşlarının yer seçim süreçleri, kent içi ulaşım örgütlenme biçimleri, altyapı sistemleri, arsa fiyatlarının kontrolü, merkez oluşumu, sanayi yer seçimi gibi kenti etkileyen süreçler Ankara için incelenmiş ve sonuç*

olarak "desantralizasyon"[3](yerelleşme)'un Ankara için var olan süreçlerdeki değişimin sağlanmasında önemli bir eğilim olduğu düşünülmüştür (Altaban ve diğerleri; 1987:182).

Bu çerçevede 1990 Ankara Nazım Planı kararları temel ilke olarak korunmuş, ancak batı koridoru gelişme stratejisine karşın, kuzey, kuzeydoğu ve güneyde Ankara'nın mevcut gelişme eğilimine bakılarak yetkisel bir yapılaşma görülmüştür. Bu politikada konut, işyeri, kurumsal alanlar bu alanlara dağıtılmıştır.

2015 Planlama çalışmasının öngördüğü desantralizasyonu gerçekleştirilecek kararlılık ve yönetsel bütünlük sağlanamamıştır. Bu planda tanımlanan odak ve aksların olduğu bölgelerde arsa-arazi hareketlenmesi başlamıştır. Bu durum kentin bir saçaklanma ve yayılma eğilimine gireceğinin göstergesi olmuştur (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz).

Hazırlanan 2015 planı ile Ankara'daki yerel yönetimler bu planı nasıl uygulanacağını bilemediğinden otoyol Ankara'yı saran bir çevre otoyoluna dönüştürülmüştür. Türkiye'de ilk kez bir ulaşım etüdü planı hazırlayan bu plan uygulanmasa bile planlama literatürüne büyük oranda katkı sağlamıştır.

2.4.1.4 1994-2010 Dönemi

1989-1994 yılları arasında oluşturulan 2025 Planının özelliği daha komplike bir şekilde hazırlanmasıdır. Çalışmalar farklı ölçek ve konularda yürütülerek kentin denetimi sağlanmaya çalışılacaktır. Bu kadar farklı ölçek ve kollarda çalışılmanın nedeni, metropoliten alanı ve odağında oluşan sorunları çözebilmek, kent makro

[3] "*Desantralizasyon*" (yerelleşme); merkezi yönetimin yetki ve sorumluluklarını taşra birimlerine dağıtan bir kavramdır. Bu kavramı daha geniş bir ifade ile açıklayacak olursak, kamuya ait merkezi yönetim ve fonksiyonların; merkezi otoritenin taşra birimlerine, yarı özel kamu birliklerine, fonksiyonel otoritelere, özel yerel yönetimlere ya da hükümet dışı örgütlere teslimidir. Desantralizasyon'un dört kısma ayrılmaktadır. Bunlar; Politik, yönetimsel, mali ve ekonomik-piyasa desantrilizasyonu olarak adlandırılmaktadır. Ama bu metinde geçen desantrilazasyon kavramı yönetimsel olanı ifade etmektedir (Özmüş, 2005).

formunu etkileyen, kentsel altyapı hizmetlerine ereksiz ek yük ve darboğazlar getiren parçacı gelişmeleri durdurabilmek bu uygulamalarla eş zamanlı ve eş koşullu olarak gelişen plan dışı uygulamaları kontrol altına alabilmek amacıyladır. 1993 yılına kadar yapılan belirlemelerde Ankara'nın genel durumu ortaya konmuş, yapılaşmış alanlar, tahsisli ancak yapılaşmamış alanlar ve gecekondu ıslah planı uygulanan alanlar belirlenmiştir (Günay, 2005:110-111). Ancak bu dönemde kent içinde çok fazla sayıda alan ve konuya müdahale edilmesinden dolayı kent için yeni bir biçim oluşturulamamış ve bu sorunlara çözüm getirilememiştir. Burada yaratılan sorunlardan biri, bu dönemde başlayan gecekondu ıslah projesi ile çekirdek alanın çeperinde yoğunlaşan gecekondu alanlarını ıslah etme yerine temizlenerek Ankara'da apartmanlaşma olgusuna dönüşmüştür. Gecekondu ıslah projeleri ile yapılan dönüşümler Ankara'da çanak içinde orta ve üst-orta sınıf yoğunlaşmasına neden olmuş ve 2015 Planının eşitlikçi yapısı bozulmuştur (Günay, 2005:112-115).

Sonuç olarak 2025 Planı Ankara kenti için bir üst plan önerememiştir. Çünkü kent bir yandan merkezde yoğunlaşırken bir yandan çeperde giderek yayılmaktadır. Bu nedenle kent bütünlüğünde yoğunlaşıp parçacı çözümler üretilmek istenen sorunlar daha da büyüyerek karmaşık bir hal almıştır.

Bu dönemde yapılan diğer bir plan Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu'dur. Bu raporun amacı, "*doğal kaynakların kullanımında sistemler arası koruma-kullanma dengesini kurarak doğayı ve doğal, çevresel, kültürel değerleri tüketmeyecek, uyumlu ve sürdürülebilir bir gelişme modelinin tanımlanması, planlı yaşam çevreleri sunan ve kentli haklarını tüm karar verme ve uygulama süreçlerine hakim kılarak katılımcı bir kentsel yaşam ve yönetim yapısı sunmaktır*" (Ankara Büyükşehir Belediyesi,

tarihsiz:7). Bu amaç doğrultusunda raporda tanımlanan plan, program ve çalışmaların uygulanacağı kapsam *"[…]5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Geçici 2.maddesi uyarınca belirlenen Ankara Büyükşehir Belediyesi belediye ve mücavir alan sınırları içinde karar getiren, 15 ilçe, 21 ilk kademe belediyesi ile, 740 mahalle ve 86 orman köyünden oluşmuş yaklaşık 850.000 ha büyüklüğündeki alandır"*(Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz:7).

Planda özellikle konu ile bağlantılı olarak kentsel tarihi ve kültürel değerlerin korunup geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği başlığı altında Ankara kentinin kültürel değerlerine ve yapılan planlamalara yer verilmiştir. Burada özellikle sit alanlarının korunması ve geliştirilmesinde alan yönetiminin kurulması gerektiğini "*Kentsel, çevresel, doğal ve kültürel değerlerin korunup, geliştirilmesi amaçlanarak daha önce tescillenmiş alanların etkin şekilde korunabilmesine yönelik planlamaların tamamlanması ve koruma mevzuatında tanımlandığı üzere Alan Yönetimleri kurularak sit alanlarının yönetimi ve geliştirilmesi yönünde açılımlar geliştirilmesi sağlanmalıdır*" şeklinde ifade etmektedir (Altındağ Belediyesi, tarihsiz:380).

Sonuç olarak 2023 Ankara Nazım İmar Planı 14.07.2006 gün ve 1677 sayılı Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi kararı ile onaylanmış ancak Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü kuruluş kanunu ve bu kanuna eklenen madde uyraınca hazırlatılan Atatürk Orman Çiftliği Planları nedeniyle Başkanlık Makamı tarafından "veto" edilmesiyle yürürlüğe girememiştir. AOÇ koruma amaçlı imar planının sonuçlandırılmasından sonra 1/25000 ölçekli "2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı" 16.02.2007 tarih ve 525 sayılı Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi kararı ile onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2012).

III. BÖLÜM: ANKARA ESKİ KENT DOKUSUNU KORUMA ÇALIŞMALARI

3.1. Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kültür Varlıklarının Korunma Süreci

Türkiye'de tarihi çevreye yönelik olarak yapılan çalışmalar Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Dönemi olarak ikiye ayrılabilir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında daha çok taşınır kültür varlıklarının korunması amaçlanmış, yani müze anlayışıyla koruma yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde hem taşınır hem de taşınmaz kültür varlıklarının korunması gündeme gelmiş ilerleyen zaman ile birlikte fiziki koruma yanında sosyo-kültürel yapınında korunduğu bütünleşik koruma anlayışına geçiş olmuştur (Çelik ve Yazgan, 2007).

Osmanlı İmparatorluğu'nda müze kurmakla başlayan ilk koruma hareketinden yaklaşık 20 yıl sonra koruma mevzuatı 1869 yılında "**I. Asar-ı Atika Nizamnamesi**" olarak hazırlanmıştır. Eski eserler mevzuatı taşınmaz eserlerden çok taşınır eski eserlerin korunmasına yöneliktir. Değişen koşullar çerçevesinde yasa aynı isim altında 1874, 1884 ve 1906 yıllarında değiştirilerek uygulanmaya devam edilmiştir. 1906 yılında yürürlüğe konan Asar-ı Atika Nizamnamesi Cumhuriyet döneminde elli yıl uygulanmıştır (Çelik ve Yazgan, 2007).

Kültür varlıklarının iyelik ve koruma sorumluluğu değişik kuruluşlara bırakılmasıyla belediyelere iki farklı yasal düzenleme ile bazı görevler verilmiştir. Bunlardan ilki özel mülkiyette bulunan kapalı çarşı, bedesten, büyükhan vb. yapılarda tarihi ve bedii[4] değeri olan saraçhane, tabakhane, imalathane gibi büyük yapıların sahiplerine onarım yapmaları için bildirimde bulunacak gerekirse belediye tarafından onarımlar gerçekleştirilecektir. İkinci görev ise, Cumhuriyet'in ilk

[4]"Bedii" kelimesi sözlükte "güzel, göze hoş gelen, estetik" anlamlarını karşılamaktadır. Metinde "estetik değere sahip olma" anlamında kullanılmıştır.

kapsamlı imar mevzuatı olan Belediye Yapı ve Yollar Kanunu'dur. Bu kanunda imar planlarının hazırlanması, uygulanması ile ilgili hükümler içermesinin yanında, kültür varlıklarına ilişkin bölümler bulunmaktadır. Yerel yönetimin 1940'lı yıllara kadar koruma olgusuna yaklaşımları ve gerçekleştirdikleri etkinlikler değerlendirildiğinde, merkezi yönetimin imar/koruma ilişkisi konusundaki yaklaşımıyla yerel yönetimin bilgisizlik ve bilinçsizliği nedeniyle korumanın anlaşılmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005:3-4).

1950'lerin başı kültürel varlıkların korunması açısından bir dönüm noktasıdır. Çünkü bu dönemde meydana gelen yeni yasa ve kurumların oluşturulması, çok partili hayata geçilmesi, Avrupa ile ilişkilerin artması, yeni eğitim kurumlarının oluşması, parasal kaynaklarda izlenen göreceli artış gibi konular rol oynamaktadır. Bu dönemin önemli eylemlerinden biri 1951 yılında hem ilke koyan hem de uygulamaya yönelik karar alan ve yasayla oluşturulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)'nun kurulmasıdır (Madran, 2009:13-14). Kurumun yasasında yer alan koruma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde riayet edilecek prensipleri tespit etmek ve tatbikatını takip ve murakabe etmek ilkesi korumayı önemli bir şekilde ele aldığını göstermektedir. 1957 yılına kadar sadece tek yapı ölçeğinde karar alabiliyorken bu yılda çıkan 6785 sayılı imar yasasıyla tarihi çevre ölçeğinde de bazı haklar elde etmiştir. Bu durum "*sit*" kavram ve tanımlarının ortaya çıkmasına ve özellikle *kentsel sit*'e yönelik olumlu gelişmeleri doğurmuştur. Bu dönem bu gelişmelere bağlı olarak çevre ölçekli korumayı gündeme getirmiştir (Madran ve Özgönül, 2005:5).

1973 yılında kabul edilen Cumhuriyet tarihinin ilk koruma mevzuatı 1710 Eski Eserler Yasası ile sit tanımı getirmesi ve korumanın gerektirmesi halinde imar

planlarının değişebileceği hükmünü içermesi, imar planlarındaki koruma vurgusunun giderek çoğalmasını öngörmüştür. Bu husus kamu kuruluşlarında yeni düzenlemelere gidilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu düzenlemeler iki zorlayıcı etken ile gerçekleşmiştir. Bunlardan biri GEEAYK'nın sadece anıtsal yapıların değil sivil mimarlık örneklerinin de korunmasının aynı önemde olduğuna ilişkin kararlarıdır. İkinci etken ise, 1970'li yılların ikinci yarısında Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca hazırlanan ve özellikle kıyı alanlarını kapsayan *Turizm Planlaması* çalışmalarıdır. Bu talepler ve 1975 yılında gerçekleştirilen "Avrupa Mimari Miras Yılı" etkinlikleri ve bu etkinlikler sonucu kabul edilen Amsterdam Deklarasyonu'nda[5] belirlenen ilkelerde birer itici güç olarak "Tespit ve Tescil" ve "Koruma Planlaması" birimlerinin kurulmasını gerektirmiştir. Bu nedenle bu dönem Türkiye'de programlı,

[5] Avrupa Mimari Miras Yılı'nda (1975) Avrupa'nın tüm ülke delegelerinin katıldığı **Amsterdam Kongresi**, Avrupa'nın benzersiz mimarlığının tüm halkların ortak mirası olduğunun bilincini taşıyan ve korunması için üye devletlerin aralarında ve diğer Avrupa hükümetleriyle birlikte çalışma isteklerini vurgulayan bir kongredir. Kongrenin temel düşüncesi aşağıda belirtilen konular üzerine yoğunlaşmıştır.
*Avrupa'nın mimari mirası kültürel değerinin yanı sıra halkların ortak tarih ve bilincini taşımaktadır. Bu nedenle yaşatılması çok önemlidir.
* Mimarlık mirası sadece üstün nitelikli tek yapıları ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir.
*Bu hazineler tüm Avrupa halkının ortak malı olduğu için, bu mirası kasıtlı yıkım, düzensiz yapılaşma, aşırı trafik gibi gittikçe artan tehlikelere karşı korumak için ortak bir sorumluluğa sahiplerdir.
*Mimarlık ürünlerinin korunması marjinal bir sorun olarak değil, kent ve ülke planlamasının ana hedef olarak ele alınmalıdır.
* En önemli planlama kararlarını alan yerel yetkililerin mimarlık mirasının korunmasında özel bir sorumluluğu vardır ve fikir ve bilgi alışverişi yaparak birbirlerine yardımcı olmalıdırlar.
* Eski alanların sağlıklaştırılması olanak ölçeğinde, bölge sakinlerinin toplusal komposizyonunda köklü bir değişiklik geçirmeyecek şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Kamu kaynaklarınca gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının sağladığı yararlardan tüm toplum kesimi pay almalıdır.
*Gerekli yasal ve yönetimsel önlemler tüm ülkelerde güçlendirilmeli ve daha etkin kılınmalıdır.
*Mimarlık ve tarih açısından önemli binaların ve yörelerin restorasyon, uygulama ve bakım giderlerinin karşılanmasına katkıda bulunmak için yerel yönetimlere parasal yardım sağlanmalı aynı biçimde özel mülk sahiplerine de parasal destek ve devletten yardım sunulmalıdır.
*Mimarlık mirası ancak, halk ve özellikle genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır. Bu nedenle her düzeydeki eğitim programları bu konuya artan bir düzeyde ilgi göstermelidir.
*Kamunun ilgisini uyandırmaya yardımcı olacak ulusal, uluslar arası ve yerel bağımsız örgütler cesaretlendirilmelidir.
*Bugünün yeni yapıları yarının mirası olacağından, çağdaş mimarlığa yüksek kaliteli olması için her türlü çaba gösterilmelidir (Avrupa Konseyi, 1975).

belli amaçlara yönelik ve kuralları konmuş bir envanter çalışmasının başlangıcı sayılabilir (Madran, 2009:13-14).

1983 yılında çıkan 2863 sayılı yasa Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)'nun hem ilke koyan hem de karar oluşturan ikili yapısını bölerek, ilke oluşturmayı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'na (KTVKYK), karar vermeyi ise Bölgesel Koruma Kurullarına (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu) bırakan olumlu bir yaklaşım sergilemektedir (Madran ve Özgönül, 2005:5). 2863 sayılı bu yasa korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve doğa varlıklarıyla ilgili tanımlamaları yapmak ve etkinlikleri düzenlemek, bunlara ilişkin ilke ve uygulama kararlarını almak ve teşkilat kurmak ve görevlerini tespit etmek amacındadır. Yasa korunması gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıklarına her türlü inşa ve fiziki müdahalede bulunmayı yasaklamıştır. Sit kavramı yeniden tanımlanmış, kentsel sit koruma planlamasıyla ilgili olarak önemli bir adım daha atılmış ve koruma amaçlı imar planı kavramı yeni bir planlama türü olarak kabul edilmiştir (Çelik ve Yazgan,2007).

1990'lı yıllarda kültürel mirasın korunması görevini ağırlıklı olarak Kültür Bakanlığı yürütürken, 1983 sayılı Milli Parklar Kanunu ve 1991 tarihli Özel Çevre Koruma Kanunu ile kültürel mirasın bir bölümü milli parklar ve özel çevre koruma bölgelerinde yer alarak bunların korunmasında Orman ve Çevre Bakanlıkları da görevli ve yetkili kılınmıştır. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü de vakıflara ait kültürel mirastan sorumlu kılınmıştır. Ancak 90'lı yıllarda koruma ile ilgili yapılan çalışmalar yeterli bulunmamış ve bu nedenle kamuoyunda yerini almıştır. Bu eleştirilen yönleri özetle sıralanacak olursa (Özdemir, 2005:21-24),

- Devletin uzun bir süre koruma politikası sağlayamaması nedeniyle Türkiye sağlıklı bir korumacılığı gerçekleştirememiştir. Bunun nedeni, ülkedeki sosyal ve ekonomik alandaki çarpıklıklar nedeniyle kentsel planlama kararları, halkın bu konudaki bilinçsizliği, uygulama ile ilgili denetimsizlik ve yanlış kararlardır.
- Korumanın toplumsal bir görev olduğu kabul edilmesine rağmen anıt eserleri dışında tüm maddi yükü bireyin üzerine yıkmıştır. Ancak bireyin koruma konusundaki bilinçsizliği ve toprak rantının yüksek olması kültür ve tabiat varlıklarının kısa sürede talan edilmesinin yolunu açmıştır.
- Turizmi teşvik amacıyla kültür ve tabiat varlıklarının işlevleri dışında kullanılmalarına yol açması kültür varlıklarının anlamsal değerinin devlet eliyle yok edildiğinin göstergesidir (Özdemir, 2005:21-24).

Bu eleştirilen yönlerle birlikte 1990'lı yılların sonlarına doğru bilinç oluşturma eylemleri ve koruma alanında sivil örgütlenmeler, yerel yönetimlerin duyarlılığı giderek artmıştır. 2000'li yılların başında gerek eleştirilen yönler gerekse Avrupa Birliğine uyum gösterme sürecine girilmesiyle kültürel mirasın korunmasında yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler içinde en önemlisi 2004 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yapılan değişikliklerdir. Bu düzenlemelerde mirasın korunmasına ilişkin politika oluşturulmasının yanında, kültürel mirasın korunmasında dünyada uzun süredir varolan kavramlardan bazıları olan "*ören yeri, çevre düzenleme projesi, yönetim alanı, yönetim planı, bağlantı noktasına"* yer verilmiştir. Ayrıca bu düzenlemeyle birlikte koruma amaçlı imar planı yasada tanımlanarak bir içeriğe kavuşturulmuş, planda ve onayda yaşanan sorunlar çözüme ulaşmıştır (Özdemir, 2005:24-25).

3.2. Ankara'nın Tarihsel Çevresinde Yapılan Kentsel Koruma Amaçlı Projeler

3.2.1 Ulus Tarihi Kent Merkezini İyileştirme, Sağlıklaştırma, Koruma ve Yenileme Projesi

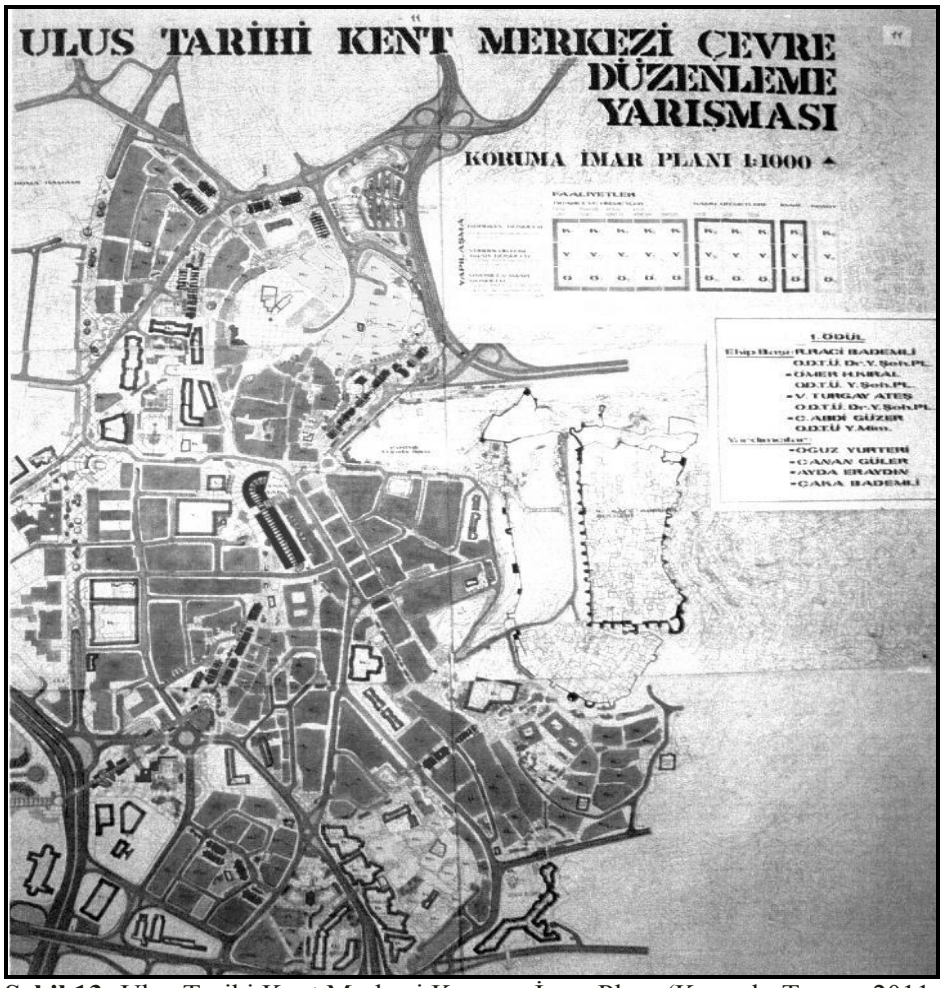
Bu bölümün amacı, kentin kimliğini oluşturan eski kent dokusunun korunması için yapılan uygulamaları incelemektir. Planlama dönemi sonrası şehrin merkezinde olan eski kent dokusunu yeniden ortaya çıkarmak ve işlevsellik kazandırmak amacıyla önemli proje çalışmaları yapılmıştır. Çünkü Ankara'da eski kent dokusunu oluşturan Ulus ve çevresinin yapılan planlar ve yeni şehrin büyüme göstermesiyle birlikte bu alanın kendi haline bırakılmasına neden olmuştur. Bu nedenle 1986 yılında yapılan bir yarışmayla "*Ulus tarihi kent merkezini iyileştirme, sağlıklaştırma, koruma ve yenileme projesi"* kabul edilmiştir (Osmançavuşoğlu, 2006:32).

Ulus Planı, Ankara'nın korunması gerekli tarihi ve kültürel varlıklarını, değerlerini barındıran geleneksel kent merkezinde yaklaşık 110 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Diğer yandan bu alan, kentin merkezi iş bölgesini barındıran tarihi, kentsel ve arkeolojik sitler üzerinde bulunan kentin en karmaşık yapısına sahip alanıdır. Ulus projesinin amacı, kentsel çevrenin bir parçası olarak Ulus'un tarihsel merkezini geliştirmek için kentsel dokunun ve geleneksel üretim kalıplarının yok edilmeden yenilenmesi, korunması ve sağlıklaştırılmasıdır. Bu amaca bağlı olarak, 1986 yılında düzenlenen yarışmaya 11 proje katılmıştır (Osmançavuşoğlu, 2006:32). Bu projeler arasında jürinin önceden belirlediği kriterlere en uygun olan Orta Doğu Teknik Üniversitesi profesörlerinin oluşturduğu çalışma grubunun projesi kazanmıştır. Bu grup Raci Bademli'nin başkanlığında Ömer H. Kıral, Abdi Güzer ve

Türkay Ateş'ten oluşmaktaydı. Bu projenin başarılı olmasının nedeni, yeni bir strateji geliştirmesi, araştırma zemini oluşturması, ulaşım sistemi ve yaya yollarının düzenlenmesi gibi başlıklardan oluşmasıydı (Osmançavuşoğlu, 2006:32).

Ankara'nın tarihi kent merkezi Ulus, Kale ve Hamamönü olarak üç parçadan oluşmaktadır. Ancak tarihi alanların yapısını korumak adına bir çalışma yapılmadığından çöküntü alanına dönüşmüştür. Tarihi alanla ilgili çalışmalar 1982 yılında başlamış ve proje paketleri belirlenmiştir. Buna göre, Ulus Planlama çalışmalarında planlama alanı olarak saptanan kesimler; düzenlenecek meydanlar (Hükümet Meydanı, At Pazarı vb.), düzenlenecek ulaşım bölgeleri (Güvercin sokak, çerkeş sokak, At Pazarı Yokuşu); çevre düzenlemesi yapılacak yapı ve yapı grupları (Hacıbayram Cami, Antik Roma Tiyatrosu, Eski Hamam Çevresi)'dır (Fidan, 2007:95).

Bu projede yer alan paket proje alanları önceliklerine göre 1/1000 ve 1/5000 ölçekli koruma amaçlı kentsel tasarım çalışmaları yapılmıştır. Hacıbayram çevresi, Suluhan çevresi, Çıkrıkçılar Yokuşu çevresi, Anadolu Medeniyetler Müzesi çevresi, Karyağdı Türbesi çevresi, Hasırcılar-Osmanlı kavşağı bağlantısı ve Eski Hamam çevresi, Bentderesi dolmuş durakları çevresi, Akköprü çevresi öncelikli alanları oluşturmuştur (Fidan, 2007:96).

Şekil 13: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İmar Planı (Kaynak: Tunçer,2011c)

Ulus Planlama çalışmaları kapsamında merkezi iş alanının yapısı, gelişme eğilimleri, metropoliten ölçekteki makroform ilişkileri değerlendirilmiştir. Sorun ve olanakların tespiti, vizyon ve hedeflerin oluşturulması, stratejilerin belirlenmesi, uygulamanın yönetimi gibi çalışmalar hem planlama hem de uygulama sürecinde belirlenmiştir. Ulus'taki hızlı yapılaşma baskısının, kentin yeni gelişme alanlarına, yeni merkezlere yönlendirilmesiyle azaltılacağı, doğru yerde korumanın doğru yerde gelişeceği ortaya konulmuştur. Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin, Kazıkiçi Bostanları ve eski hipodromun yer aldığı kuzeybatı yönünde gelişmesi planlanmıştır. Ulus Planı'nda ele alınan temel maddelere bakacak olursak, şöyle sıralayabiliriz (Erkal vd., 2005:34) :

- Ulus Planı'nın onaylanmasına kadar olan dönem içim Yapılaşma Ara Planı üretilmiş, bir yandan analiz çalışmaları devam ederken diğer yandan bütünlük arz eden alt parçalar "proje paketleri"[6] belirlenerek planlama ve eylem bölgesi oluşturulmuştur. Burada kullanılan ara plan ana plan, yapısal plan kavramları ilk kez bu planda kullanılmıştır.
- Uygulama öncelikleri açısından Belediye ile eşgüdüm açısından bir çalışma sürdürülmüştür. Belediyenin proje paketlerinden ilk olarak uygulamak istediği Hacıbayram Meydanı ve çevresi hem kendi içinde hem de Hükümet Meydanı ve Bentderesi için geliştirilen proje paketleri ile birlikte yaya öncelikli bir plan çerçevesi ele alınmıştır.
- Bu planla belirlenen Hacıbayram ve Çevresini Koruma ve Sağlıklaştırma Program Alanı içinde tanımlanmış olan Hacıbayram Camisi Çevresi Kamu Proje Alanı"nda 1989-1994 dönemi içinde Hacıbayram Kentsel Tasarım Proje uygulaması yapılırken katılımcı bir planlama uygulama modeli geliştirilmiştir.
- Ulus Planı Koruma Program Alanı yanı sıra Koruma Ağırlıklı Islah Program Alanları ve Yenileme Ağırlıklı Islah Program Alanları tanımlanmıştır. Her bir alanda, yapı ölçeğinde "korunacak yapı", "doygun yapı" ve "yeni yapı" gibi kararlar getirilmektedir.
- Planda mevcut olan yapı stokunun değerlendirilmesine farklı yaklaşılmış ve planlama alanı içindeki yapıları; a) tescilli yapılar b) planla korunan yapılar

[6] "Proje paketleri" ile her parçaya ilişkin alana girişler, özellikli yapı ve yapı grupları, geçit, avlu, alınlık vb korunması gerekli yapısal unsurlar, sürekliliği olan cephe dizileri, taş duvarlar, özgün sokak döşemeleri, sokak üstü örtüleri, minare, merdiven, basamak, çeşme, mezar, sur ve kalıntılar, anıtsal ağaçlar ve yeşil alanlar, aydınlatma elemanları, tanımlı/tanımsız meydanlar gibi zengin bir içerikte inceleme ve tespitler yapılmış, özgün gösterim dili geliştirilerek görselleştirilmiştir. Hangi öğelerin ve yapıların nasıl korunacağına ilişkin matrisler hazırlanmış, plan kararında bu matrisler ele alınmıştır. Bu çalışma mimarlar, koruma uzmanı mimarlar, restoratörler, arkeologlar ve tarih uzmanlarının da birikimlerini yansıttığı bir etkileşim laboratuar işlevi görmüştür (Erkal vd., 2005:35).

(yıkılmadan sağlıklaştırılması ya da onaylanması esas olan yapılar c) doygun yapılar (yeni imar durumu verilmeyecek yapılar) d) mevcut imar durumları incelenecek yapılar e) mevcut imar durumları azaltılacak yapılar f) yeni imar durumu verilecek olan yapılar olarak sınıflandırılmıştır. Buradaki sınıflandırma da yer alan "doygun yapılar" ve koruma altına alınan yapılar'ın önemi, ulusun bugüne ulaşmasını kolaylaştıran bir plan maddesi olmuştur.

- Ulus Planı uygulama sürecinde ortaya çıkabilecek planlama ve tasarım revizyonların da izlenecek yöntem de plan hükmü olarak tanımlanmıştır (Erkal vd., 2005:35-40).

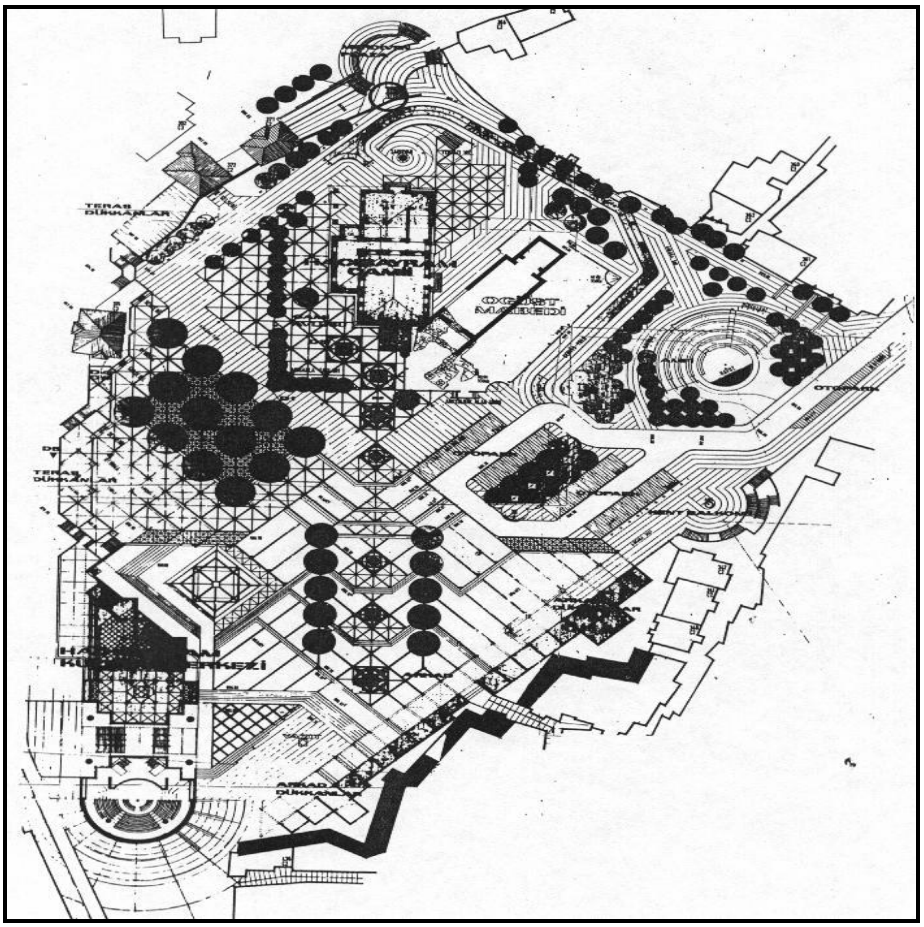
Ulus Planı'nın uygulama süreci Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 2006 yılında aldığı iptal kararına kadar plan devam etmiştir. 1990'ların ortalarına kadar Hacıbayram kamu alanındaki projeler uygulanmıştır. Karyağdı Türbesi Meydanı inşa edilmiş, Eynebey Hamamı çevre düzenlemesi gerçekleştirilmiştir. Keklik Sokak Projesi, Saraçlar Projesi, Gazi Lisesi önünde bulunan Hayek Heykelleri'nin bulunduğu çevreler inşa edilmiştir. Bu plan yerel yönetimler tarafından pek sahiplenilmemiş ve uygulama planları da hazırlanmadığı için uygulama düzeyleri %2.5'ler seviyesinde kalmıştır (Şahin, 2009). Ulus Planı'nın iptalinin gerekçesi olarak sit kararının alındığı 1980 yılından itibaren Ulus kent merkezinde köklü bir değişim sağlanamadığından mevcut dokudaki yapılar yıkılmaya, yıpranmaya yüz tutmuştur. Eski kent dokusunun yaşanılan bir alana dönüştürülmesi için "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı" oluşturma ihtiyacı duyulduğu belirtilmiştir (Erkal vd., 2005:40-49).

3.2.1.1 Hacı Bayram Çevre Düzenleme Projesi

Hacıbayram Çevre Düzenleme Projesi, 1986 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından açılan "Ulus Tarihi Kent Merkezi Planlama Çalışması" ile başlayan 1987-1989 yılında ODTÜ Döner Sermaye Projesi olarak yürütülen plan en son 1990 yılında yerine Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar dairesi tarafından uygulamaya konulan Ulus planlama çalışmalarının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Ulus planlama çalışmalarında oluşturulan proje paketlerinden biri olan Hacıbayram Çevre Düzenlemesi Planı, kendi içinde amaç, büyüklük, finans kolaylığı, örgütlenme, karmaşıklık, uygulama zorluğu açısından tek alan olarak ele alınması, kentsel planlama ve proje tasarım süreçleri karşılıklı ilişki içerisinde sürdürülmesi bakımından bu plan önemli bir adımdır (Bademli ve Ülkenli, 1994). Ayrıca Hacıbayram Projesi ilk onaylı koruma imar planı olması nedeniyle de özel bir önem taşımaktadır (Tunçer, 2000:18).

Hacıbayram meydanını içine alan Ulus Tarihi Kent Planlama Projesi'nde bölgecikler düzeyinde gerçekleştirilen tespit, analiz ve değerlendirmeler, diğer yandan Ulus'un 1/100.000, 1/50000 ve 1/5 000 ölçeklerde bir bütün olarak değerlendirmesiyle ulaşılan sonuçlar ışığında Ulus Tarihi Kent Merkezi için 1/1000 uygulama imar planı yerine 1/1000 ölçekli birbirini tamamlayan üç çerçeve plan üretilmiştir.

Şekil 14: Hacıbayram Çevresi Düzenleme Projesi (Kaynak: Tunçer, 2000)

Bunlardan ilki, Ulus için öngörülen kentsel tasarım esaslarını özetlemektedir. Buna göre Hacıbayram Meydanı, Roma Hamamı, Ogüst Mabedi ve Odeon'u birbirine bağlayan kentsel mekânlar sisteminin odağı olacak şekilde Ulus ve hükümet meydanları ile bağlanacaktır. Hacıbayram Meydanı ise hükümet meydanı ile doğrudan Jülyen Sütunu, merdivenler ve yazıt gibi öğelerle bağlanmakta; antik hamam ve odeon ile dolaylı olarak ilişkilenmektedir (Bademli ve Ülkenli, 1994).

İkinci plan, koruma, koruma ağırlıklı sağlıklaştırma, yenileme ağırlıklı sağlıklaştırma konularından oluşmaktadır. Bu plana göre Hacıbayram Camii ve çevresi, koruma planı içinde kalmaktadır. Meydanı tanımlamak ve kentsel dokunun

sağlıklaştırılmasını sağlamak için yapılacak yeni yapılaşma ve işlevlendirme dışında bu alanın karakterini taşıyan kent parçacıklarının da mevcut olan yol ağı ve yapılar ele alınacaktır.

Üçüncü plan ise, Ulus çevresinde ele alınacak projelerin taşıdıkları amaçlara göre değerlendirmekte ve projeler arasında bir bağ kurmaktadır. Bu planda Hacıbayram çevre düzenlemesi Ulus tarihi kent planlama alanında en önemlisi olarak öne çıkmaktadır. Üç plan çerçevesinde yürütülecek olan proje için ilk adım 1990 yılında atılmış ve Eylül 1993 yılında da tamamlanmıştır (Bademli ve Ülkenli, 1994).

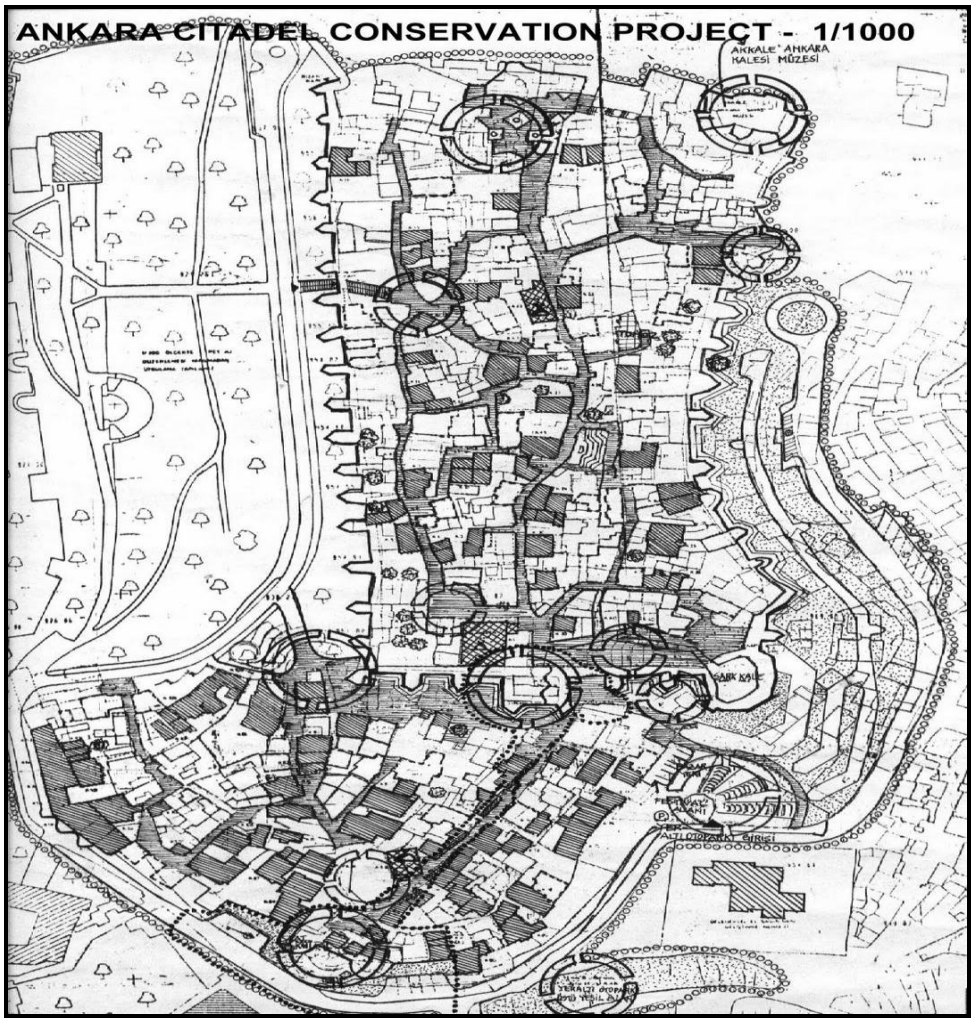
3.2.2 Ankara Kalesi Koruma Geliştirme Projesi

Jansen Planı'nda kentin estetik unsurunu oluşturan Ankara Kalesi, uzun yıllar boyunca planlama dışında bırakılmıştır. Eski şehrin olduğu gibi korunmasından yola çıkılarak bu alan yalnızca yasaklayıcı koruma kararlarına konu olmuştur. Bu karar "*Eski şehri restore etmek ve koruma amaçlarıyla dahi el sürülmemesi*" şeklinde olmuştur. Ankara Kalesi'nin protokol alanı olmasının getirdiği fiziksel, kültürel, simgesel özelliklerinden dolayı merkezden kopuk olmasına ve ana yol ağının dışında kalması ile köklü fiziksel bozulmalara uğramıştır. Özellikle Ulus'un merkezi konumunun temelleri sayılan birçok devlet kurumu binalarının, bakanlıkların, üniversitelerin, elçiliklerin ve ticaretin giderek Kızılay'a doğru kayması merkezden kopmasını hızlandırmıştır (Urak, 2002:47).

Kızılay'da Ulus'un yarısı kadar iş yeri bulunmasına rağmen istihdam değerleri Ulus'un 1.5-2 misli kadardır. Bu nedenle de Kızılay yüksek gelir gruplarının merkezi olmaya başlamıştır. 1950'lerde Ulus'taki çekirdeğe saplanan Dışkapı, İskitler, Sıhhıye uzantılarında yeni işlevler yoğunlaşırken Çıkrıkçılar, Samanpazarı, Hamamönü ve Kale önü geleneksel işlevleri barındırmaktadır. Böylece

Ulus düşük gelir grubunu barındıran Kızılay ise yüksek gelir grubunu barındıran iki farklı merkez olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kutuplaşma Kale ve çevresinin kullanıcılarının giderek farklılaşmasıyla sonuçlanmıştır. Kale civarı gecekondularla kuşatılırken bir yandan da Kale içi ve civarındaki mahallelerde bölünerek kiraya verilen, bakım görmeyen konutlarda daha çok kente yeni göç nüfus tarafından tercih edilmektedir (Türkün ve Ulusoy, 2006:132).

1972 yılında Ankara'da koruma amaçlı bir planlama yapılması gereği üzerinde durularak tek yapı ölçeğinde alınan tescil kararıyla Kaleiçi'nde 14 yapı tescil edilmiştir. Ancak 1979 yılına kadar bu alandaki konut dokusunun saptanması, belgelenmesi, korunması sadece akademik çalışmalarda kalmıştır. Kaleiçi'nin Koruma-Geliştirme bölgesine temel olacak çalışmalar ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Bölümü tarafından 1979 yılında yapılmıştır. Bu çalışma sadece saptama ve belgeleme çalışması olarak kalmıştır. Kale çevresi ile ilgili ulaşım ve çevre kullanımlarına ilişkin kararlar 1990 yılında tamamlanan Ulus Tarihi Kent Merkezi Islah İmar Planı'nda alınmıştır (Türkün ve Ulusoy, 2006:133).

Şekil 15: Ankara Kalesi Koruma Proje Planı (Kaynak: Tunçer, 2000)

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Altındağ Belediyesi, Büyükşehir Belediyesinin katkılarıyla Ankara Kalesi'nin kent bütünü içinde varolan yerini alabilmesi, şehircilik, ulaşım, peyzaj ve restorasyon ilkeleri açısından günümüz ve geleceğin gereksinimlerini karşılayacak bir biçimde tasarlanması için 1990 yılında "Ankara Kalesi Koruma Geliştirme (İmar Planı) Projesi" yarışması düzenlenmiştir. Bu yarışmanın *amacı*; Ankara Kalesi ve çevresinin bugün içerdiği tarihi ve kültürel değerleriyle, geleneksel dokusuyla, turistik çekiciliğiyle korunması ve geliştirilmesidir. Bu amacı gerçekleştirebilmek

için, Kaleiçi'nde teknik ve sosyal altyapının iyileştirilmesi, kent bütünüyle doğrudan bir bağlantı kurulması, yapıların sağlıklaştırılması, bakım ve onarımlarla boş alanların çevreye uyumlu bir biçimde değerlendirilmesi, içinde yaşayanı ile birlikte yaşatabilme dengesini gözeten bütüncül bir korumayla, kültür-turizm-konut işlevsel dengesini gözeten hem fiziki hem de sosyal, kültürel, ekonomik düzenlemelerin bir bütün içinde ele alınması gerekmektedir (Tunçer, 2000:43-44).

Bu çerçeve altında yarışmayı kazanan projede tarihi mirasın korunması ve bölgenin canlandırılma aracı olarak kafesi, restoranı, kültür evi, oteli ve pansiyonuyla tümüyle turistik bir alana dönüştürülmesi şeklinde yorumlanmıştı. Ancak bu durum tek yapı ölçeğinde meydana gelmiş olup bütüncül bir yaklaşım sergileyememiştir. Kalede yaşayan insanlardan, esnaftan uzak olması, koruma anlayışının bozuk olması ve arkeolojik kalıntıların üzeri örtülüp üstündeki salaş yapıların korunmasının mümkün olmayacağı gibi eleştirilere maruz kalmıştır. Proje sahipleri ve Altındağ Belediyesi arasında meydana gelen anlaşmazlıklar yüzünden proje tamamlanmış olmasına rağmen uygulanamamıştır (Türkün ve Ulusoy, 2006:134).

3.2.3 Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Planı

Ankara Tarihi Kent Merkezi olarak değerlendirilen Ulus, Ankara Kalesi, Roma Hamamı, Bentderesi, Hamamönü, Samanpazarı ve Ulucanlar'ı kapsayan bölge, Bakanlar Kurulu'nun 08/08/2005 gün ve 2005/9289 sayılı kararı ile 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Taşınmaz Kültürel Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanunun 2. maddesine göre "Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı"(Şekil 16) olarak tespit edilmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz:377).

Bu bölgede Ulus-Hacıbayram Kentsel Sit Alanı, Ankara Kalesi Tarihi ve Kentsel Sit Alanı, Roma Hamamı Arkeolojik Sit Alanı, Hamamönü Kentsel Sit Alanı, Augustus Tapınağı (Ogüst Mabedi), Arkeolojik Sit Alanı, Bentderesi Arkeolojik Sit Alanı bulunmaktadır.

Bu alanda Merkezler Ana Planı ilke ve esasları ile de bütünleşecek biçimde bölgenin tarihi-kültürel nitelikleri ile uyumlu koruma yaklaşımını benimseyen ayrıntı ölçekli planlama çalışmaları gerçekleştirilecektir. Yürürlükteki Koruma Amaçlı İmar Planı ilkeleri ve yapılaşma koşulları uyarınca gerçekleştirilecek kentsel tasarım projeleri uyarınca uygulamaya geçilecektir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz:377).

Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında, korunacak değerler koruma öncelikli yapı ve alanlar altı başlıkta gruplandırılmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz:378).

a) Kale içi ve yakın çevresi tarihsel dokusu,

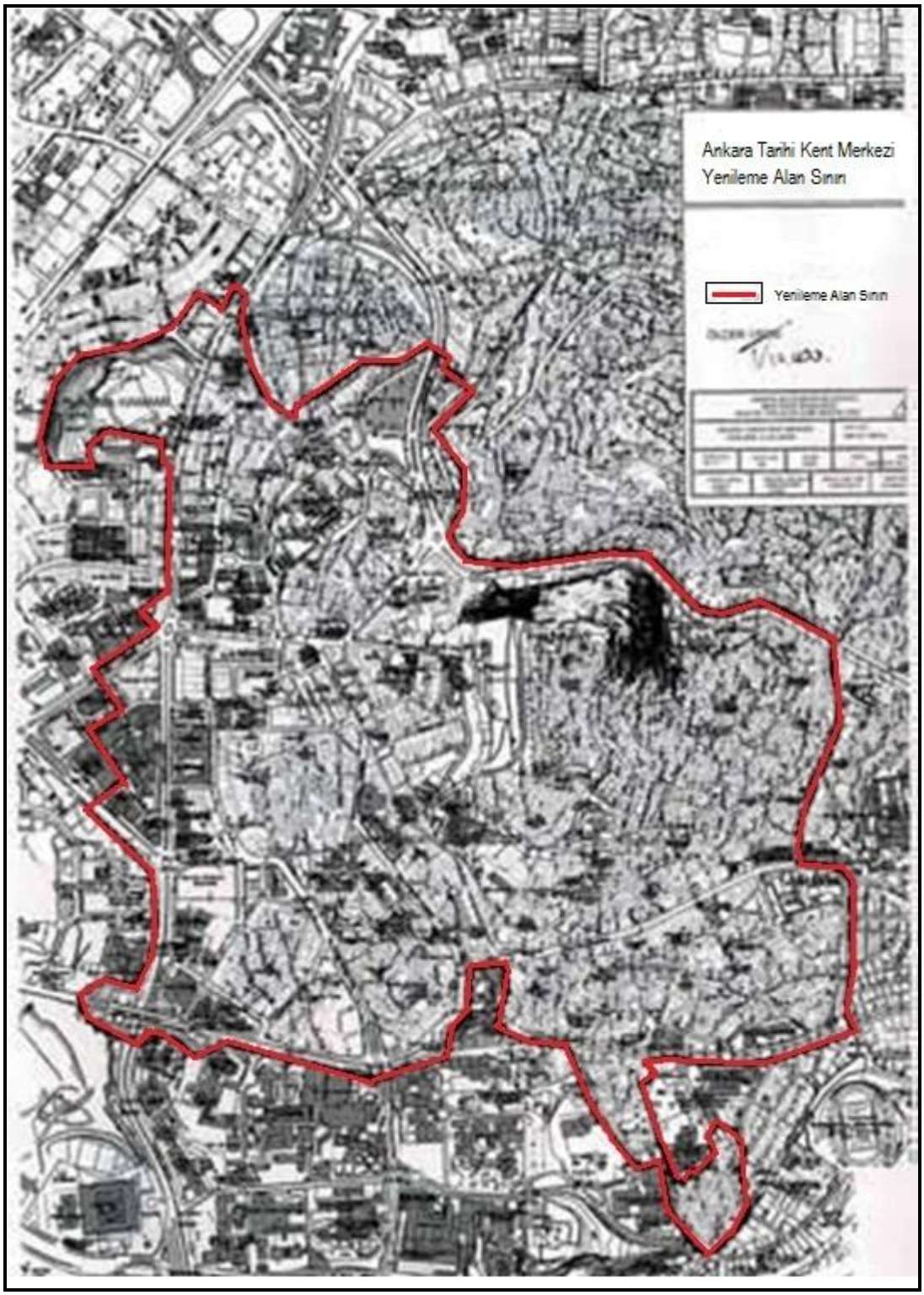
b) Tarihi Ticaret Bölgesi: Hanlar Bölgesi, Samanpazarı ve Suluhan

c) Augustus Tapınağı ve Hacıbayram Camii

d) Hacıbayram Tepesi eteklerindeki tarihsel konut dokusu

e) Roma dönemine ait arkeolojik sit alanları

f)Erken Cumhuriyet dönemi yapılaşma alanı (Ulus ve çevresi)'dır.

Şekil 16: Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alan Sınırı (Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz:378)

3.2.3.1 Ankara Eski Kent Dokusunu Koruma Amaçlı İmar Planı

Eski kent dokusunun korunması kapsamında yapılan planlardan biri olan "*Ankara Eski Kent Dokusunu Koruma Amaçlı İmar Planı*", çalışma alanı olan Hamamönü semtini de içine almasından dolayı önem taşımaktadır.

Planda Oğuz, Kılıçaslan, Pazar, Yeni hayat, Sığınaklar, Yalçın kaya, Başkır, Çeşme, Nazım Bey, Akalar, Akbaş, Alpaslan, Çimentepe, Özbekler, Turan, Sümertaş, Özbekler, Hacettepe mahallesini kapsayan Hamamönü ve yakın çevresi Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)'nun 12/04/1980 gün ve A-2167 ve Taşınmaz Kültür Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 10/07/1986 gün ve 2458 sayılı kararları ile 2. Derece kentsel sit alanı olarak tescil edilmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsiz; Çağlar, 2004).

Koruma amaçlı imar planı[7] yapılması Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 26.11.1991 gün ve 2069 sayılı kararıyla istenmiştir. Altındağ Belediyesi, Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Genel Müdürlüğü arasında ortak çalışmalar sürdürülmüştür. Kültür Bakanlığı'nın 1997 bütçesine "*Ankara Eski Kent Dokusu'nun Planlanması, Sağlıklaştırılması ve*

[7] *Koruma Amaçlı İmar Planı*; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim geçiş sahası da göz önünde bulundurularak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak, hâlihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esaslarını, yoğunluk ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerinide içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlardır. Koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması aşamasında; tarihi çevre, kültürel ve doğal miras, sosyal, kültürel ve ekonomik yapı, teknik altyapı, sosyal donatı, yapı ve sokak dokusu, mülkiyet yapısı, ulaşım, dolaşım sistemi, örgütlenme biçimi ve benzerlerine ilişkin gerekli etütler kent bütünü ile ilişkilendirilerek yapılır. Tespit edilen sorunların çözümü ve tarihi, kültürel, doğal çevrenin yaşanabilir ve sürdürülebilir biçimde korunabilmesi için alana özgü stratejiler belirlenir (Resmi Gazete, 1983).

Korunması Projesi" adı altında maddi kaynak konulmuştur. 27.08.1997 sayılı tarihli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün yazıları ile planın yapılabilmesi yetkisinin Kültür Bakanlığı'na aktarılması için 27.08.1997'de Belediye Meclisi kararı alınmıştır. Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 13.06.1997 gün ve 5245 sayılı kararı ile sınırları belirlenen "Ankara Eski Kent Dokusu'nun Planlanması, Sağlıklaştırılması ve Korunması Projesi" ihalesi 1999 yılı başında İl Özel İdare Heyeti tarafından yapılmış ve projeyi Önen Mimarlık Planlama İnşaat Tic.Ltd.Şti'ye ihale edilmiş ve çalışmalar 7.06.1999 yılında başlamıştır (Çağlar, 2004:42).

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaptırılan bu plan, Kale'nin doğu ve güney kesimlerindeki tarihi yerleşim alanlarını kapsamakta olup kentsel dokuların ve yapıların ele alınmasında detaycı bir yaklaşım benimsemektedir. Keskin tanımları olan işlevsel bölgeleme yerine koruma öncelikli ilkeler esnek kullanım kararları belirlenmiştir. Plan belirlenmiş alanlarda restorasyon, yenileme, açık yeşil alan, meydan ve yaya yolları ile taşıt yollarının düzenlenmesini içeren kamu proje alanlarını tarif etmektedir. Bu kamu proje alanlarının planın öngördüğü sağlıklaştırma hedefine ulaşabilmesi için konulan tetikleyici odaklar olarak işlev görmektedir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2006:42-43). Bu planda ulaşılmak istenilen hedefleri maddeler halinde sıralayacak olursak;

- Çevreyle uyumlu sürdürülebilir bir planlamaya gidilmesi,
- Yeterli birikimin sağlanarak koruma kararlarını geliştirebilmek için tarihsel bir araştırma yapmak,
- Alanın Ankara kentinin gelişimi içerisindeki yerinin belirlenmesi,

- Bu alanın nüfus (yaş grupları, aile büyüklüğü, mülkiyet durumu, gelir grupları, çalışan nüfus) yapısının belirlenmesi,
- Bölgenin kent ekonomisine katkısının belirlenmesi,
- Uygulamaya yönelik gerçekçi bir planlamaya alt yapı hazırlamak ve doğabilecek hukuksal çıkmazların önlenmesi için bölgenin mülkiyet örgüsünün belirlenmesi,
- Kentsel sit alanına ulaşım olanaklarının (taşıt trafiği, yaya geçiş yolları vb.) belirlenmesidir (Önen Mimarlık Planlama, 2000:11-12).

İkinci derece kentsel sit alanı içerisinde, tamamı 207 hektar olan ve 77 hektarlık bölümü kapsayan alanda, Cumhuriyet Dönemi'nin I.Türkiye Büyük Millet Meclisi milletvekillerinin ve Cumhuriyet'in kuruluşunda önemli rol oynayan kişilerin yaşadığı bir bölge olması ve Selçuklu Dönemi'nden kalan dini yapıların olması nedeniyle önemli bir alandır. Bu alanın korumasız ve plansız bırakılmasından dolayı son zamanlarda kentin çöküntü bölgesi haline gelmiştir (Altındağ Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2010).

Alanda çeşitli dönemlerde koruma amaçlı imar planları hazırlanmıştır. Ancak "Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması, Korunması ve Sağlıklaştırılması Projesi" kapsamında hazırlanan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Hamamönü ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planları, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 02.07.2004 tarih ve 9280 sayılı kararı ile uygun bulunarak, Belediye Meclisi'nde görüşülmek üzere Büyükşehir ve Altındağ Belediye Başkanlıklarına iletilmiştir. Altındağ Belediye Meclisi'nin 08.02.2005 tarih ve 26 sayılı kararı ile uygun bulunan planlar, planlama alanının Bakanlar Kurulu'nun 08.08.2005 tarih ve 2005/9289 sayılı kararı ile ilan edilen "Ankara Tarihi Kent

Merkezi Yenileme Alanı" sınırları içerisinde kalması nedeni ile 14.09.2005 tarih ve 2405 sayılı Büyükşehir Belediye Meclisi kararı ile kabul edilmemiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2011).

2005 yılında 25866 sayılı "*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması*[8]" hakkındaki kanun ile yapılan yasal değişiklikten sonra Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanan ve Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararı ile onaylanan Ankara Tarihi Kent Merkezi 1/5000 ölçekli ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama Planları 10. İdare Mahkemesince iptal edilmiş ve yargı kararını uygulamak amacıyla alana ilişkin olarak Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 18.12.2008 tarih ve 263 sayılı kararı ile Ankara Tarihi Kent Merkezi (Ulus, Hamamönü, Kale Bölgesi) ne ait "**Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları"**[9] belirlenmiştir

[8] 5366 sayılı kanun ile 16.6.2005 tarihinde kabul edilen bu yasanın amacı, Büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediye sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabi afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.(Resmi Gazete, 2005)

[9] ***Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları***, koruma amaçlı imar planlarının hazırlanıp yürürlüğe girmesine kadar Ankara İli, Altındağ İlçesinde Bakanlar Kurulunun 21.01.2010 gün ve 2010/88 sayılı kararı ile belirlenen Ankara Yenileme Alanı sınırları dışında bırakılan Hamamönü ve Ulucanlar Bölgesini kapsayan Kentsel Sit Alanı Sınırları içinde kalan arazi kullanım ve yapılaşma talepleri değerlendirebilmek amacıyla hazırlanmıştır. Söz konusu yapılaşma koşulları 3386 ve 5226 sayılı Kanunlarla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlılarını Koruma Kanunu 'nun 17. maddesi ile 04.10.2006 gün ve 720 sayılı, 19.01.2010 gün ve 761 sayılı ilke kararlarına dayanılarak hazırlanmıştır.
Genel Hükümler
*Sit sınırını gösteren ekli pafta ile koruma esasları ve kullanma şartları bir bütündür ve birlikte uygulanır.
*Sit sınırının parsel içinden geçmesi halinde sit sınırı parsel sınırına kadar genişletilmiş olarak kabul edilecektir.
*Tescilli ve tescilsiz yapılarda basit tadilat ve tamiratlarda Koruma Uygulama ve Denetim Bürosundan (KUDEB) ilgili yönetmeliğe göre izin alınacaktır. Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait tescilli taşınmazlarda tadilat ve tamiratlar KUDEB yönetmeliğine göre Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılacaktır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait tescilsiz yapılarda Kudeb yönetmeliğinin diğer hükümleri esas alınacaktır.

(Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2011). Bu alanda yapılan bütün çalışmalar yeni bir Koruma Amaçlı İmar Planı yapılıncaya kadar geçiş dönemi yapılaşma şartlarına göre hazırlanıp Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu onayından sonra uygulaması yapılmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2011).

Altındağ Belediyesi tarafından belirlenen şartlara göre yapılacak çalışmalar ve yöntemleri belirlenerek ilk olarak 2007 yılında Dutlu ve İnci Sokaklar Sokak Sağlıklaştırma çalışmalarıyla süreç başlamıştır.

---

*Tescilli ve Tescilsiz Yapılarda Esaslı Onarımlar:

-Tescilli ve tescilsiz yapılarda esaslı onarımlarda projeler, İlçe Belediyesinin uygun görüşü ile Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanacaktır.

-İlçe Belediyesinden yapı izni (ruhsat) alınacaktır.

-Uygulamanın onaylı projesine uygun olduğuna dair uygulama sorumlusu ve İlçe Belediyesince hazırlanacak teknik rapor ve uygulama sonrası fotoğrafların KUDEB'e iletilmesi sonrası uygun görüş yazısı KUDEB tarafından verilecektir. Uygun bulunmayan hususların tespit edilmesi halinde konu Koruma Bölge Kuruluna iletilecek ve kurul kararı doğrultusunda işlem yapılacaktır.

-Uygun bulunan projeler için İlçe Belediyesince yapı kullanım izin belgesi düzenlenecektir.

*Tescilli ve Tescilsiz yapılarda yanma, yıkılma KUDEB tarafından hazırlanacak mail-i inhidam raporuna göre yeniden yapılanma olduğunda hazırlanacak projeye göre Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanması durumunda uygulama yapılacaktır.

*Yeni Yapılaşmada; özgün yerleşme biçimi, deseni, doku-sokak-parsel-bina ilişkisi ve kotları, dolu-boş oranları ve mekan organizasyonu esastır.İlgili İlçe Belediyesi ve Koruma Bölge Kurulu kararı ile projesi onaylanarak yapı izni alan ve inşaatı biten yeni yapılara, uygulamanın geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına uygun olduğuna dair ilçe belediyesince hazırlanacak teknik rapor ve uygulama sonrası fotoğrafların KUDEB'e iletilmesi sonrası uygun görüş yazısı KUDEB tarafından verilecektir. Uygun bulunan projeler için İlçe Belediyesince yapı kullanım izin belgesi düzenlenecektir.

*Sit alanı genelinde anıtsal yapılar ve yakın çevresinde bağımsız olarak yer alacak, yeni yapıların projeleri, mevcut yapıların rehabilitasyonu, yenilenmesi, sokak sağlıklaştırma ve meydan düzenleme projeleri ile kentsel tasarım projelerine ilişkin kamuya ait projeler ilgili kurum ve Belediyesince hazırlanarak Koruma Bölge Kuruluna sunulacaktır.

*Tescilli ve tescilsiz yapıların mail-i inhidam raporları KUDEB tarafından hazırlanarak Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğüne gönderilecek ve ancak Koruma Bölge Kurul kararı sonrası ilgili ilçe belediyesince yıkım yapılabilecektir.

*Eski imar haklarına göre alınmış yapı ruhsat ve ekleri doğrultusunda su basman seviyesi tamamlanıp vizesi alınmış yapıların inşasına devam edilir.

*Kentsel sit alanı içinde dokuyu ve çevreyi rahatsız edecek boyutlarda üretim ve depolama hizmetleri yer almayacaktır. Bunların dışındaki tüm işlevler ilçe belediyesinin ve ilgili kurumların uygun görüş vermesi koşulu ile Koruma Bölge Kurulunda değerlendirilebilecektir.

*Geçiş Dönemi yapılaşma koşulları ile açıklık getirilmemiş hususlarda Koruma Bölge Kurulunun görüşü alınacaktır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010).

IV. BÖLÜM: HAMAMÖNÜ'NDE KENTSEL KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ

4.1. Ankara'nın Kentsel Gelişiminde Hamamönü'nün Yeri

Kent, tarihin farklı dönemlerine ait fiziksel, sosyal, kültürel katmanların tarihsel süreklilik içinde üst üste yığılması sonucu oluşan fiziksel, mekânsal ve sosyal bir ortamdır. Buna bağlı olarak Ankara kenti uzun bir geçmişin birikimini yansıtan mekânlardan biridir. Çünkü dünya üzerinde birçoğu aynı ya da farklı şekillerde organize olmuş kentler bulmak mümkündür. Bu kadar çoğunluğun içerisinde bu mekânları birbirlerinden ayıran özellik ise sahip oldukları "*kimlik*"tir. "*Kimlik kavramı, bir kişinin ya da nesnenin ayrımsanabilir karakteri ya da özelliği olarak tanımlanır. Yer kimliği ise, bir yerin diğer yerlerden ayrılarak okunabilmesini ya da insanlar için anlamlı hale gelmesini sağlayan nitelikler bütünüdür"* (Bayraktar, 2011:16). Bu kimlik geçmiş kuşakların bıraktığı miras ile oluşmaktadır. Bu miras kentin geçmiş sahiplerinin yaşadıkları, bugün *eski kent* olarak adlandırılan mekânlarda bulunmaktadır. Ankara kenti de *"yer kimliğine" bu* eski kentte kavuşmaktadır. Eski kent olarak adlandırılan kale ve çevresi birçok uygarlığın (Hitit, Roma, Frig vb.) izlerini taşımakla beraber, Osmanlı döneminin ağırlığını da yansıtmaktadır. Kale ve çevresi, Cumhuriyet'in ilan edildiği Birinci Meclis, İkinci Meclis, Roma hamamı, Ankara Garı, eski Ankara evleri, cami, medrese, çarşı, han gibi tarihsel yapıları içinde barındıran ve eski kent olarak adlandırılan kısım Ankara'nın Altındağ ilçesinde bulunmaktadır. Çalışma alanı olan Hamamönü semti de bu ilçe sınırları içerisindedir.

Hamamönü semti Ankara'nın Altındağ ilçesinde Hacettepe mahallesinde yer almaktadır. Burası Kale'nin güneyinde kalan Talatpaşa Bulvarı, Hacettepe Hastane Kampüsü, Cebeci semti ile çevrilidir (Harita 1). Hamamönü adını bölgedeki eski eserlerden olan 1440 yılında II. Murat'ın kadı askeri olan Celalettin Karacabey İbn-i Abdullah Bey tarafından yaptırılan Karacabey Hamamı'ndan almıştır.

Foto 2: 1920'li Yıllarda Hamamönü Evleri (Kaynak: İnankara,2011)

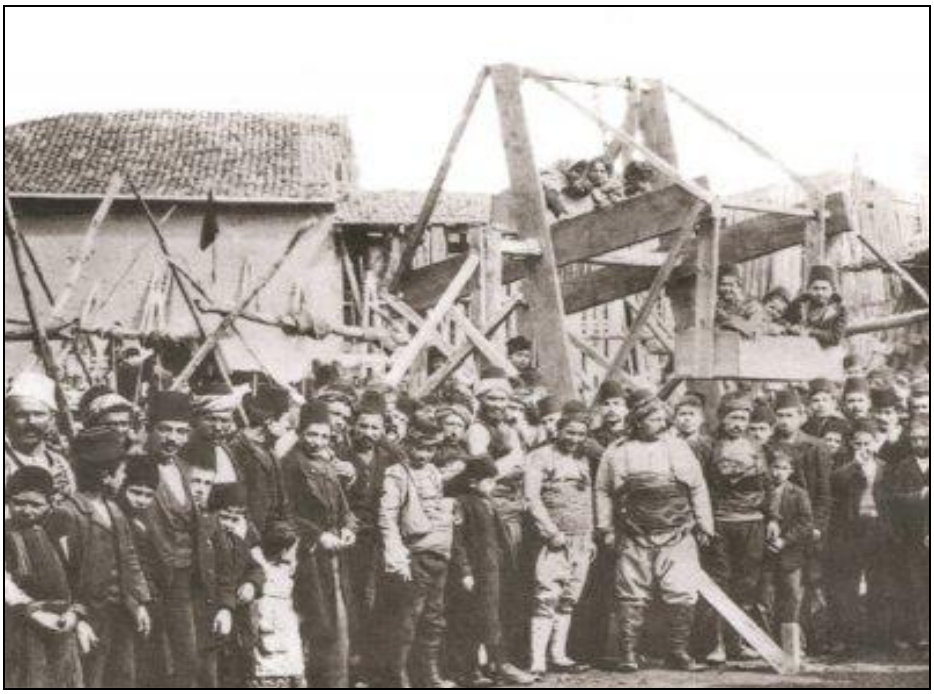
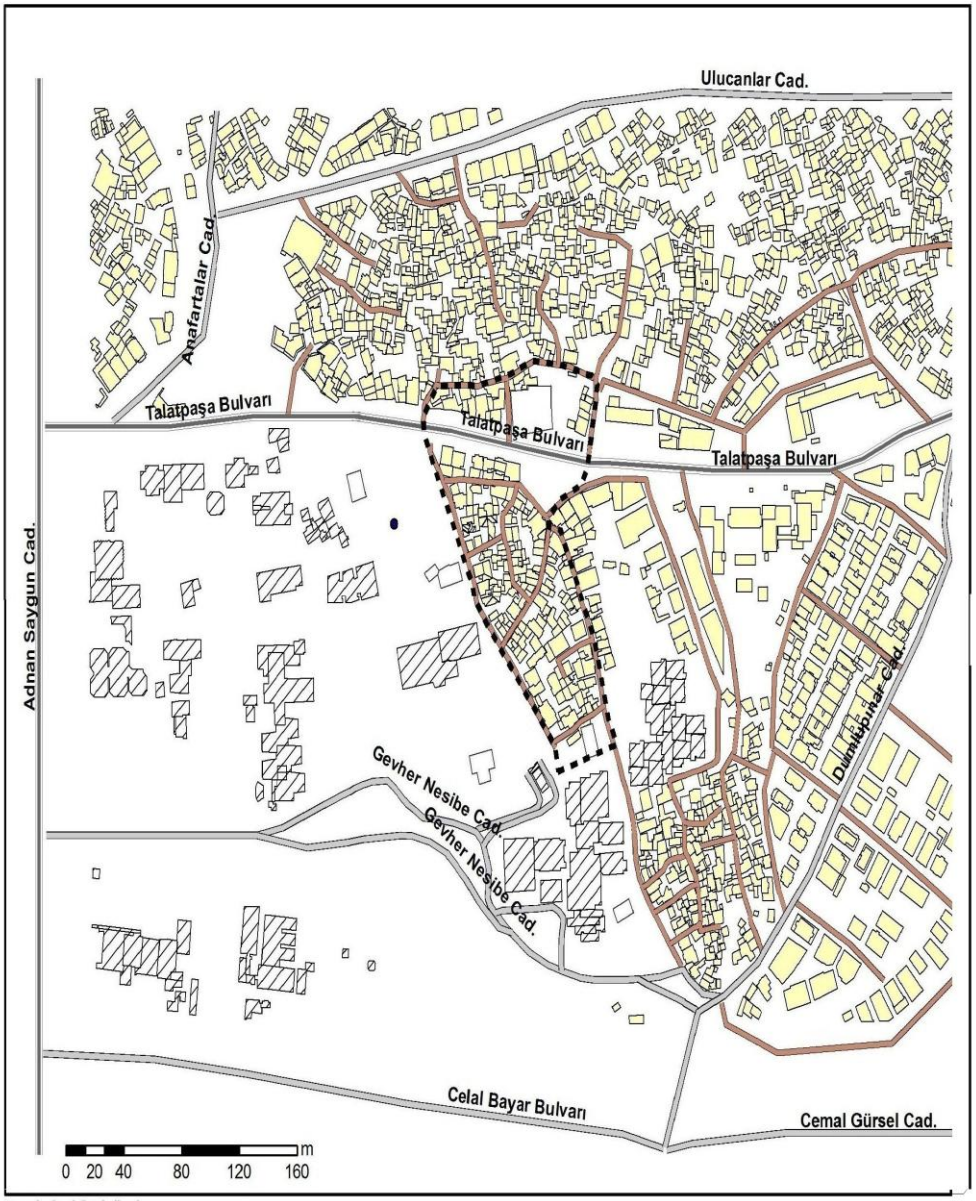

Foto 3: 1920'li Yıllarda Hamamönü Meydanı (Kaynak: wowturkey)

İsmini Karacabey Hamamı'ndan alan Hamamönü, Osmanlı şehir yapısını karakterize eden ve içerisinde cami, hamam, kervansaray, aşevleri bulunduran, geçmişte Karacabey imareti olarak adlandırılan alanın bir kısmını oluşturmaktadır (Ergenç, 1995:50). Alanda XV. ve XVIII. yy dönemine ait önemli yapılar ile Cumhuriyet dönemine tanıklık etmiş yapılar iç içe geçmiştir. Aynı zamanda yakın geçmişte birçok yazar ve şairin burada ikamet etmesi, Mehmet Akif Ersoy'un evinin bu alanda olması önemli özelliklerinden bir diğeridir.

Harita 1: Ankara Hamamönü Semti ve Çevresi

Kaynak:Altındağ Belediyesi

"*Hamamönü 1950'li yıllara kadar mahalle kimliğini korumasına rağmen, 1960'lı yıllardan sonra Ankara'ya başlayan göçün olumsuz etkisiyle birlikte şehir planları yetersiz kalmış ve düzensiz bir kentleşme yaşanmıştır. Bu durum en çok kent merkezini etkilemiştir. O dönemde şehrin merkezi Altındağ olduğu için göç bu alana doğru olmuş ve buradan tüm Ankara'ya yayılmıştır* "(Tiryaki,2011). Bu durumdan Hamamönü'de etkilenmiştir. Kentin başka bir yöne doğru gelişmesiyle birlikte tarihi yapıların asıl kullanıcısı burayı terk edip Yenişehir'e yerleşmeye başlamıştır. Uzun yıllar plansız kalması, yapılan kent planlarının olumsuz etkisi, eski sakinlerini ve anlamını kaybetmesi ile birlikte Hamamönü zaman içerisinde kent içinde çöküntüleşmiş bir alana dönüşmüştür. Tarihi Ankara evleri tahrip edilmiş, güvenli olmayan, çeşitli suç durumlarının yaşandığı kent içinde korkulan, girilemeyen bir mekân haline gelmiştir.

Altındağ Belediye Başkanı Tiryaki (2011) tarihi mekânların değeri konusunda "*Dünyanın bütün ülkelerinde en kıymetli yerler şehirlerin eski kesimleridir. Ankara, Cumhuriyet'le birlikte ortaya çıkan bir şehir olsa da geçmişi çok eskilere dayanır. Cumhuriyet'in başkentinde korunması gerekli kültür varlıkları maalesef sadece Ankara'da değil, Türkiye'nin birçok yerinde ihmal edilmiştir. Modern yaşam altında insanlar apartmanlara taşınmış, başka mahallelere, semtlere gitmiş, korunması gereken değerler kaderine terk edilmiştir. Tarihi mekânlar ucube yerlere, çöküntü alanlarına dönüşmüştür. Elli yıl boyunca buralara kimse dönüp bakmamış, birçok insan yıkıp otopark yapmış, betonarmelere dönüştürmüştür*" şeklinde ifade etmiştir.

Ankara kenti için önemli bir kültürel miras değeri taşıyan bu alanın korunması yani sürdürülebilirliği önem taşımaktadır. Hamamönü'nde birçok sivil

mimarlık örneklerinin ve anıtsal yapının yer alması kent kimliği açısından da önemlidir. Çünkü sahip olduğu tarihi değerlerle yeni kent ile eski kent arasında bir ortak nokta oluşturmaktadır. Kentlerde eskiye ait olanın ortaya çıkarılması, mekâna bir kişisellik kazandırarak, kentin diğer alanlarından ayrılacak bir özelliğe sahip olur. Hamamönü semti de Ankara kentinin kimliğe kavuşmuş alanlarından birini oluşturmaktadır.

Hamamönü'nün sahip olduğu değerlerin ortaya çıkması kent kimliğinin özgün yapısını oluşturmasının yanında, insanların refahına da katkıda bulunur. "Kentsel alanda tarihi alanların bulunması, orada yaşayan insanlara bir aitlik duygusu kazanmalarına ve kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olur" (The Social Report, 2010). Hamamönü bu nedenle özellikle yeni neslin geçmişi tanımasına, anlamını keşfetmesine yardımcı olacak alanlardan birisidir.

4.1.1 Hamamönü Semtinde Bulunan Tarihi Yapılar

Hamamönü tarihsel bir yapı özelliği taşıdığından birçok tescilli ve tescilsiz taşınmaz kültür varlığına sahiptir. Bu alandaki tescilli taşınmaz kültür varlıkları anıtsal ve sivil mimarlık örnekleri olarak ikiye ayrılabilir. Hamamönü'nde bulunan tescilli anıtsal yapılar 8, tescilli sivil mimarlık örnekleri ise 22 tanedir. Aşağıda tescilli anıtsal yapıların ve sivil mimarlık örneklerinin özelliklerine değinilecektir.

4.1.1.1 Anıtsal Yapılar

Karacabey Hamamı: Karacabey Külliyesi eski Ankara kentinin kenarında, bugünkü Cebeci Talatpaşa Bulvarı üzerinde bulunmaktadır (Harita 2). İmaret, cami, türbe ve hamamdan oluşan oluşan külliyenin vakfiyesinin 1440 yılında hazırlanması, tesisin 1440'ta tamamlandığını göstermektedir. II. Murat'ın kadı askeri olan Celalettin Karacabey İbn-i Abdullah tarafından 1427 yılında inşaatına başlatılan ve

13 yıl süren inşaattan sonra 1440 yılında bitirilen Tarihi Karacabey Hamamı Ankara'nın en eski tarihi eserlerinden birisidir.

Hamamönü semti ismini bu hamamdan almıştır. Bugüne kadar yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan hamamın restorasyon çalışması, 1988 yılında başlamış ve 2000 yılında tamamlanmıştır. Bu hamam yaklaşık 2 bin metrekarelik kapalı bir alan üzerinde bulunmaktadır. Hamamın taban kısmında Elazığ, Sivrihisar ve Afyon'dan getirilen mermerler kullanılmıştır. Yer yer oniks mermerlerinde kullanıldığı hamamın ahşap bölümleri dantel gibi bir görüntü sergilemektedir. Hamamın kubbeleri ise birer sanat şaheseri niteliği taşımaktadır. Nişlerle süslü kubbelerde ışık veren bölümler olduğu için, gündüz ayrıca aydınlatma gerekmemektedir (Acar, 2006:33).

Karacabey Camii: Karacabey Camii ya da eski adıyla "*İmaret Camii"* 1484 tarihli vakfiyesine göre, Osmanlı Beylerinden Karacabey tarafından yaptırılmıştır. Hamamönü'nde bulunan camii 15. yüzyılda inşa edilmiştir ve bugün Hacettepe Hastanesi arazisinde yer almaktadır (Harita 2). Karacabey Camii eyvanlı plan tipinin Ankara'daki tek örneğini göstermektedir. Beş kubbeyle örtülü olan camii, taş ve tuğla karışımı malzemeden yapılmış olup, minaresi kuzeybatıdadır. Minaresi sırlı tuğla ve çini işçiliği ile önemli bir örnektir (Gürson ve Arıkan, tarihsiz). Ters "T" planında olan caminin bugün son cemaat yeri ve yan mekânları orijinal halini korumaktadır. Güney kısmındaki esas ibadet mekânının uzantısı 1892 depreminde yıkılmış ve II. Abdülhamit zamanında onarılarak, önceden kubbeli olan ibadet mekânının üzeri ahşap bir tavanla örtülmüştür.

Foto 4: Karacabey Camii **(**Kaynak: Yazar)

Sütunlar üzerinde Bizans yapılarından getirilen başlıklar vardır. Kubbelerin duvarlarla bağlantısında ise Türk üçgeni tekniği kullanılmıştır. Beş kenarlı çıkıntı teşkil eden kaidesi ile minare gerek mimari yapısı, gerekse üzerindeki çinileri ile caminin en ilgi çeken bölümüdür. Camiinin yanında Karacabey türbesi bulunmaktadır (Acar, 2006:31). Bu camii tarihi önemine rağmen yaklaşık 30 yıldır ibadete kapalı durumdaydı. Bölgede meydana gelen sağlıklaştırma çalışmalarıyla tekrar kapıları açılmıştır.

Hacı Musa (Seyfeddin) Camii: Talatpaşa Bulvarı üzerinde Altındağ Belediye Sarayının güneyinde yol altında bulunan camii dikdörtgen planlı, çatılı, ahşap aksamı ile dikkat çeken bir yapıdır. Altındağ Belediyesi tarafından yaptırılan Mehmet Akif Ersoy Kültür Parkı'nın içinde yer alan Hacı Musa Camii, kitabesine göre 1421 yılında Şerafeddinzade Hacı Musa tarafından yaptırılmıştır. Son Ahi devri

eserlerinden olan caminin ahşap süslemeleri ve kapısı oldukça önemlidir. Cami 17. ve 18. yüzyıllarda önemli onarımlardan geçmiştir.

Foto 5: Hacı Musa Camii Eski Durumu (Kaynak: Altındağ Belediyesi İmar Ve Şehircilik Müdürlüğü, 2011)

Foto 6: Hacı Musa Cami Yeni Durumu (Kaynak: Yazar)

Yapılan onarımlar ahşap tavanı, pencere kanatları ve mihrabından anlaşılmaktadır.1923 yılında Evkaf İdaresince onarım gördüğüne dair bir kitabe bulunmaktadır. Cami 1975 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce onarılmıştır (Altındağ Belediyesi, 2011g:89).

Sarıkadı (Mimarzade) Camii: Hamamönü Sarıkadı sokakta bulunan caminin 18. Yüzyıl sonlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Mescit olarak anılmakla birlikte cami büyüklüğünde dikdörtgen plana sahiptir. Sarıkadı camii taş temelli, ahşap hatıllı, kerpiç duvarlı, kiremit çatılı bir yapıdır. Caminin bahçesinde mimarzadelerin aile mezarlığı bulunmaktadır. Camii 1965 yılında halk tarafından, 1981 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce onarılmıştır (Altındağ Belediyesi, 2011g).

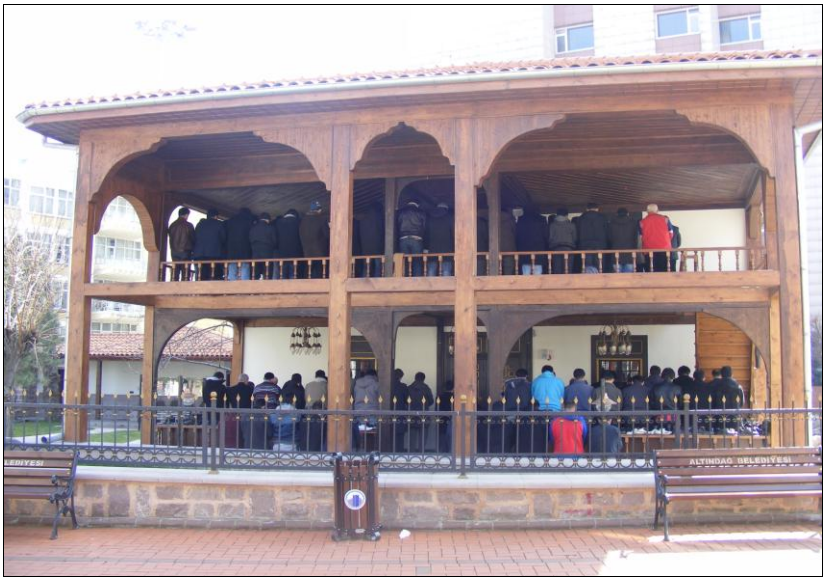

Foto 7: Sarıkadı (Mimarzade) Camii (Kaynak: Yazar)

Taceddin Camii: Ankara'da yaşamış ünlü mutasavvıflardan ve Bayramiye Celvettiye şeyhi olan Taceddin-i Veli on yedinci asır başlarında, Bursa'dan Ankara'ya göç ettiği ve burada dergâh kurmuştur. Osmanlı döneminde Ankara şehir merkezinde iki mahallede oturanlar vergiden muaf sayılırlardı. Birincisi Hacı Bayram Mahallesi, ikincisi ise Taceddin Veli mahallesi sakinleridir. 1522-1925 yılları arasında Taceddin-i Veli'nin dergâhının ve türbesinin bulunduğu mahalleye

Tekke Ahmed Mahallesi adı verilmiştir. Günümüzde ise bu mahalleye Sümer ismi verilmiştir (Erdoğan, 2007:117-118).

Hamamönü Sümer Mahallesi Taçlı Sokak'ta, Karacabey İmareti yakınında bulunan cami, aynı adı taşıyan türbeye bitişik, kesme taş duvarlı, kiremit çatılıdır. Planı uzunlamasına dikdörtgen ve son cemaatlidir. Türbe batısında yer alır. Kuzeybatısında yükselen kare kaideli, silindirik gövdeli minaresi taştandır (Gürson ve Arıkan, tarihsiz).

Foto 8: Taceddin-i Veli Camii (Kaynak: Yazar)

Taceddin Camisi, Kanuni Sultan Süleyman tarafından Hacıbayram-ı Veli'nin kurduğu Bayramiye tarikatının bir kolu olan Celvetiler için yaptırılmıştır. Adını bahçesinde kabri bulunan Taceddin Sultan'dan aldığı söylenmektedir.1826 yılında tamir edilmiş ve Sultan Abdülmecit tarafından ilaveler yapılarak türbe, dergâh evi, çeşme, hazire ve camiden oluşan bir külliye haline getirilmiştir (Altındağ Belediyesi, 2011g:88). Son yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğünce tekrar restore edilmiştir.

Mehmet Akif Ersoy Evi: Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Savaşımız sırasında I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Burdur milletvekiliyken; kendisine hayranlık duyan Tacettin Şeydi tarafından tahsis edilen bu evde yazmış ve istiklal marşımızı bu

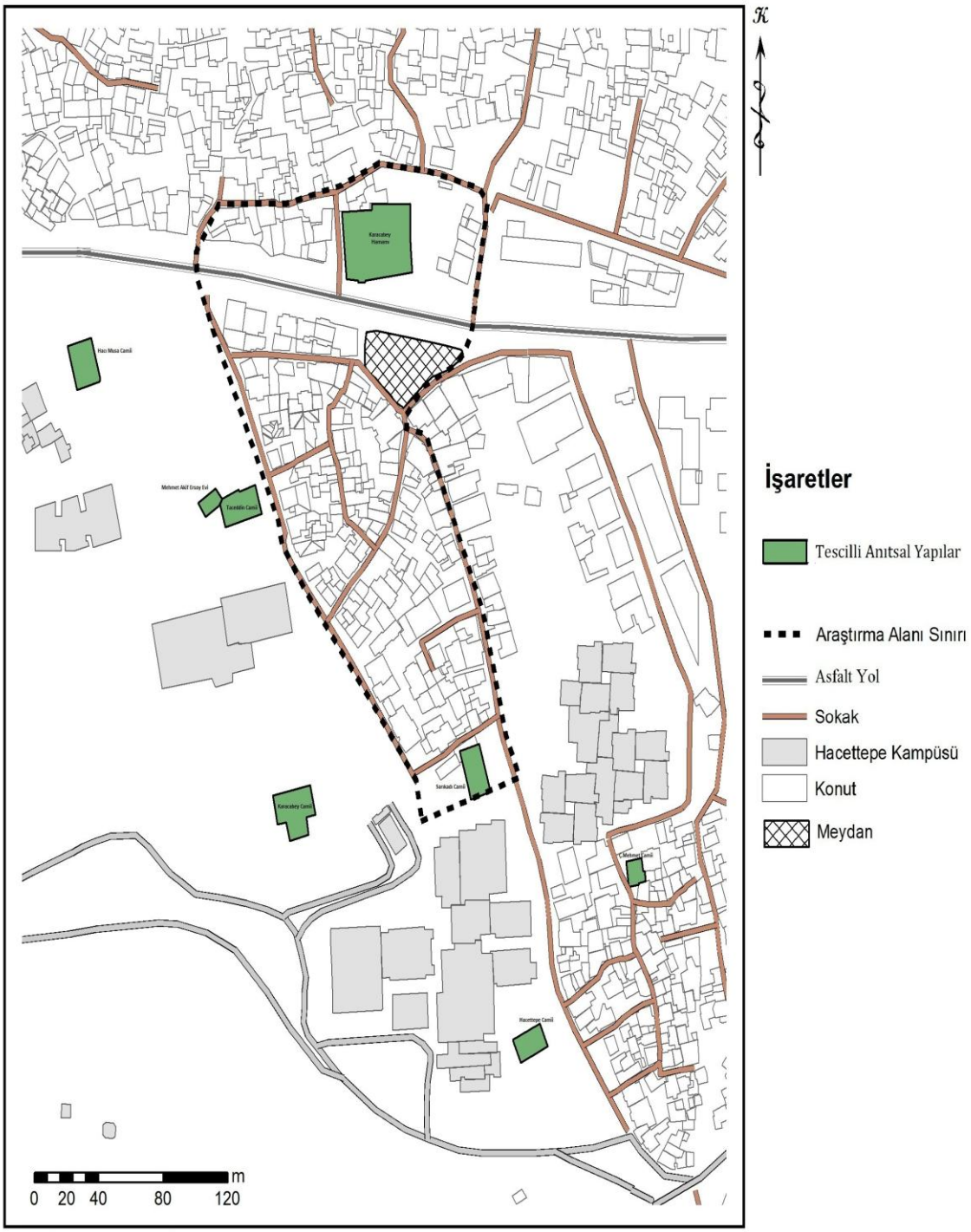
evin duvarlarına yazdığı söylenmektedir. Bu ev 30 Ekim 1949 tarihinde Şehir Meclisi tarafından "*Mehmet Akif Ersoy Evi"* ilan edilmiş ve müzeye dönüştürülmüştür (Harita 2). Hacettepe Üniversitesi'nin merkez kampüsünün kuruluşu sırasında Prof. Dr. İhsan Doğramacı'nın girişimleriyle onarılmış ve yeniden ziyarete açılmıştır. Ev iki katlıdır ve yüksek duvarları olan bir avluyla çevrilidir (Gürson ve Arıkan,tarihsiz).

Foto 9: Mehmet Akif Ersoy Evi (Kaynak: Yazar)

Bu ev yakın bir zamana kadar çöküntüleşmiş bir alanda bulunmaktaydı. "Mehmet Akif Ersoy Evi'nin bu bölgede olduğunun bilinmediği gibi Ankara kentinde olduğu da kimse tarafından bilinmiyordu"(Tiryaki,2011). Altındağ Belediyesi'nin bu bölgedeki çalışmalarıyla tekrar ortaya çıkarılmıştır.

Harita 2: Hamamönü'nde Tescilli Anıtsal Yapılar

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2000 Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

4.1.1.2. Sivil Mimari Yapılar

Beynamlızade Konağı: Hamamönü'nün tarihsel anlamına katkıda bulunan diğer yapılar ise Cumhuriyet Dönemi'ne tanıklık etmiş konaklardır. Bu konaklardan biri "*Beynamlızade Konağı*"dır (Harita 3). Bu konağa ismini Beynamlızade Hacı Mustafa Efendi vermiştir.

Foto 10: Beynamlızade Konağı Eski Durumu **(**Kaynak: Altındağ Belediyesi,2011d)

Foto 11: Beynamlızade Konağı Yeni Durumu (Kaynak:Altındağ Belediyesi,2011d)

Beynam köyünde doğan Hacı Mustafa Efendi (1866-1931), Kocabey Medresesi'nde müderrislik yaparken II. Meşrutiyet'in ilanından sonra toplanan Osmanlı Mebusan Meclisi'nin 1. Döneminde 17 Mayıs 1908'de Ankara Milletvekili seçilmiştir. Meclisin 2. Döneminde yeniden milletvekili olarak yasama görevini 5 Ağustos 1920'de meclisin feshine kadar sürdü. Milletvekilliği sona erince Ankara'ya müderrislik görevine dönerek Hamamönü'nde bugünkü Mehmet Akif Ersoy sokakta bulunan konakta ikamet etti.

Foto 12 : İlk TBMM'nin milletvekili listesinde Hacı Mustafa Beynamlı (Kaynak:Altındağ Belediyesi,2011d)

Milli Mücadeleye Kuvay-ı Milliyecilerin yanında olarak Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde çalıştı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönemi için yapılan seçimde Ankara Milletvekili seçilerek 23 Nisan 1920'de meclisin açılışında hazır

bulundu. Mecliste İrşad, Şer'iye ve Evkaf komisyonlarında görev almıştır. Sakarya savaşı sırasında Batı Cephesinde askerin moralini yüksek tutmak için memur görevi verilen kurulda görev yapmıştır. Ailesi ile birlikte bu konakta yaşayan Hacı Mustafa Efendi Beynam soyadını alarak, mecliste Beynamlı Hacı Mustafa Efendi olarak anılmıştır (Altındağ Belediyesi,2011d).

Cumhuriyet'in kurulmasında gelişen olaylara tanıklık etmesi nedeniyle bugün o dönemin izini göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncelerine, hareketlerine yakın bir kişinin bu konakta yaşamış olması manevi olarak toplumun refahını sağlamaya da yardımcı olmaktadır (Altındağ Belediyesi,2011d).

Tarihi Kabakçı Konağı: Kabakçı Konağı 1900'lü yılların başında inşa edilmiştir. Bu konak 1930 yılında Kabakçı ailesi tarafından satın alınmıştır. Üç kardeş olan Münir Kabakçı, Hasan Kabakçı, Nuh Naci Kabakçı ile onların eşleri ve çocukları bu konakta uzun yıllar bir arada yaşamışlardır. Ulusta ayakkabıcılık ve manifaturacılık işleriyle uğraşan aile 1970 yılında buradan taşınmış ve konağı da uzun yıllar kiraya vermiştir. Restorasyon çalışmalarıyla bu konak Altındağ Belediyesi tarafından satın alınarak restore edilmiştir (Altındağ Belediyesi, 2011c).

Kamil Paşa Konağı: Kamil Paşa Konağı, 19. yy'ın sonlarına doğru Mavağa (Mavi Ağa) tarafından inşa edilmiş, sonra Ankara Merkez Kumandanı Kamil Paşa'ya satılmıştır (Harita 3). Bir süre Paşa ve ailesi bu konakta yaşamıştır. 1918'de Suriye'nin İngilizler tarafından işgalinden sonra Suriye'deki Osmanlı ordusunun dağılması ve Kamil Paşa'nın vefatı üzerine küçük kardeşi Halep Redif Taburu Kumandanı Binbaşı Hüseyin Rüştü Bey ve ailesi bu eve yerleşmiştir. Ev, 1920'lerde

Rüştü Bey'in büyük oğlu Osman Zeki Öğretmenoğlu'na geçmiş ve 1969 yılına kadar Öğretmenoğlu ve ailesi hayatını burada sürdürmüştür (Altındağ Belediyesi, 2011e).

Konağın son sahibi Osman Zeki Öğretmenoğlu, Ankara Lisesi'nde coğrafya öğretmenliği yaparken TBMM'nin açılmasıyla Meclis'te zabıt müdürü olarak göreve başlamıştır

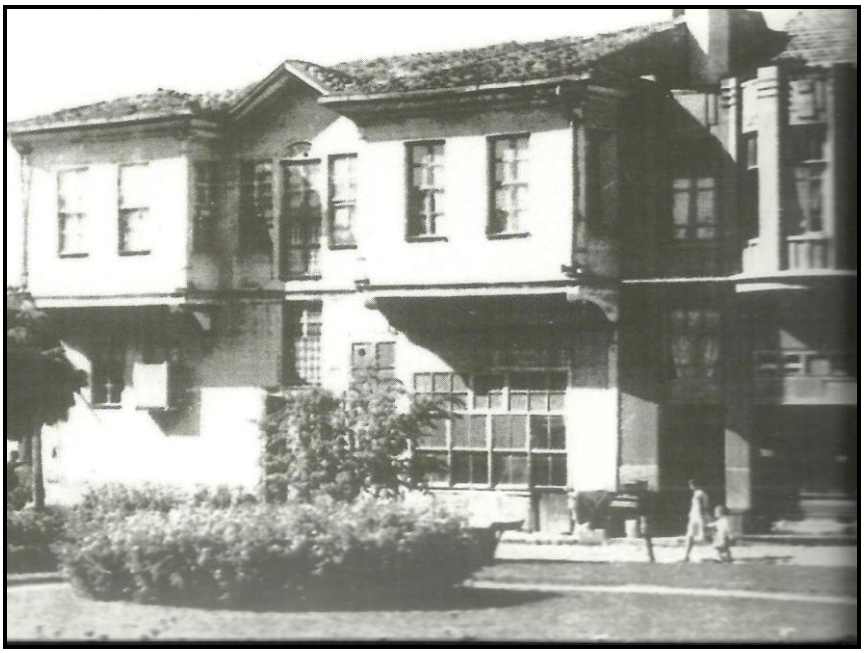

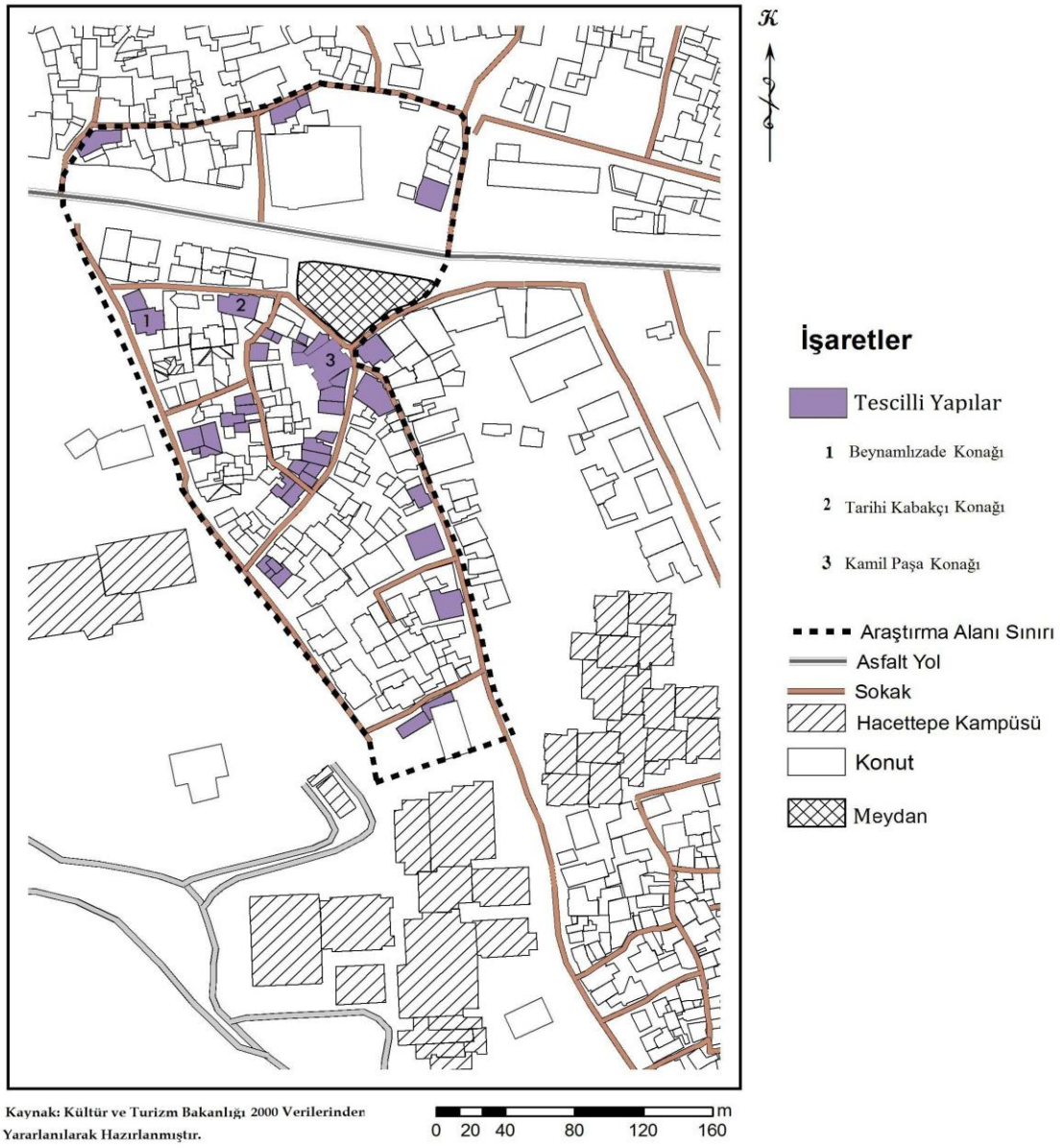
Foto 13: Kamil Paşa Konağı Eski Durumu (Kaynak: Altındağ Belediyesi,2011e)

Foto 14: Kamil Paşa Konağı Yeni Durumu (Kaynak: Yazar)

Atatürk'ün kurduğu ilk mecliste, meclisin ilk kâtibi olarak görev yapan ve bu görevini uzun yıllar sürdüren Zeki Öğretmenoğlu 1969 yılında vefat edene kadar ailesiyle birlikte bu konakta yaşamıştır. 1980'li yıllarda bakımsızlık ve zamanın verdiği tahribatla konakta çökmeler oluşmuş ve sonrasında konak yıkılmıştır. Altındağ Belediyesinin yürüttüğü çalışmalarla aslına uygun olarak tekrar inşa edilmiştir (Altındağ Belediyesi, 2011e).

Harita 3: Hamamönü'nde Tescilli Sivil Mimarlık Örnekleri

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2000 Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Hamamönü sahip olduğu tarihsel değerlerle Ankara kenti için önemli bir konumdadır. Ancak, "*Ankara erken cumhuriyet döneminden beri sürekli bir öncekini unutarak, içi boşaltılarak inşa edilen ve bu nedenle bir türlü doldurulamayan boş bir kenttir. Ankara, üzerine her gelenin kendi istediğini yapma hakkını gördüğü boş bir sayfa olarak ele alınmaktadır."*(Gür, 2011:9) Bu nedenle bu unutma eylemi yıllarca sürmüş kentin asıl varlığını oluşturan değerler üstü kapatılmıştır. Kentin merkezinde olan Hamamönü, toplumun refahı için gereken değerleri içinde barındırmasına rağmen kimse tarafından görülmeyen bir alana dönüşmüştür.

Ankara eski kent dokusunun yaşatılması için girişimlerde bulunulmasına rağmen (Ankara Kalesi Koruma Amaçlı İmar Planı, Ulus Tarihi Kent Merkezini İyileştirme, Sağlıklaştırma, Koruma ve Yenileme Projesi vb.) bazıları uygulama alanı bulamazken bazıları da tam anlamıyla uygulanamamıştır. Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması, Sağlıklaştırılması ve Korunması Projesi'nin uygulamaya konulması ile birlikte eski kent dokusunda çalışmalar başlamıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayladığı bu plan ile 2000 yılında Önen Mimarlık'a Bir rapor hazırlatılarak çalışmalara başlanılmıştır. Hamamönü semtinin bağlı olduğu Altındağ Belediyesi tarafından belirlenen şartlara göre yapılacak çalışmalar ve yöntemleri belirlenerek ilk olarak 2007 yılında Dutlu ve İnci Sokaklar Sokak Sağlıklaştırma çalışmalarıyla süreç başlamıştır.

4.2 Hamamönü'nde Kentsel Kültürel Mirası Koruma Çalışmaları

Hamamönü'nde kentsel kültürel mirası koruma çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması, Korunması, Sağlıklaştırılması projesi sokak sağlıklaştırma projeleriyle hayata geçirilmiştir. Altındağ Belediyesi 2006 yılında İnci ve Dutlu sokak sağlıklaştırma projesiyle altyapı, zemin düzenlenmesinin yanı sıra alan kapsamındaki 36 adet yapının cephe sağlıklaştırılmasını kapsamaktadır. Yaklaşık 80 evin bulunduğu Hamamönü'nde ikinci sokak sağlıklaştırma çalışmaları 2008 yılında Dutlu sokak ile devam etmiştir. Bu projeler kapsamında altyapı düzenlemeleri, meydan, restorasyon, kamulaştırma işlemleri uygulanmıştır.

4.2.1 Hamamönü'ndeki Sokak Sağlıklaştırma Konusundaki Çalışmalar

Sokak sağlıklaştırma kavramsal çevrede yer verildiği gibi, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda, " *kentsel sit alanları ve koruma alanlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile sokaktaki diğer yapıların özgün sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerle birlikte korunması ve belgelenmesine yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü proje ve bunların uygulamalarıdır*" şeklinde tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 1983).

Bu tanımlamaya göre Hamamönü sokak sağlıklaştırma çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaptırılan "Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması, Sağlıklaştırılması ve Korunması Projesi" kapsamında "İnci ve Dutlu Sokaklar Sokak Sağlıklaştırma Projesi" hazırlanmış ve Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 16.06.2006 gün ve 1597 sayılı kararı ile onaylanmıştır (Altındağ Belediyesi, 2006).

Bu alanda yapılan sokak sağlıklaştırma projeleri yapılan analiz ve raporlar çerçevesinde, rölöve ve restorasyon projeleri 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre hazırlanarak Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na sunularak kurul tarafından onaylanması sonrası sokak sağlıklaştırma çalışmaları uygulamalarına başlanmıştır.

Altındağ Belediyesi'nin başlattığı sokak sağlıklaştırma çalışmalarının amacı genel olarak eski kent dokusunun ortaya çıkarılarak bu alanda turizm faaliyetinin geliştirilmesidir. Altındağ Belediyesi yetkilisi (2012) ile yapılan bir görüşmede bu çalışmaya başlama amaçlarını şöyle ifade edilmiştir;

> *"Türkiye'nin başkenti olan Ankara'yı aslında eski meclis binası, müzeler, kale vb tarihi alanlar temsil etmektedir. Eski kent dokusunun bulunduğu Altındağ İlçesindeki çalışmalara başlarken ilk olarak hedefimizde bu alanın restore edilmesi yoktu. Çünkü Altındağ %30'u imarlı, %85 oranında gecekondulardan oluşan bir bölge. Bu nedenle yolların planlanması, kentsel dönüşüm, imar vb. gibi birçok projemiz ilk hedeflerdi. Birçok çalışmamız olmasına rağmen Hamamönü bu çalışmaların önüne geçti. Bu alanın restore edilmesi olması gerekendi. Tarihi alanların ayağa kalkması gerekiyordu. Ankara'nın konut yapısını simgeleyen Ankara Evi yapılarının hepsi külleşmiş olduğu için bu değerini taşımıyordu ve o nedenle bu yapıları tekrar ortaya çıkarmak istedik. Tabii diğer bir etkileyen faktör, bu alanın turizme yönelik bir makyaj özelliği taşımasından dolayı bölgeye turist çekmektir. Ama zaten bu alanlar ayağa kaldırıldığında bu süreç kendiliğinden oluşacaktır. Bu çalışmada amaç bölgesel kalkınmadır. Bunu da bu alanları restore ederek turizme açılmasını sağlayarak elde edileceğine inanıyoruz"*

Alanda yapılan sokak sağlıklaştırma çalışmalarında, tescilli ve tescilsiz taşınmaz kültür varlıklarını sokağa bakı veren cepheleri ile birlikte avlu duvarları, müştemilat, çeşme vb. mimari elemanların özgün sokak dokusu ve kentsel mobilya ile birlikte korunması, sağlıklaştırılarak yaşatılması ve çağdaş yaşama katılmasının sağlanmasının yanı sıra sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerin korunması ve belgelenmesine yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile birlikte hazırlanıp uygulamaları yapılmaktadır (Altındağ Belediyesi İmar Ve Şehircilik Müdürlüğü, 2010).

Yapılan Sokak Sağlıklaştırma çalışmalarında;

- Çevre ve yörenin doğal, kültürel, mimari, tarihi, ekonomik, estetik, görsel değerlerini ve özgün kimliğini koruyarak ön plana çıkaran bir projelendirme anlayışıyla hareket edilmiştir.
- Açık mekânların, meydanların, bahçelerin, avluların, yaya yollarının, vb. alanların geleneksel, yöresel, tarihi, kültürel, doğal nitelikleri ve çevresindeki alanlar ile işlevsel bütünlüğü korunarak çağdaş kullanımlara ve peyzaj düzenlemelerine olanak verilirken, geleneksel mimari dokunun gelişmesi sağlanmıştır.
- Açık ve kapalı mekanlarda gerekli doğal ve yapay aydınlık seviyesi ve iklime uygunluk yönünden optimum koşullar sağlanmıştır.
- Temiz su, pis su, atık, çöp, vb. altyapı sistemlerinin yeterliliği ve etkililiği ihtiyaçlara göre tekrar revize edilmiştir (Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2010).

Bu çalışmalar sonucunda Pirinç ve Karakaş sokaklarda 21 adet, Sarıca sokakta 18 adet, Gebze sokakta 32 adet, filiz ve kurnaz sokaklarda 20 adet, Sarıkadın Sokakta 38 adet, koyun pazarı sokakta 32 adet, Can ve Atpazarı Sokakta 62 adet, İnci ve Dutlu Sokaklarda toplam 36 adet, toplamda 259 adet yapının sağlıklaştırılması gerçekleşmiştir (Altındağ Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2010).

Altındağ Belediyesi *Kentsel Sit Alanı Hamamönü Bölgesi'nde Yapılan Restorasyon Çalışmaları Teknik Raporu* (2010)'nda bu alanda yaptığı çalışma yöntemini sokak sağlıklaştırma projeleri, tescilli ve tescilsiz yapılara yapı ölçeğinde restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları, kamulaştırma çalışmaları, doku analizleri

şeklinde sıralamıştır. Aynı zamanda bu çalışmaları tamamlayıcı, kültür merkezleri, el sanatları atölyeleri, kongre, toplantı ve çeşitli kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği Sanat Sokağı gibi alanlar yaratılmıştır.

Bu alanda yapılan çalışmalara başlanmasında önemli olan konulardan biri bu çalışmaların maliyetidir. Çalışmalarda kullanılan bütçe de Altındağ Belediyesi'nin payı çok azdır. Burada asıl pay İl özel İdaresi'ne ve Ankara Valiliği'ne aittir.

Altındağ Gazetesi'nde (Mart, 2009) Altındağ Belediye Başkanı Veysel Tiryaki ile yapılan bir röportajda yapılan restorasyon çalışmalarında belediyenin bütçesinin payı sorusuna "*Hiç denecek kadar az. Çünkü bu restorasyonların kaynağını dışarıdan bulduk. Burada Sayın Vali Kemal Önal'ın ve İl Özel İdaresi'nin çok değerli katkılarından bahsetmek istiyorum. Altındağ'ın tarihi kent dokusunun korunması için sunduğumuz projelere tam destek verdiler Kaynak arayışında hep yanımızda oldular. Hamamönü'nde 100'den fazla evin dış cephe restorasyonlarını gerçekleştirdik, sokak iyileştirme çalışmaları yaptık*" şeklinde cevap vermiştir (Altındağ Gazetesi, Mart 2009:5).

İl Özel İdareleri'nin buradaki payının büyük olmasının nedeni, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'ndaki "*Taşınmaz Kültür Varlıkları'nın Onarımına Yardım Sağlanması ve Katkı Payı"* kısmında açıklanmaktadır. Bu kanuna göre; "Tarihi alanların korunması, bakımı ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca, ayni, nakdi ve teknik yatırım yapılır. Belediyelerin ve İl Özel İdarelerinin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 29/7/1970 tarihli ve 1319 sayı Emlak Vergisi kanununun 8'inci ve 18'inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden **emlak vergisinin %10**'nu nispetinde Taşınmaz Kültür Varlıklarının

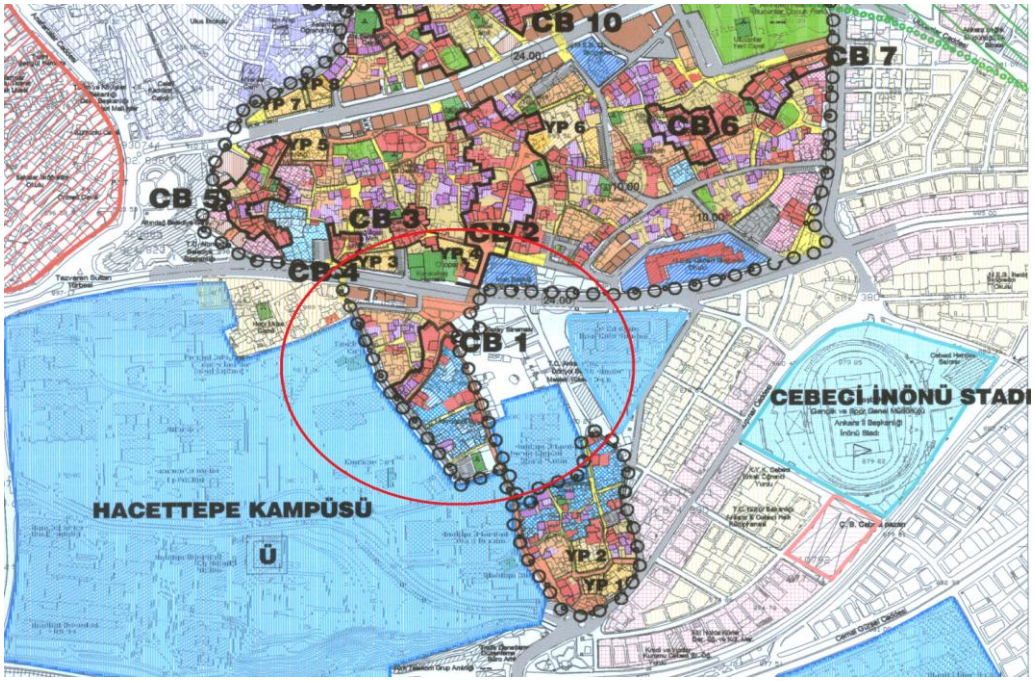
Korunması Katkı Payı tahakkuk ettirilir ve ilgili belediyesince emlak vergisi ile birlikte tahsis edilir" (Resmi Gazete, 1983).

Yapılan çalışmalar ve hazırlanan projeler sonucunda Altındağ Belediyesi tarafından 2006 yılında Sokak Sağlıklaştırma çalışmalarına başlanmıştır.

4.2.1.1 İnci ve Dutlu Sokaklar Sokak Sağlıklaştırma Projesi

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaptırılan "Ankara Eski Kent Dokusu'nun Planlanması, Sağlıklaştırılması ve Korunması Projesi" kapsamında 2006 yılında İnci ve Dutlu Sokaklar-Sokak Sağlıklaştırma Projesi hazırlanmıştır.

Proje alanı olarak belirlenen bu sokaklar, ikinci derece kentsel sit alanı ile Ankara Eski Kent Dokusu Koruma Planı 1 numaralı Canlandırma Bölgesi içinde kalan; Karacabey Hamamı ile birçok tescilli sivil mimarlık örneklerinin bulunduğu proje inci ve dutlu sokaklarını ve meydanlarının altyapı, zemin düzenlenmesinin yanı sıra alan kapsamındaki 36 adet yapının cephe sağlıklaştırılmasını kapsamaktadır (Şekil 17).

Şekil 17: Ankara Eski Kent Dokusunu Canlandırma Bölgeleri (Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2000)

Projenin uzun vadeli amacı, tarihi doku parçalarının korunması ve yaşatılarak kullanılmasına hız vermek, diğer bölgeleri de etkileyip harekete geçirerek tüm sit alanlarına yayılmasını, koruma ve kullanma bilincinin kazandırılmasını sağlamaktır. Kısa vadeli amacı ise; bu tarihi dokunun sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerin tanıtımını, yaşatılmasını, geliştirilmesini sağlayarak bu alanda yaşayan kesimin karşılayamadığı cephe yenilemelerinin yapılarak, yapıları ve sokakları kente kazandırmaktır. Bölgenin turistik ve ticari çekiciliğini arttırmaktır (Altındağ Belediyesi, 2006).

Dutlu Sokak, Hacettepe Üniversitesine yakınlığı nedeniyle yoğun olarak öğrenciler ve hasta yakınları tarafından kullanılmaktadır. İnci sokak ise; konut kullanımının ağırlıklı olduğu bir sokaktır.

Proje kapsamında yer alan yapıların tamamının cephe yenilemesi, sokakların alt ve üst yapı düzenlemesi, meydan düzenlemelerinin yapılması ile bölge turistik cazibe merkezi haline gelebilecektir. Bu alanda Mehmet Akif Ersoy Evi ve Taceddin Cami çevresini içeren İstiklal Harbi Kültür Parkı (Mehmet Akif Ersoy Parkı), Karacabey Hamamı arkasında yer alan "**Altındağ Belediyesi Restorasyon Teknikleri Tanıtım Atölyesi"** ile birlikte bir bütün olacak İnci ve Dutlu sokaklar Sokak Sağlıklaştırma Projesi bölge gelişiminde büyük rol oynaya projeler olmuştur (Altındağ Belediyesi, 2006).

Foto 15: Dutlu Sokak Eski Durumu **(**Kaynak: Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü (2011).

Foto 16: Dutlu Sokak Yeni Durumu **(**Kaynak: Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü,2011)

Bu proje öncelikle bu bölgede yaşayan ve bu bölgeden faydalanan kesimlere yönelik olarak yapılması öngörülmüştür. Yapılarda yaşayan halkın daha sağlıklı bir çevrede yaşaması, buradan faydalanan öğrenci, doktor, hasta yakınlarının daha temiz kent mekânların da hizmet alması sağlanmış olacaktır.

Bununla birlikte Ankara Kalesi ve çevresini ziyaret eden yerli yabancı turistlerin bu bölgeyi yoğun ziyaretleriyle bölge ekonomisine önemli katkısı olacaktır. 831.138.00 YTL bedelle ihale edilen proje Altındağ Belediyesi uygulayıcılığı altında Ankara Eski Kent Dokusu Koruma Planı Müellifi denetiminde ve proje hazırlayıcısı olan Kültür ve Turizm Bakanlığı ile işbirliği içinde yürütülmüştür (Altındağ Belediyesi, 2006).

Proje 2. Derece sit alanı kapsamında kalan inci ve dutlu sokakların ve içinde yer alan tüm yapıların cephe yenilemesi yapılmak suretiyle fiziki hizmet sağlayacak bunun yanında turistik ve ticari çekiciliğiyle burada yaşayan insanların sosyal ve ekonomik refahı da sağlanmış olacaktır. Ekim 2006 yılı içinde ihalesi yapılarak uygulama çalışmalarına başlanan projenin Mart 2008 içinde bitirilmesi hedeflenmiştir (Altındağ Belediyesi, 2006).

Projenin birincil amacı tarihi doku parçalarının korunması ve yaşatılarak kullanımına hız vermektir. Burada yaşatılarak kullanımın hedefi ikinci kısımda kendini açmaktadır. Bölgenin turistik çekiciliğini arttırmak ve bu alanın ekonomik katkı sağlamasını hedeflemektir. Yapıların sadece cephe yenilemesi yapılması da iç kısımlarının ise aynı kalması da bu alanın sağlıklaştırılmasında turizme öncelik verildiğini göstermektedir.

4.2.1.2 Sarıkadı Sokak Sokak Sağlıklaştırma Projesi

Altındağ İlçesi'nde Hacettepe mahallesinde bulunan Sarıkadı Sokak, ismini burada bulunan Sarıkadı Camii'nden almıştır. Sokağın özgün adı Sarıkadıoğlu olup, sonradan Sarıkadın olarak değiştirilmiş ve en son olarak da Sarıkadı Sokak olarak kabul edilmiştir. Bu sokak o bölgede bulunan iki yerleşim alanına giden en kestirme sokak olmasından dolayı da insan ve araç trafiğinin yoğun olmasına neden olmuştur.

Hacettepe hastane yapıları ve merkez kampüs alanları oluşturulmadan önce sadece konut birimleri ve az sayıda küçük ticarethaneden oluşan bir sokak, hastane birimlerinin oluşmasından sonra, günümüzde daha çok gıda ve restoran işletmeciliği yapan küçük esnafın yoğunlaştığı bir bölge olmuştur.

Foto 17: Sarıkadı Sokak Eski Durumu (Kaynak: Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2011)

Foto 18: Sarıkadı Sokak Yeni Durumu (Kaynak: Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2011)

Sokakta konut olarak kullanılan hane sayısı oldukça azdır. Çoğu parselde yapıların zemin katları bölünerek ticarete yönelik mekânlar haline dönüştürülmüştür. Bu durum yapıların büyük bir kısmında özgün şekillerin bozulmasına neden olmuştur. Bu alanda önceden bulunan yapılar Hacettepe Kampüsünün (356 ada, 1,2,3,4,5,6 ve 8 parseller) yapılmasıyla yıkılmıştır. Sarıkadı Cami'nin yan tarafında bulunan konut alanlarında Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Yurt Kampüsü (357 ada, 1,2,4 ve 40 parseller) olmuştur (Altındağ Belediyesi,2008).

2008 yılında başlanan sokak sağlıklaştırma proje uygulaması, sokak konumu ve işlevi dikkate alınarak yapılmıştır. Sokağın yoğunluğu dikkate alınarak hazırlanan projede dokunun korunmasına özen gösterilmiş ve özgünlüğünü koruyan yapıların ön plana çıkarılması sağlanmıştır. Sarıkadı sokak araç trafiğine kapatılarak yayalaştırılmıştır (Altındağ Belediyesi, 2008).

4.2.1.3 Sanat Sokağı Projesi

Sokak sağlıklaştırma çalışmalarını tamamlayıcı bir proje olan Sanat Sokağı, 2009 yılında Altındağ Belediyesi ve Hacettepe Üniversitesinin arasında imzalanan protokol uyarınca Hamamönü'nde inşa edildi. Mülkiyeti üniversiteye ait bir arsa üzerinde "sanat merkezi olarak kullanılmak üzere geleneksel Ankara evlerinden oluşan projeyi tamamladı. Bölgede bulunan ve mülkiyeti Hacettepe Üniversitesi'ne ait olan bazı tescilli Ankara Evleri sanat evi, atölye ve sergi salonu olarak kullanılmak üzere restore edildi (Altındağ Gazetesi, Kasım 2009).

Sanat sokağında bulunan 22 tarihi Ankara evi, aslına uygun olarak yeniden inşa edildi. Dutlu sokak, Mehmet Akif Ersoy Sokak ve Sarıkadı Sokak'ın çevrelediği Sanat Sokağı 5 ayda tamamlandı. Proje el sanatları merkezi, kültür merkezi, el

ürünleri pazarı, yaya yolu düzenleme projelerinden oluşmaktadır (Altındağ Belediyesi, 2011a).

Kültür Sanat Merkezi, Altındağ Belediye Sanat Sokağı Projesi çerçevesinde inşaatı tamamlanan Kültür Sanat Evi sergi, sunum, toplantı ve açık hava sinemasını içeren bir yapıdır (Altındağ Belediyesi, 2011f).

El Ürünleri Pazarı, Sarıkadı Sokakta iki ayrı faaliyet gösteren yapılar olarak inşa edilmiştir. Bu pazarlar Hamamönü'nü ekonomik ve kültürel açıdan canlandırmak için yapılmıştır. Yapılan pazarlardan biri farklı mahallelerde hizmet veren Hanımlar Eğitim ve Kültür Merkezleri'ne üye kadınların sene boyunca devam ettikleri hobi ve el becerisi öğrendikleri bilgiler ve edindikleri beceriler ışığında ürettikleri eserler bulunuyor. Sarıkadı sokakta bulunan diğer pazar ise eskiden otopark olan alana inşa edilmiştir. Burada çoğunlukla yeme-içme ürünleri satılmaktadır (Altındağ Belediyesi, 2011b).

4.2.2 Hamamönü'nde Yapılan Restorasyon Çalışmaları

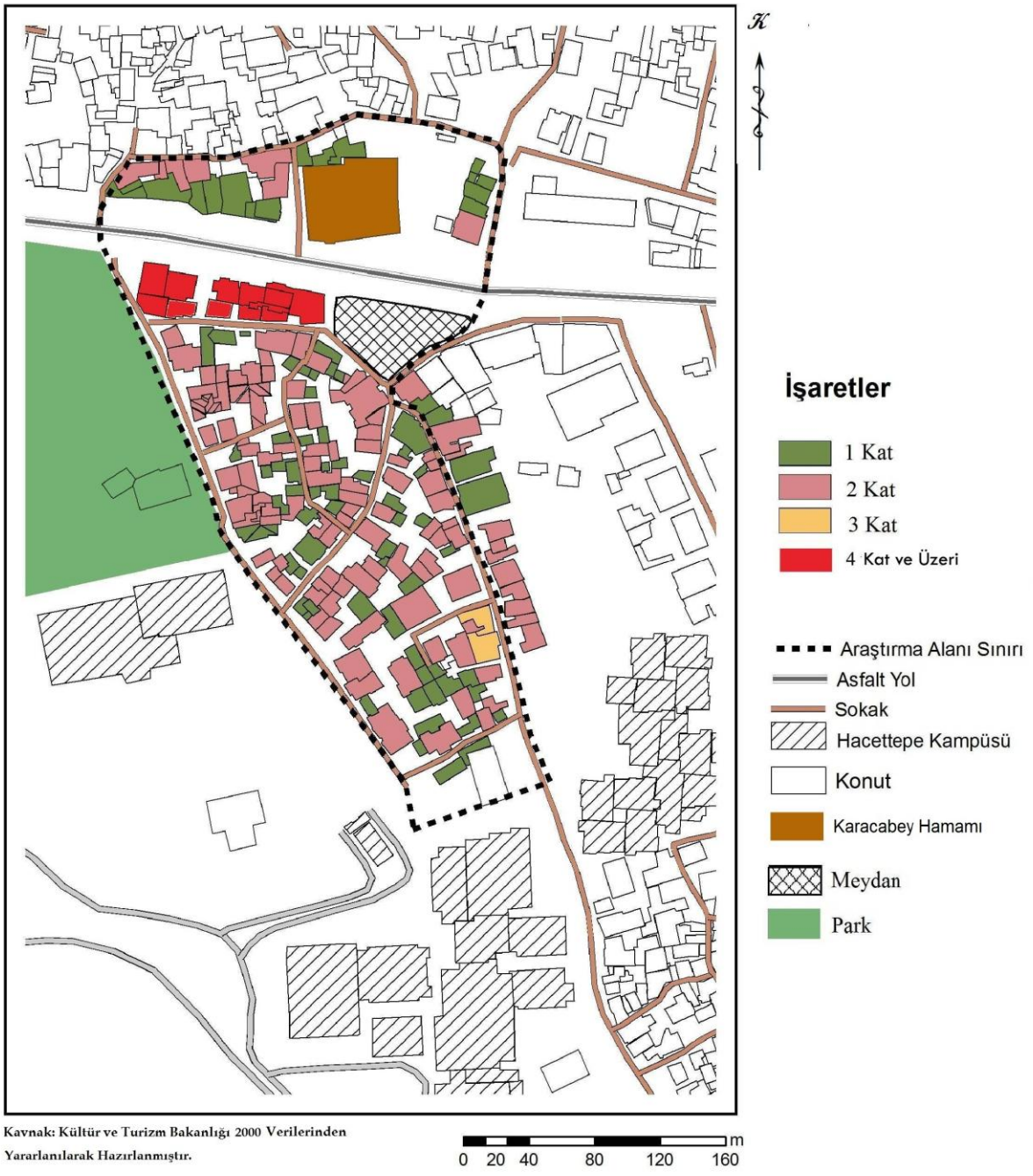
4.2.2.1 Hamamönü'nün Restorasyondan Önceki Durumu

Hamamönü'nde bulunan geleneksel yapılar geçmişten günümüze birçok değişikliğe uğramıştır. Bu alanda çoğunlukla 1-2 katlı yapılar bulunmakla beraber 3 katlı yapılarda görmek mümkündür (Harita 4). Ancak kaçak yapılaşmanın artmasıyla geleneksel doku korunamamış, yapıların kat adetleri Zemin+2, Zemin+3 şeklinde değişikliğe uğramıştır. Ayrıca yapım teknikleri değişmiş, günümüz koşullarında kullanılan yapım teknikleri geleneksel doku içerisinde de kullanılmaya başlanmıştır. Tescilli ve tescile önerilen sivil mimarlık örneklerinin hemen tümünde değişiklik yapılmış olduğu ve bu değişikliklerin bir bölümünde yapıların iç ve dış mimari karakterleri ile plan düzenlerini etkilediği ve bozduğu görülmüştür (Altındağ

Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2010). Yapılarda mülkiyet bölünmesi ve çok sayıda kiracıya kiralanması nedeniyle bölüntüler, müştemilat ve yasal olmayan ek katlar yapılmıştır (Önen Mimarlık, 2000).

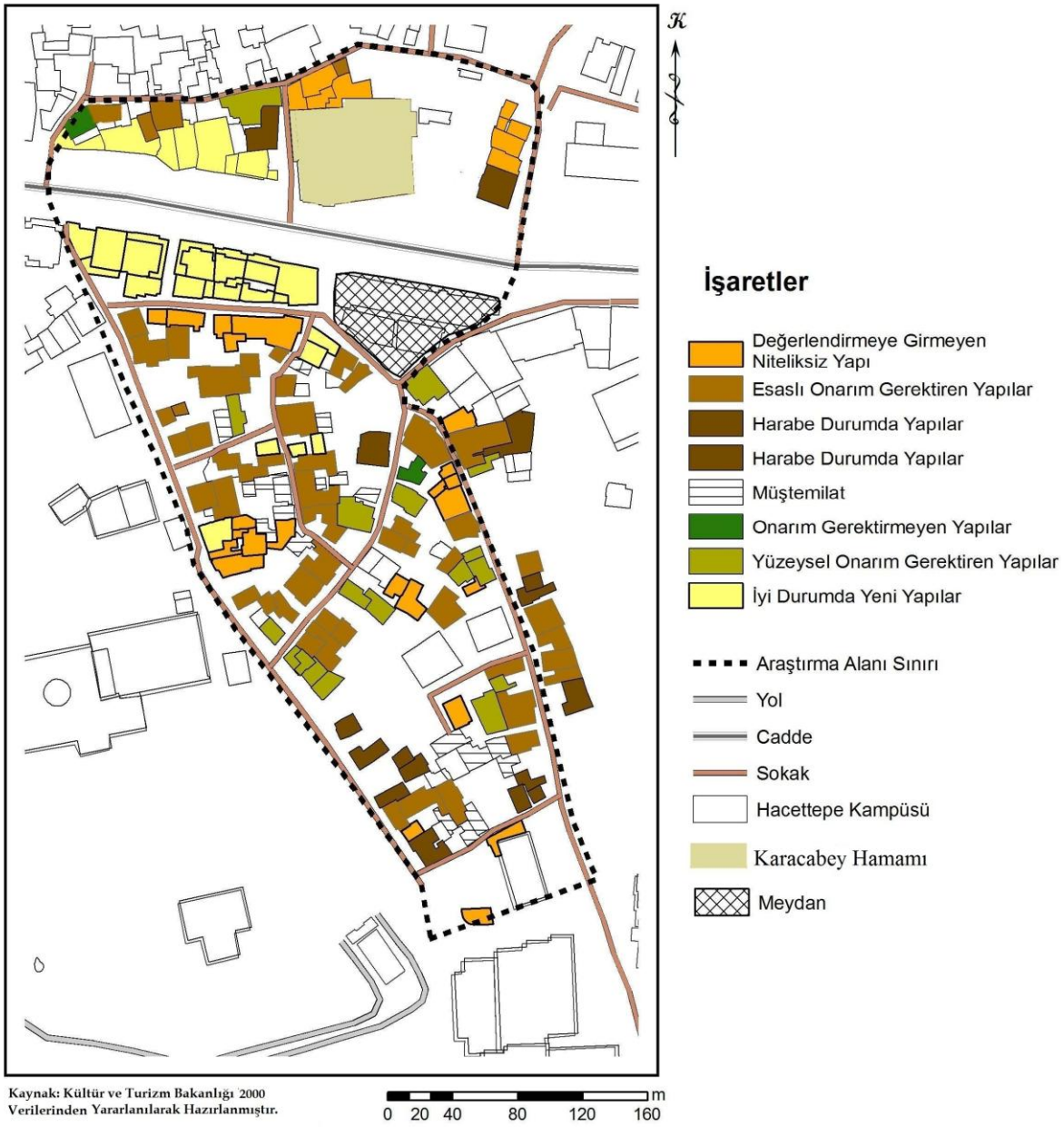
Hamamönü'nde bulunan yapılar birçok sebepten dolayı uzun yıllar onarılmamıştır. Ancak bunlardan öne çıkan sebeplerden birincisi, "*mülk sahiplerinin başka yerlerde oturması gelmektedir. Bununla birlikte burada evi olduğunu unutan ev sahipleri de bulunmaktadır. Bu nedenle bazı evler istila edilmiştir*"(Tiryaki,2011). İkinci neden olarak, yapıların çok mülkiyetli olması gelmektedir. Miras yoluyla çok hisseli mülkiyetlerde mülk sahipleri onarım işini binada oturan sahibe havale ettikleri için yapılar onarılmamaktadır (Önen Mimarlık, 2000). Bu nedenle yapıların çoğunluğu gerek bakımsızlıktan gerekse kaçak yapılaşmadan dolayı kötü bir duruma gelmiştir. Hamamönü'ndeki yapıları sınıflandıracak olursak; esaslı onarım gerektiren yapılar, yüzeysel onarım gerektiren yapılar, harabe durumdaki yapılar olarak sıralayabiliriz (Harita 5).

Harita 4:Hamamönü'ndeki Binaların Kat Sayıları

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2000 Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

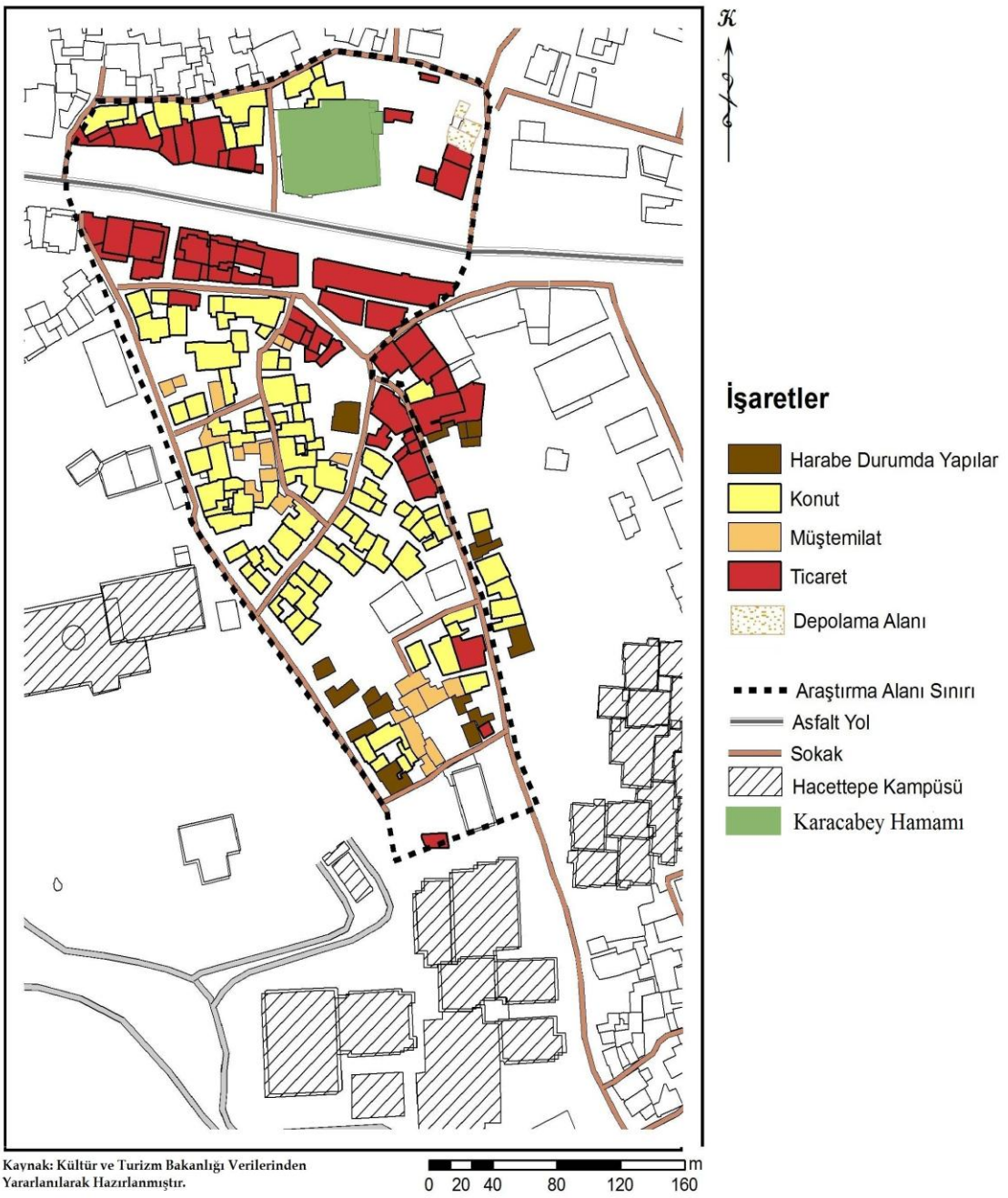
Harita 5: Hamamönü'nde Restorasyondan Önce Yapısal Durum

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2000
Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Binaların işlevsel durumuna bakacak olursak; eskiden bu geleneksel yapıların çoğunluğu konut olarak kullanılmaktaydı. Ticaret genellikle Talatpaşa Bulvarı boyunca uzanmaktadır (Harita 6).

Harita 6: Hamamönü'nde Restorasyon Öncesi Arazi Kullanım

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

4.2.2.2 Hamamönü'nün Bugünkü Durumu

Restorasyon çalışmalarının ilk aşaması 2004 yılında başlamış olup 2006 yılında İnci ve Dutlu sokak sağlıklaştırmasıyla başlamıştır. Yaklaşık 80 evin bulunduğu Hamamönü'nde ikinci sokak sağlıklaştırma çalışmaları 2008 yılında Dutlu sokak ile devam etmiştir. Bu çalışmalarda binaların bir kısmı restorasyon bir kısmı da rekostrüksiyon yapılarak yenilenmiştir. Bu yenileme çalışmaları alanın kömürleşmiş yapısını silmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu proje ile birlikte alanda restorasyon, rekonstrüksiyon, kamulaştırma çalışmaları yapılmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Koruma Birimi Müdürlüğü'den bir yetkili ile yapılan görüşmede Hamamönü'nde yapılan restorasyon çalışmalarında korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları için yasal süreci şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Alan için hazırlatılan ada bazındaki analizler, öneri çözümler ve siluetlerle hazırlanıp, koruma kuruluna iletilmekte, değerlendirilen ada bazındaki analizlere göre hazırlanan mimari çizimler (tescilli taşınmazlarda rölöve, restitüsyon, restorasyon/rekonstrüksiyon, tescilli olmayıp sit sınırlarında kalan diğerleri için ise mimari yeni yapılanma projesi) 660 sayılı ilke kararı ve geçiş dönemi yapılaşma koşulları kapsamında önce müdürlük uzmanlarınca incelenip, gerekli bilgi-belgeler tamamlandıktan sonra konu, kurul gündeminde değerlendirilmekte, uygun bulunan projelerin uygulama sonucuna ilişkin ilgili belediyeden ve sorumlu mimarından gerekli bilgi-belgeler istenmektedir"* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Koruma Birimi Müdürlüğü, Mart 2012).

Altındağ Belediyesi'nce hazırlatılan Hamamönü'nde yapılan ve ikinci çalışma yöntemi olarak belirlenen "yapı ölçeğindeki restorasyon çalışmalarında çevresiyle birlikte yapılan analiz çalışmaları da göz önünde bulundurularak, yapının mimari, strüktürel ve sosyal açıdan incelenmesinden sonra yapılacak çalışmayla ilgili kararlar alınıp tek yapı ölçeğinde, bölgenin belirli noktalarındaki korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli ya da tescilsiz yapılarda restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları yapılmıştır (Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2010).

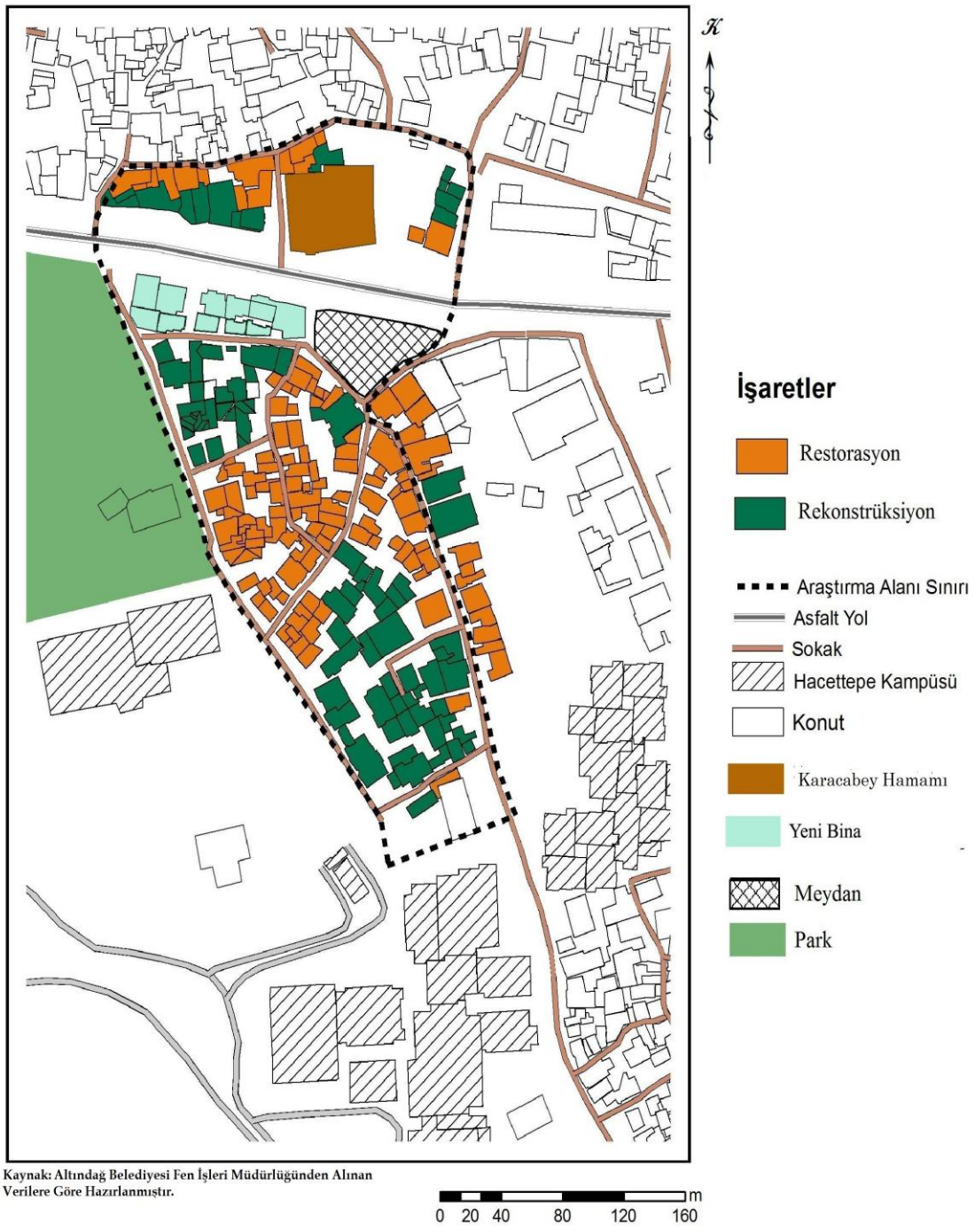
Altındağ Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü (Ağustos, 2011), "*alanda yapılan rekonstrüksiyon tekniğinin, onarılmayacak kadar kötü durumda olan ve Altındağ Belediyesi'nin kamulaştırdığı yapılara uygulandığını"* ifade etmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar sonucunda birçok yapı restore ve rekonstrüksiyon yöntemlerinden geçmiştir. Altındağ Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü'nden alınan verilerle restore edilen ve rekonstrüksiyon işlemi yapılarak yeniden inşa edilen yapılar gösterilmektedir (Harita 7). Alanda bazı yapılarda tamamen yıkma işlemi eski olanı onarmak ya da aslına uygun bir şekilde yeniden inşa etmek için değil, restore edilen diğer eski Ankara evlerine uyum sağlaması adına benzerleri yapılmıştır (Foto 19).

Foto 19: Hamamönü'nde Yıkılan ve Yeni Yapılan Yapılar

Bu alandaki rekonstrüksiyon çalışmalarında bir iki yapı (Kamil Paşa Konağı tamamen yıkıldığı için eskiye ait olan fotoğraflarından tekrar yapılmıştır) dışında kalan kısımda restorasyon uzun bir süreyi kapsayacağından yıkıp yeniden yapma yoluna başvurulmuştur. Rekonstrüksiyon aslında uygulanan ve restorasyon teknikleri içerisinde yer alan bir çalışmadır. Ancak buradaki en önemli nokta, yeni yapı yerine yapıldığı anıtın tarihi dokusuna, özgün malzeme ve işçiliğine sahip değildir. Bir kopya, tarihi yapının kütle ve mekânlarını ancak biçimsel olarak canlandırabilir, anıtın yerini alması olanaksızdır, kısaca *tarihi bir değer taşımaz* (Ahunbay, 2011:90). Hamamönü'nde rekonstrüksiyon tekniği kullanılan yapılar çoğunluktadır. Mehmet Akif Ersoy Sokağın bir kısmı, Hamamönü sokak ve Sanat sokağın tamamı rekonstrüksiyon tekniği ile yıkılıp tekrar yapılmıştır.

Harita 7: Hamamönü'nde Bina Onarım Tekniği

Kaynak: Altındağ Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğünden Alınan Verilere Göre Hazırlanmıştır.

Yapılan bina onarım tekniklerinde (Harita 7) görüldüğü gibi birçok yapı yıkılıp yeniden yapılmıştır. Bu alanın bütünlüklü olması ve ziyaretçiler açısından görsel bir değer taşısa bile tarihsel değeri açısından tartışmalı bir durumdadır.

Çalışma alanında yapılan restorasyon projeleri daha çok cephe yenilemesi üzerine yoğunlaşmıştır. Birçok yapının sadece cepheleri onarılmış ama iç kısımlarında bir onarıma gidilmemiştir. Yapıların iç ve dış cepheleri yenilenen yapılar Altındağ Belediyesi'ne ve Hacettepe kampüsüne ait yapılardır. Özel mülkiyete ait yapıların iç cephe onarımları mülkiyet sahiplerinin tercihine bırakılmıştır.

Yapılan restorasyon çalışmalarında en önemli sorun yapıların onarımında uygun malzeme kullanılmamasıdır. Hamamarkası sokak sakininin Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne yazdığı şikâyet mektup bunu göstermektedir.

Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma
Eski Eserler Müdürlüğüne
Ankara.

Ben, Karacabey hamamı. Hamam arkası mevkiinde oturuyorum, Kadınkız sk. ile Evkaduın sk köşesi arasındaki evler tamir edilmekte sözüm ona restorasyon yapılıyor. Bu tamiratı yapan ustalar bu işi bilmiyorlar; Sıva yaparlarken rabis teli kullanmıyorlar.
Neden rabis kullanmıyorsunuz diye sordum Sana ne git işine diye tersledilerKe sıvası eskiye uygun ne penceresi ne kapısı uygun hiç eski aslına uygun malzeme kullanmıyorlar bunların başında hiç karışan görüşen yokmu? Kendi kafalarına göre iş yapıyorlar. Yaptıklarını sıva bir kaç ay sonra dökülür, Yaptıkları cephe hiç eski cepheye uymuyor yıkıyor dokuyorlar eskisine uygun olmayan çürük çarık bir şeyler yapıyorlar. Belediye ye gittik danışmadaki kızlar biz bakmıyoruz diye sizin adresinizi verdiler. Buraya işin uzmanı bir uzman göndermenizi nasıl çalıştıklarını nasıl malzeme kullandıklarını görünür

Venedik Tüzüğü 1967 yılında Türkiye GEEAYK tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen bu tüzüğün yeterince benimsenmemiş olduğunu görmekteyiz. Venedik Tüzüğü'nün dokuzuncu maddesinde "*Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı anıtın estetik ve tarihi değerinin korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır, yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari komposizyonundan farkı anlaşılabilmeli ve günün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işlemine başlamadan önce ve bittikten sonra, anıtın arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır*" şeklinde belirtilen yapıların onarımı hakkında hassasiyetle durmaktadır (ICOMOS, 1964).

Onarım konusunda Altındağ Belediyesi, Koruma Bölge Kurulu ile sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Burada yapılan restorasyon çalışmaları koruma kurulunun onayından sonra işleme geçmektedir. Ancak çalışmalara başlandıktan sonra tarihi yapıyı bozacak müdahalelere koruma kurulu tarafından izin verilmediğinden dolayı Hamamönü'nde restorasyon çalışmalarını yürüten Altındağ Belediyesi ile sorun yaşamaktadır. Altındağ Belediyesi'nden bir yetkili bu durumu şöyle açıklamaktadır:

> *"Restorasyon sırasında daha çok koruma kurullarıyla sıkıntı yaşanmaktadır. Mevzuattaki bazı maddeler sıkıntı yaratmaktadır. Orijinalliği bozma konusunda engel çıkmaktadır. Bu alanda altyapıyı düzelttik ve doğalgaz sistemi yapıldı. Bu nedenle koruma kurullarından itiraz geldi; "Orijinalliği bozuluyor önceden doğalgaz yoktu şimdi de olmamalı" diye. Ama müdahale edilmeden korunur mu? Yıkılmaya yüz tutmuş yapılarda da bu tarz sorunlarla karşılaşıyoruz. Eski halinin korunmasını istiyorlar, böyle olunca da restorasyon süreci zorlaşıyor. Ama şu anda bizim bu alandaki niyetimiz anlaşıldı. %90 oranında koruma kurullarıyla anlaşıyoruz. Ufak tefek sorunlar oluyor ama onları da aşıyoruz. Bu alanın sit alanı olmasından dolayı prosedür o kadar fazla ki buradan çıkmak sıkıntılı. Her bir müdahale için mevzuatla karşılaşıyorsunuz"* (Mart, 2012).

Hamamönü'nde yaşanan sorunları Kültür ve Turizm Bakanlığı Koruma Birimi Müdürlüğü ile yapılan görüşmede alınan bilgiye göre *"Hamamönü'ndeki çalışmalarda meydana gelen anlaşmazlıkların başında alanda plan bulunmadığı için yaşanan ve*

yaşanmakta olan sorunlar" olarak tanımlamaktadır. Bu sorunların başında Hamamönü için herhangi bir nazım ve uygulama imar planı bulunmaması gelmektedir. Diğer bir önemli sorun ise şöyle ifade edilmiştir:

> *"Altındağ Belediyesi tarafından hazırlatılan ada bazındaki analizlere ve aplikasyonuna (yer tespiti, tescilli haritalardaki parsel köşe noktalarının zeminde yeniden belirtilmesidir) uymayan öneri çözümler, kamulaştırma gelmektedir. Planı olmadığından yaşanan sorunlar kurulca istenilen açık ve net olarak detaylandırılmış projeler ile çözülmeye çalışılmaktadır"*

2004-2011 arasında Hamamönü'nün geçirdiği değişime bakıldığında bazı alanların yıkıldığını, park ve meydan düzenlemelerinin yapıldığı, yeniden inşa edilen alanların değişimi bulunmaktadır (Foto 20). Bu alandaki tarihi yapıların ortaya çıkarılması onlara birer işlerlik kazandırılması önemli bir adımdır. Ancak her şeyden önce bu yapıların korunması daha önemlidir. Yukarı da bahsedildiği gibi eski bir doku onarılmadan yıkılıp tekrar yerine yapılıyorsa bir tarihi değeri olmamaktadır. Hamamönü'nde Sanat Sokağının tamamı, Mehmet Akif Ersoy ve Hamamönü Sokağın kesiştiği noktalar rekonstrüksiyon alanlarıdır. Dutlu Sokak, Fırın Sokak'taki yapılar sadece dış cepheleri yenilenmiş fakat iç kesimleri eskidir.

2004

2005

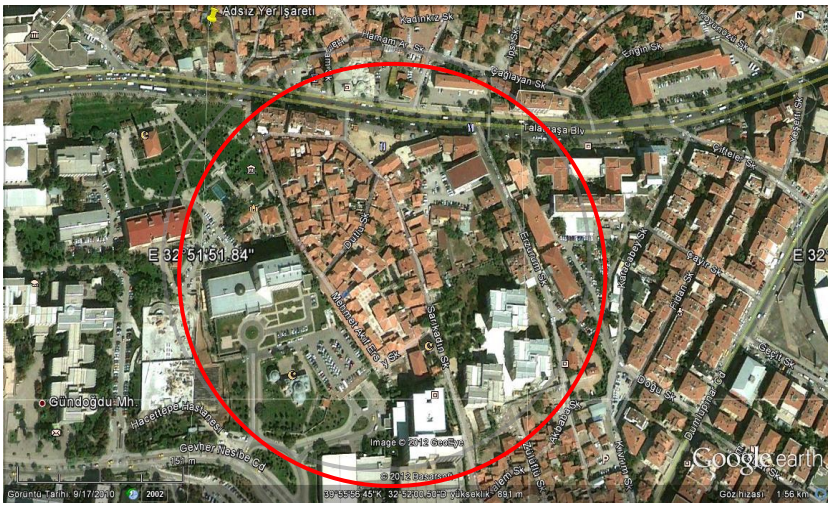
2006

2008

2009

2011

Foto 20: Hamaönü'nde 2004-2011 Yılları Arasında Meydana Gelen Değişimler (Kaynak:earth.google.com)

Hamamönü'nde yapılan çalışmalar bu alandaki yapıların dönüşümünü sağlamakla birlikte işlevsel yapısını da değiştirmiştir. Yenilenmeden önce konut alanı olan Hamamönü, yenilenmeden sonra işyerlerinin yoğunlaştığı bir alana dönüşmüştür (Harita 8). Bugün alanda sadece konut alanları Fırın ve Dutlu Sokakta bulunmaktadır. Bu alandaki konut-işyeri değişimini görebilmek amacıyla Hacettepe Mahallesi Muhtarı'ndan (Eylül, 2011) alınan restorasyon öncesi ve sonrası işyeri-konut sayısı revize edilerek aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 2).

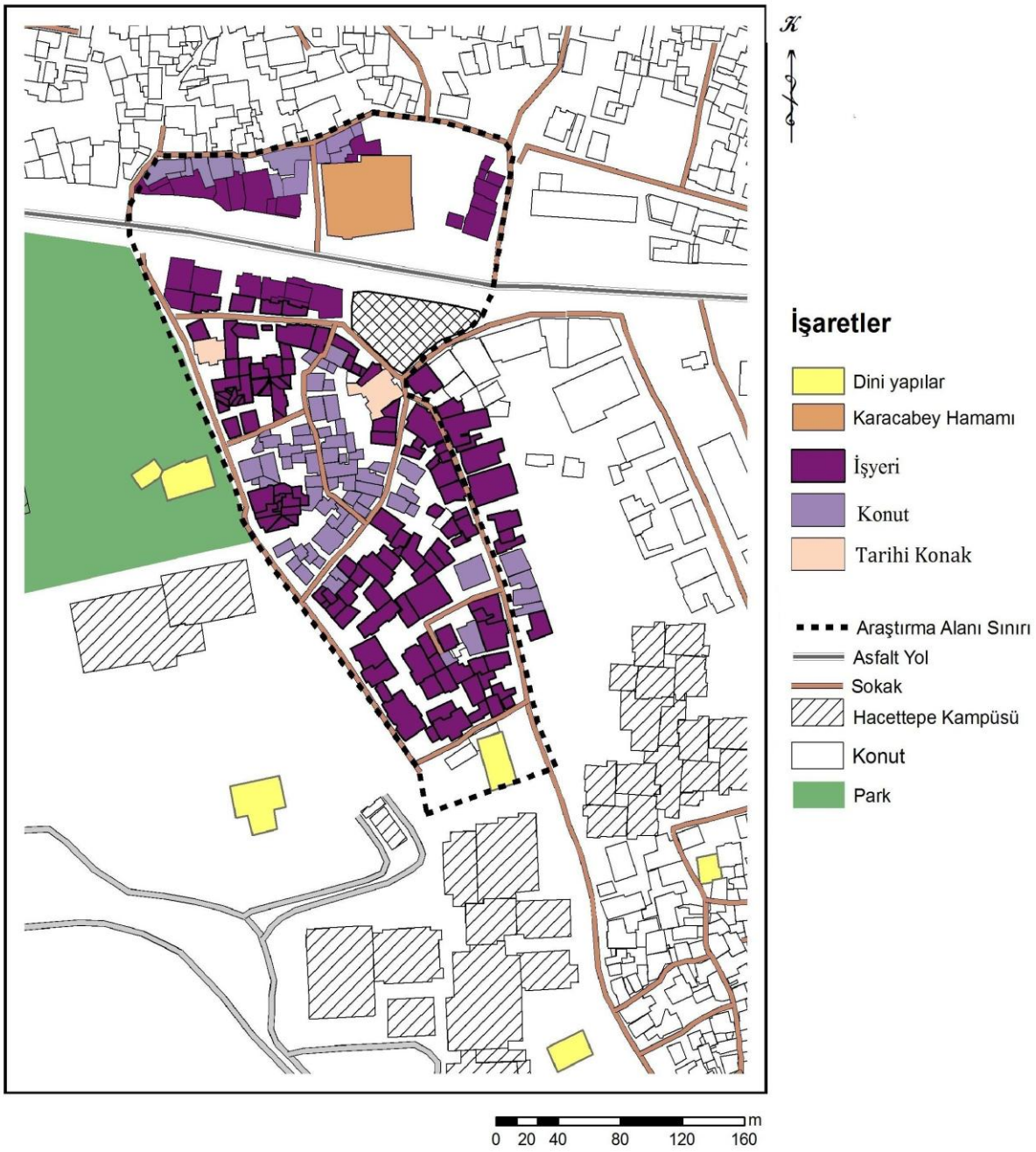
Tablo 2: Hamamönü'ndeki Konut ve İşyeri Sayıları

Sokak Adı	**Restorasyondan Önce**		**Restorasyondan Sonra**	
	Konut	**İşyeri**	**Konut**	**İşyeri**
Mehmet Akif Ersoy Sokak	12	3	4	11
Hamamönü Sokak	6	8	0	17
Sarıkadı Sokak*	6	22	4	26
İnanlı Sokak	6	0	0	6
Fırın Sokak	17	0	15	2
Dutlu Sokak	23	5	20	8
Toplam	**70**	**38**	**43**	**70**

Tablo 2'de görüldüğü gibi konut alanları işyerine dönüşmeye başlamıştır. Restorasyon öncesi ve sonrası konut ve işyeri sayılarına baktığımızda konutların yerini işyerleri aldığı görülmektedir. Bu durum, aynı zamanda konut alanı olan bir mekânın işlevsel özelliğinin değiştiğinin bir göstergesidir. Burada verilen sayılar sabit değildir, çünkü değişim devam etmektedir. Örneğin; İnanlı sokakta 6 konuttan 4 tanesi 3-4ay içerisinde işyeri olmuştur. Aynı zamanda ev sahipleri evlerini işyerlerine

kiralamayı tercih etmektedirler. Mevcut kiracıların birçoğu bu sebeple evlerinden çıkarılmaktadırlar.

Harita 8: Hamamönü'nde Binaların Fonksiyonel Durumu

Sonuç olarak, eskiden çöküntüleşmiş bir alanın onarılması, yenilenmesi kent ve kentte yaşayanlar için önemli bir yere sahiptir. Ancak bu onarım gerçekleştirilirken eğer amaç tarihsel bir alanı yeniden hayat bulmasını sağlamaksa o zaman bu yapıların değerine uygun davranılması gerekmektedir. Tarihsel değerini bozacak, gelecekte değerini kaybedecek hiçbir çalışmaya izin verilmemelidir.

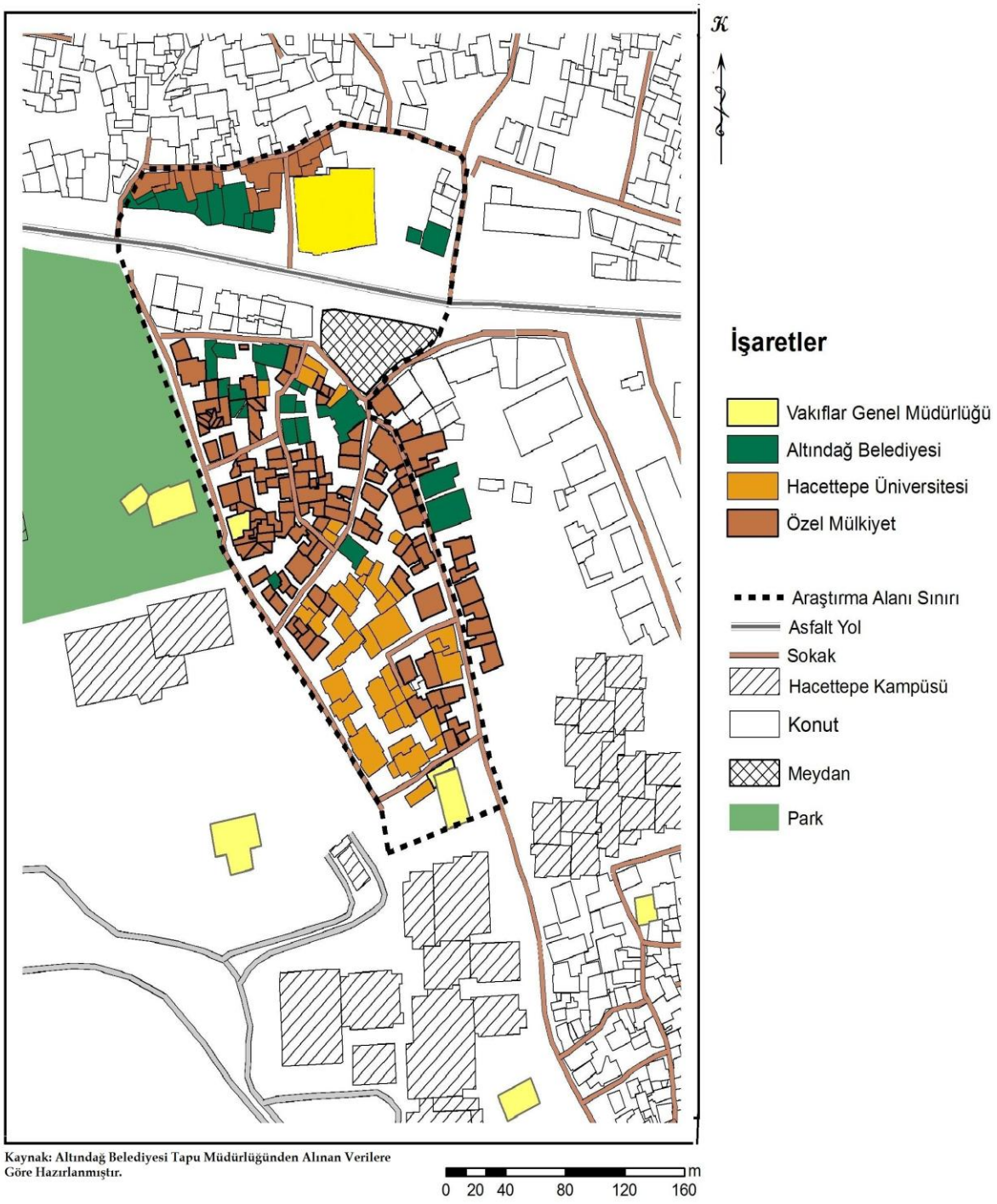
4.2.3 Hamamönü'nde Kamulaştırma Çalışmaları

Bu bölgede yapılan çalışmalardan biri de kamulaştırmadır. **Kamulaştırma;** *Kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek ve özel hukuk tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların tamamına veya bir kısmına devlet ve kamu tüzelkişilerince el konulması durumudur* (Resmi Gazete, 1983). Hamamönü mülkiyet bakımından özel mülkiyet ve Hacettepe Üniversitesi'ne ait alanlardan oluşmaktadır. Ancak restorasyon çalışmalarıyla birlikte bazı alanlar Altındağ Belediyesi tarafından kamulaştırılmıştır (Harita 9).

Bu yöntemin kullanılmasındaki başlıca amaç, mülk sahipleri tarafından terk edilmiş, işgal edilmiş, marjinal gruplar tarafından kullanımın yoğunlaştığı, dokuya zarar veren niteliksiz, ruhsatsız, kaçak ve muhdes yapıların yoğun bulunduğu, eski kent dokusunun tamamıyla yok olmaya başladığı alanlarda, eski kent dokusunu tekrar kimliğine kavuşturup alanı ıslah etmektir. Bu amaçla, Talatpaşa Bulvarı üzerinde, Altındağ Belediyesi Başkanlık Binası'ndan Karacabey Hamamı arasında kalan ve toplamda 20000 m²'lik bir alan içerisinde 1.Etap Kamulaştırma ve Islah Çalışmaları başlamıştır (Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2010). Bu alan kentsel sit alanı içerisinde ticari, kültürel ve sağlık hizmetlerinin en yoğun olduğu Ankara'nın ihtisaslaşmış hastanelerinin neredeyse tamamının bulunduğu (Hacettepe, İbn-i Sina, Numune Hastanesi), Mehmet Akif Ersoy Müzesi ve Tacettin

Dergâhı'nın yakınında, Altındağ Belediyesi tarafından sokak sağlıklaştırma bölgesinin de bulunduğu bölge içerisindedir. Bu bölgenin seçilmesindeki amaç, niteliksiz ve dokuya zarar veren kaçak yapıların en yoğun olduğu, marjinal gruplar tarafından yoğun olarak kullanılan, kentin çöküntü bölgesi olması sebebiyle seçilmiştir (Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2010).

Harita 9: Hamamönü'ndeki Binaların Mülkiyet Durumu

Kaynak: Altındağ Belediyesi Tapu Müdürlüğünden Alınan Verilere Göre Hazırlanmıştır.

Bu alanda bulunan ve mülkiyeti Hacettepe Üniversitesi'ne ait olan Sanat Sokağı adı verilen sokakta inşa edilen geleneksel Ankara evleri ve önceden var olan tescilli yapıların 10 yıllık kullanım hakkı Altındağ Belediyesi ile Hacettepe arasında yapılan protokol ile Altındağ Belediyesine verilmiştir. Bu süre sonunda bütün binalar Hacettepe üniversitesine geri devredilecektir (Altındağ Gazetesi, Kasım 2009).

Bu alanda kamulaştırma çalışmaları hala sürmektedir. Altındağ belediyesi bugün Hamamönü Meydanı adı verilen alandaki dükkânları yıkmıştır. "1930'lu yıllarda bir park, meydan olan bu yerin tamamı belediyeye ait kaçak yapılarla dolmuştur. Bu alanlar Hamamönü'nün tarihi görüntüsünü bozduğu için yıkılıp meydan haline getirilmiştir" (Tiryaki, 2011). Altındağ Belediyesi'nden burada yapılan kamulaştırma çalışmalarında iki yol izlediklerine ait bilgi alınmıştır. İzlenen yollar kamulaştırma ve anlaşma'dır.

> *"Eğer kişi oturduğu yapıyı kendi yaptıracaksa Altındağ Belediyesi yardımda bulunmaktadır. Anlaşma ise daha çok kat karşılığı olmaktadır." Ancak anlaşma yöntemi kamulaştırmaya göre biraz daha sorunlu olmaktadır. Bunun nedeni bu yapıların çok mülkiyetli olmasıdır. Bu durum Altındağ Belediyesi'nden bir yetkili tarafından "Sahibi tarafından yaptırılacak yapılarda şöyle bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu yolda anlaşmaya varıldıktan sonra 2-3 ay geçiyor fakat kişi, "evi miras sorununu çözemediğinden ya da verasetten dolayı yaptıramadığını ama mutlaka yaptıracağını" söylüyor. Fakat bu durumda keyfi davranışlara izin vermemeye çalışıyoruz. Çünkü diğer bir sorun olan verasetçisi çoksa sorun yarattığından bu duruma izin vermemeye çalışıyoruz" şeklinde açıklanmıştır* (Mart, 2012).

Altındağ Belediyesi'nden alınan bilgiye göre kamulaştırılan yapılar çoğunlukla kamu kuruluşlarına verilmiş ya da kültür sanat evleri yapılmıştır. Örneğin; sanat sokağı bunlardan biridir. Kamulaştırılan alanların verildiği kuruluşlara örnek verecek olursak, Ankara Ticaret Odası, Belediyeler Birliği, Sivil Toplum Örgütleri, Vakıflar vb'dir. Belediye tarafından kamulaştırılan yapıların ne tür bir işletme ya da kuruluşa verileceğine ilişkin bir sınırlama yoktur, ancak bugüne kadar kamulaştırılan alanlar genellikle kültür evleri, sanat evleri vb. gibi alanlardan oluşmaktadır. Bununla

birlikte kamulaştırılan alanlarda lokanta, kafe vb. işletmelerinde bulunması gerektiği de düşünülmektedir.

Yapılan kamulaştırma çalışmalarının toplumsal boyutunu düşündüğümüzde alanda yaşayan halkı tedirgin ettiği görülmektedir. Bu konuda Kültür ve Turizm Bakanlığı Koruma Birimi Müdürlüğü'nden bir yetkili, *"birimimize en fazla gelen şikâyet konusu Altındağ Belediyesi'nce yürütülen kamulaştırma ve el koymalar"* olduğunu söylemektedir. Bazı ev sahipleri bu nedenle Altındağ Belediyesi ile mahkeme sürecindedir. Altındağ Belediyesi Hukuk İşleri Müdürlüğü burada oturan hak sahipleri Belediyeyi dava etmesinin nedenini "Ankara'nın merkezinde oturduklarını bu nedenle oturdukları yerin çok değerli olduğunu söyleyerek yüksek bedel istemektedir. Mülk sahipleri genellikle bölge dışında oturuyorlar, evlerinde ise ya kiracılar ya da işgalciler oturmaktadır. O nedenle evlerinden tasarruf edememişlerdir, sit alanı olduğundan dolayı da restorasyonda yapamamışlar ve yapamayacaklardır. Kamulaştırma yapılmak istendiğinde yüksel bedel istedikleri için mahkemeye gidiliyor ve bilirkişi tarafından fiyat talep edilmesi isteniyor" şeklinde açıklamıştır (Altındağ Gazetesi, Şubat 2011).

Kamulaştırma bu alandaki tarihi evlere sahip çıkılması, korunması bakımından önemli olmakla birlikte, kamulaştırılan alanların işyerlerine açılması tartışılabilir. İçinde yaşayanlarla birlikte bu çevrenin korunması ve bu yönde bir çalışma yürütülmesi bu alanların sürdürülmesinde daha etkili olacaktır. Ancak bu alanda başlayan çalışmalardaki amaç buradaki konutların işyeri olmasıdır. Dolayısıyla, tarihi çevrelerin korunması sadece yapıların restorasyonu ile ilgili olmayıp bu alanların yaşanmışlıklarının da korunması gerekmektedir. Burada savunulan durum bu alanın olduğu gibi bırakılması, sadece konut alanlarından oluşmasını beklemek

değildir. Ama her ikisinin de dengede olması gerekmektedir. Bu alanda eskiden itibaren bulunan bu alanı tanıyan insanların bulunması birebir kişiden bu alanların tarihinin dinlenmesi miras alanının yaşatılması adına önem taşımaktadır. O nedenle sürdürülebilirliğin temel ilkesi olan bugünün ihtiyaçlarını gelecek kuşakların ihtiyaçlarından ödün vermeksizin karşılanmasını gerçekleştirebilmek adına yaşanılan ve yaşatılan bir alan olması gerekmektedir.

4.2.4 Hamamönü'nde Yapılan Kültürel Mirası Koruma Çalışmalarının Yaşayanlara Etkisi

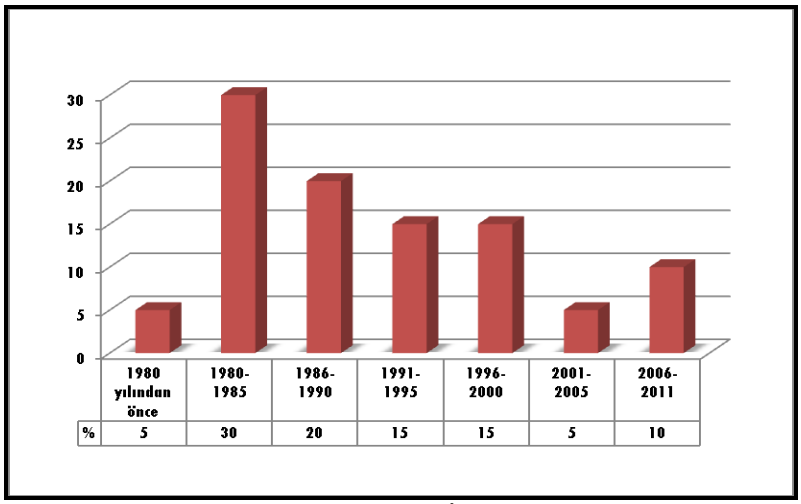
Tarihi alanların korunmasında önem teşkil eden öğe tarihi çevrede yaşayan insanlardır. Bu alanların korunması, yenilenmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması bu alanda yaşayanlara bağlıdır. Bununla birlikte Hamamönü çöküntüleşmiş bir alandan dönüşüm yaşadığından dolayı, yapılan çalışmaların buradaki insanlar üzerindeki etkisinin ne yönde olduğunu sorgulamak bu bölümün amacını oluşturmaktadır.

Çalışma alanında 20 haneye anket uygulanmış ve 5 kişiyle de görüşme yapılmıştır. Bu sayının az olmasının nedeni birçok hanenin iş yerine dönüşmüş olmasıdır. Diğer bir nedeni ise kiracı olarak oturanların bu alandan taşınacakları için ankete katılmak istememeleridir. Anketler konutların yoğun olarak bulunduğu Dutlu ve Fırın sokakta yapılmıştır, bir kısmı da Sarıkadı sokakta uygulanmıştır.

Tablo 3: Ankete Katılan Hamamönü Sakinlerinin Demografik Göstergeleri

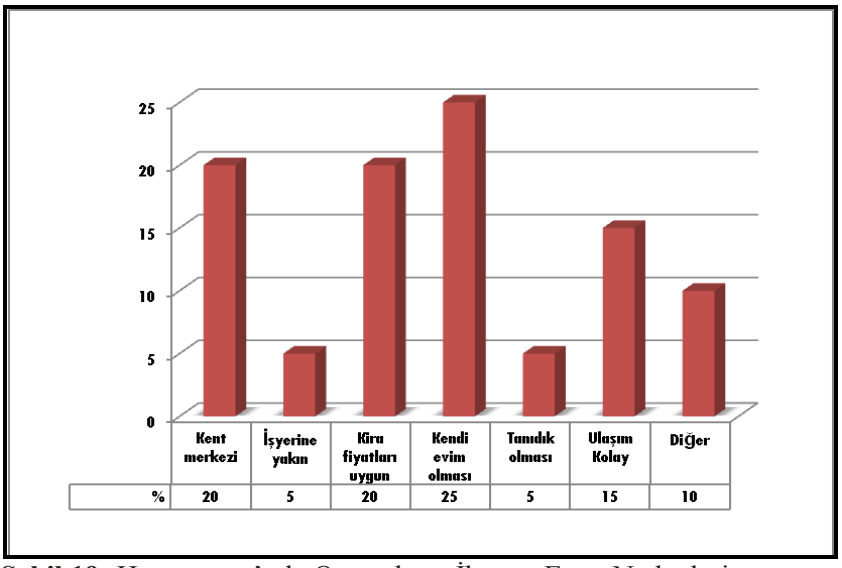
Cinsiyet	**Sayı**	**Oran (%)**
Kadın	16	80,0
Erkek	4	20,0
Toplam	20	100
Yaş Grubu	**Sayı**	**Oran(%)**
18-24	3	15,0
25-34	4	20,0
35-44	3	15,0
45-54	3	15,0
55-64	5	25,0
65+	2	10,0
Toplam	20	100
Eğitim Durumu	**Sayı**	**Oran (%)**
Okur-yazar değil	1	5,0
Okur-yazar	4	20,0
İlkokul mezunu	11	55,0
Lise mezunu	1	5,0
Üniversite mezunu	3	15,0
Toplam	20	100

Araştırma alanında anket uygulanan kişilerin genel profiline bakacak olursak, Tablo anket uygulanan kişilerin %80 'ini kadınlar, % 20'sini erkekler oluşturmaktadır (Tablo 3). Eğitim durumları sırasıyla ilkokul mezunu (%55), okur yazar (%20), üniversite mezunu (%15) ve lise mezunu(% 5) oluşturmaktadır.

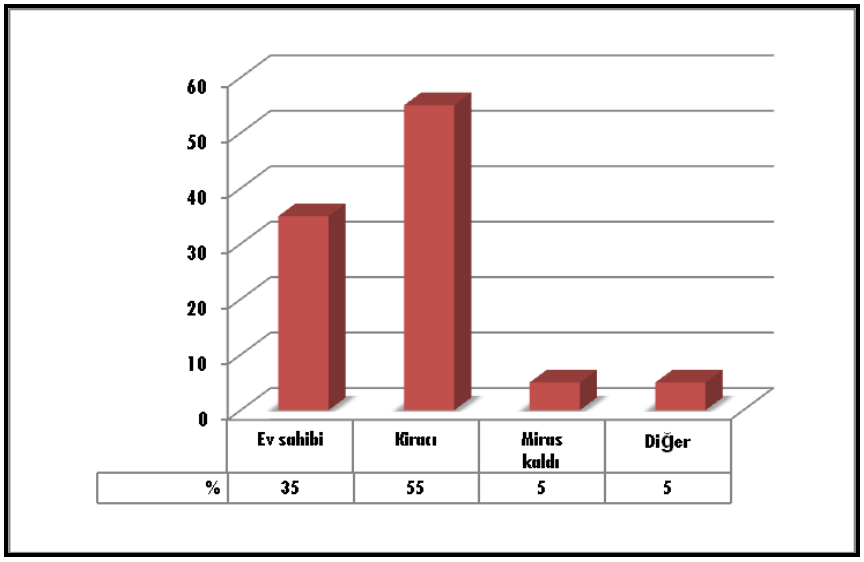

Şekil 18: Hamamönü'nde Oturanların İkamet Etme Tarihleri

Hamamönü'nde ikamet edenlerin %30'u 1980-1985 yıllarında ikamet etmeye başladıklarını söylemektedir (Şekil 18). Burada ikamet etme nedenlerinin büyük kısmını kent merkezinde olması, ev ve kira fiyatlarının uygun ve ev sahibi olması oluştursa da yapılan derinlemesine görüşmelerde ortaya çıkan neden "*ilk olarak bu eve gelin olarak geldiklerini*" oturma sebebi olarak öne çıkmaktadır (Şekil 19).

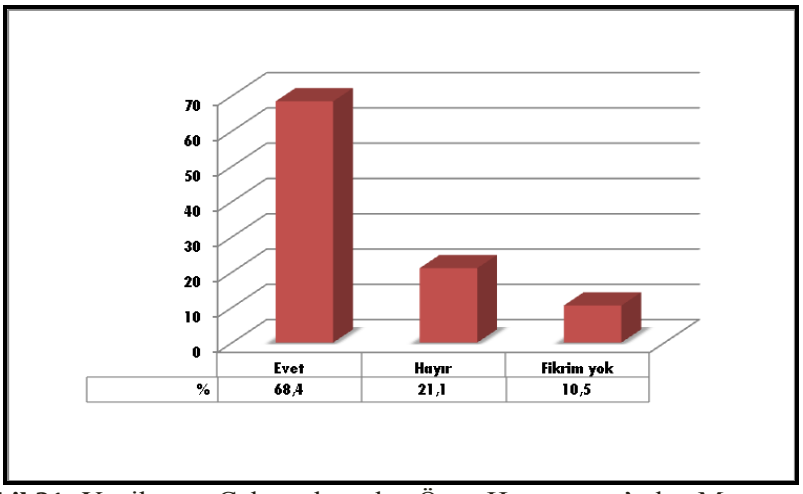

Şekil 19: Hamamönü'nde Oturanların İkamet Etme Nedenleri

Şekil 20: Hamamönü'nde Oturanların Mülkiyet Durumları

Hamamönü'nde oturanların mülkiyet durumlarına bakıldığında kiracı (%55) ve ev sahibi (%35) olanlar ön plana çıkmaktadır. Diğer %10'luk oranı ise miras kalanlar ve bir bedel ödemeden oturanlar oluşturmaktadır (Şekil 20). Alanda yapılan yenileme çalışmaları semt için önemli bir dönüşüm olsa da oturan insanların yenileme çalışmalarından önce de oturmaktan büyük bir kısmı memnun olduklarını söylemişlerdir. Yenileme çalışmaları yapılmadan önce burada oturmaktan memnun olanların oranı %68,4, memnun olmayanların oranı ise %21,1'dir. %10.5 oranındaki grup ise bu soruya Hamamönü'ne yenilenme çalışmalarından sonra geldikleri için fikrim yok olarak cevap vermişlerdir (Şekil 21).

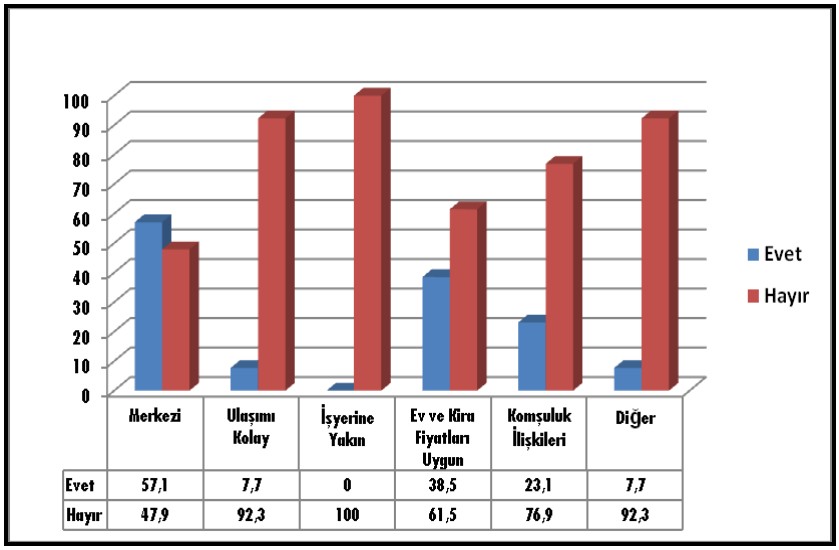

Şekil 21: Yenilenme Çalışmalarından Önce Hamamönü'nden Memnun Olma Durumu

Bunun en öne çıkan nedeni ise Hamamönü'nün merkezi bir konumda olması oluşturmaktadır. Ama diğer ikincil neden ise kira fiyatlarının uygun olmasıdır (Şekil 22). Burada ev kiraları 40-60-100 TL arasında değişmektedir ve bu da kent merkezinde olan bir yer için oldukça uygun bir fiyattır. Bu alanda oturanların büyük kısmı kiracı ya da kira vermemektedir. Bunun nedeni bazı ev sahiplerinin burada bir evi olduğunu unutmasıdır. Bunun yanında diğer neden eski komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesidir. Yaklaşık yetmiş yıldır Hamamönü'nde yaşayan Mehmet Akif

Ersoy Sokak sakini bu durumu şöyle ifade etmektedir;

> *"Benim burada 2-3 evim var. Ama hangileri benim evim kimse bilmez. Gelip oturan olursa oturur, kirayı da nasıl isterse öyle verir. Benim kiracım şu anda 42 TL'ye oturuyor. Kirayı arttırmak ona bağlıdır. O nedenle birçok kiracı burada uygun fiyata oturur"*

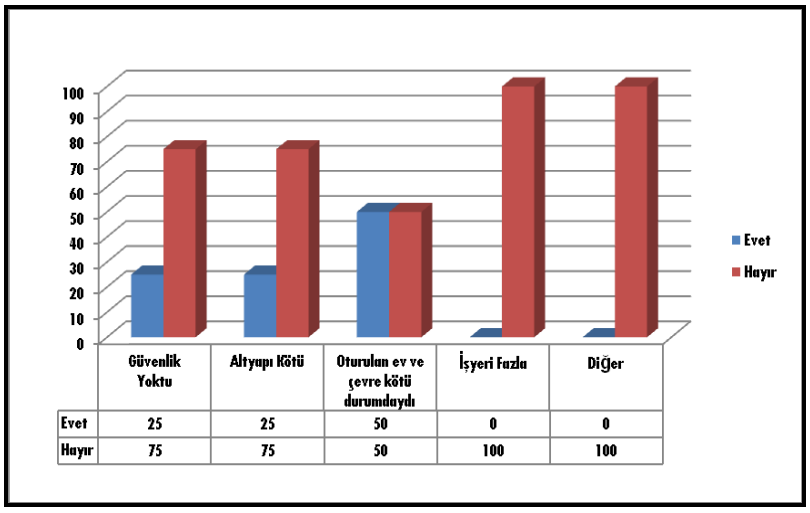
	Merkezi	Ulaşımı Kolay	İşyerine Yakın	Ev ve Kira Fiyatları Uygun	Komşuluk İlişkileri	Diğer
Evet	57,1	7,7	0	38,5	23,1	7,7
Hayır	47,9	92,3	100	61,5	76,9	92,3

Şekil 22: Hamamönü'nde Oturmaktan Memnun Olma Nedenleri

Hamamönü'nde oturmaktan memnun olanların nedenlerinin başında merkezi olması (%57,1) gelmektedir. Hamamönü'nün hastanelere, belediyeye, şehrin merkez noktası olan sıhhıye, kızılay vb alanlara yakın olması ikamet etmede önemli bir rol oynamaktadır (Şekil 22). İkinci neden olarak ev ve kira fiyatlarının uygunluğu (%38,5)'dur. Yapılan görüşmelerde kira fiyatları 40-100 TL arasında değişmektedir. Bu fiyatlar kent merkezinde olan bir alan için oldukça düşüktür. Üçüncü neden ise, komşuluk ilişkileridir (%23,1). Hamamönü'nde geleneksel yapının korunması geleneksel ilişkilerin de korunmasını sağlamıştır. Dutlu sokak sakini (Eylül, 2011) "*buradaki ilişkilerin çok katlı binalarda yaşayanlardan daha farklı olduğunu, herkesin birbirini tanıdığını, sahip çıktığını ve mahalle kültürüne sahip olduklarını* ifade etmiştir.

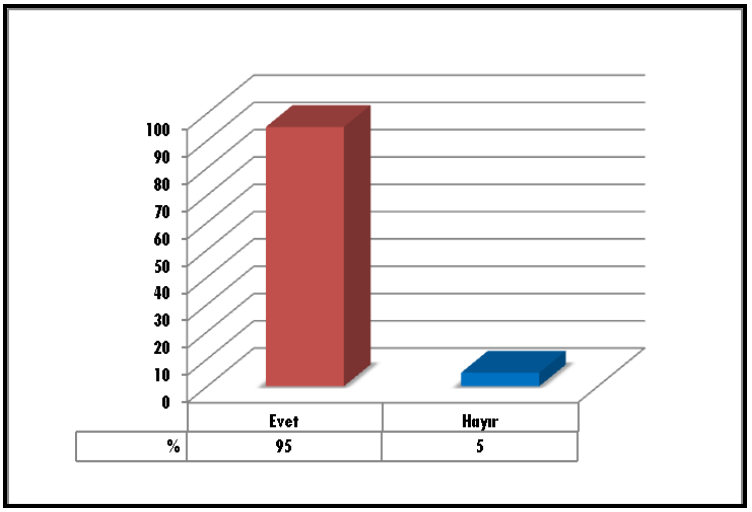
Yenilenme çalışmaları olmadan önce bu alan da oturmaktan memnun olmayanların nedenlerinin başında ev ve çevrenin kötü durumda olması(%50),

altyapının (%25) ve güvenliğin olmaması (%25) gelmektedir (Şekil 23).

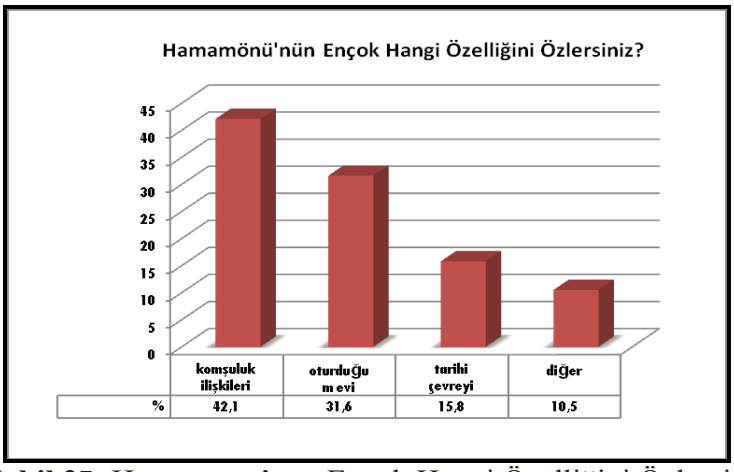

Şekil 23: Hamamönü'nde Oturmaktan Memnun Olmama Nedenleri

Memnun olmayanların birçoğu evlerin ve oturulan çevrenin kötü olmasından şikâyetçidir. Güvenlik ve altyapı sorunu da bunu takip eden nedenlerdir (Şekil 23). Güvenlik sorunu çoğunlukla geceleri sarhoşların yeri olmasından kaynaklanmaktadır.

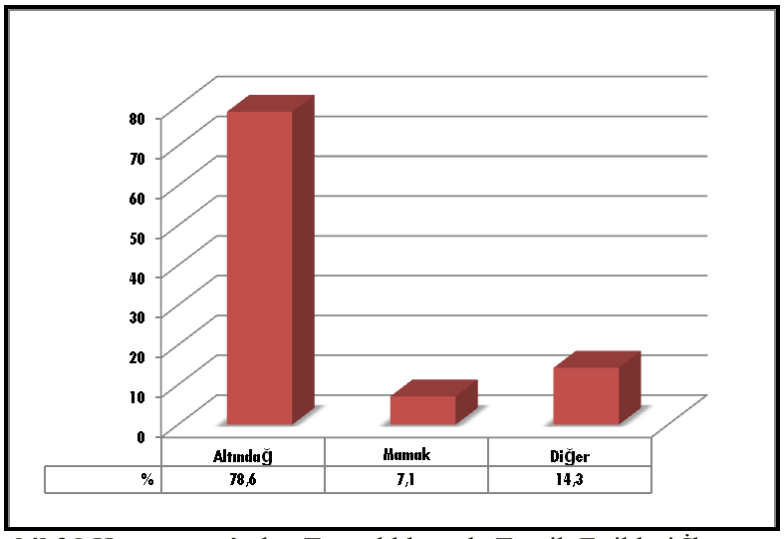

Şekil 24: Hamamönü'nden Taşınırsanız Bu Alanı Özler misiniz?

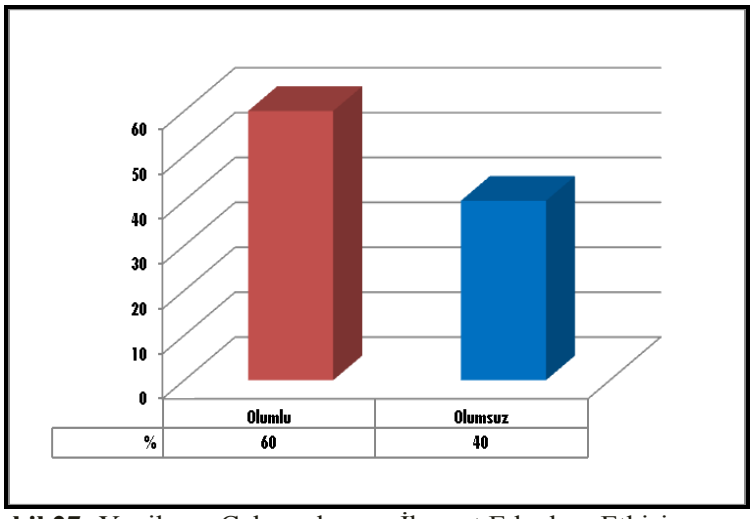
Şekil 25: Hamamönü'nün Encok Hangi Özelliğini Özlersiniz?

Buradan taşınmaları gerekirse Hamamönü'nü özleyeceklerini bunun nedeni ise komşularını ve oturdukları evden ayrılmak istemedikleri görülmektedir (Şekil 24). Çünkü yapılan görüşmelerde Ankara'ya ilk geldiklerinde burada oturmaya başladıklarını ve o nedenle buraya alışkın olduklarını ifade etmişlerdir (Şekil 25).

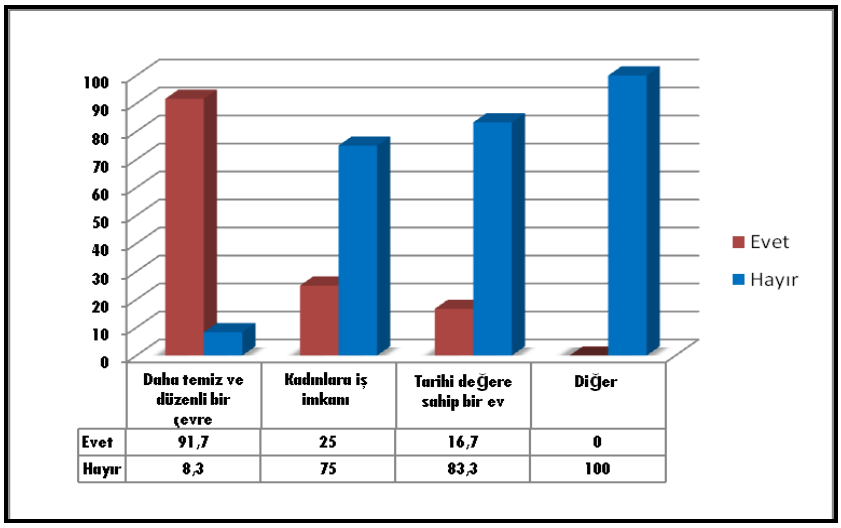
Şekil 26:Hamamönü'nden Taşındıklarında Tercih Ettikleri İlçe

Bu nedenle Hamamönü'nden taşınsalar bile bildikleri, tanıdıkları çevrelerde yaşamak istemektedir. Bu nedenle çıkan sonuçlarda Altındağ ilçesi (%78,6) ağır basmaktadır (Şekil 26).

Şekil 27: Yenileme Çalışmalarının İkamet Edenlere Etkisi

Hamamönü'nde yapılan restorasyon çalışması yaşayan insanların yaşamını da etkilemiştir. Özellikle yenileme çalışmalarının halkı nasıl etkilediği burada önem taşımaktadır. Çünkü yenileme çalışmalarının halkın yaşamını engelleyen değil ilerleten bir durumda olması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili yenileme çalışmalarının hayatınızda nasıl bir etkide bulundu sorusuna %60 oranında olumlu % 40 oranında ise olumsuz cevabı verilmiştir (Şekil 27). Yenileme çalışmalarında öne çıkan olumlu etki ise daha temiz ve düzenli bir çevrede yaşama (%91,7) olmuştur. Eskiden yıkık dökük, sokakları düzensizken şimdi düzenli ve temiz bir çevrede yaşama imkânına sahip olduklarını belirtmişlerdir. İkinci önemli etki ise, kadınların iş imkânı (%25) yaratmış olmasıdır (Şekil 28). Hamamönü'nde yaşayan kadınlar yenileme çalışmalarından sonra kendi yapmış oldukları ürünleri kapı önlerinde satmaya başlamışlardır. Bununla beraber birçok işyerinin açılmasıyla burada yaşayan kadınlara iş imkânı yarattığını ifade etmişlerdir.

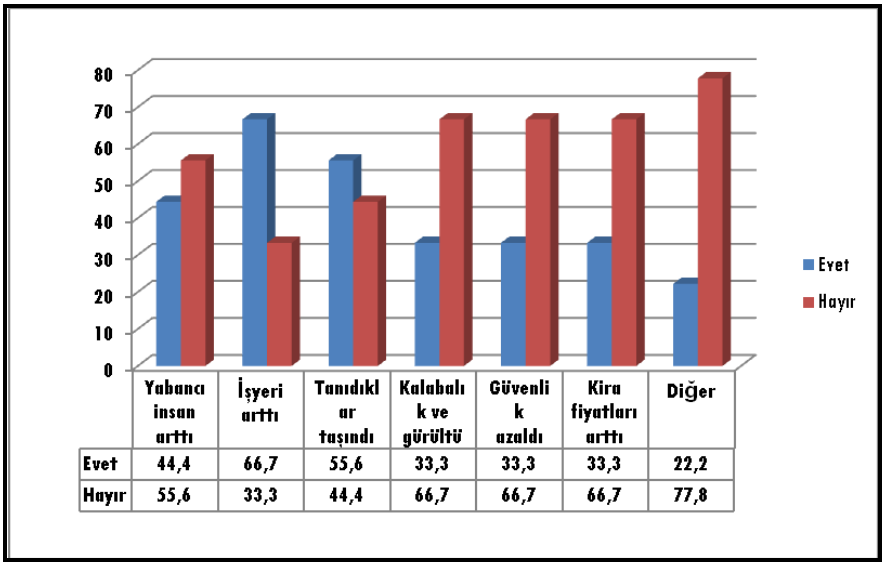

	Daha temiz ve düzenli bir çevre	Kadınlara iş imkanı	Tarihi değere sahip bir ev	Diğer
Evet	91,7	25	16,7	0
Hayır	8,3	75	83,3	100

Şekil 28: Yenileme Çalışmalarının Olumlu Etkisi

Hamamönü'nde yaşayan insanların hayatını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin başında işyerlerinin çoğalması ve komşularının taşınmasından duyulan rahatsızlık ve yabancı insan sayısının artması gelmektedir (Şekil 29). Bu durumu Fırın sokağı sakini şöyle anlatmaktadır:

> *"Fırın Sokak çok güzeldi eskiden. Sokaklarda sadece kendi komşularımız olurdu, çocuklar oynardı, ama şimdi kimse kalmadı herkes taşındı. Çocukların oynamasına işyerleri izin vermiyor. Eskiden kapımızı hiç kapatmazken artık kapılarımız sürekli kapalı çünkü yabancı insanlar var."*

	Yabancı insan arttı	İşyeri arttı	Tanıdıklar taşındı	Kalabalık ve gürültü	Güvenlik azaldı	Kira fiyatları arttı	Diğer
Evet	44,4	66,7	55,6	33,3	33,3	33,3	22,2
Hayır	55,6	33,3	44,4	66,7	66,7	66,7	77,8

Şekil 29:Yenileme Çalışmalarının Olumsuz Etkileri

Bu alanda işyeri sayısının artma nedeni Mehmet Akif Ersoy sakini ile yapılan görüşmeye göre şöyledir:

> *"Eskiden her yer konuttu. Ancak evler işyerine kaydı. Veysel Tiryaki buraları yapmadan önce geldiğinde bu evlerin hepsi işyeri olacak dedi. Evlerin işyerine dönüşmesi artık engellenemez. Benim evimde işyeri olacak. Önceden bu durum beni rahatsız etti. Çünkü komşularımdan uzak kalacağım. Burada olan komşuluk ilişkilerini binalarda bulmak zor. Ama beni komşularımla aynı yere yerleştirirlerse hiç sorun değil. Buradan çıkarsak hep birlikte hamamarkasına gitme sözünü aldım. Evim işyeri olduğunda 8-10 kişinin karnı doyacağı için içim rahat" (Mehmet Akif Ersoy Sokak Sakini, Mart 2012).*

Hamamönü sakinleri güvenlik konusunda da kendilerini rahatsız hissetmektedir. Eskiden de bu tür sorunlar bulunmaktadır. Ancak bu sorun bugün biraz şekil değiştirmiştir. Yenileme çalışmaları olmadan önceden bu alan sarhoşların, marjinal grupların yeri olarak adlandırılırdı. Ancak bugün bu sorun çözülmüştür ve güvenliğin eskiye göre arttırıldığını düşünmelerinin yanında hırsızlığın olduğunu ve otopark değnekçilerinin bulunmasından rahatsızlık duyduklarını açıklamaktadırlar. O nedenle birçok insan bu alandan gitmek istemektedir. Son zamanlarda hırsızlığın arttığını (özellikle hamamarkasında), burada da birkaç eve girdiklerini ve bunun nedeni de evlerin yenilenmesi olduğunu düşünmekte ve şu şekilde ifade etmektedirler:

> *"Güvenlik eskiye göre var ama sanki değişen bir şey de yok gibi. Eskiden içkiciler vardı şimdi de hırsızlık başladı. 1980 yılında biz buraya geldiğimizde mahallenin bir bekçisi vardı ve o bize güven verirdi. Şimdi de bekçi var ama biri Mehmet Akif Ersoy Parkı'nı, biri de öğrenci yurdunu koruyor. Biz bir durum olduğunda söylüyoruz ama onu ilgilendirmediğini söylüyor"(Fırın Sokak Sakini, Kasım 2011).*

Son zamanlarda önemli bir sorun da otoparkta "değnekçi" sorununun ortaya çıkmasıdır. Burada bulunan birçok işyeri ve ikamet edenler bu sorundan rahatsızlık duymaktadırlar. Buraya gelen ziyaretçilerden otopark parası istediklerini ve eğer vermezlerse de arabalara zarar verdiklerini söylemektedirler. Hamamönü sakinleri bu konuda *"Belediye'den yardım istedik, ancak buna engel olamayacaklarını söylediler. Para isteyenler normal insanlarda değiller. Bu sorunu çözmezse buraya yaptığı bu kadar emek de boşa gidecek. Çünkü esnafın da sırf bu yüzden gelen müşterisi azalıyor"* şeklinde

düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Hamamönündeki yenileme çalışmaları alanı eski, çöküntüleşmiş halinden kurtarılmasını sağlamıştır. Burada yaşayan insanlar bu çevrenin güzelleşmesi, güvenliğinin sağlanmasından memnun olmakla birlikte birçok kişinin taşınması (taşınmaya zorlanması) memnuniyetsizlik yaratmıştır. Yenileme çalışmalarıyla konutların işyeri yapılması ve bu nedenle burada oturan insanların evlerinden çıkarılmasıyla uzun yıllardır burada oturan insanların hamamönü ile beklentileri kalmamıştır. Her ne kadar kimlik duygusu yaratılmaya çalışılsa da bir kısım için sadece eskiden oturdukları ve yenileme çalışmalarından sonra çıkarıldıkları bir semt olarak kalacaktır. Özellikle alanda uzun süredir yaşayan ev sahiplerinin başka yere taşınmaları bu alanın tarihi ile ilgili bir boşluk yaratacaktır. Çünkü Hamamönü'ndeki eski yaşantıyı bilen, çocukluğu bu alanda geçmiş insanların buranın tarihinin canlı tutulmasında büyük öneme sahiptir. Aynı zamanda Hamamönü'nü sahiplenen eski sahiplerin burada oturmaya devam etmesi tarihi yapıların uzun süreli korunmasını da kolaylaştıracaktır.

4.2.5 Hamamönü'nde Yapılan Kültürel Mirası Koruma Çalışmalarının İşyerlerine Etkisi

Restorasyondan önce Hamamönü'nün arazi kullanımına baktığımızda (Harita 9) iş yerleri belirli bir alana toplanmıştır. Hacettepe Üniversite kampüsünün bu alana komşu olmasından dolayı, öğrencilere ve hastalara servis veren özellikle Sarıkadın sokak ve civarında yoğunlaşan eczane, kafe-lokanta, fotokopi ve benzeri, Talatpaşa Bulvarı üzerinde ise günlük ticaret, kahvehane, müzik aletleri satış ve imalatı yapan işyerleri bulunmaktaydı (Önen Mimarlık, 2000:18).

Yenilenme çalışmalarından önce sadece alanda yaşayan halk ve öğrencilerin

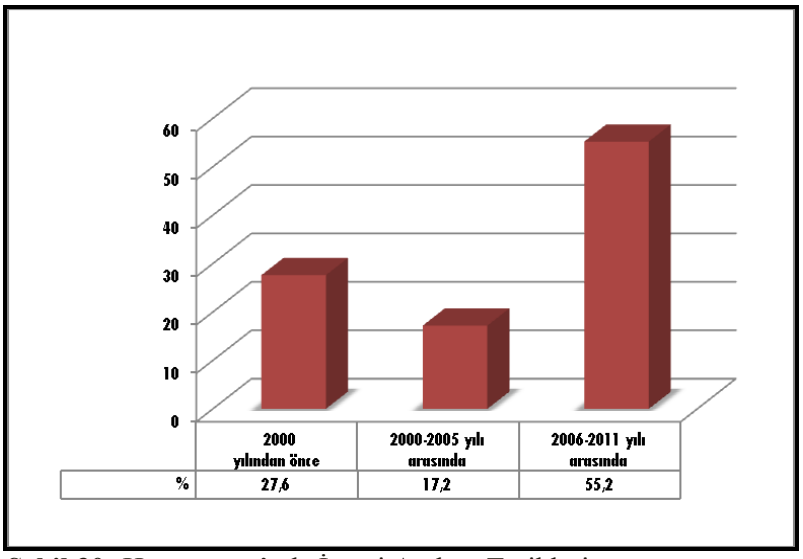
ihtiyaçlarını karşılamak için işyerleri bulunmaktaydı. Bugün ise daha geniş bir ziyaretçi kitlesinin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Hacettepe Mahallesi muhtarı Fethi Adalı'nın verdiği iş yeri sayılara bakılacak olursa eskiden 38 işyeri bulunurken şu anda 67 işyeri bulunmaktadır ve bu sayı giderek artmaktadır.

Tablo 4: Hamamönü'nde Bulunan İşyeri Sayısı

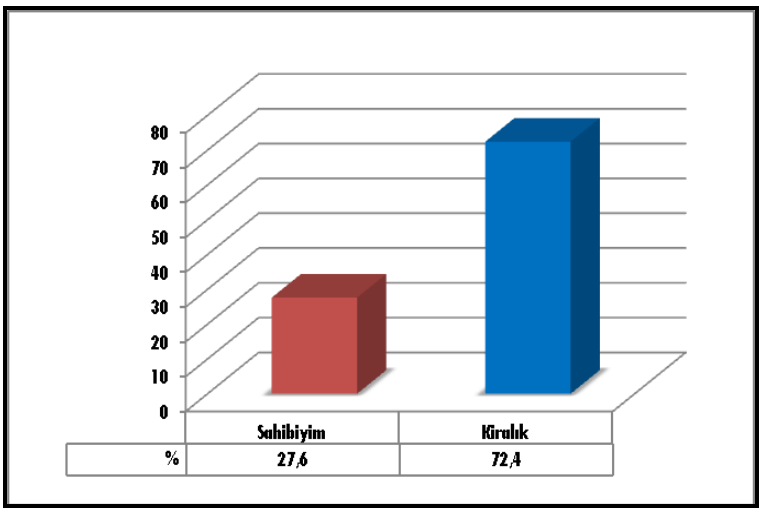
Sokak Adı	**Restorasyondan Önce (İşyeri Sayısı)**	**Restorasyondan Sonra (İşyeri Sayısı)**
Mehmet Akif Ersoy Sokak	3	11
Hamamönü Sokak	8	17
Sarıkadı Sokak	22	26
İnanlı Sokak	0	6
Fırın Sokak	0	2
Dutlu Sokak	5	8
Toplam	**38**	**70**

Yenileme çalışmalarından önce ticaret alanlarının çoğunlukla Sarıkadın Sokak ve Hamamönü Sokak tarafında yoğunlaştığı görülmektedir (Harita 6). Ancak bu kenarda kalan sıralanış alanın yenilenmesine bağlı olarak iç kesimlere doğru kaymıştır. Konut alanlarının yerini iş yerleri almaya başlamıştır (Harita 8).

İş yerlerinin kurulma tarihlerine baktığımızda yenileme çalışmalarıyla birlikte arttığını görmekteyiz. 2000 yılından önce bulunan işyerleri %27.6, 2000-2005 ve 2006-2011 yılları arasında kurulan işyerleri sırasıyla % 17.2 ve %55.2 oranlara sahiptir. Restorasyon dönemi 2004 yılında başlamasına rağmen daha fazla 2006-2011 yılında açıldığı görülmektedir. (Şekil 30) Bunun nedeni evlerin ve çevre düzenlenmesiyle birlikte yaratılan cazibedir. Bir diğer nedeni birçok işyerinin mülkiyeti kendilerine ait olmaktan (27,6) daha fazla kiralık olması da bu durumu kanıtlamaktadır (Şekil 31).

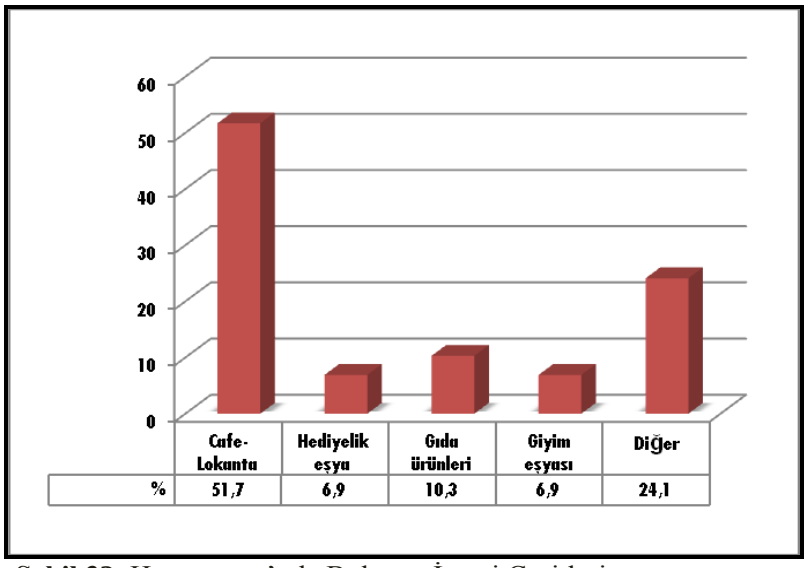

Şekil 30: Hamamönü'nde İşyeri Açılma Tarihleri

Şekil 31: Hamamönü'ndeki İşyerlerinin Mülkiyet Durumu

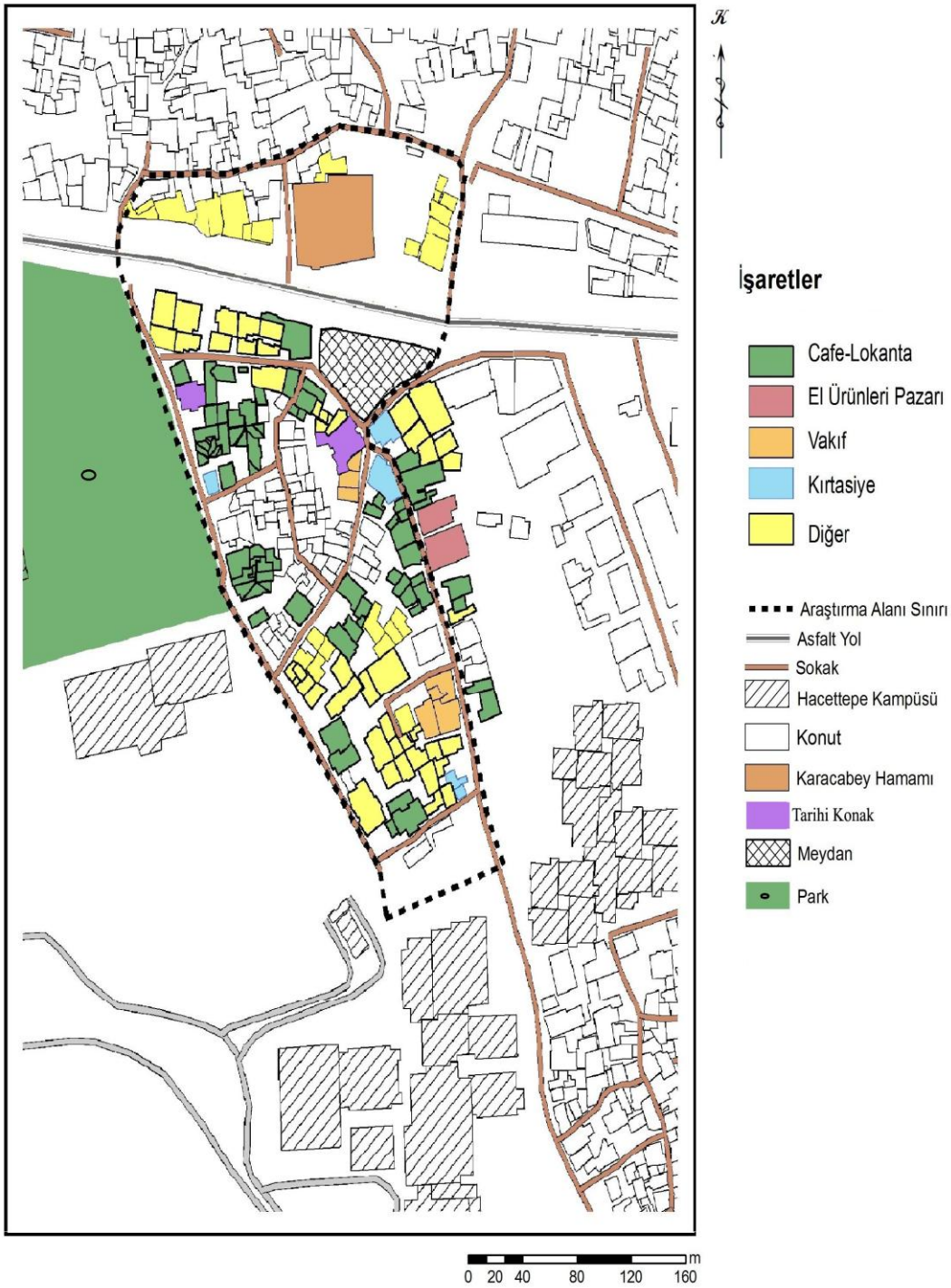
Hamamönü'nde bulunan işyerlerinin büyük bir kısmı (%51.7) cafe-lokantalardan oluşmaktadır (Şekil 32). Diğer ikinci büyük payı diğer (%24.1) grubu oluşturmaktadır. Diğer grubunu, terzi (3 adet), market (2 adet), kasap (1 adet), kitabevi (1adet) ve sanat sokağında bulunan resim atölyeleri (4 adet), fotoğraf stüdyosu (1 Adet), yayınevi (1 adet), kuaför (1adet) vb. işyeri alanları oluşturmaktadır (Harita 10).

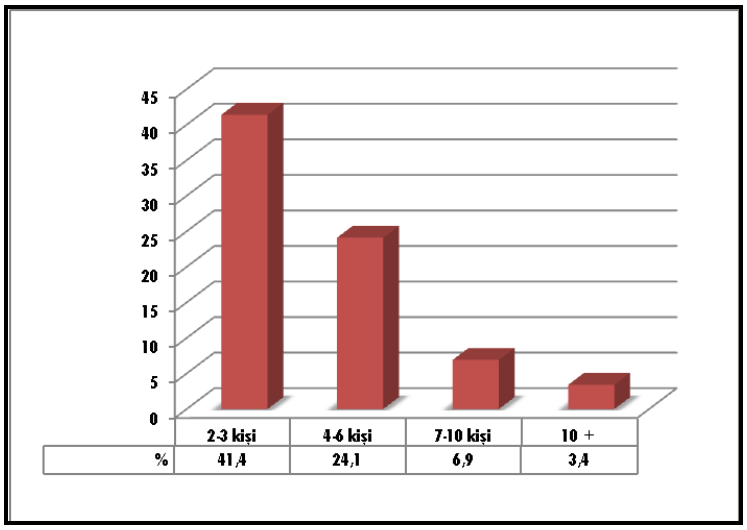

Şekil 32: Hamamönü'nde Bulunan İşyeri Çeşitleri

Alanda kafe-lokanta tarzı işyerlerinin çoğunlukta olmasının nedeni Hacettepe Üniversitesi kampüsüne ve öğrenci yurduna yakın olması nedeniyle buraya gelen hastaların ve öğrencilerin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için kırtasiye-fotokopi (5adet) bulunmaktadır. Bu alanda 3 adet terzinin bulunması da çevredeki hastane, iş yeri ve öğrencilerin ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

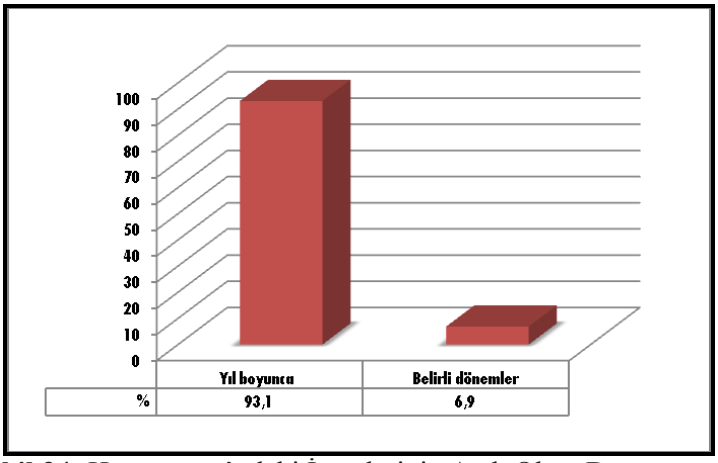
Harita 10: Hamaönü'nde Bulunan İşyeri Türleri

Şekil 33: Hamamönü'nde Bulunan İşyerlerindeki Çalışan Sayısı

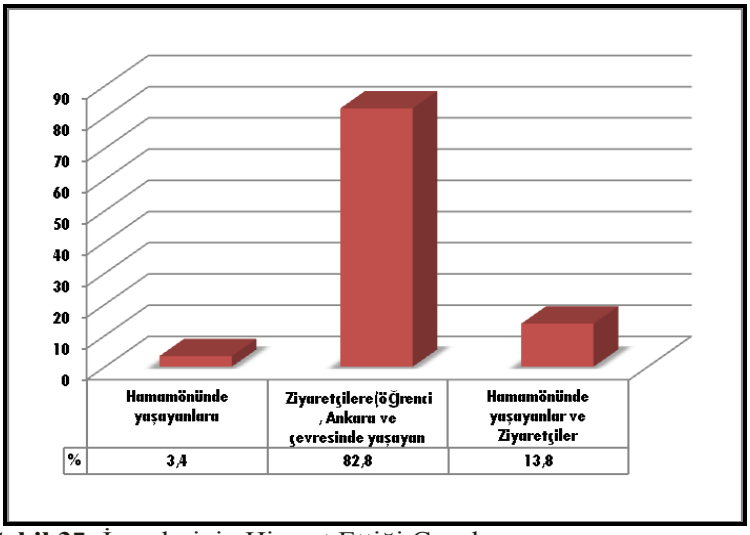
İşyerlerinde çalışan kişi sayılarına baktığımızda birçoğu küçük işletmeler olup sırasıyla 2-3 kişilik (%41.4), 1 kişi (%24.1), 4-6 kişi (%24.1), 7-10 kişi (%6.9), 10 kişiden fazla (3.4) şeklindedir (Şekil 33). Daha çok küçük işletmeler bulunduğundan dolayı çalışan kişi sayısı azdır. Ancak son zamanlarda yenilenmenin de etkisiyle daha büyük işletmeler de açılmaya başlamıştır (Örneğin: Liva Cafe ve Pastane).

Şekil 34: Hamamönü'ndeki İşyerlerinin Açık Olma Durumu

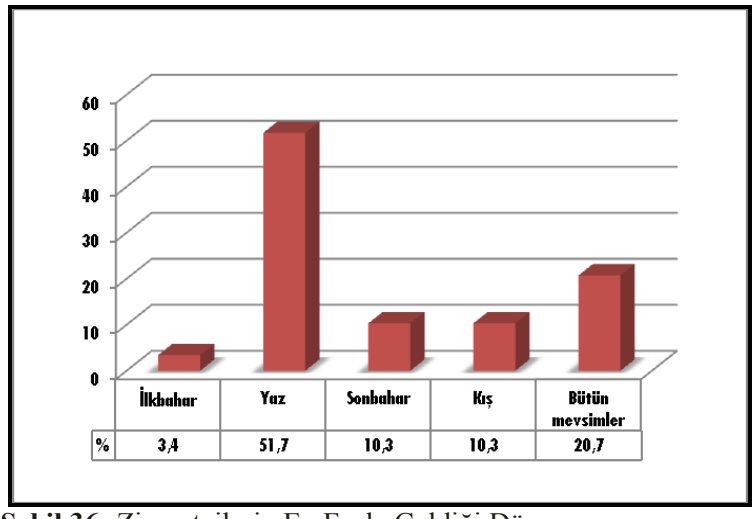
İşyerleri öğrenci yurduna ve hastane kampüsüne yakın olmasından dolayı yıl boyunca açık kalmaktadır (Şekil 34). İşyerlerinin en fala hizmet ettiği gruplara baktığımızda bu durumu desteklemektedir. Ziyaretçiler (Hacettepe kampüsü,

öğrenci, Ankara ve çevresinde yaşayan insanlar vb.) %82.8'lik kısmı, 17.2'lik kısmı ise Hamamönü'nde yaşayanlar ve ziyaretçilere hizmet veren işyerlerinden oluşturmaktadır (Şekil 35).

Şekil 35: İşyerlerinin Hizmet Ettiği Gruplar

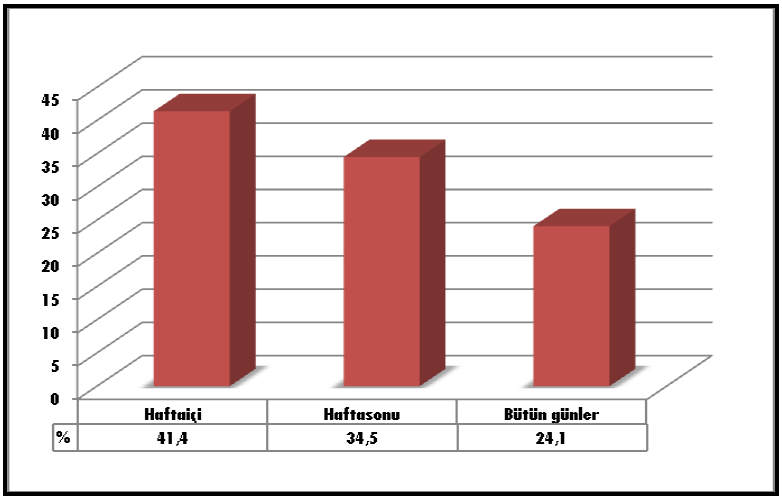
Yenilenme çalışmalarından öncede Sarıkadı sokak'ta bulunan işletme sahibi, bu sokağın en fazla ziyaretçisinin öğrencilerden oluştuğunu söylemektedir. Çünkü bu sokakta bulunan işletmeler diğer sokaklarda açılan işletmelere göre eski bir geçmişe sahiptir ve daha çok öğrencilere hitap etmektedir. O nedenle Sarıkadı sokak yenilenmeden sonra da öğrencilere yönelik olma durumunu korumuştur.

Şekil 36: Ziyaretçilerin En Fazla Geldiği Dönem

İşletmelerle yapılan görüşmelerde "*ziyaretçilerin en fazla geldiği mevsim çoğunlukla öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu okul dönemi (Sonbahar-kış-ilkbahar) olduğunu, bunun dışındaki mevsimlerin daha sakin geçtiğini*" ifade etmişlerdir. Ancak Şekil 36'da görüldüğü gibi bu durumun tam tersi olarak yaz dönemi öne çıkmıştır. Bunun nedeninin "*2011 yılında Ramazan ayının yaz dönemine gelmesi ve burada bu aya ait etkinliklerin düzenlenmesi ile birlikte ziyaretçi sayısının artması*" olarak ifade etmişlerdir.

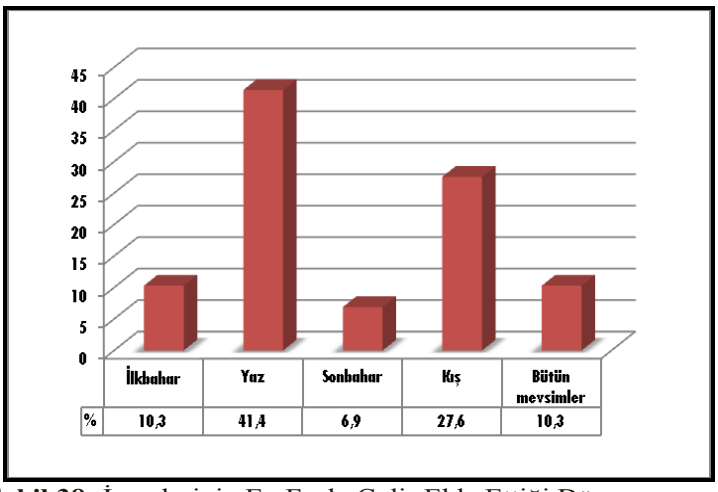
Hamamönü'nde haftanın her günü ziyaretçi olmaktadır. Ancak haftaiçi bu yoğunluk daha fazladır. Haftaiçi (%41.4) Hacettepe kampüsünde çalışan kişiler, öğrenciler ve çevredeki iş yerlerinden gelen kişi sayısı daha fazladır. Haftasonu ziyaretçi sayısı ise (%34.5) mevsime ve hava koşullarına göre değişmektedir (Şekil 37). Kış mevsiminde haftasonu gelen kişi sayısı düşerken, yazın bu oran artmaktadır. Hamamönüne gelen ziyaretçilerin gelme zamanlarını iki kategoriye ayıracak olursak haftaiçi çevredeki çalışan nüfus, haftasonu ise bu alanı görmeye, gezmeye gelen kişilerden oluşmaktadır.

Şekil 37: Ziyaretçilerin En Fazla Geldiği Günler

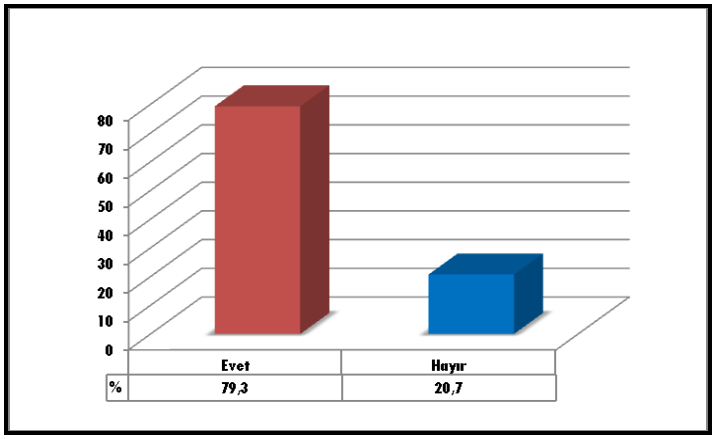
Bu duruma bağlı olarak işyerlerinin en fazla gelir elde ettikleri dönemde yaz ve kış mevsimleri ön plana çıkmaktadır. İki mevsimin öne çıkmasının nedeni, yazın

daha fazla ziyaretçi gelmesinin yanında özellikle 2011 yılının Ramazan ayının yaz aylarına gelmesi ve Altındağ belediyesinin ramazan etkinlikleri düzenlemesi nedeniyle ziyaretçi sayısı artmıştır. Kış mevsiminin yüksek çıkmasının nedeni ise, okul döneminin başlamasıyla birlikte öğrenci sayısının artmasıdır (Şekil 38).

Şekil 38: İşyerlerinin En Fazla Gelir Elde Ettiği Dönem

İşyerleri Hamamönü'nde bulunmaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir (Şekil 39). Memnun olmayanların nedeni ise kişisel ve mekânsaldır. Bazıları Ankara kentini sevmediklerini, bazıları da burayı sevmediklerini ancak başka bir yere gidecek ekonomik durumunun olmadığını ifade etmiştir.

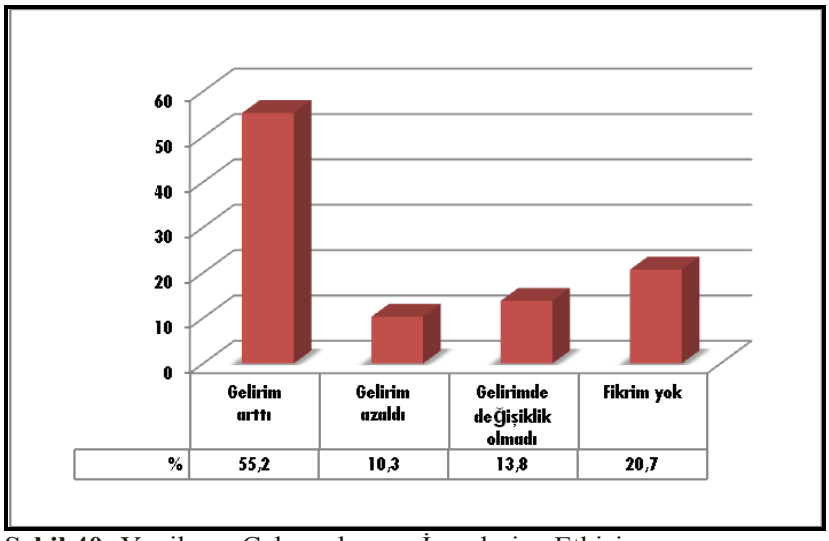

Şekil 39: Hamamönü'nde Bulunmaktan Memnun musunuz?

Hamamönü'nde yapılan yenileme çalışmalarının işyerlerine etkisinde öne çıkan sonuç, işyeri gelirinin artması olmuştur (%55,2). Bazı işletmelerin belirli bir kesime

hizmet vermesinden dolayı (öğrenci, hastane çalışanı vb.) gelirinde bir değişiklik olmamıştır (13,8). Bunun yanında birçok işyerinin açılması sonucunda gelirinde azalma meydana gelen işyerleri de bulunmaktadır (Şekil 40).

Restorasyon çalışmalarının işyerleri için olumlu olduğunu düşünen işletme sahipleri bu durumu alana daha fazla ziyaretçi gelmesine ve geniş bir kitleye hizmet vermelerine dayandırarak şöyle ifade etmektedirler; *"[....] Restorasyon çalışmalarıyla buralar güzelleşince öğrenciler burada daha fazla vakit geçirmeye başladılar. Önceden onlar tatile gidince burası terk edilmiş kasaba gibi olurdu. Çünkü geride sadece uzmanlar, doktorlar kalırdı ve onlarda burada vakit geçirmeyi tercih etmezdi. Şimdi insanlar yemek yemek ve vakit geçirmek için burayı tercih ediyorlar*" (Altındağ Gazetesi, Ekim 2009).

Şekil 40: Yenileme Çalışmalarının İşyerlerine Etkisi

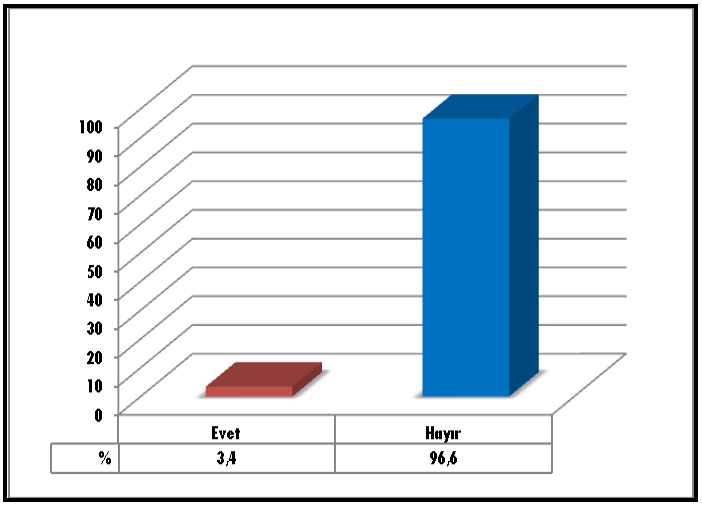
Sarıkadı sokakta işyeri sahibi (Ekim, 2011), "*yenileme çalışmalarının çoğunlukla kafe ve restoranlara olumlu etkide bulunduğunu, ancak küçük işletmelere bir etkisi olmadığını*" ifade etmiştir. Alanda işyerlerini yenilenmeden sonra açan işletmelerin ise yenilemenin işyerleri üzerindeki etkisi konusunda fikirleri bulunmamaktadır. (%20.7) Gelirlerinde bir değişiklik olmadığını (13.8) söyleyen

işletmeler ise, kendi müşterileri olduğunu ve yenilemeden sonra da bir fiyat değişikliğine gitmediklerini bu durumu da *" [.....] İşyerimin gelirinde bir değişiklik olmadı. Zaten bize Hacettepe yurdunda kalan öğrenciler geliyordu, yine onlar geliyor. Ziyaretçiler daha çok mehmet akif ersoy sokakta yeni açılan cafelere gidiyor"* şeklinde ifade etmişlerdir (Sarıkadı Sokak İşletme Sahibi, Ekim 2011).

Özellikle eskiden itibaren burada bulunan işyeri sahipleri, alanda birçok işletmenin açılmasıyla beraber ziyaretçilerin yeni açılan, daha gösterişli, marka olan işyerlerini tercih ettiklerinden dolayı gelirlerinde bir azalma (10.3) olduğunu söylemektedirler (Şekil 40).

Yenileme çalışmalarının ekonomik etkisinin yanında sosyal etkisi de bulunmaktadır. Eskiden Hamamönü'nde işyeri olan kişilerin yenilemeyle birlikte işyerlerini kaybetmeleri buradaki diğer işyerlerini huzursuz etmiştir. Eski esnafın işyerlerini kaybetmelerini de şöyle ifade etmişlerdir;

> *"Eski esnaflardan bazıları yenilemeden önce çıkarıldılar. Bu alan yenilendikten sonra tekrar burada çalışacakları söylendi, fakat restore edildikten sonra kira fiyatları eskiye göre arttığı için ödeyemediler ve buradan taşınmak zorunda kaldılar" (Sarıkadı Sokak İşletme Sahibi, Ekim 2011).*

Şekil 41: Hamamönü'nün Korunmasına Yönelik Bilgilendirme Durumu

Yenilenmenin sağlıklı ve bütüncül olması için işyerleri ile birlikte hareket etmek bu alan için önem taşımaktadır. O nedenle restorasyon çalışmaları yapılmadan önce paydaşlardan biri olan işyerleri ile hareket etmek gerekmektedir. Şekil 41'de görüldüğü gibi restorasyon süreci başlamadan önce işyerlerine bilgilendirme yapılmamıştır (%96,6).

4.2.6 Hamamönü'nde Kültürel Mirası Koruma Çalışmalarının Kamuoyuna Yansımaları

Kentsel kültürel mirasa yönelik çalışmalar özellikle kent kimliği açısından büyük önem taşımaktadır. Hamamönü gibi kültürel değere sahip olan alanlar bugün yenilenmeye, korunmaya çalışılmaktadır. Beypazarı, Safranbolu, Bilecik vb. alanlarda sağlıklaştırma, yenileme, canlandırma çalışmaları yapılmaktadır. Bu tür kültürel değere sahip alanları ortaya çıkarmak, kendi değerlerine kavuşturmak adına destek veren kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Kültürel Mirası ilgilendiren bir çok çalışma yürütülmektedir. Mimari dizayn, sanat, kültürel mülkiyet, müzeler, galeriler, ve tarihi çevreyle ilgili çalışmaları desteklemek ve kolay erişimi sağlamak için çeşitli projeler üretilmektedir.(European Destinations of Excellence (EDEN), Tarihi Kentler Birliği, UK City of Culture , Connections Through Culture, English Heritage Visits, Free Admissions to Museums vb.)

4.2.6.1 Avrupalı Seçkin Destinasyonlar (EDEN)

European Destinations of Excellence (EDEN) Avrupa Birliği çapında sürdürülebilir turizm gelişim modellerini teşvik eden bir proje olan Avrupalı Seçkin Destinasyonlar'ın kısa adıdır. Proje her yıl gerçekleştirilen ve her katılımcı ülke için bir turistik seçkin destinasyon seçilmesiyle sonuçlanan ulusal yarışmalara dayanmaktadır. EDEN destinasyonların seçilmesi yoluyla, Avrupa'daki turist

destinasyonlarının değerleri, çeşitliliği ve ortak özelliklerine etkili bir şekilde dikkat çekmektedir. Turizmdeki Avrupalı seçkinlik anlayışı, Komisyonun ilgili ulusal turizm makamlarıyla birlikte seçtiği yıllık bir tema etrafında geliştirilir. Bu temalar; kırsal turizm, somut olmayan kültürel miras ve korunan alanlar bugüne kadar belirlenen çerçevelerdir (European Commission, 2011).

2011 yılında "İyileştirilmiş Fiziksel Mekanlar" teması belirlenmiş olup, Hamamönü finalistler içinde yer almıştır. Her ülkeden sürdürülebilirlik ilkesi ışığında ıslah etme, koruma, zenginleştirme projelerine konu olmuş fiziksel mekanlar ve turizm arzını bu kaynaklara dayandıran düşük turizm potansiyeline sahip destinasyonlar aday olarak gösterildi. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ulaşan başvurularda en yüksek beş finalist belirlenmiştir. Bunlar;

- Hamamönü Kentsel Tasarım ve Sağlıklaştırma Destinasyonu
- İpekyolu Üzerinde Mudurnu
- Safranbolu Eski Çarşı ve Kıran Köy
- St. Paul Kuyusu ve Çevresi
- Kütahya Evlerini Yaşatma Projesi olarak belirlenmiştir.

Bu beş finalist arasından Hamamönü Kentsel Tasarım ve Sağlıklaştırma Destinasyonu 2011 yılının Avrupalı Seçkin Destinasyonu seçilmiştir. Hamamönü'nün bu yarışmayı kazanması ile beraber Avrupa Komisyonu tarafından tanıtım videoları hazırlanarak Avrupa Birliği (AB) televizyonunda yayınlanıyor ve Avrupa Turizm Forumu kapsamında düzenlenen fuarda diğer ülkelerin kazanan ulusal destinasyonları ile beraber tanıtımı yapılmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011b).

Kentin çöküntü olarak adlandırılan alanlarının değerini ortaya çıkarılmasıyla, kentin en önemli parçaları olduğunu görmekteyiz. Ama burada şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Kentte yaşayanların halen tanımadığı, değerini anlamadığı bir alanın başka bir kentte ya da ülkede tanıtılması ve turist cazibe merkezi haline getirilmesi çapraşık bir hale yol açacaktır. O nedenle ilk önce kentliye kimliğini benimsetmek ve belki daha sonra kabul edilen, kentin ve burada yaşayan insanların bünyesinde taşıdığı bir alan olduktan sonra belki diğer kentler, ülkeler bunu kabul edebilir.

4.2.6.2 Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması (ÇEKÜL-Tarihi Kentler Birliği)

Tarihi Kentler Birliği, kuruluşundan bir yıl sonra, 2001 yılında bir yarışma düzenleme kararı almış ve "Kültürel Mirası Koruma Proje Yarışması" konulu bu yarışmanın amacı, koruma bilincinin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Kent kimliğine sahip çıkılması, kentin en temel öğesi olan kentin tarihi mirasını kavrama ve bu çabayı kentin kamu, sivil, yerel, özel tüm dinamikleriyle paylaşmayı içermektedir.

Bu amaçla düzenlenen yarışmanın 10. yılına denk gelen 2010 yılında belirlenen ödüllerden Süreklilik Ödülü'nü Altındağ Belediyesi almıştır. Altındağ Belediyesi bu yarışmaya Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi Müze, Kültür ve Sanat Merkezi Dönüşüm Projesi, El Sanatları Merkezi Sanat Sokağı Projesi ile katılmıştır. Burada yapılan çalışmalarda yaşanmışlık duygusunu koruyabilmesi ve geçmişi yaşatabilmesinden dolayı çalışmaları Tarihi Kentler Birliği tarafından ödüllendirilmiştir. (Tarihi Kentler Birliği ve Çekül Vakfı, 2011)

Foto 21: Ulucanlar Cezaevi (Tarihi Kentler Birliği ve Çekül Vakfı, 2011)

Foto 22: Sanat Sokağı (Kaynak: Tarihi Kentler Birliği ve Çekül Vakfı, 2011)

Bu iki önemli proje yarışmasının Hamamönü'ne yansıyan sonuçları, önemli kuruluşların toplantılarının burada yapılmasını sağlamıştır. Bu toplantılardan biri olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Toplantısı Hamamönü'nde yapılmıştır. İlk defa Dünya Mirası olmayan bir bölgede söz konusu toplantının yapılmış olma nedeni; *Altındağ Belediyesi'nin Hamamönü'nde gerçekleştirdiği koruma çalışmalarının*

desteklenmesidir. Bununla birlikte, Türkiye'de Kültür Turizmi ile ilgili en geniş kapsamlı çalışma gruplarından biri olan ve 23-24 Aralık 2011'de Ankara' da gerçekleştirilen "Kültür Turizm Zirvesi"ne ilişkin çalışma toplantılarından ikincisi de yine Hamamönü'nde yapılmıştır.

Ankara'yı oluşturan tarihi kimliğin uzun yıllar plansız bırakılmasıyla "boş kent" imajına bürünmesinden dolayı, buranın tarihini ortaya çıkaran çalışmaların ilgi göreceği, bu alanların sahiplenileceği yapılan projelerle görülmektedir. Yıllardır "boş, beton kaplı" gibi betimlemelere sahip olan Ankara içinde barındırdığı tarihi alanları ortaya çıkarmasıyla bu imajından sıyrılacaktır. En önemlisi bir başkentte yürütülen çalışmaların diğer kentlere örnek teşkil etmesi kaçınılmaz olacaktır.

V. BÖLÜM: KENTSEL KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ VE REKREASYONLA İLİŞKİSİ

Kültürel miras alanları insanlar için önemli bir rekreasyon kaynağıdır. İnsanların bu alanları ziyaret etme arzusu farklı deneyimlerde bulunma, yabancı kültürleri tanıma gibi nedenlerle gerçekleşir. Kültür ve kültürel miras insanların kimlikleri, kendilerine saygıları için çok önemlidir. Bu hem fakir hem de zengin toplumlar için geçerlidir. Burada somut miras geçmiş ve yaşayan kültürlerin anlaşılmasında ziyaretçilerin bilinç oluşumunu sağlar.

Kültürel miras turizmi, miras yapılarını, yaşam stillerini, eski insan yapımı eşyaları, modern sanat ve kültürleri kapsar (Timothy,2011:2). Kültürel turizm aslında uzunca bir süredir vardır, ancak meydana gelen demografik, sosyal ve kültürel değişimler, destinasyon ülkelerine kültür temelli seyahat talebini arttırmıştır. Buna bağlı olarak talebin fazla olduğu deniz, kum ve güneş turizmi ortadan kaybolmamasına rağmen göreceli olarak önemi azalmıştır. Ziyaretçiler için ilgi çekici, eğitimsel ve göreceli olarak tek deneyimin yaşanacağı alanlar daha önemli olmuştur. Bu değişimler kültür ve doğal olarak çekici olan alanların turizmin popülaritesini arttırmıştır (Nordic World Heritage Foundation, 2003a).

Ziyaretçilerin kültürel alanlara yönelmesi öğrenme, zaman geçirme, rahatlama, duygusal ve manevi deneyim yaşama gibi birçok motivasyona bağlıdır. Bu motivasyonlardan en önemli olanı aile üyeleri ya da arkadaşlar ile sosyalleşmedir. Çünkü birçok insan için boş zaman boyunca gelişen ilişkiler önem taşımaktadır, örneğin anıtların veya müzelerin ziyaret edilmesi gibi seçilen faaliyet ile zamanın iyi kullanılması önem taşımaktadır. Bir diğer motivasyon sahip olunan "geçmiş"tir (Timothy,2011:35). Batıda, özellikle Amerika ve İngiltere'de miras ve miras

alanlarına bakış "geçmiş"tir (Weeks,2004:428). Bu nostaljik bakış açısı iki perspektifi içerir; bunlardan biri kişinin sahip olduğu diğeri ise toplumsal geçmiştir. Kişilerin geçmişi ile ilişkili olarak miras alanlarının ziyaret edilmesinin nedeni kendi kimliklerini hatırlamak ve çocuklarına öğretmektir. Toplumsal geçmiş için miras alanlarının ziyaret edilmesinin nedeni ise, modern yaşamın karmaşık yapısından farklı olan geçmişin daha basit olan yaşamını öğrenmek ve görmek istenilmesidir (Timothy, 2011:35).

Miras alanının ziyaret edilmesindeki diğer amaç eğitimseldir. Geçmiş yaşantıların tarihleri ve kültürleri hakkında yeni bir şeyler öğrenmek, bu alanların kimliğine sahip olmak insanlara farklı bir deneyim katmaktadır (Timothy,2011:35).

Bu motivasyonlar sonucunda gerçekleşen faaliyet insanların öğrenmesine, kimliğe sahip olmasına ve kendilerini farklı bir deneyim içinde bulması gibi olumlu etkileri sağlamasının yanında diğer önemli etkisi ekonomik gelişmeye katkıda bulunmasıdır. Turizm, geleneklerin yaşatılmasında ve korunan doğal ve kültürel alanların finansman kazanmasına yardımcı olacağı kadar ziyaretçi değerini de arttıracaktır. Bununla birlikte turizm pozitif ve negatif etkileri birlikte taşıyan bir yapıya sahiptir. Turizm özellikle kültürel miras alanlarında iyi yönetilmediği takdirde negatif etkiler ortaya çıkacaktır (Nordic World Heritage Foundation, 2003a). Bu negatif etki turizmin ve mirasın farklı yapısından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle turizm ve miras arasındaki ilişki düşünüldüğünde, miras bir kuşaktan kalan bazı şeylerin diğer kuşağa aktarılması olup, turizm bunun tam tersi modern bilincin biçimidir (Nuryanti, 1996:249-260). Dolayısıyla, geçmiş ile modern olan iki farklı durumun aynı çizgide durması gerekmektedir.

Çünkü turizm çift uçlu bir kılıçtır. UNESCO'nun bu konudaki görüşü, "kültürel turizm anıtların ve sitlerin restorasyonunu ve gelenekleri canlandırabilir; ancak ölçüsüz bir turizm karşıt bir etkiye sahip olabilir, burada gerçek bir çelişki bulunmaktadır" şeklindedir((Nordic World Heritage Foundation, 2003 b).

Turizm, miras alanlarının kırılgan yapısı göz önüne alınarak gerçekleştirilmelidir. Öncelikli amacın bu alanların korunması olduğu unutulmadan hareket edilmedir. Aksi halde miras alanları üstlendiği kimlik rolünden soyutlanarak çöküntüleşmiş bir alana dönüşebilir.

Bunun için ICOMOS kültürel miras turizmi için altı temel ilke belirlemiştir (ICOMOS, 1999).Bu ilkeler şunlardır:

* Miras alanları ve turizm arasındaki ilişki dinamiktir ve çelişkili değerleri kapsar. Günümüz ve gelecekteki kuşaklar için sürdürülebilir bir şekilde yönetilmelidir.

* Miras alanları için koruma ve turizm planlaması, ziyaretçi deneyimini zahmete değer, tatmin edici ve zevkli olmasını sağlamalıdır.

* Ev sahibi toplumlar ve yerli insanlar koruma ve turizm planlamasına katkı da bulunmalıdırlar.

* Turizm ve koruma aktiviteleri ev sahibi toplumların yararına olmalıdır.

*Turizm tanıtma programları doğal ve kültürel miras karakterlerini korumalı ve geliştirmelidir.

Rekreasyon turizm ile iç içe bir kavram olmakla birlikte her iki kavram ayrı ayrı tanımlandığı zaman farklılıklar içermektedir. İnsanlar çeşitli büyüklük ve zamanlarda ortaya çıkan boş zamanlarında; uzaklaşmak, dinlenmek, hava değişimi, gezme görme, sağlık, beraber olma, heyecan duyma, farklı yaşantılar elde etme gibi

pek çok amaçla ev dışında veya ev içinde, açık veya kapalı alanlarda ya da pasif-aktif şekillerde kent içinde veya kırsal alanlarda etkinliklere katılmaktadırlar. Rekreasyon, insanların boş zamanlarında yaptıkları bu etkinlikleri ifade eden bir kavramdır ve insanın çalışma saatleri dışındaki boş zamanında katıldığı faaliyetlerle ilgilidir. Boş zamanın günlük, hafta sonları, yıllık izinler ve daha uzun tatiller ile emeklik gibi dönemlerinde birçok alanda yapılan ve çok çeşitliliği olan etkinlikler söz konusudur. Etkinlikler insanların ayrı ayrı amaç ve istekleri doğrultusunda anlam kazanır (Karaküçük, 2005:58). Rekreasyon değişik kaynaklarda farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu çerçevede amaçlarına göre rekreasyon; a) dinlenme; b) kültürel; c) toplumsal; d) sportif; e) turizm; f) sanatsal amaçlar doğrultusunda sınıflandırılabilir. Bunun dışında rekreasyonu a) yaş faktörüne göre; b) faaliyete katılanların sayısına c) zamana göre; d)kullanılan mekana göre; e) sosyolojik içeriğe göre de sınıflandırmak mümkündür (Karaküçük, 2005:77). Rekreasyonel etkinliklerin sınıflandırılmasında en yaygın yapılan gruplandırmalardan biri de kentsel ve kırsal rekreasyon etkinlikleri şeklindedir.

Araştırma alanı olan Hamamönü, yapılan bu sınıflandırmalar çerçevesinde gerek kentsel gerekse kültürel amaçla yapılacak rekreasyonel etkinlikler için Ankara metropol alanında sahip olduğu değerler ve çekicilikler nedeniyle önemli bir mekândır.

5.1 Hamamönü'ndeki Rekreasyon Değerleri

Hamamönü, daha önceki bölümlerde değinildiği gibi, hem Osmanlı döneminin hem de Cumhuriyet devrinin özelliklerini taşımaktadır. İçinde barındırdığı eski Ankara evleri, dini mekânları vb. özellikleriyle hem kent ve kentte yaşayanlar hem

de ziyaretçiler için bir "hatırlama" mekânıdır. Tarihsel bir özelliğe sahip mekânların insanlarla doğrudan bir ilişki kurduğunu söyleyen Tekeli (2009:105) bireyin anlamlılığı bakımından ele alarak, bu ilişkiyi " *[...] bireyin varlığının anlamlılığı sorunu bakımından o bireyin yaşadığı çevrenin/yerin nesneleri doğrudan önem kazanmaktadır. Birey bir çevrede yaşarken çevresini oluşturan yapılar/nesneler ile doğrudan ilişkidedir. Bu nesneyi birey yalnız işleviyle, şekliyle bilmez, onun yaşını ya da üzerinde zamanın birikimini algılar. Onu bilimsel olarak bilmese bile nesneyle kurduğu doğrudan ilişki o çevrede yaşayana bir tarihsel süreklilik, bir dinginlik getirebilir. Ona kimliği olan bir yerde yaşadığı duygusunu verebilir*" şeklinde ifade etmektedir.

Tezin önceki bölümlerinde de ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, Hamamönü semti sahip olduğu tarihsel ve kültürel değerlerin yanı sıra kentsel kimlik açısından taşıdığı önem ve Ankara kentinde yaşayan nüfusun rekreasyon talebinin karşılamaya yönelik alanlardan birisidir. Hamamönü semtinde yapılan düzenlemeler ve iyileştirmelerden sonra kent halkının gezip görmesi Ankara'nın kentsel ve tarihsel kimliği konusunda bilinç-farkındalığı arttırmaya yönelik bir alan olmasının yanı sıra alanda bulunan yeme-içme, sanatsal etkinlikler gibi hizmet birimlerinin varlığı alanın rekreasyonel çekiciliklerini arttırmaktadır. Alanın tarihsel ve kültürel özelliklerinin yanı sıra hizmet birimlerinin sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Hamamönün'deki Rekreasyon Hizmetleri

Rekreasyonel Hizmet Birimi Türü	Sayı
Kafe-Restoran	45
Sanatsal etkinlikler (resim, ebru,vb.)	10
Hediyelik Eşya	4
Müze	1
Sinema	1
Söyleşi alanı	1

Gerek Hamamönü semtinin tarihsel ve kültürel değerleri gerekse alandaki hizmet birimlerinin varlığı ve çeşitliliği nedeniyle Hamamönü, restorasyon ve sağlıklaştırma çalışmalarının sonuç alındığı dönemden bu yana giderek daha yoğun biçimde ziyaretçi çekmektedir.

5.2 Hamamönü'ndeki Rekreasyon Etkinlikleri

Hamamönü'nün taşıdığı rekreasyonel önem kültürel anlamda sahip olduğu değerdir. Hamamönü Ankara kentinin geçmiş izlerini taşıyan, bu izleri bugünkü kent insanıyla paylaşan bir alandır. Kentin modern yaşamının aynılığından farklılaşan bir mekândır. Her şeyden önce kent içerisinde geçmişini ve bugünkü durumu hakkında tanımlayabileceğimiz bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle ziyaretçiler tarihsel alanları gezip görmek amacıyla gelmektedir.

Ankara kenti ve çevresinde yaşayan insanlar sağlıklaştırma çalışmalarında sonra burada bulunan Hacı Musa Camii, Taceddin Camii, Mehmet Akif Ersoy evi, Sarıkadı Camii ve Karacabey cami gibi anıtsal yapıları görmeye gelmektedirler. Alanda Cumhuriyet döneminin izlerini taşıyan önemli kişilerin yaşadıkları evleri görmek, anlamak ve bu duyguyu hissetmek için ziyaret etmektedir. Alanda en önemli

yapılardan biri Mehmet Akif Ersoy'un İstiklal Marşını yazdığı evdir. Bu ev içinde bal mumu heykelleri ile canlandırma yapılarak müzeye dönüştürülmüştür. Burası çocuklardan yaşlılara kadar birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Eski Ankara evlerini görmek bu sokaklarda eski yaşamları hatırlamak kent halkının alanı ziyaret etme nedenlerinden biridir.

Hamamönü sahip olduğu yaklaşık 45 adet kafe-restoran ile haftaiçi ve haftasonu eski Ankara evlerinin değişik atmosferinde yeme-içme faaliyetlerinden yararlanmak isteyen ziyaretçiler için önemli bir rekreasyonel çekim alanıdır. Özellikle birçok ünlü işletmenin bu alanda bulunmasıyla Hamamönü ziyaretçiler için daha da çekici hale gelmiştir. Aynı zamanda alan Hacettepe Hastanesi ve Hacettepe Üniversitesi Kampüsünün bir bölümü ile çevrili olduğundan haftaiçi gelen ziyaretçiler alanı rekreasyonel amaçla kullanmaktadır. Öğrencilere hitap eden işletmelerin bulunması nedeniyle genç nüfusun da bu alana gelmesini çekici kılmaktadır (Foto 23-Foto 24).

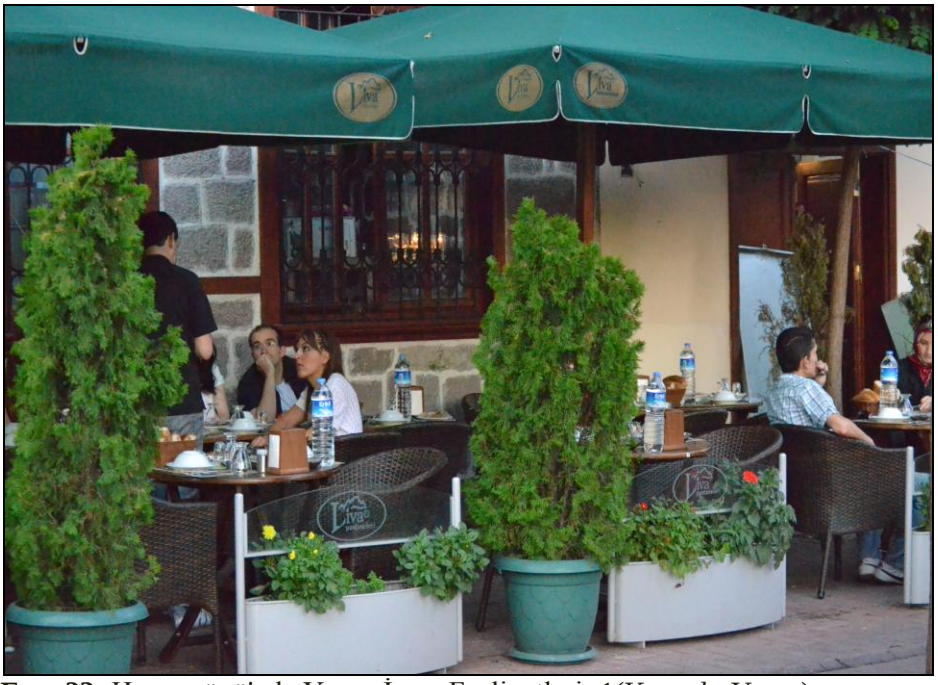

Foto 23: Hamamönü'nde Yeme-İçme Faaliyetleri -1(Kaynak: Yazar)

Foto 24: Hamamönü'ndeki Yeme İçme Faaliyetleri -2

Hamamönü'nde yapılan çeşitli sanatsal ve sportif etkinlikler hafta içi ve hafta sonunda ziyaretçi çekmektedir. Bu etkinlikler arasında Türk Sanat müziği, Türk Halk Müziği, Ortadoğu ve dünya müzikleri gibi müzik dinletileri bulunmaktadır (Foto 25). Aynı zamanda açık hava sineması, çeşitli konularda yapılan Hamamönü söyleşileri yapılmaktadır (Foto 26). Bunların yanısıra çeşitli dallarda yapılan etkinlikler (Türkiye Oryantring Federasyonunun oryantring yarışması, bahar etkinlikleri kapsamında Amerikan Büyük Elçiliği ve Altındağ Belediyesi'nin birlikte düzenlediği "Seven Falls Amerikan Yerlileri" dans grubu, Hıdrellez vb.) sayılabilir (Foto 27-28).

Foto 25: Geleneksel müzik (Kaynak: Yazar)

Foto 26: Hamamönü Söyleşileri (Altındağ Belediyesi, 2012a)

Foto 27 : Dans Gösterileri (Kaynak: Altındağ Belediyesi, 2012b)

Foto 28: Hıdrellez Etkinlikleri (Kaynak:Altındağ Belediyesi, 2012c)

Hamamönün'de 2009 yılında tamamlanan ve çeşitli sanat dallarının bulunduğu "sanat sokağı" da alana farklı bir atmosfer katmaktadır. Bu sokakta resim, ebru, heykel-seramik, minyatür, tezhip, hat, çini, takı, kat'ı[10], kaligrafi[11] sanat dallarında

[10] Bir desenin veya yazı istifinin kağıt ve deri gibi tabakalardan oyulmasıyla icra edilen bir süsleme sanatı.
[11] Süsleyerek yazı yazma sanatı.

faaliyet gösterilmekte ve aynı zamanda eğitim verilmesi de Hamamönü'nü öne çıkaran bir özellik olmuştur. Sanat sokağında yapılan resim sergileri de ziyaretçilerin ilgisini çeken diğer bir etkinliktir. Çeşitli dallardan gelen sanatçıların alanda bulunması tarihsel bir alanı sanatsal açıdan da desteklemmiştir. Tarihsel alanda sanatsal faaliyetler görmek insanların zamanlarını iyi geçirmelerini sağlamaktadır. Ziyaretçiler burada bu sanat eserlerinin nasıl yapıldığını görmekte ve bir öğrenme sürecine girmektedirler (Foto 29).

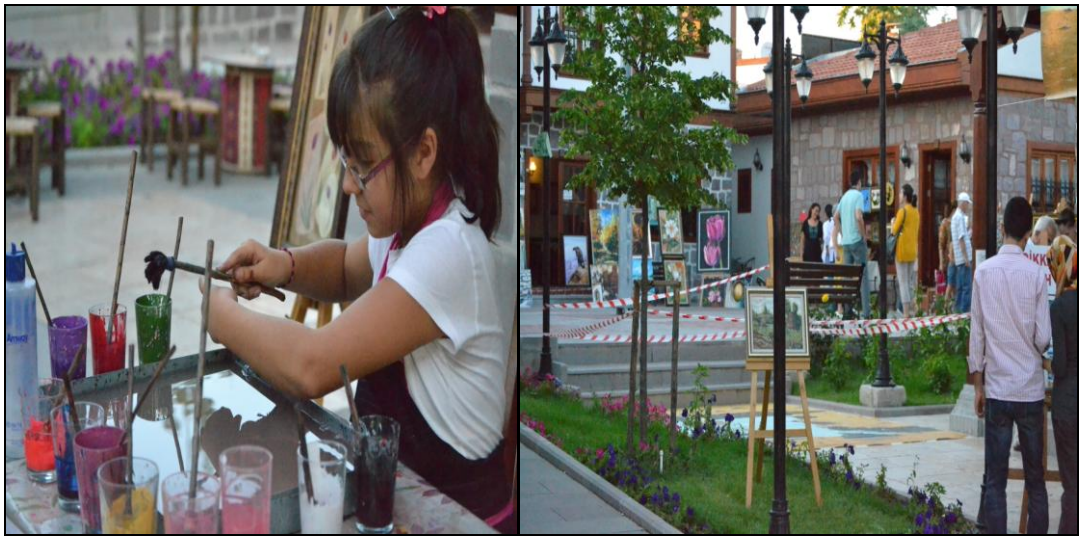

Foto 29 :Sanat Sokağı (Kaynak:Yazar)

Sanat sokağının bir devamı niteliğinde olan kültür sanat evi ise özellikle yaz aylarında ziyaretçi açısından önemlidir. Çünkü burada eski sinema günlerini yaşatabilmek için açıkhava sineması kurulmuştur (Foto 30). Burada insanlar geçmişi tekrar yaşama şansına tarihsel bir mekanda ve atmosferde yaşama şansına sahip olmuşlardır. Diğer yandan kültür sanat merkezinin ünlü şair, yazar vb. isimleri ağırlaması da bu alana duyulan ilgiyi arttırmıştır. Aynı zamanda bu alanda düzenlenen etkinliklere katılmak farklı bir deneyim yaşamalarını sağlamıştır.

Foto 30: Hamamönü'nde Açık Hava Sineması (Altındağ Belediyesi, 2012d)

Hamamönün' de 2011 yılında Sarıkadı sokakta kurulan el ürünleri pazarlarıda diğer rekreasyonel çekiciliktir. İki tane olan el ürünleri pazarının birinde el işleri (iğne oyaları, takılar, el işleri vb.), diğerinde ise evde yapılan yeme-içme ürünleri pazarlanmaktadır. Çeşitli mahallelerden gelen kadınların kurdukları yaklaşık 10 tezgâhtan oluşan ve el işlerinin satıldığı pazarda kurslarda yaptıkları ürünleri satmaktadırlar. Alana gelen insanlar için ilgi çekici bir alanı oluşturmaktadır.

Hamamönü'ne gelen ziyaretçi sayısı 2011 yılında artmıştır. Bunun nedeni, Ramazan ayının yaz mevsimine gelmesidir. Tarihsel bir alanda manevi duyguyu yaşatmak için Ramazan ayında Altındağ Belediyesi tarafından etkinlikler düzenlenmiştir. Bir ay boyunca çeşitli ürünlerin satıldığı (yiyecek, takı, giysi vb.) pazarlar kurulmuş (Foto 31), televizyon programı yapılmış, çeşitli gösteriler (hacivat-karagöz gösterisi, orta oyunu, ateş yutan, palyaço vb.) konserler ve şiir dinletileri düzenlenmiştir (Foto 32).

Foto 31: Ramazan Etkinlikleri (Kaynak: Yazar)

Özellikle bu ay içerisinde yapılan etkinlikler ile birçok insanın bu alanı tanıması ve ziyaret etmesini sağlamıştır. Alana gelen ziyaretçiler kent merkezinde ama aynı zamnda niteliksel olarak farklı bir alanda zaman geçirme şansı bulmuşlardır. Bu ay boyunca düzenlenen etkinliklere katılmışlar, kurulan pazarlardan alışveriş yapmışlar, hiç tanımadıkları insanlarla aynı atmosferi yaşama duygusuna sahip olmuşlardır.

Foto 32: Ramazan Eğlenceleri (Kaynak: İlgazetesi, 2012a (solda)-Yazar(sağda)

Ayrıca, Kent halkının ziyaretini yanı sıra; yurtdışından gelen yabancı gruplar, öğrenciler, gazeteciler, Hamamönü'nü ziyaret etmektedir (Foto 33). Bu alan dışarıdan gelen insanları o yerin tarihini, kültürünü öğrenmek, görmek için merak uyandırmaktadır.

Foto 33: Farklı ülkelerden gelen gazeteciler (solda) - Amerika'dan gelen öğrenciler (sağda) (Kaynak: Altındağ Belediyesi,2012e)

Bununla birlikte Ankara'da Hamamönü'nün bu kadar hızlı gelişmesi ve ziyaretçi çekmesi devlet yöneticilerinin de ilgisini çekmiştir. Yurtdışından gelenlerin yanısıra Ankara'daki farklı ülkelere mensup diplomatik misyon başkent Ankara'yı daha yakından tanımak için Hamamönü'nü ziyaret etmektedirler (Foto 34).

Foto 34: Farklı Ülkelerden Gelen Diplomatik Misyon (Kaynak: İlgazetesi, 2012b-Altındağ Belediyesi,2012e).

Hamamönü aynı zamanda öğrenme, tanıma amaçlı bir rekreasyonel alan özelliği taşımaktadır. Alana gelen çeşitli üniversite öğrencileri alanı tanımak ve yapılan çalışmaları görebilmek için yerinde öğrenme faaliyeti gerçekleştirmektedirler. Tarihi yerinde anlatmak ve onu görsel ile birleştirerek bir hafıza yaratmak içinde aileler veya kurumlar çocukları bu alana getirmektedir (Foto 35).

Foto 35: Hamamönü'nü Tanımak ve öğrenmek için Yapılan Geziler (Altındağ Belediyesi, 2012e)

Her ne kadar rekreasyonel faaliyet olmasa da alanın çekiciliğini arttıran diğer etkinlik önemli kurum ve kuruluşların Hamamönü'nde toplantı yapmasıdır. Bu toplantılardan biri olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Türkiye Milli Komisyonu yönetim kurulu toplantısı Hamamönü'nde yapılmıştır. İlk defa dünya mirası olmayan bir alanda sözkonusu toplantının yapılmış olma nedeni Altındağ Belediyesi'nin Hamamönü'nde gerçekleştirdiği koruma çalışmalarını desteklenmesidir. Bununla birlikte Türkiye'de kültür turizmi ile ilgili en geniş kapsamlı çalışma gruplarından biri olan ve 2011 yılının Aralık ayında gerçekleştirilen "Kültür Turizm Zirvesi"ne ilişkin çalışma toplantılarından ikincisi de yine Hamamönü'nde gerçekleştirilmiştir (Foto 36).

Foto 36: UNESCO Toplantısı ve Kültür Turizm Zirvesi Çalışma Toplantısı (Kaynak: Altındağ Belediyesi, 2012e)

Sözü edilen bu olumlu özelliklerin yanısıra, alanı etkileyen ya da etkileyecek olan olumsuz özellikler de bulunmaktadır. Bunlardan ilki Hamamönü rekreasyonel bir alan olması ve küçük bir alanda çok fazla etkinlik yapılması sonucunda ziyaretçi baskısı yaratmaktadır. Ziyaretçi sayısının artmasıyla alanda işyeri sayısının artması ve işletmelerin tanıtımları için belli bir düzenlemenin getirilmemiş olması önemli bir problemdir. Özellikle dar olan sokaklarda (örneğin; sarıkadı sokak) işletmelerin yoğunlaşması ziyaretçinin fazla olduğu günlerde alanın büyülü atmosferinde görsel ve gürültü kirliliği yaratmakta, alanın bütünlüğü bozulmaktadır. Buna bağlı olarak, Hamamönü'nde açılan işletmelerden bazıları (Internet cafeler buna iyi bir örnektir) alanın amacı ve önemine ters düşmektedir.

5.3 Hamamönü'nün Rekreasyonel Özellikleri Hakkında Ziyaretçilerin Görüşleri

Araştırmada Hamamönü semtini ziyaret edenlerin algıları ve rekreasyon ile ilgili düşünce ve memnuniyet düzeylerini ölçmek amacıyla hazırlanan anket yöntem

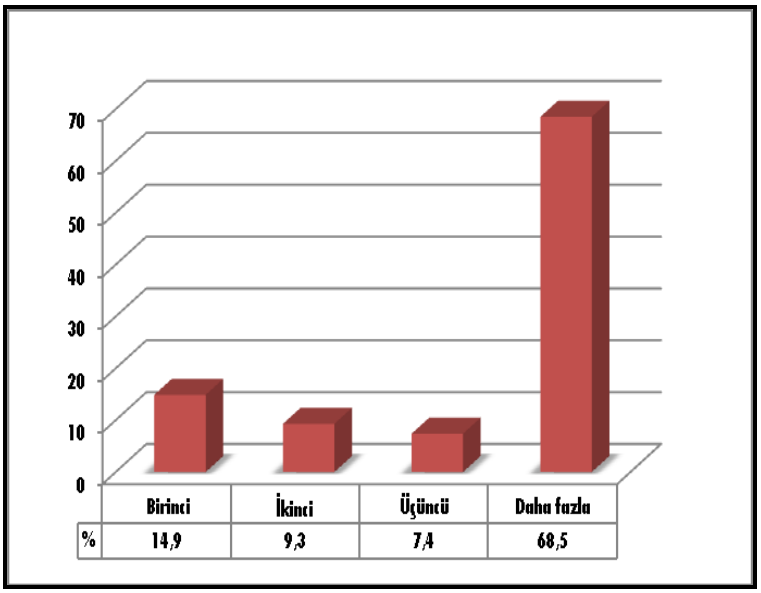
bölümünde de açıklandığı gibi 54 ziyaretçi ile yüz yüze uygulanmıştır. Aşağıda bu anket çalışmasından elde edilen analiz sonuçları yer almaktadır.

Hamamönü'nde ankete katılan ziyaretçilerin profiline bakıldığında, %42,6 erkek ve %57,4 kadındır. Görüşülen kişilerin yaş dağılımına bakıldığında, 18-24 yaş grubunda yer alanların oranı diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. Bunu sırasıyla; 25-34 yaş (25,9) ve 55-64 yaş (20,4) izlemektedir (Tablo 6).

Tablo 6: Anket Uygulanan Ziyaretçilerin Demografik Göstergeleri

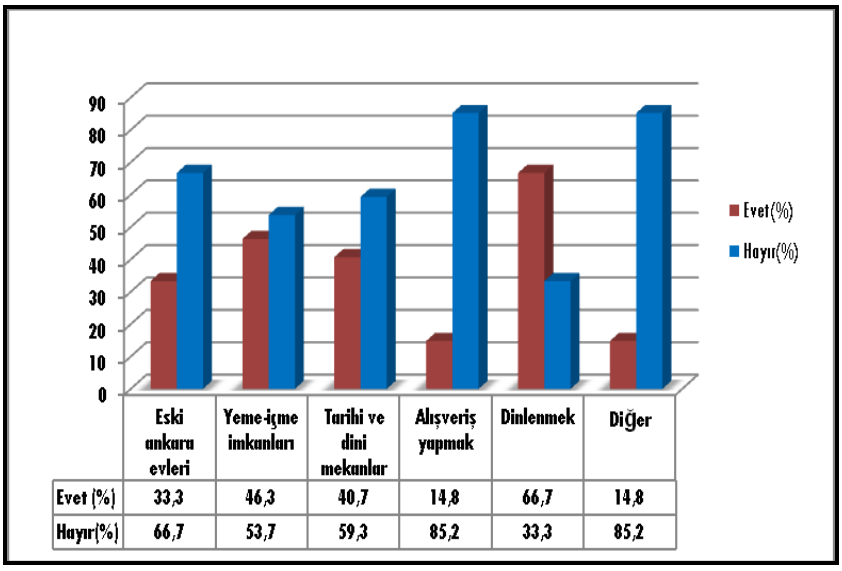
Cinsiyet	**Sayı**	**Oran (%)**
Kadın	31	57,4
Erkek	23	42,6
Toplam	54	100
Yaş Grubu	**Sayı**	**Oran(%)**
18-24	19	35,2
25-34	14	25,9
35-44	4	7,4
45-54	6	11,1
55-64	11	20,4
Toplam	54	100
Eğitim Durumu	**Sayı**	**Oran (%)**
İlkokul Mezunu	3	5,6
Ortaokul Mezunu	4	7,4
Lise Mezunu	21	38,9
Üniversite Mezunu	22	40,7
Yüksek Lisans/Doktora Mezunu	4	7,4
Toplam	54	100

Görüşülen kişilerin eğitim durumu değerlendirildiğinde; üniversite mezunu olanların oranı çoğunluktadır (% 40,7). Bu oranı lise mezunu olanlar izlemektedir (38,9). Bunu sırasıyla; Alana gelen kişilerin eğitim durumları %40,7 üniversite mezunu, %38,9 lise mezunu , %7,4 ortaokul ve yüksek lisans/doktora mezunu, %5,6 ise ilkokul mezunudur (Tablo 6).

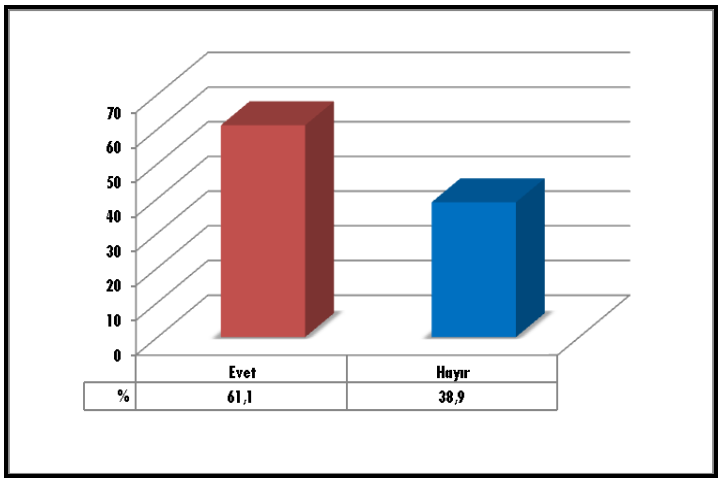
Şekil 42: Hamamönü'ne Kaçıncı Gelişiniz?

Ziyaretçilerin Hamamönü'nü birçok kez ziyaret etmişlerdir (%68,5). Bunu sırasıyla; ilk kez gelenler (%14,9), ikinci kez gelenler (%9,3) ve üçüncü kez gelenler (%7,4) takip etmektedir (Şekil 42). Ziyaret etme amaçlarının başında dinlenmek (%66,7) ve yeme-içme faaliyetlerinden yararlanma (%46,3) ve üçüncü neden olarak tarihi ve dini mekânları ziyaret etmek (%40,7) olarak cevaplamışlardır. Eski Ankara evlerini görme (%33,3), alışveriş yapmak (14,8) bu alanı ziyaret etmede diğer faktörleri oluşturmaktadır. Hamamönü'nü ziyaret etme amaçlarında diğer nedenler (%14,8) olan Hacettepe hastanesine gelmek, Muhsin Yazıcıoğlu'nun kabrini ziyaret etmek vb. olarak sıralanabilir (Şekil 43). Hamamönü her ne kadar tarihi değerlere sahip bir alan olsa da onu öne çıkaran özellik burada birçok cafe ve restoranın açılmasıdır. O nedenle çoğunlukla ziyaretçiler tarihi bir ortamda yeme-içme mekânlarından faydalanmak için gelmektedir.

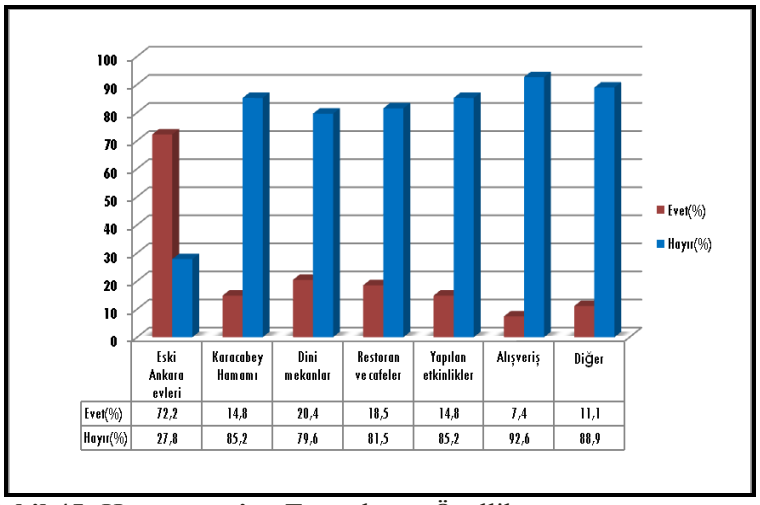
Şekil 43: Hamamönü'nü Ziyaret Etme Amacı

Ziyaretçiler restorasyon çalışmalarından önce bu alanın tarihsel bir değeri olduğunu bilmektedir (%61,1). Ancak yakın bir zamana kadar çöküntüleşmiş bir alan olmasından dolayı bu bölgeye girmekten çekindiklerini ifade etmişlerdir (Şekil 44).

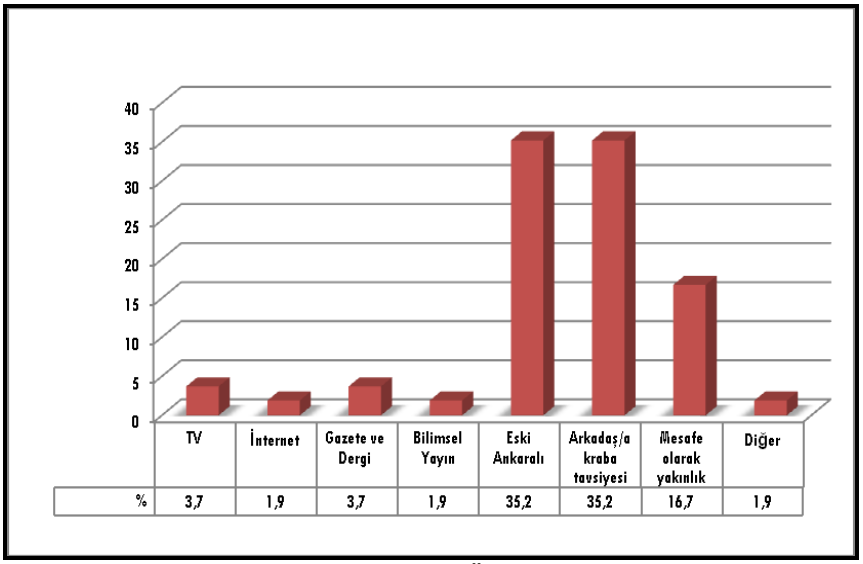
Şekil 44: Hamamönü'nün Kültürel Değeri Olduğunu Bilme Durumu

Şekil 45'e bakıldığında ziyaretçilerin Hamamönü'nün en öne çıkan özelliğini eski ankara evleri olarak görmektedirler (%72,2). Diğer öne çıkan özelliği ise sırasıyla dini mekanlar (%20,4) ve restoran-cafelerdir (18,5).

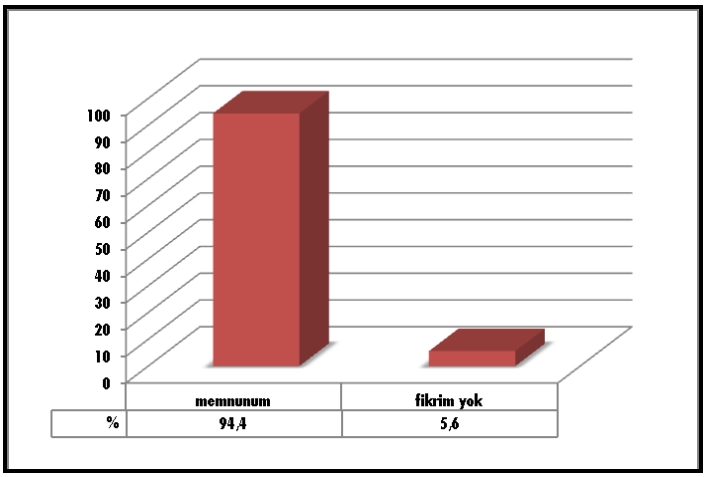
Şekil 45: Hamamönü'nü Tanımlayan Özellik

Yapılan gözlemler ve görüşmeler sonucunda dini mekan olarak ziyaretçiler tarafından çoğunlukla Taceddin Camii bilinmektedir. Özellikle bu alanda Muhsin Yazıcıoğlu'nun kabrinin bulunması da bu camiinin bilinmesinde önemlidir.

Şekil 46: Ziyaretçilerin Hamamönü'nü Öğrenme Kaynağı

Ziyaretçilerin Hamamönü'nü öğrenmelerinin kaynağı olarak eski Ankaralı (%35,2) olmaları ve Hamamönü'nü gezip gören kişilerin tavsiye etmeleri de (%35,2) eşit düzeyde ilk sırayı almaktadır (Şekil 46). Ev ya da iş yerine mesafe olarak yakın olması (%16,7) Hamamönü'nü öğrenme de ikinci faktör olmuştur.

Şekil 47: Hamamönü'ne Ziyaretin Memnuniyet Durumu

Hamamönü içinde taşıdığı değerlerle birlikte kent merkezi için rekreasyonel bir alan özelliği taşımaktadır. Rekreasyonel açıdan insanların yaptıkları eylemlerden memnun olması ve kendini yenilemesi önemlidir. Bunun içinse eylemin yapıldığı mekanda önemlidir. Ziyaretçiler Hamamöüne yaptıkları ziyaretten %94,4 oranında memnun olduklarını ifade etmişlerdir (Şekil 47). Yapılan görüşmelerde memnun olmalarının nedenini, kent yaşantısından farklı bir mekanda zaman geçirme şansı bulduklarını, dinlendiklerini ifade etmişlerdir.

Rekreasyonel açıdan düşünüldüğünde Hamamönü kent içerisinde insanların yenilenmesine yardımcı olmaktadır. Kentin merkezinde olmasından dolayı diğer rekreasyonel alanlara göre (Beypazarı, Ayaş vb.) ulaşım açısından avantaja sahiptir. Bu nedenle gün içerisinde ya da haftasonları kent insanına yenilenme imkanı sunmaktadır. Rekreasyon faaliyetinin amacı bu yenilenmenin sağlanabilmesidir. Aynı zamanda Hamamönü gelen ziyaretçilere bir aidiyetlik duygusu da kazandırmaktadır. Hem eski ankara evlerinde zaman geçirme şansına sahip olmakta hem de buradaki tarihi yapıların anlamını keşfetmeye çalışmaktadırlar. Ancak bu rekreasyonel faaliyet ancak böyle bir amaç taşıdığında gerçekleşecektir.

Ziyaretçilerin alana geliş amacına bakıldığında dinlenmek ve yeme-içme mekanlarından faydalanma ön plana çıkmaktadır. Ancak önemli olan buradaki kimlik duygusunun tamamlanması ve bu değerlerin farkındalığına da sahip olunmasıdır.

Kültürel miras değerlerinin korunmasında ve sürdürülebilirliğinde günümüzdeki çağdaş anlayış yaşayarak kullanmak esastır. Tarihi alanların yaşatılması bu alanların sadece yenilenmesi ve güzelleştirilmesine bağlı değildir. Bu alanların bir "tiyatro sahnesi dekoru" gibi anlamından uzak, ölü bir alan olarak bırakılmaması gerekmektedir. Tarihi alanlar geçmişin izlerini sadece yapılarla değil insan ile birlikte taşımaktadır. İnsanlar ile tarihi alanlar arasında doğrudan bir ilişki kurulmadığı zaman koruma tam anlamıyla gerçekleşmeyecektir.

Hamamönü semti kentsel kültürel miras değerlerine sahip bir alan olması ve bu çerçevede Ankara halkının rekreasyon taleplerini karşılayan bir alan olmasının yanı sıra aynı zamanda yapılan sağlıklaştırma ve iyileştirme çalışmalarından sonra özenle korunmasına gereken bir alandır. Bu nedenle alanda veya alan için kesinlikle bir ziyaretçi yönetim planı gerekmektedir. Yapılacak olan bu planlamada alanın korunması temel olmak üzere ziyaretçilerin alanı bilinçli bir şekilde gezmeleri ve alandaki çeşitli olanaklardan yararlanmaları belirli bir plan dahilinde olmalıdır. Ne yazık ki Türkiye'de Hamamönü gibi özelliklere sahip ve son dönemde kültürel miras özelliği taşıyıp turizm rekreasyon bakımında popüler olmuş UNESCO dünya mirası listesindeki İstanbul Tarihi Yarımada, Safranbolu, Beypazarı gibi yerlerde alan yönetim planı ve ziyaretçi yönetim planı bulunmamaktadır. Bu eksiklik söz konusu alanlarda ziyaretçi baskısının kültürel mirasa zarar verme olasılığını arttırmaktadır. Bu sorun ya da tehlike Hamamönü semti için de geçerli bir durumdur. Çünkü

rekreasyon ve turizm amaçlı ziyaretçi baskısı arttıkça alanda ziyaretçilerin taleplerini karşılamaya yönelik düzenlemelere gidilmekte bu da mekandaki kültürel mirasa zarar verme olasılığını arttırmaktadır. Örneğin; yeme içme alanları, görüntü kirliliği vb.(Foto 37)

Foto37: Hamamönü'nde Görüntü Kirliliği (Kaynak: Yazar)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kimlik, birey ve toplumun yaşamının her anında ihtiyaç duyduğu, tamamlandığı ve dünya üzerinde bir yer edindiği olgudur. Kimliğe sahip olan , yani kim olduğunu, nereye ait olduğunu bilen birey ya da toplumlar geleceğe bakma olanağına sahiplerdir.

Günümüzde her şeyin aynılaşmasına bağlı olarak özel, kendine özgü olan alanlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Özellikle karmaşık bir yapıya sahip olan kentlerde bu özel olma durumu daha da belirginleşmektedir. Kentler sadece modern dünya için oluşturulmuş yapılar değildir. Kentler hep bir önceki temel üzerine oturmuştur. Bir öncekini yıkmak, yok etmek yerine aynı temeli kullanıp üzerine yeniden bir inşa gerçekleşmiştir. Kentler bu nedenle bir tarihselliğe sahiptir. Eğer tarihsellikten uzaksa o zaman onun da bir geleceği olmayacaktır.

Araştırma konusu olan Hamamönü semti de bu çerçevede Ankara kent kimliğinin bir parçasıdır. Ancak, yalnızca Hamamönü semti değil tarihsel süreç içerisinde kentsel kimliği oluşturan Ankara kalesi ve çevresi, Ulus ve çevresi uzun yıllar ihmal edilmiştir. Nitekim Gür (2011:9) bu durumu; "*Ankara, erken Cumhuriyet döneminden beri sürekli bir öncekini unutarak, içi boşaltılarak inşa edilen ve bu nedenlede bir türlü doldurulamayan boş bir kenttir*" düşüncesiyle ifade etmektedir.

Cumhuriyet'in başlangıcından itibaren Ankara kentini yeniden inşa etme sürecindeki Jansen, Uybadin vb. kent planları yeni bir kent kurma düşüncesiyle hazırlanmıştır. Bu süreç içerisinde asıl kentin gelişiminde rol oynayacak olan eski kent unutulmuş, unutulmasa bile korunması ertelenmiştir. Bu nedenle Ankara kalesi koruma projesi, Ulus ve çevresini iyileştirme projesi vb. çalışmalarla eski kent ayağa kaldırılmak istenmişse de başarılı olunamamıştır. Bununla birlikte, son zamanlarda

Ankara eski kent dokusunun korunması, sağlıklaştırılması ve iyileştirilmesine yönelik çalışmalar artmıştır. Böylece Ankara'nın kentsel mirasını oluşturan ve unutulmaya yüz tutmuş tarihsel alanları hak ettiği değeri görmeye başlamıştır.

Hamamönü, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminin izlerini taşıyan ve eski-yeni kent döneminin izlerinin yanyana bulanabileceği yerleren biridir. Hamamönü 15.yüzyıla ait eserlerin bulunduğu bir yer olmanın yanısıra Cumhuriyet'in kuruluş çalışmalarında yer alan ve ilk TBMM üyelerinin yaşadığı bir mekan özelliği de taşımaktadır.

Hamamönü bu özelliklere sahip olmasına karşın yakın yıllara kadar Ankara kentinin merkezi bölgesinde adeta unutulmuş ve kaderine terk edilmişti. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2000 yılında hazırladığı **Ankara Eski Kent Dokusu'nun Planlanması, Sağlıklaştırılması ve Korunması Projesi** kapsamında, Altındağ Belediyesi tarafından Hamamönü'nde başlatılan sokak sağlıklaştırma ve restorasyon çalışmaları ile bu olumsuzluk ortadan kalkmaya başlamıştır.

Altındağ Belediyesi 2004 yılında başlatılan başlamış olup 2006 yılında İnci ve Dutlu sokak sağlıklaştırmasıyla altyapı, zemin düzenlenmesinin yanı sıra alan kapsamındaki 36 adet yapının cephe sağlıklaştırılmasını kapsamaktadır. Yaklaşık 80 evin bulunduğu Hamamönü'nde ikinci sokak sağlıklaştırma çalışmaları 2008 yılında Dutlu sokak ile devam etmiştir. Bu çalışmalarda binaların bir kısmı restorasyon bir kısmının da rekonstrüksiyonu yapılarak yenilenmiştir. Bu yenileme çalışmaları alanın olumsuz imajının silinmesi açısından önem taşımaktadır. Böylece alan kentin kopuk bir parçası olmaktan kurtarılmış ve alana bir işlevsellik kazandırılmıştır. Bu işlevsellik iki boyutludur. Bunlardan birincisi yukarıda da değinildiği gibi kent kimliğinin bir parçası olan kültürel mirasın nitelikli bir şekilde açığa çıkarılmasıdır.

İkinci boyutu ise alanın kentte yaşayan insanlar için rekreasyon bakımından çekici bir yer haline getirilmesidir. Bu bakımdan Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Altındağ Belediyesinin girişim ve katkılarıyla yapılan çalışmalar takdire değer niteliktedir.

Hamamönü'nde kentsel kültürel mirasın yönetimi bağlamında sokak sağlıklaştırma, restorasyon projelerinin gerçekleştirilip alanın kentsel rekreasyona açılması olumlu bir durumdur. Ancak alanda yapılan koruma çalışmaları çerçevesinde tartışmalı olabilecek ve sorun niteliği taşıyan 4 temel husus bulunmaktadır.

1.**Rekonstrüksiyon Çalışmaları:**

İlk sorun alandaki rekonstrüksiyon çalışmalarıdır. Rekonstrüksiyon, bir yapının tamamen yıkılarak aslına uygun olarak yeniden inşa edilmesidir. Tarihsel değere sahip olan bir alanda eski yapıların onarılması, iyileştirilmesi ve yeniden işlevsel haline getirilmesi yerine bu yapıların bazılarının tümüyle yıkılarak alandaki tarihsel mimari özelliklere şekil yönünden benzetilen yeni binaların yapılması kültürel mirasın korunması bakımından fazla bir anlam taşımamaktadır. Nitekim, Ahunbay (2011:99)'ın belirttiği gibi; " *Tümüyle yıkılmış, yok olmuş, ya da çok harap bir durumda olan anıtın veya sitin elde bulunan belgelere dayanılarak yapılması ancak özel durumlarda kabul edilen bir uygulamadır.[…] Bir kopya tarihi yapının kütle ve mekanlarını ancak biçimsel olarak canlandırabilir, anıtın yerini alması olanıksızdır; kısaca tarihi bir değer taşımaz."*

2.**Kamulaştırma Çalışmaları Çerçevesinde Mahallede Yerleşik Ailelerin Evlerinden Çıkarılması:**

Alandaki ikinci temel sorun Altındağ belediyesince yürütülen yenileme çalışmaları çerçevesinde yapılan kamulaştırmalar ve konutlarda oturan kiracılar ya da

bedel ödemeksizin oturanlar evlerinden çıkarılmış ve buralar işyerine dönüştürülmesidir. Burada yapılan çalışmaların amacı, alanın turizm odaklı bir yer haline getirilmesi ve boşalan alanların işyerlerine tahsis edilmesidir. Bu durum alanda yaşayan insanlarla yerel yönetimi karşı karşıya getirmekte ve sosyal sorunlara yol açmaktadır. Bu konunun bir başka boyutu ise alanda sağlıklaştırma çalışmaları başlamadan önce **"yerleşik bir mahalle kültürü"** mevcutken konutlarda ikamet eden insanların evlerinden çıkarılması ve buraların işyerlerine dönüşmesi işlevsel bakımdan da değişikliğe neden olmaktadır. Halbuki kültürel mirasın korunmasındaki en önemli öğelerden birisi alanın sahip olduğu değerlerle birlikte korunabilmesidir.

3. Alandaki İşyerlerinin Gelişimindeki Denetimsizlik

Hamamönü, alanda yürütülen iyileştirme çalışmalarının büyük ölçüde tamamlanması sonrasında alanın tarihsel kimliğini merak edenler ve buradaki rekreasyon olanaklarından yararlanmak isteyenler tarafından ziyaret edilmeye başlanmıştır. Bu kentsel miras konusundaki farkındalığın artması ve kentsel rekreasyon olanaklarının çeşitlenmesi bakımından son derece önemlidir. Hamamönü'ne gelen ziyaretçi sayısı da her geçen gün katlanarak artmaktadır. Ortaya çıkan bu rekreasyonel talep turizm ve rekreasyon ağırlıklı arzı beraberinde getirmektedir. Turizm ve rekreasyon bakımından hizmet veren işyeri sayısı eskiye oranla büyük ölçüde artış göstermiştir. Bu işyerlerinden bazılarının faaliyet şekli, tanıtımları için kullandıkları reklam araçları alanın özellikleri ile örtüşmemektedir. Örneğin; alandaki pekçok işyeri, bez, naylon afiş, çeşitli tabelalar vb. tanıtım araçlarını denetimsiz bir şekilde sergilemektedirler. Bu durum alanda görüntü kirliliği yaratmaktadır.

4. Ziyaretçi Yönetim Planının Olmaması

Alan turizm değeri taşımakla birlikte gerçekleştirilen etkinlikler sadece kent halkının günlük kullanımına yönelik rekreasyonel etkinlikler şeklinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Hamamönü için önemli diğer bir sorun ziyaretçi yönetiminin olmayışıdır Bu durum alandaki rekreasyonel faaliyetlerin kontrolsüz bir şekilde gelişmesine, bununda kültürel mirasa zarar vermesi olasılığı yüksektir. Ne yazık ki Türkiye'de Hamamönü gibi özelliklere sahip ve kültürel miras özelliğini taşıyıp son dönemde turizm rekreasyon bakımından popüler olmuş UNESCO Dünya Mirası Listesindeki İstanbul Tarihi Yarımada, Safranbolu, Beypazarı gibi yerlerde alan yönetim planı ve ziyaretçi yönetim planı bulunmamaktadır. Bu eksiklik söz konusu alanlarda ziyaretçi baskısının kültürel mirasa zarar vermektedir. Bu tehlike Hamamönü semti için de geçerli bir durumdur. Çünkü rekreasyon ve turizm amaçlı ziyaretçi baskısı arttıkça alanda ziyaretçilerin taleplerini karşılamaya yönelik düzenlemelere gidilmekte bu da mekandaki kültürel mirasa zarar verme olasılığını arttırmaktadır. Ayrıca Hamamönüne gelen ziyaretçiler genellikle alanı bilinçsiz bir biçimde dolaşmaktadırlar. Alanı tarihsel ve kültürel özellikleri konusunda bilgilendirebilecekleri yazılı ve görsel unsurlar mevcut değildir. Bu nedenle alanda ivedi olarak bir ziyaretçi yönetim planının yapılmasına gereksinim vardır. Bu plan çerçevesinde yapılması gerekenler şunlardır:

Ziyaretçi merkezi : Alanda bir ziyaretçi merkezinin oluşturulması yararlı olacaktır. Gelen ziaretçiler burda uzman kişiler tarafından Hamamönü'nün özellikleri hakkında bilgilendirebilirler. Ziyaretçi merkezi içinde görevli uzman kişilerin yanısıra fotoğraf, slayt, multivizyon vb. görsel araçlarbulunması ziyaretçilerin bilgilendirilmeleri açısından son derece önemlidir. Ayrıca ziyaretçi merkezinde

alanla ilgili çeşitli dökümanlar (kitapçıklar, plan,alanın özelliklerini içeren hediyelik eşya vb. unsurların satıldığı) bulunmalıdır.

Yönlendirme ve Bilgilendirme Levhaları: Alanda ziyaretçilerin bilinçli bir şekilde gezebilmeleri için sokaklarda yönlendirme levhaları, anaıtsal yapıların girişinde ise bilgilendirme levhalarına yer verilmelidir.

Rehberlik Hizmeleri: Alanı büyük ölçüde rekreasyon amaçlarla Ankara kent halkı kullanıyor olmakla birlikte zaman zaman yabancı ziyaretçilerinde gruplar halinde Hamamönünü ziyaret ettikleri bilinmektedir. Bunun için ziyaretçi yönetim planı çerçevesinde rehberlik hizmeti düzenlemesi yapılmalıdır.

Engellilerin Erişimi: Yüzölçümü olarak küçük ve büyük bölümü trafiğe kapalı olmakla birlikte engellilerin alanda tüm mekanlara rahat bir şekilde çıkmaları ve erişimleri mümkün değildir, bunun için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Alanda iyileştirmeye yönelik mevcut uygulamaların ve aynı zamanda rekreasyon etkinliklerini izleyen, denetleyen ve başarılı olup olmadıklarını izleyen herhangi bir program mevcut değildir. Dolayısıyla alan yönetim planı ya da ziyaretçi yönetim programının hazırlanmasının yanısıra bir izleme programı da kesinlikle gereklidir. Örneğin: şu ana kadar alanı kaç kişinin ziyeret ettiğine ilişkin istatistiki veri bulunmamaktadır. Böyle bir veri ziyaretçi baskısından kaynaklanan sorunların saptanmasında ve alana duyulan ilgilin belirlenmesinde önemli bir veridir

Sonuç olarak Hamamönü kentsel kültürel mirasın korunması, sürdürülebilirliği ve yalnızca kentsel bir rekreasyonel alan olarak değil iç ve dış miras turizmine açık bir alan haline getirilmesi için Ankara kalesi ve çevresiyle ile birlikte bütüncül olarak ele alınmalı ve gerekli planlama çalışmaları yapılmalıdır. Alanın turizm bakımından değerlendirilmesi kale ve çevresiyle düşünülmelidir.

Tüm bu sorunların giderilmesi ve alan yönetiminin sürdürülebilir olması için bir alan yönetim planına gereksinim vardır. Nitekim I.Bölümde ayrıntılı olarak açıklandığı gibi bir alandaki kültürel mirasın korunması ve yönetimi 3 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar miras alanındaki değerlerin tanımlanması, bilgilerin toplanması olan birinci aşama; alan yönetim planını hazırlanması olan ikinci aşama; planın uygulanması ve izlenmesi olan üçüncü aşama sürecidir. Hamamönü'nde bu aşamalardan sadece birincisini gerçekleştirilmiştir. Bu da alan yönetiminin sürdürülebilirliğini sağlamamaktadır. Alan yönetim planı, alanın kullanılması, yönetilmesi ve ziyaretçi deneyimlerinin istenilen düzeyde kullanımının başarılmasıdır. Bu kullanımdaki koşullar ve deneyimler; miras alanın tek ve önemli olmasına ve miras yönetimi için alanın belirlenmesine bağlıdır. Buna bağlı olarak alan yönetim planında kullanılan araçları sıralamak gerekirse;

*Alan ile ilgili en önemli alanın korunması

*Yönetimde hedeflenen amaca ulaşılmaşılması

*Ziyaretçilere değerli ve eğlenceli bir deneyim sunan ve onlara alanı özel ve önemli kılan nitelikleri hakkında eğitim sunmasıdır (Akan Mimarlık, 2002). Bu nedenle Hamamönü kentsel miras alanı için alan yönetim planının hazırlanması ve uygulanması ivedilik oluşturmaktadır. Alan yönetim planı hazırlanması sürecinde ise, konu ile ilgili tüm paydaşların çalışmalarda ve karar alma mekanizmalarında yer almaları gerekir. Aynı konu plan hazırlandıktan sonra uygulama aşamasında alanın yönetimi için geçerlidir.

Sonuç olarak, Hamamönü Ankara kenti için tarihi bir mekan olmasının yanında kendi içerisinde de bir anlama ve geçmişe sahiptir. Bu anlamın korunması özellikle iyi bir planlamaya bağlıdır. Hem kent insanı için rekreasyonel bir özelliğe

sahip olması hem de sahip olduğu kimliğin kaybolmaması için bu yapıların sağlıklaştırılması, iyileştirilmesi ve yaşatılmasındaki tek amaç olan mirasın korunması bütün amaçların önüne geçmesi ve bütün planlamaların bu tarihin korunmasına yönelik olması gerekmektedir

ÖZET

Bu çalışmada, kentsel kültürel miras yönetiminin rekreasyon ile ilişkisi Ankara Hamamönü alanı sınırlarında incelenmektedir. Kentsel kültürel miras; tarihsel süreç içerisinde, insanların yaşamını biçimlendiren edimler ve deneyimlerin hem somut (anıtlar, dinsel binalar, saraylar kaleler vb.) hem de soyut (gelenek ve görenek, inanışlar, vb.) oluşumlarını kapsamaktadır. Bu bağlamda, kentsel kültürel miras yönetimi, söz konusu oluşumların, kentin geçirdiği dönüşüme bağlı olarak nasıl dönüştüğünü belirlemek ve bu yolla, her bir kalıtın değer ve anlam yitimini engelleyerek varlığını sürdürmesini sağlamak içindir. Sonuç olarak, kentlerdeki kültürel mirasın sürdürülebilir yönetimi, hem kentsel kültürel mirasın korunması hem de sözü edilen varlıkların turizm ve rekreasyon bakımından kentsel çekicilikler arasında yer almasını sağlaması nedeniyle oldukça önemli bir konudur.

Anahtar Kelimeler: *Kentsel kültürel miras, kültürel miras yönetimi, Hamamönü, rekreasyon.*

ABSTRACT

In this study, the management of urban cultural heritage, recreation are examined in relation to Ankara Hamamönü area. In the historical process, urban cultural heritage covers acts and experiences shape the lives of both tangible (monuments, religious buildings, palaces, castles and so on) and abstract (traditions and customs, beliefs, and so on) formations. In this context, the urban cultural heritage management determines those formations according to city's transformation. In this way, It prevents that loosing each legacy's value and meaning for ensuring the continued existence. As a result, the sustainable management of urban cultural heritage, both in urban as well as the protection of cultural heritage tourism and recreation in terms of urban attractiveness of the assets that promise to be among the very important issue, because it provides.

Key Words: *Urban cultural heritage, cultural heritage management, Hamamönü, recreation.*

KAYNAKÇA

Acar,D. (2006). Camiler. *Ankara Dergisi*. T.C. Ankara Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. s.60-62.

AEV (2011). Ankara Krokisi-Dernscham. http://aev.org.tr/ erişim: 7.06.2011

Ahunbay,Z.(2011). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. 6.Baskı. İstanbul:Yem Yayın

Akan Mimarlık (2002). Pamukkale Site Management Plan. İstanbul.

Aktüre, S.(2000). 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler. Ayşıl TükelYavuz (Der.). *Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri*. (s.3-49). 2.Baskı. Ankara: ODTÜ Ankarılılar Vakfı.

Altaban,Ö.; Bademli,R.; Günay, B.;Güvenç, M.; Tekeli,İ.; Türel,A. (1987). 2015 Ankara'sı için Makroform Önerisi. *Ankara 1985'ten 2015'e* . Ankara Büyükşehir Belediyesi Ego Genel Müdürlüğü. Ankara.

Altaban, Ö.(1998). Cumhuriyet'in Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi. Yıldız Sey (Ed.). *75.Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. (s.41-65). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Altındağ Belediyesi (2006). İnci ve Dutlu Sokak-Sokak Sağlıklaştırma Proje Raporu. Ankara.

Altındağ Belediyesi (2008). Sarıkadı Sokak-Sokak Sağlıklaştırma Proje Raporu. Ankara.

Altındağ Belediyesi (2011a). Sanat Sokağı. Ankara: Altındağ Belediyesi Yayını.

Altındağ Belediyesi (2011b). El Ürünleri Pazarı. Ankara: Altındağ Belediyesi Yayını.

Altındağ Belediyesi (2011c). Tarihi Kabakçı Konağı. Ankara: Altındağ Belediyesi Yayını.

Altındağ Belediyesi (2011d). Beynamlızade Konağı. Ankara: Altındağ Belediyesi Yayını.

Altındağ Belediyesi (2011e). Kamil Paşa Konağı. Ankara: Altındağ Belediyesi Yayını.

Altındağ Belediyesi (2011f). Kültür Sanat Evi. Ankara: Altındağ Belediyesi Yayını.

Altındağ Belediyesi (2011g). Hamamönü Guide. Ankara: Altındağ Belediyesi Yayını

AltındağBelediyesi(2012a). "*Hamamönü Söyleşileri Yeni Sezonda da Dopdolu*" http://www.altindag.bel.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=2922.erişim:5 Şubat 2012

Altındağ Belediyesi (2012b). "Hamamönü'nde Kızıldereli Nidaları Yankılandı". http://www.altindag.bel.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=2205. erişim: 5 Şubat 2012

Altındağ Belediyesi (2012c). "*Hıdrellezde Hamamönü'nde Buluşalım*" http://www.altindag.bel.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=3277. erişim:10 Mayıs 2012

Altındağ Belediyesi (2012d). "*Hamamönü akşamları açık hava sineması ile renkleniyor*". http://www.altindag.bel.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=2264. erişim: 7 Mart 2012

Altındağ Belediyesi (2012e). http://www.altindag.bel.tr/. erişim: 7Mart 2012

Altındağ Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü (2010). Kentsel Sit Alanı Hamamönü Bölgesi'nde Yapılan Restorasyon Çalışmaları Teknik Raporu. Ankara.

Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü (2011). Hamamönüne ait Eski ve Yeni Fotoğraflar. Ankara.

Altındağ Gazetesi (Mart 2009). "*Değişen Altındağ'ın Mimarı Veysel Tiryaki*". s. 4-5. Ankara.

Altındağ Gazetesi (Ekim 2009). "*Bu Sokaklarda İş Var*". s.12. Ankara.

Altındağ Gazetesi (Kasım 2009). "*Başkent Sanat Sokağı İçin Gün Sayıyor"*. s.7. Ankara.

Altındağ Gazetesi (Şubat 2011). "*Altındağ Belediyesi'nin Yasal Gücü: Hukuk İşleri Müdürlüğü"*. s.8-9. Ankara.

Ankara Büyükşehir Belediyesi (2006). Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı. Ankara.

Ankara Büyükşehir Belediyesi (tarihsiz). *2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu Etüdler ve Müdahale Biçimleri*. Ankara.

Ankara Büyükşehir Belediyesi (2012). Ankara Büyükşehir Belediyesi 2035 nolu Karar.http://www.ankara.bel.tr/AbbSayfalari/ABB_Nazim_Plani/nazim_imar_plani_itirazlar. erişim: 13 Temmuz 2012.

Ankara Tarihi (2011). Von Vinke'nin 1839 Tarihli Ankara Haritası. ankaratarihi.blogspot.com. erişim: 6 Mart 2011

Avrupa Konseyi (1975). Avrupa Mimari Miras Tüzüğü (European Charter of the Architectural Heritage). Çev: Mert Erdil. Kültürel Mirasın Dostları Derneği(KUMID). (http://kumid.eu/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Amsterdam-Bildirgesi,-COE,-1975-ZA.pdf). erişim tarihi:1.12.2011.

Aydın, S., Emiroğlu,K.,Türkoğlu Ö., Özsoy,E.D.(2005). *Küçük Asya'nın Bin Yüzü: Ankara*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Aydın, O. (2011). CBS Temelli Hücresel Otomata Yöntemiyle Kentsel Büyüme Modeli: Ankara Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(2). 135-159.

Bademli, R. ve Ülkenli,Z. (1994). *Hacıbayram Çevre Düzenleme Projesi.* http://www.kentselyenileme.org/dosyalar/Hacibayram.pdf. erişim:8 Şubat 2011.

Bayraktar, N.(2011). Kent Kimliği ve Küreselleşme. *İlbank Dergisi*. *Dosya: Kent Kimliği*. (10). 16-23.

Bilgiç, U.(2009). Sokak Sağlıklaştırma Projeleri Sorgulaması Işığında Tarihi Dokunun Bütüncül Korumasına Yönelik Öneriler. Ankara: *TMMOB Mimarlar Odası***.** *Dosya 14.1*. 58-62.

Birol, G. (2007). Bir kentin kimliği ve Kervansaray Oteli Üzerine Bir Değerlendirme. *Arkitekt Dergisi*. Kasım-Aralık 2007. sayı: 514. s. 46-54.

Can, M.(2009). Kültürel Miras ve Müzecilik (Çalışma Raporu). Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eylül 2009.

Cengizkan,A.(2004). *1924-25 Lörcher Planı*. Ankara:Ankara Enstitüsü Vakfı.

Concil of Europe (1985). Convention for the Protection of the Architectural Heritage-Granada. http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/121.htm. erişim:26 07.2011

Çağlar,N.(2004). "Tarihi Çevrede Neler Oluyor?". *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni*. Dosya:Ankara'nın Sökükleri, Ankara,42-44.

Çelik, D. ve Yazgan, M. (2007). Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*. 9(11). 1-10.

Denel, S.(2000). 19. Yüzyılda Ankara'nın Kentsel Formu ve Konut Dokusundaki Farklılaşmalar. Ayşıl Tükel Yavuz (Der.). *Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri*. (s129-153). Ankara:ODTÜ Ankarılılar Vakfı. 2.Baskı.

Doğaner, S. (2003). "Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması" .Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu. (16- 8 Nisan 2003). *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.* s.1-8. İzmir.

Duncan, J.S. (1980). The Superorganic in American Cultural Geography. *Annals of the Association of American Geographers.* Vol.70. No.2. June 1980.USA.

European Commission (2011). " What is EDEN" http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/eden/. erişim: 7 Temmuz 2011.

Erdemir, F. (2011). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi. http://fundaerdemir.blogspot.com/2011_04_01_archive.html.erişim:9.07.2012

Erdoğan, A.(2007). Manevi Mimarlarıyla Ankara. *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi:5*. Ankara:Ankara Büyükşehir Belediyesi.

Ergenç,Ö.(1995). *XVI.Yüzyılda Ankara ve Konya:Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkısı.* Ankara:Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları

Ergenç, Ö.(2000). 16. Yüzyıl Ankara'sı: Ekonomik, Sosyal Yapısı ve Kentsel Özellikleri, Ayşıl Tükel Yavuz (Der.). *Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri.* (s.49-59). Ankara:ODTÜ Ankarılılar Vakfı. 2.Baskı.

Erim,M.(2007). Türkiye'de Restorasyon Çalışmaları ve Restorasyon İşletmelerinin İncelenmesi. Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Erkal,F., Kıral,Ö. ve Günay,B.(2005). Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı 1986-2006 Koruma Planından Yenileme Planına. *TMMOB Planlama Dergisi.* S.2005/4.

Fidan,T.(2007). Tarihi Kent Merkezlerinde Planlama Sorunları Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı Örneğinin İncelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Gregory,D.; Johnston,R. ;Pratt, G. ;Watts, M.J. and Whatmore, S. (2009). *The Dictionary of Human Geography* (5.Edition). USA: Wiley-Blackwell.

Günay, B.(2005). "Ankara Çekirdek Alanın Oluşumu ve 1990 NazımPlanı Hakkında Bir

Değerlendirme". içinde: Tansı Şenyapılı (Der.).*Cumhuriyet'in Ankara'sı* (s.61-118). Ankara:ODTÜ Yayıncılık.

Gür,B.(2011). Unutmak, Öteki ve "Boş Kent" Ankara. *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi.* (4),8-20.

Gürson, P. ve Arıkan, G.S.(tarihsiz). Ankara Markası'nın Oluşturulması Proje Çalışması. http://acikarsiv.atilim.edu.tr/browse/486.

Güvenç,B.(1994). *İnsan ve Kültür*. İstanbul:Remzi Kitabevi

ICOMOS (1931). Carta del Restouro (Restorasyon Tüzüğü). Çev:Zeynep Ahunbay (1996). http://kumid.eu/euproject/.

ICOMOS (1964). Venice Charter. (çev.Cevat Erder, 2007). Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMID). http://kumid.eu/euproject.

ICOMOS (1987). Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas(WashingtonCharter).

ICOMOS (1990). Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi. www.icomos.org.tr/getfile.php?dosyano=6.

ICOMOS(1999). Uluslar arası Kültürel Turizm Sözleşmesi. www.icomos.org

İl Gazetesi (2012a). "*Ramazanda Hamamönü Bir Başka Güzel*". http://www.ilgazetesi.com.tr/2011/07/28/ramazan%E2%80%99da-hamamonu-bir-baska-guzel/087125/. erişim: 5 Şubat 2012.

İl Gazetesi (2012b). http://www.ilgazetesi.com.tr/2011/12/26/isvicre-buyukelciligi-hamamonunde-tarihe-yolculuk-yapti/0113057/. erişim: 3 Ocak 2012.

İnankara (2011). "Eski Ankara Fotoğrafları". http://www.inankara.com.tr/galeri-26-f-237/eski-ankara-fotograflari/eski-ankara-fotograflari-2.php#a. erişim:10.05.2011

Jokilehto, J.(Ed.) (2005). *Defination of Cultural Heritage References to Documents in*

History. Originally for ICCROM. 1990. http://cif.icomos.org/pdf. erişim: 5 Ağustos 2011.

Karaküçük, S.(2005). Rekreasyon:Boş Zamanları Değerlendirme.Gazi Kitabevi. Ankara.

Keleş,R. (1971). *Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi.* Ankara:A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. No.314.

Keleş,R. ve Duru,B.(2008). Ankara'nın Ülke Kentleşmesine Eleştirel Bir Bakış. *Mülkiye Dergisi*. 32(261),27-44.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2010). *Ankara İli , Altındağ İlçesinde Hamamönü ve Ulucanlar Kentsel Sit Alanı Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları*. Bakanlar Kurulunun 10.12.2010 gün 5612 sayılı karar.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2000). Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması Sağlıklaştırılması ve Korunması Projesi-Nazım İmar Planı. Ankara.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2011). Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması, Korunması ve Sağlıklaştırılması Projesi Makama Bilgi Notu.

Kültür Turizm Bakanlığı (2011a). http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-50020/korunmasi-gerekli-sokaklari- sagliklastirma-projesi-tekn-.html. erişim:11.11.2011.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2011b). Avrupalı Seçkin Destinasyonlar. http://eden.kulturturizm.gov.tr/ana-sayfa/1-71843/20120228.html

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2012).Sokak Sağlıklaştırma ve Çevre Düzenlemeleri Uygulamaları. http://kvmgm.turizm.gov.tr/TR,44254/sokak-sagliklastirma-ve-cevre-duzenleme-uygulamalari.html. erişim: 6 Haziran 2011.

Lockwood,M.;Worboys, G.L.; Kathari,A. (2006). *Managing Protected Areas A Global Guide.* Fish Books, Enfield Printed and bound in the UK.

Madran,E.(2009). Tarihi Çevrenin Tarihi Osmanlıdan Günümüze Tarihi Çevre:Tavırlar-Düzenlemeler.*TMMOB Mimarlar Odası*. *Dosya 14.1*. Ankara.

Madran,E. ve Özgönül,N.(2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. Ankara:TMMOB Mimarlar Odası.

Mckercher, B.; Ho,P.S.Y.; Cros, H.(2005). Relationship Between Tourism and Cultural Heritage Management: Evidence from Hong Kong. *Tourism Management.* 26 (2005), 539-548.

Mclean,D.D. and Hurd, A.R. (2012). *Kraus' Recreation and Leisure in Modern Society.*Jones &Bartlett Learning.London.

Monclus,J. and Guardia, M. (Ed.) (2006). *Culture, Urbanism and Planning.* Aldershot. England: Burlington. VT : Ashgate. c 2006.

Nordic World Heritage Foundation (2003a). *Cultural Heritage Management and Tourism*. www.nwhf.no.

Nordic World Heritage Foundation (2003b). *Sustainable Tourism and Cultural Heritage :A Review of Development Asistance and Its Potential to Promote Sustainability.* www.nwhf.no.

Nuryanti, W.(1996). Heritage and Postmodern Tourism. *Annals of Tourism Research.* 23 (2). s.249-260.

Oğuz,E.S.(2011).Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi.* 28(2). Aralık 2011.

Orbaşlı, A.(2000). *Tourist in Historic Towns: Urban Conservation and Heritage Management.* New York: Taylor&Francis.

Osmançavuşoğlu, A. (2006). Urban Transformation Process: Ulus Historical City Center Planing Project. Yüksek Lisans Tezi.ODTÜ.

Önen Mimarlık Planlama İnşaat Ticaret Ltd Şti (2000). Ankara Eski Kent Dokusu'nun Planlanması Sağlıklaştırılması ve Korunması Projesi Araştırma Raporu. Ankara:Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Özdemir Dağıstan, M.Z. (2005). Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış. *TMMOB Planlama Dergisi* (2005/1). 20-25.

Özgüç, N. (2003). *Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler*. 4.Baskı. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Özgünel,C.(2007). Kültürel Mirasın Korunması Üzerine Düşünceler. içinde:Ayşegül Mengi (ed). *Kent ve Planlama Geçmişi Korumak Geleceği Tasarlamak.* Ankara:İmge Kitabevi.

Özmüş, L.(2005). Desantrilizasyon (Yerelleşme) ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 28 Mart-1 Nisan 2005. Ankara.

Polat,M.(2009). Bir Sembol Olarak "İdeoloji"nin Mimarideki Kavramsal ve Mekansal Etkileri Başkentlerin İmarı Üzerinden Bir Karşılaştırma Ankara Örneği. Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Resmi Gazete (1983). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. *18113. 23Temmuz 1983.*

Resmi Gazete (2005). Yıpranan Tarihi ve Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun. *5366. 5Temmuz 2005.*

Ruggles, D.F. and Silverman, H.(2009). *Intangible Heritage Embodied.* New York:Springer.

Rumina,R. and Kishwar,P. (2010). *Introduction to Cultural Studies.* Mumbai: Himalaya Puslishing House

SHCEK (2011). www.shcek.gov.tr. erişim: 12.12.2011

Steinberg, F.(1996).Conservation and Rehabilitation of Urban Heritage in Developing Countries. *Habitat INTL*.20 (3). s.463-475.

Şenyapılı, T.(2004). *"Baraka"dan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekanın Dönüşümü:1923-1960.* İstanbul:İletişim Yayınları.

Şahin, Z. (2009). Ankara'nın Tarihi Dokusu. *Ankara Sempozyumu*. Ankara:Atılım Üniversitesi. http://library.atilim.edu.tr/kurumsal/pdfs/091013.pdf

Tarihi Kentler Birliği ve ÇEKÜL Vakfı (2011). *Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması*. İstanbul.

Taş,H. (2004). XVII. Yüzyılda Ankara. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

The Social Report (2010). New Zeland: Published in October 2010 by the Ministry of Social Development. http://socialreport.msd.govt.nz

Tekeli,İ.(2009). *Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Timothy, D.J.(2011). *Cultural Heritage and Tourism:An Introduction*.United Kingdom: Channel View Publications.

Tiryaki (2011). "Ankara'da Kültür Turizmi ve Altındağ". 23-24 Aralık 2011 Kültür Turizmi Zirvesi "Açık Hava Müzesi Türkiye". Ankara.

Tunçer, M.(2000). *Tarihsel Çevre Koruma Politikaları Ankara*. Ankara:Kültür

Bakanlığı Yayınları.

Tunçer,M.(2001). *Ankara (Angora) Şehri Merkez Gelişimi (14.-20. YY).* Ankara:T.C. Kültür Bakanlığı.

Tunçer, M.(2011a) 16-18. Yüzyıllar Arasında Ankara'da Ticaret Merkezi. http://mehmet-urbanplaning.blogspot.com.

Tunçer, M.(2011b). Jansen Ankara İmar Planı. http://mehmet urbanplaning.blogspot.com.

Tunçer, M.(2011c). Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İmar Planı. http://mehmet urbanplaning.blogspot.com

Turkey (2011). 1920'li Yıllarda Hamamönü Meydanı. www.wowturkey.com

Tümertekin,E. ve Özgüç, N.(2006). *Beşeri Coğrafya "İnsan Kültür Mekan"*. İstanbul:Çantay Kitabevi.

Türkün,A. ve Ulusoy, Z.(2006). Kentsel Sit Alanlarında Turizm Amaçlı Dönüşümler ve Sorunlar: Ankara Kalesi Örneği. *TMMOB Planlama Dergisi*. (2006/2). 129-138.

Tweed, C. and Shutherland, M.(2007). Built Cultural Heritage and Sustainable Urban Development. *Landscape and Urban Planing*. 83 (2007). 62-69.

UNESCO (1972). Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi. www.unesco.org.tr.

UNESCO (2003). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. www.unesco.org.tr.

Urak,G.(2002). Kullanımda Değerlendirme: Ankara Kaleiçi Restorasyon/İşlevsel Dönüşüm Uygulamaları ve Ankara Halkı. *Hacettepe Üniversitesi Fakülte Dergisi.* 19 (1). 45-62.

Ünver,E.(2006). Sustainability of Cultural Haeritage Management: “Keklik Street and Its Surrounding Conservation and Development Project”. A Thesis Submitted ToThe Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University.

Vecco, M.(2010). A Defination of Cultural Heritage: From the Tangible to the Intangible. *Journal of Cultural Heritage.* 11 (2010). 321-324.

Weeks,J.(2004). Heritage Sites. Garry S. Cross (Ed.). *Encyclopedia of Recreation and Leisure in America*.USA:Thomson Gale.

Yalçınkaya,I.,Çapar,Ö.,Erdem,İ.,Ergenç,Ö.,Baş,H.,Erdemir Tanyeri,T. vd. (2009). *Taş Devrinden Cumhuriyet'e Ankara*. Ankara:Ayrıntı Basımevi.

EKLER

EK-1

KENTSEL KÜLTÜREL MİRASIN YÖNETİMİ VE TURİZM-REKREASYON İLİŞKİSİ :

ANKARA HAMAMÖNÜ ÖRNEĞİ

HAMAMÖNÜ'NDE İKAMET EDENLERE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI

İyi günler, bu anket çalışması Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü'nde yürütülmekte olan "**Kentsel Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm-Rekreasyon İlişkisi: Ankara Hamamönü Örneği**" başlıklı yüksek lisans çalışması kapsamında yapılmaktadır. Kentsel Kültürel Miras, geçmişten günümüze kadar gelen tarihi yapıları (dinsel yapılar, tarihi evler, anıtlar vb) kapsamaktadır. Ankete katılım isteğinize bağlı olup, isim yazılmamaktadır. Bu ankete içtenlikle vereceğiniz cevaplar, bu bölgede kültürel yapıların korunması ve alandaki faaliyetlerin planlı bir şekilde gelişmesi yönünde alınacak kararlara katkı sağlayacaktır.

Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi-Coğrafya Bölümü

Arş.Gör.Ceyda KURTAR

I.BÖLÜM

1.Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kadın

2.Hangi yaş grubundasınız?

☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44
☐ 45-54 ☐ 55-64 ☐ 65 yaşından büyük

3.Eğitim Durumunuz nedir?

☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite mezunu
☐ Yüksek lisans/doktora mezunu

4.Mesleğiniz nedir?

☐ Öğrenci ☐ Kamuda çalışan ☐ Özel sektörde çalışan
☐ Emekli ☐ İşsiz ☐ Ev kadın
☐ Diğer(Belirtiniz)……..

5.Aylık geliriniz aşağıdaki gelir gruplarından hangisine dahil edilebilir?

☐ 750 TL'den az ☐ 750-1500 TL ☐ 1501-2000 TL arası
☐ 2000'den fazla

II.BÖLÜM

6. Hamamönü'nde hangi tarihte ikamet etmeye başladınız?

☐ 1980 yılından önce ☐ 1980-1985 ☐ 1986-1990 ☐ 1991-1995
☐ 1996-2000 ☐ 2001-2005 ☐ 2006-2011

7. Oturduğunuz evin mülkiyet durumu nedir?

☐ Ev sahibiyim ☐ Kiracı ☐ Miras kaldı ☐ Diğer(belirtiniz)…….

8. Şu anda oturduğunuz konutu tanımlayan seçenek aşağıdakilerden hangisidir?

☐ İç ve dış özellikleri yenilenmiş/ ile bakımlı bir ev
☐ İç tarafı yenilenmiş, dış cephesi eski bir ev
☐ İç ve dış cephesi eski/bakımsız bir ev
☐ İç cephesi eski, dış cephesi yenilenmiş bir ev

9. Hamamönü'nde ikamet etmenizin nedeni nedir?

☐ Kent merkezinde olması ☐ Tarihi evlerde oturma ☐ İşyerine yakın olması
☐ Kira ve ev fiyatlarının uygunluğu olması ☐ Kendi evim olması ☐ Akraba ve tanıdıkların
☐ Birçok yere ulaşımın kolay olması ☐ Diğer(belirtiniz) ……

10. Hamamönü'nde yenileme çalışmaları yapılmadan önce oturmaktan memnun muydunuz?

☐ Evet (11.soruya geçiniz) ☐ Hayır (12.soruya geçiniz)
☐ Fikrim yok

11.Neden memnundunuz?

☐ Merkezi ☐ Ulaşımı kolay ☐ İş yerine yakın
☐ Ev ve kira fiyatları uygun ☐ Komşuluk ilişkileri var ☐ Diğer
(belirtiniz)……

12.Neden memnun değildiniz?

☐ Güvenlik yoktu ☐ Diğer(belirtiniz)……
☐ Altyapısı kötüydü(doğalgaz, kanalizasyon, yol vs. yok)
☐ Oturduğumuz evler ve çevre kötü durumdaydı
☐ İşyeri fazla

13. Hamamönü'nden başka bir yere taşınırsanız bu çevreyi özler misiniz?

☐ Evet (14.soruya geçiniz) ☐ Hayır (15.soruya geçiniz)

14.Hamamönü'nden başka bir yere taşınırsanız en çok neyi özlersiniz?

☐ Komşuluk ilişkileri ☐ Oturduğum evi ☐ Tarihi çevreyi
☐ Diğer(belirtiniz)…….

15.Hamamönü'nden başka bir yere taşınırsanız nereyi tercih edersiniz?

☐ Altındağ ☐ Çankaya ☐ Keçiören ☐ Sincan
☐ Mamak ☐ Pursaklar ☐ Yenimahalle ☐ Etimesgut
☐ Diğer(belirtiniz)……

16. Hamamönü'nde ikamet etmeyi başkalarına da tavsiye eder misiniz?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Fikrim yok

17. Hamamönü'nün şu andaki durumunu düşündüğümüzde uzun bir süre oturmayı düşünür müsünüz?

☐ Evet ☐ Hayır

III.BÖLÜM

18.Hamamönü'nün yenilenmesi yaşamınıza etkisi ne yönde oldu?

☐ Olumlu (19.soruya geçiniz) ☐ Olumsuz(20.soruya geçiniz)

19.Yaşadığınız yer yenilendikten sonra hayatınızda olumlu anlamda neler değişti?

☐ Daha temiz ve düzenli bir çevrede oturma imkânı yarattı
☐ Ev kadınlarına iş imkânı yarattı
☐ Tarihi değere sahip bir evde oturma memnuniyeti yarattı
☐ Diğer (belirtiniz) …….....

20.Yaşadığınız yer yenilendikten sonra hayatınızda olumsuz anlamda neler değişti?

☐ Yabancı (dışarıdan gelen) insan sayısı arttı
☐ Her yer işyeri oldu
☐ Akraba/arkadaş/komşu vs. taşındı.
☐ Kalabalık ve gürültü arttı
☐ Güvenlik azaldı
☐ Kira fiyatları arttı.
☐ Diğer(belirtiniz)…….

21.Hamamönü'nde yenilenme çalışmaları olmadan önce bu alanın kültürel bakımdan tarihi bir değer olduğunu biliyor muydunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

22.Hamamönü'nde bulunan kültürel yapıların (cami, hamam, eski Ankara evleri) korunması sizce neden önemlidir?

☐ Tarihimizi yansıtan eski yapılar olduğu için ☐ Turistlerin ziyaret etmesi için
☐ Ekonomik anlamda katkı sağlaması için
☐ Diğer(belirtiniz)……..

23.Hamamönü'nün yenilenmesi için sizin katıldığınız bir eğitim çalışması oldu mu?

☐ Evet (24.soruya geçiniz) ☐ Hayır

24.Bu eğitimi nereden aldınız?

☐ Belediyeden ☐ Turizm derneğinden ☐ İlçedeki üniversitelerden
☐ Sivil toplum örgütünden ☐ Diğer (belirtiniz)……

EK-2

KENTSEL KÜLTÜREL MİRASIN YÖNETİMİ VE TURİZM-REKREASYON İLİŞKİSİ : ANKARA HAMAMÖNÜ ÖRNEĞİ

İŞ YERLERİNE UYGULANACAK ANKET

İyi günler, bu anket çalışması Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü'nde yürütülmekte olan "**Kentsel Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm-Rekreasyon İlişkisi: Ankara Hamamönü Örneği**" başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Kentsel Kültürel Miras, geçmişten günümüze kadar gelen tarihi yapıları (dinsel yapılar, tarihi evler, anıtlar vb.) kapsamaktadır. Ankete katılım isteğinize bağlı olup, isim yazılmamaktadır. Bu ankete içtenlikle vereceğiniz cevaplar, bu bölgede kültürel yapıların korunması ve alandaki faaliyetlerin planlı bir şekilde gelişmesi yönünde alınacak kararlara katkı sağlayacaktır.

Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi-Coğrafya Bölümü

Arş.Gör.Ceyda KURTAR

I. BÖLÜM

1.Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kadın

2.Hangi yaş grubundasınız?

☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44
☐ 45-54 ☐ 55-64 ☐ 65 yaşından büyük

3.Eğitim Durumunuz nedir?

☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite mezunu
☐ Yüksek lisans/doktora mezunu

4.Mesleğiniz nedir?

☐ Öğrenci ☐ Kamuda çalışan ☐ Özel sektörde çalışan ☐ Emekli
☐ Ev kadını ☐ İşsiz ☐ Diğer(Belirtiniz)……

5.Düzenli bir geliriniz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

6.Aylık geliriniz aşağıdaki gelir gruplarından hangisine dahil edilebilir?

☐ 750 TL'den az ☐ 750-1500 TL ☐ 1501-2000 TL arası

☐ 2000'den fazla

II.BÖLÜM

7.Bu işyerindeki göreviniz nedir?

☐ İşyeri sahibiyim ☐ Ücretli çalışan ☐ Diğer(belirtiniz)……

8.İşyeriniz hangi tarihte açıldı?

☐ 2000 yılından önce ☐ 2000-2005 yılı arasında ☐ 2006-2011 yılı arasında

9.İşyerinin mülkiyet durumu nedir?

☐ Sahibiyim ☐ Kiralık ☐ Diğer(belirtiniz)…….

10.İşyerinin türü nedir?

☐ Lokanta ☐ Kafeterya/pastane ☐ Hediyelik eşya satış yeri

☐ Gıda ürünleri satış yeri ☐ Giyim eşyası satış yeri ☐ Diğer (belirtiniz)

11.İş yerinizde kaç kişi çalışmaktadır?

☐ 1 kişi ☐ 2-3 kişi ☐ 4-6 kişi

☐ 7-10 kişi ☐ 10 kişiden fazla

12.İşyeriniz yıl boyunca sürekli açık mıdır, yalnızca belirli dönemler açılan geçici bir yer midir?

☐ Yıl boyunca sürekli açıktır ☐ Yalnızca belirli dönemlerde açılan geçici bir yerdir

13.İşyeriniz daha çok kimlere hizmet etmektedir?

☐ Hamamönü'nde yaşayanlara ☐ Ziyaretçilere (Hacettepe üniversite öğrencisi, Ankara ve çevresinde yaşayanlar, vb.)

☐ Hem ziyaretçilere hem de hamamönü'nde yaşayanlara

14.Hamamönü'ne ziyaretçiler en fazla hangi mevsimde gelmektedir?

☐ İlkbahar ☐ Yaz ☐ Sonbahar ☐ Kış ☐ Bütün Mevsimler

15.Hamamönü'ne ziyaretçiler en fazla haftanın hangi günlerinde gelmektedir?

☐ Hafta içi ☐ Hafta sonu ☐ Bütün Günler

16.İşyerinizde en fazla gelir elde ettiğiniz dönem aşağıdakilerden hangisidir?

☐ İlkbahar ☐ Yaz ☐ Sonbahar ☐ Kış ☐ Bütün Mevsimler

17.Hamamönü'nde bulunmaktan memnun musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

18.Hamamönü'nde yenileme çalışmalarının sizin işyerinize etkisi ne yönde oldu?

☐ İş yerimin geliri arttı ☐ İş yerimin geliri azaldı ☐ İşyerimin gelirinde bir değişiklik olmadı

☐ Fikrim yok

19. Hamamönü yenileme çalışmalarından sonra kadın çalışanların oranında artış oldu mu?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Fikrim yok

20.Hamamönü'nün korunmasına yönelik bir eğitim aldınız mı?

☐ Evet (21.soruya geçiniz) ☐ Hayır

21.Bu eğitimi nereden aldınız?

☐ Belediyeden ☐ Kültür ve Turizm Bakanlığından ☐ İlçede bulunan Üniversiteden

☐ Sivil Toplum Örgütlerinden(vakıf,dernek,vb) ☐ Diğer(belirtiniz)…

EK -3

KENTSEL KÜLTÜREL MİRASIN YÖNETİMİ VE TURİZM-REKREASYON İLİŞKİSİ : ANKARA HAMAMÖNÜ ÖRNEĞİ

ZİYARETÇİLERE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI

İyi günler, bu anket çalışması Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü'nde yürütülmekte olan "**Kentsel Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm-Rekreasyon İlişkisi: Ankara Hamamönü Örneği**" başlıklı yüksek lisans çalışması kapsamında yapılmaktadır. Kentsel Kültürel Miras, geçmişten günümüze kadar gelen tarihi yapıları (dinsel yapılar, tarihi evler, anıtlar vb) kapsamaktadır. Ankete katılım isteğinize bağlı olup,isim yazılmamaktadır.Bu ankete içtenlikle vereceğiniz cevaplar, bu bölgede kültürel yapıların korunması ve alandaki faaliyetlerin planlı bir şekilde gelişmesi yönünde alınacak kararlara katkı sağlayacaktır.

Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi- Coğrafya Bölümü
Arş.gör.Ceyda KURTAR

I BÖLÜM

1.Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kadın

2.Hangi yaş grubundasınız?

☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44
☐ 45-54 ☐ 55-64 ☐ 65 yaşından büyük

3.Eğitim Durumunuz nedir?

☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite mezunu
☐ Yüksek lisans/doktora mezunu

4.Mesleğiniz nedir?

☐ Öğrenci ☐ Kamuda çalışan ☐ Özel sektörde çalışan ☐ Emekli
☐ Ev kadını ☐ İşsiz ☐ Diğer(Belirtiniz) ……

5.Aylık geliriniz aşağıdaki gelir gruplarından hangisine dahil edilebilir?

☐ 750 TL'den az ☐ 750-1500 TL ☐ 1501-2000 TL arası
☐ 2000'den fazla

II. BÖLÜM

6. Bu Hamamönü'ne kaçıncı gelişiniz?

☐ Birinci (8.soruya geçiniz) ☐ İkinci(7.soruya geçiniz) ☐ üçüncü(7.soruya geçiniz)
☐ Daha fazla (7.soruya geçiniz)

7.Hamamönü'ne hangi zamanlarda geliyorsunuz?

☐ Hafta içi ☐ Hafta sonu ☐ Bütün günler ☐ Resmi tatillerde
☐ Fırsat buldukça

8.Hamamönü'nün kültürel bakımdan tarihsel değeri olduğunu yenilenme çalışmaları yapılmadan önce biliyor muydunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

9.Hamamönü'nü ziyaret etme amacınız nedir?

☐ Eski Ankara evlerini görme ☐ Yeme-içme imkânlarından faydalanma
☐ Tarihi ve Dini mekanları (cami, türbe, dergah vb.) ziyaret etmek ☐ Alışveriş yapmak
☐ Dinlenmek ☐ Diğer(belirtiniz) ……

10.Sizce, Hamamönü denildiğinde aklınıza gelen ilk şey nedir?

☐ Eski Ankara evleri ☐ Karacabey Hamamı ☐ Dini mekanlar(türbe, cami vb)
☐ Restoran ve cafeler ☐ Yapılan etkinlikler ☐ Alışveriş
☐ Diğer(belirtiniz) ……..

11.Hamamönü'nü hangi bilgi kaynağından öğrendiniz?

☐ Televizyon programından (dizi, haber vb.) ☐ İnternet ☐ Gazete, dergi vb. haberleri
☐ Bilimsel kaynaklar ☐ Eski Ankaralıyım
☐ Arkadaş/Akraba vs. tavsiyesi
☐ Çalışma yerim, oturduğum yer vb. buraya yakın olduğundan biliyordum
☐ Diğer(belirtiniz)…….

12.Hamamönü'nü ziyaret etmenizi sağlayan koşullara katılma düzeyinizi aşağıda verilen tabloda işaretleyiniz?

KOŞULLAR	KATILIYORUM	KATILMIYORUM	FİKRİM YOK
Hamamönü kent merkezinde dinlenilebilecek bir alan olması	☐	☐	☐
Hamamönü'nde cafe, restoran vb. alanların bulunması	☐	☐	☐
Dinsel mekanların(türbe,cami vb.) bulunması	☐	☐	☐
Ulaşımın kolay olması	☐	☐	☐
Kültür ve sanat evlerinin bulunması	☐	☐	☐
Alışveriş hizmetlerinin olması	☐	☐	☐
Akraba, arkadaş, komşu vb. Hamamönü'nde oturuyor olması	☐	☐	☐
Hacettepe hastanesine yakın olması	☐	☐	☐
Çeşitli etkinliklerin düzenleniyor olması	☐	☐	☐
Gezip görmek için	☐	☐	☐

13.Hamamönü'ne yaptığınız ziyaretin memnuniyet düzeyiniz genel olarak nedir?

☐ Memnunum ☐ Memnun Değilim ☐ Fikrim Yok

14. Hamamönü'nü ziyaret etmeyi çevrenizdeki insanlara tavsiye eder misiniz?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Fikrim yok

EK-4

ALTINDAĞ BELEDİYESİ GÖRÜŞME SORULARI

Görüşme Tarihi:

Görüşme Yeri:

Görüşme Saati

Görüşülen Kişinin Adı-Soyadı:

Adresi ve Telefon Numarası:

Soru 1: Hamamönü semtinin sağlıklaştırılması fikrinin çıkış noktası nedir? Bu durumun çevre ilçelerde yapılan restorasyon, yenileme çalışmalarıyla bir ilişkisi var mı? (Örneğin Beypazarında yapılan çalışmalar)
Soru 2: Hamamönü'nde meydana gelen bu değişimin amacı nedir?
Soru 3: Hamamönü'nde kamulaştırma çalışmaları devam ediyor mu? Eğer devam ediyorsa kamulaştırdığınız alanları ne yapmayı düşünüyorsunuz?
Soru 4: Restorasyon çalışmaları sırasında ne gibi zorluklarla karşılaştınız? Paydaşlarınızla olan sıkıntılarınız ne yönde oldu? (KUDEM-Kültür ve Turizm Bakanlığı-Koruma Bölge Kurulu)
Soru 5: Altındağ Belediyesi'nin Hamamönü dışında Kale'de de çalışmaları olduğunu biliniyor. Bu iki alan aynı sit alnı içerisinde bir bütünlük içeriyor. Belediye'nin bu bütünlüğü koruyacak bir çalışması var mı ya da ileride böyle bir proje düşünüyor mu?

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI GÖRÜŞME SORULARI

Görüşme Tarihi:

Görüşme Yeri:

Görüşme Saati

Görüşülen Kişinin Adı-Soyadı:

Adresi ve Telefon Numarası:

Soru 1: Eski kent dokusunda ki koruma amaçlı imar planı neden iptal edildi? Yeni bir koruma amaçlı imar planına neden ihtiyaç duyuldu?
Soru 2: Hamamönündeki restorasyon çalışmalarında korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları için nasıl bir yasal süreç işliyor?
Soru 3: Hamamönü'nde yapılan restorasyon, restitüsyon ve rölöve çalışmalarında karşılaştığınız sorunlar var mı? Bu sorunlar nelerden oluşuyor?
Soru 4: Sit alanlarındaki tarihi yapılar üzerinde yapılan işlemlerde paydaşlarla(Belediye vb.) yaşadığınız bir sorun var mı? Varsa bu sorunlar neler?
Soru 5: Altındağ Belediyesi Hamamönü'nde yapılan restorasyon çalışmalarında en fazla koruma birimi ile sorun yaşadıklarını (yapıların orijinalliğinin bozulmasında vb. konusunda) ve bu sorunları %90 oranında çözüme kavuştuğunu söyledi. Bu sorunlar nelerdir ve nasıl bir ortak bir çözüme gidilmiştir?
Soru 6: Hamamönünde yapılan restorasyon çalışmalarında orada yaşayan insanların Koruma Birimine yaptığı şikayet, öneri vb. var mı? Varsa bunlar en çok hangi konularda olmaktadır?